



ห้องขจร

อ

294.3

ว1511/34

พระมหากษัตริย์นิพนธ์



ສຳເລັດພາບມາສຳເລັດແລ້ວ ຕາມພາບວາງໃຈພາບວາງໃຈ

สำนักหอสมุดกลาง มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
ศูนย์วิทยบริการ ๑๖ พระราม ๖ กรุงเทพฯ ๑๐๖๐๐ โทร. ๓๑๒๑๕๗๕, ๓๑๒๑๕๗๖

พิมพ์ในวาระมหามงคลมหานุกูลศักราช ๕๐ ปี แห่งวันขึ้นพระชนม์

ສຳເລັດພາບມາສຳມຸດເລົ່າ ກາມພາບຊາວຊຸດພາບໂກສ໌

วันที่ ๑-๗ สิงหาคม พุทธศักราช ๒๕๑๔

106437

สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส



คำปรารภ

วันที่ ๒ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๑๔ นี้ เป็นวันครบ ๕๐ ปี นับ
แต่วันสิ้นพระชนม์ แห่งสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณ-
วโรรส พระผู้ทรงประสิทธิ์ประสาทความเจริญรุ่งเรืองให้แก่พระพุทธ
ศาสนาและแก่ประเทศชาติ เป็นอเนกประการ

สมเด็จพระมหาสมณเจ้า พระองค์นั้นทรงเป็นพระเจ้าลูกยาเธอ
ในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และเจ้าจอมมารดาแพ ประสูติ
เมื่อวันพฤหัสบดีที่ ๑๒ เมษายน ๒๔๐๓ ในพระบรมมหาราชวัง ทรง
ศึกษาอักษรสมัยเบื้องต้นในสำนักของท่านนถ ธิตาพระศรีวิโรจน์ ทรง
ศึกษาวิชาเลขในสำนักกรมหลวงวรเสฐสุตา พระราชธิดาในพระบาท
สมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว และทรงศึกษาภาษาบาลีและอักษรขอมกับ
พระยาปริยัติธรรมธาดา (เปี่ยม) นอกจากนั้นก็ทรงศึกษาภาษาอังกฤษ
และวิชาการสมัยใหม่ต่าง ๆ ตามพระราชนิยมในพระบาทสมเด็จพระ
จอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระบรมชนกนาถของพระองค์ เมื่อพระชนมายุได้
๑๔ พรรษา ทรงผนวชเป็นสามเณรประทับ ณ วัดบวรนิเวศวิหาร เป็น
เวลา ๗๘ วัน ก็ทรงลาผนวช เมื่อพระชนมายุ ๑๘ พรรษา ทรงรับ
ราชการในกรมราชเลขา ตำแหน่งเจ้าพนักงานสารบบฎีกา พอพระชน
มายุ ๒๐ พรรษาบริบูรณ์ ทรงผนวชเป็นพระภิกษุ สมเด็จพระมหา
สมณเจ้า กรมพระยาปวเรศวริยาลงกรณ์ เป็นพระอุปัชฌาย์ เจ้าคุณ
พระจันทร์โคจรคุณ (จันทร์สี ยัม) เป็นพระกรรมวาจาจารย์ และ
เสด็จประทับ ณ วัดบวรนิเวศวิหาร เมื่อทรงผนวชได้ ๓ พรรษา ทรง
เข้าแปลพระปริยัติธรรมสนามหลวงได้ ๕ ประโยค พระองค์ทรงพอ

[๒]

พระฤทัยเพียงเท่านั้น เพราะพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงเคยแปลพระปริยัติธรรมได้ ๕ ประโยคมาก่อน หลังจากแปลพระปริยัติธรรมแล้ว ก็ทรงได้รับสถาปนาพระอิสริยยศเป็นพระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นวชิรญาณวโรรส พระราชาคณะเจ้าคณะรองคณะธรรมยุติกนิกาย ต่อมา พ.ศ. ๒๔๔๙ ทรงรับสถาปนาเลื่อนพระอิสริยยศเป็น กรมหลวงวชิรญาณวโรรส มาถึงในรัชกาลที่ ๖ พ.ศ. ๒๔๕๓ ทรงรับมหาสมณุตมาภิเษก คือทรงรับสถาปนาขึ้นเป็นองค์สมเด็จพระสังฆปริณายก ที่เรียกว่าสมเด็จพระสังฆราช แต่โดยที่ทรงเป็นพระราชโอรส เป็นเจ้านายผู้ใหญ่ จึงทรงสถาปนาขึ้นเป็นสมเด็จพระมหาสมณะ ซึ่งเป็นการพิเศษ (นับเป็นสมเด็จพระสังฆราชองค์ที่ ๑๐ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์) และทรงได้รับสถาปนาเลื่อนพระอิสริยยศเป็น สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ต่อมา พ.ศ. ๒๔๖๔ ได้รับสถาปนาเปลี่ยนคำนำหน้าพระนามเป็น สมเด็จพระมหาสมณเจ้า ทรงเป็นพระราชอุปัชยาจารย์ของพระมหากษัตริย์ ๒ พระองค์ คือ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๖ และพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๗ นอกนั้นยังทรงเป็นพระอุปัชยาจารย์ ของสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอเจ้าฟ้า และพระเจ้าลูกยาเธอในรัชกาลที่ ๕ อีกหลายพระองค์ พระองค์ได้ทรงบำเพ็ญพระกรณียะเป็นนิทานหิตประโยชน์แก่พระศาสนาและประเทศชาติเป็นอเนกประการ ได้สิ้นพระชนม์เมื่อวันที่ ๒ สิงหาคม ๒๔๖๔ ณ พระตำหนักเดิม วัดบวรนิเวศวิหาร สิริรวมพระชนมายุได้ ๖๒ พรรษา

ยอมเป็นที่ทราบกันอยู่ว่า ในรัชสมัยแห่งพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ นั้น พระองค์ได้ทรงพยายามเร่งรัดปรับปรุงประเทศชาติ เพื่อให้เจริญก้าวหน้าเทียบทันนานาประเทศในทุก ๆ ด้าน ทรงดำเนินตามรัฐประศาสน์นโยบายที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๔ พระบรมชนกนาถได้ทรงวางไว้ แต่มีทันได้ดำเนินการให้สำเร็จครบถ้วนตามพระบรมราโชบาย ก็พอสิ้นรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว จึงได้ทรงดำเนินสืบต่อพระบรมราโชบายนั้น และทรงพระราชดำริกว้างขวางออกไปอีก จนสำเร็จเป็นความเจริญรุ่งเรืองของประเทศชาติดังปรากฏแล้ว พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงปรับปรุงการปกครองประเทศ เช่น ตั้งกระทรวงทบวงกรมตามที่ใช้อยู่ในปัจจุบัน ทรงปรับปรุงกฎหมายทั้งทางบ้านเมือง ทั้งทางคณะสงฆ์ ทรงปรับปรุงการศึกษาของชาติ เพื่อให้การศึกษาแพร่หลายไปสู่อาณาประชาราษฎร์ ทรงส่งเสริมการติดต่อทั้งภายในทั้งภายนอก เช่น การค้าขายกับชาวต่างประเทศ ทรงส่งเสริมการประพฤติปฏิบัติพระธรรมวินัยและการศึกษาของคณะสงฆ์ และอื่น ๆ อีกรอบด้าน ในการดำเนินการเพื่อให้การพัฒนาในด้านต่าง ๆ ของประเทศชาติดำเนินและก้าวหน้าไปจนบรรลุถึงจุดหมายนั้น จำต้องมีบุคคลผู้มีความสามารถในดำนั้น ๆ มาเป็นผู้ช่วยกันบริหารและดำเนินงาน

สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ได้ทรงเป็นพระองค์หนึ่งที่ได้ทรงร่วมสร้างสรรค์ความเจริญก้าวหน้าให้แก่ประเทศ

[๔]

ชาติในสมัยแห่งการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวนี้ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในด้านการศึกษา ทั้งทางการศึกษาของคณะสงฆ์ทั้งทางการศึกษาของชาติ พระองค์ได้ทรงดำเนินการตั้งมหาวิทยาลัย ซึ่งได้มีการประกาศตั้งขึ้นโดยพระบรมราชโองการในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเมื่อ ร.ศ. ๑๑๒ ได้ทรงนำวิธีการและวิชาการแบบใหม่เข้ามาทดลองสอนและสอบในมหามกุฏ ๖ เป็นการแรกเริ่ม ทรงให้นักเรียนในมหามกุฏ ๖ เรียนทั้งภาษาไทย ภาษาบาลี ภาษาสันสกฤต และภาษาอังกฤษ ให้เรียนคณิตศาสตร์เบื้องต้นและวิชาการอย่างใหม่อื่น ๆ ทรงพระนิพนธ์ตำราสำหรับเรียนภาษาอังกฤษและตำราคณิตศาสตร์เบื้องต้นสำหรับใช้สอนในมหามกุฏราชวิทยาลัย ทรงนำระบบการสอบแบบใหม่เข้ามาทดลองใช้กับนักเรียนมหามกุฏราชวิทยาลัย คือ ให้มีการสอบด้วยการเขียน มีการคิดคะแนนในการสอบเป็นเครื่องตัดสินการสอบว่าได้หรือตก และเป็นเครื่องวัดผลการศึกษาและความรู้ความสามารถของนักเรียน โดยพระองค์ทรงเป็นผู้วางกฎเกณฑ์ในการคิดคะแนนลงเป็นแบบแผนสำหรับใช้ในมหามกุฏราชวิทยาลัยด้วยพระองค์เอง ทรงทดลองใช้วิธีการแบบใหม่เหล่านี้ในโรงเรียนของมหามกุฏราชวิทยาลัยจนเป็นที่นิยมแพร่หลายออกไปอย่างรวดเร็ว และได้รับผลสำเร็จเป็นอย่างดี เป็นที่ตอ้งพระราชาเหตุยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และทรงสนับสนุนและสรรเสริญวิธีการเหล่านี้ว่าเป็นวิธีการที่ดี ประจวบกับในเวลานั้น พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระราชดำริในอันที่จะขยายการศึกษาออกไปยังหัวเมืองทั่วพระราชอาณาจักร

และมีพระราชประสงค์ให้วัด ซึ่งเป็นแหล่งศึกษาของกุลบุตรมาแต่โบราณกาลแล้ว เป็นที่ตั้งโรงเรียนสอนเด็กตามแบบและหลักสูตรที่ปรับปรุงขึ้นใหม่ให้เป็นแบบเดียวกัน เป็นการตั้งต้นการศึกษาแบบปัจจุบัน และให้พระภิกษุเป็นผู้ช่วยรับภาระต่าง ๆ จึงได้ทรงอาราธนา สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ให้ทรงรับภาระอำนวยการให้พระภิกษุสงฆ์สั่งสอนกุลบุตร และบังคับการพระอารามในหัวเมืองตลอดพระราชอาณาจักร สมเด็จพระมหาสมณเจ้าพระองค์นี้ก็ได้ทรงรับสนองพระราชประสงค์ในการนี้ และพระองค์ก็ได้ทรงนำเอาวิธีการและแบบอย่างต่าง ๆ ที่ทรงเคยใช้ในโรงเรียนของมหามกุฏราชวิทยาลัยมาก่อน และได้รับผลสำเร็จเป็นอย่างดีแล้วนั่นเอง มาเลือกใช้และจัดปรับปรุงให้เหมาะสมในการจัดการศึกษาในหัวเมือง สอนพระราชประสงค์ในการพัฒนาประเทศชาติในด้านการศึกษาให้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี และประโยชน์อันสำคัญอีกประการหนึ่งของมหามกุฏราชวิทยาลัย ก็คือ เป็นที่ฝึกอบรมพระภิกษุทั้งในกรุงเทพฯ และจากหัวเมืองเพื่อให้เป็นครู สำหรับส่งออกไปสอนตามโรงเรียนต่าง ๆ ในหัวเมืองทั่วพระราชอาณาจักร ในการนี้พระองค์ท่านต้องทรงทุ่มเทกำลังพระปรีชาสามารถและพระวิริยะอุตสาหะอย่างมากมาย เพราะต้องทรงดำริจัดการทุกอย่างด้วยพระองค์เอง เพื่อให้การศึกษาเจริญรุ่งเรืองตามพระราชประสงค์ เช่น ทรงพระดำริจัดหาและสร้างหลักสูตรสำหรับการเล่าเรียนของกุลบุตรในหัวเมืองทั่วพระราชอาณาจักร ทรงแนะนำชักชวนกุลบุตรทั้งหลายให้นิยมยินดีในการศึกษา ทรงชักนำประชาชนให้เห็นประโยชน์

ของการศึกษาและช่วยกันสร้างโรงเรียน เพื่อเป็นที่เล่าเรียนของบุตรหลานของพวกเขาเอง ทรงจัดฝึกอบรมพระสงฆ์ผู้มีความรู้ความสามารถให้เข้าใจในการศึกษาแล้ว ตั้งให้เป็นผู้อำนวยการจัดการศึกษาในหัวเมืองประจำมณฑลต่าง ๆ และทรงเป็นผู้ที่จะต้องคอยช่วยเหลือแก้ไขปัญหาคับข้องต่าง ๆ ให้ลุล่วงไป ด้วยพระปรีชาสามารถอันสุขุมคัมภีรภาพ เนื่องมาจากพระดำริและการจัดการของพระองค์เป็นการแรกเริ่มนั่นเอง จึงได้มีโรงเรียนประถมศึกษาและมัธยมศึกษาเกิดขึ้น ทั้งที่ปรากฏอยู่ในปัจจุบันนี้ ดังนั้น จึงอาจกล่าวได้ว่า สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ทรงเป็นบุคคลสำคัญพระองค์หนึ่งของชาติไทยในด้านการวางรากฐานการศึกษาสมัยใหม่ ซึ่งได้ค่อย ๆ พัฒนามาเป็นการศึกษาในระบบที่เป็นอยู่ในปัจจุบันนี้ พระปรีชาสามารถต่าง ๆ ในด้านการวางแผนและทำให้การศึกษาของชาติเจริญแพร่หลายออกไปทั่วพระราชอาณาจักรนั้น จะพบหลักฐานได้จากเอกสารต่าง ๆ เกี่ยวกับการจัดการศึกษาของชาติในสมัยนั้น

ในด้านการศึกษาคณะสงฆ์นั้น กล่าวได้ว่า พระองค์ท่านทรงเป็นผู้ให้กำเนิดการศึกษาแบบใหม่ของคณะสงฆ์ พระองค์ทรงเปลี่ยนระบบต่าง ๆ เกี่ยวกับการศึกษาของคณะสงฆ์ จากระบบโบราณซึ่งยากแก่การเล่าเรียน ต้องใช้เวลามาก และไม่แพร่หลายทั่วไปแก่พระสงฆ์ มาเป็นระบบการเล่าเรียนแบบใหม่ ซึ่งทำให้การเล่าเรียนง่ายขึ้นได้ผลรวดเร็วขึ้น และแพร่หลายออกไปสู่พระภิกษุสามเณรทั่วพระราชอาณาจักร พระองค์ได้ทรงนำหลักสูตรและวิธีการแบบใหม่ที่พระองค์ทรงพระดำริ

[๑]

ขึ้นมากทดลองใช้ในสำนักเรียนของวัดบวรนิเวศวิหารก่อน พระองค์ทรงใช้ตำราที่พระองค์ทรงพระนิพนธ์ขึ้นใหม่สอนพระนวกะวัดบวรนิเวศวิหาร และทรงใช้วิธีการสอบแบบใหม่คือการสอบโดยการเขียนแก่พระนวกะ ในสำนักวัดบวรนิเวศวิหารเช่นเดียวกัน เริ่มแต่ ร.ศ. ๑๒๒ (๒๔๔๖) (ตามหลักฐานเอกสาร) เป็นต้นมาจนเป็นที่ตระหนักแก่พระหฤทัยว่า เป็นวิธีการที่ดีและให้ประโยชน์ในการศึกษาเป็นอย่างยิ่ง ต่อมาพระองค์จึงได้ทรงนำการศึกษาแบบใหม่ที่พระองค์ทรงพระดำริขึ้น และทดลองจนเป็นที่ได้ผลขึ้นมาถึงเป็นแบบการศึกษาสำหรับคณะสงฆ์ พระองค์ได้เปิดการสอบ “องค์ของสามเณรธรรม” ขึ้นเป็นครั้งแรกเมื่อเดือนตุลาคม ร.ศ. ๑๓๐ เพื่อเป็นหลักเกณฑ์สำหรับสามเณรผู้ที่ควรจะได้รับยกเว้นจากการถูกเรียกเป็นทหาร ตามพระราชบัญญัติเกณฑ์ทหาร ร.ศ. ๑๒๔ และการศึกษาแบบใหม่นี้ก็ได้เจริญสืบมาจนปัจจุบันนี้ ถึงที่ทราบกันทั่วไปในขณะนี้ว่า “นักธรรม” ซึ่งมี ๓ ชั้นคือ นักธรรมชั้นตรี นักธรรมชั้นโท และนักธรรมชั้นเอก อันเป็นการศึกษาชั้นมูลฐานของคณะสงฆ์ทั่วพระราชอาณาจักรอยู่ในบัดนี้ ทรงรจนาลหลักสูตรสำหรับนักธรรมชั้นตรี-โท-เอกขึ้นใช้ เป็นเหตุทำให้พระภิกษุสามเณรมีความรู้ความเข้าใจ และประพฤติปฏิบัติให้ถูกต้องตามพระธรรมวินัยดีขึ้นโดยทั่วไป ทรงเปลี่ยนระบบการสอบพระปริยัติธรรมภาษาบาลีแบบแปลปาก มาเป็นแบบแปลโดยวิธีเขียน ซึ่งเป็นวิธีที่พระองค์ได้ทรงทดลองใช้ในโรงเรียนของมหาหมกุฏราชวิทยาลัยมาก่อนเช่นเดียวกัน พระองค์ได้นำวิธีแปลโดยวิธีเขียน มาใช้ในการสอบสนามหลวงเป็นครั้งแรก

แรกเมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๔ ในการสอบแปลประโยค ๑-๒ เมื่อทรงเห็นว่าเป็นการสะดวกและเป็นผลดีต่อการศึกษา จึงได้ประกาศใช้เป็นทางราชการสำหรับการสอบทุกประโยคเมื่อเดือนกุมภาพันธ์ ๒๔๕๘ ซึ่งเป็นผลทำให้พระภิกษุสามเณรมีความรู้ความชำนาญในอักขรวิธี และการเขียนอ่านภาษาไทยดีขึ้นกว่าแต่ก่อน ทรงปรับปรุงและเปลี่ยนแปลงหลักสูตรสำหรับบาลีประโยคต่าง ๆ ให้เหมาะสมและเป็นประโยชน์แก่ผู้ที่ได้เล่าเรียนไปแล้ว ทรงชำระคัมภีร์ปกรณ์ต่าง ๆ สำหรับใช้เป็นหลักสูตรบาลีประโยคนั้น ๆ ทรงรจนบาลีไวยากรณ์ขึ้น สำหรับเป็นหลักสูตรในการศึกษาภาษาบาลี และทำให้การศึกษาภาษาบาลีง่ายขึ้นกว่าแต่ก่อน ตำราและหลักสูตรทั้งหลายเหล่านี้ ได้ใช้สำหรับการศึกษาของคณะสงฆ์ตลอดมาตั้งแต่สมัยเริ่มแรก ในยุคของพระองค์จนถึงปัจจุบันนี้ หลักสูตรนักธรรมและบาลีที่พระองค์ทรงรจนาและชำระขึ้น นอกจากจะใช้อยู่ในพระราชอาณาจักรไทยแล้ว ประเทศใกล้เคียงบางประเทศก็ได้นำไปใช้เป็นหลักสูตรบ้าง เป็นหนังสือประกอบบ้าง สำหรับการศึกษาของพระสงฆ์ในประเทศนั้น ๆ อีกด้วย พระเกียรติคุณของพระองค์ ในด้านการรจนาทำรับตำราทางพระพุทธศาสนานั้น จึงมิใช่จะปรากฏอยู่เพียงภายในประเทศไทยเท่านั้น แต่ได้แพร่หลายไปในนานาประเทศที่นับถือพระพุทธศาสนา หรือที่สนใจในการศึกษาพระพุทธศาสนา พระนิพนธ์ของพระองค์ที่เป็นหลักสูตรในการศึกษาทางพระพุทธศาสนา หลายเรื่องได้แปลออกเป็นภาษาต่างประเทศ เช่น นวโกวาท วินัยมุข เล่ม ๑-๒ ธรรมวิภาค ธรรมวิจารณ์และอุปสมบทวิธี เป็นต้น พระ

เกียรติคุณของพระองค์ท่าน จึงเป็นที่รู้จักในกลุ่มผู้รู้และนักศึกษาชาวต่างประเทศมากยิ่งขึ้น

ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนานั้น พระองค์ทรงตระหนักดีว่า การศึกษาและปฏิบัติธรรมนั้นเจริญแพร่หลายอยู่ในหมู่ของพระสงฆ์ และในวงของนักปราชญ์บางเหล่าเท่านั้น ไม่แพร่หลายไปในหมู่ประชาชนส่วนมาก ซึ่งเป็นส่วนสำคัญ ก็เท่ากับการเผยแผ่และการปฏิบัติธรรมไม่สำเร็จประโยชน์แก่มหาชนตามความมุ่งหมายของพระพุทธศาสนา พระองค์จึงได้ทรงวางแผนแห่งการเผยแผ่พระพุทธศาสนา และจัดระเบียบธรรมต่าง ๆ สำหรับสั่งสอนพุทธศาสนิกชนให้เหมาะสมกับบุคคลในระดับชั้นนั้น ๆ ที่จะศึกษาให้รู้ให้เข้าใจ และนำไปประพฤติปฏิบัติได้ถูกต้อง เพื่อให้สำเร็จความมุ่งหมายดังกล่าวนี้ พระองค์จึงได้ทรงรจนาหนังสือเบญจศีลเบญจธรรม และธรรมวิภาคภาคิณีปฏิบัติแสดงคำสอนเบื้องต้นของพระพุทธศาสนาสำหรับสามัญชนทั่วไปจะได้ศึกษาและนำไปปฏิบัติในชีวิตประจำวัน ทรงรจนารวดศาสนา แสดงประโยชน์อันบุคคลจะพึงได้ในชาตินี้ และชาติหน้าตามคติทางพระพุทธศาสนา อันเป็นคำสอนที่สูงขึ้นมาอีกชั้นหนึ่งเป็นชั้นกลาง และทรงรจนารวมวิจารณ์ แสดงคำสอนชั้นสูงทางพระพุทธศาสนาเพื่อประโยชน์แก่บุคคลผู้สนใจในการปฏิบัติธรรมชั้นสูง จะได้ศึกษาและนำไปเป็นแนวทางแห่งการประพฤติปฏิบัติเป็นต้น นอกจากนี้พระองค์ได้ทรงเป็นผู้ริเริ่มในการรจนาหนังสือธรรม แสดงคำสั่งสอนของพระพุทธศาสนาอย่างง่าย ๆ เช่น ทรงรจนาทศนาด้วยถ้อยคำและสำนวนแบบธรรมดา เหมาะแก่

กาลและสมัย เป็นแบบอย่างสืบมาจนบัดนี้ พระดำริริเริ่มในการนี้ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ ทรงเห็นประโยชน์และเป็นที่ต้องพระราชประสงค์ในการที่จะทรงทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา จึงได้ทรงอาราธนาให้พระองค์ทรงรณนาพระธรรมเทศนาส่งไปแจกตามวัดต่าง ๆ ในหัวเมือง เพื่อพระภิกษุสามเณรจะได้ศึกษาและใช้เทศนาสั่งสอนประชาชน

การคณะสงฆ์ พระองค์ก็ได้ทรงจัดการปกครองคณะสงฆ์ให้เข้าระเบียบอันเป็นผลสืบเนื่องมาจากการที่ทรงจัดการศึกษาหัวเมือง ซึ่งอาศัยผู้อำนวยการศึกษามณฑลต่าง ๆ และพระสงฆ์ทั่วพระราชอาณาจกรรายงานความเป็นไปของคณะสงฆ์ให้ทรงทราบ จึงได้เกิดมีพระราชบัญญัติลักษณะปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ. ๑๒๑ ขึ้นเป็นครั้งแรก ตามพระราชบัญญัตินี้ จัดแบ่งส่วนการปกครองเป็นส่วนกลางและส่วนภูมิภาค มีมหาเถรสมาคม เจ้าคณะตามลำดับชั้น จนถึงเจ้าอาวาส ปกครองบังคับบัญชากันเป็นชั้น ๆ ตามลำดับ พระองค์ประทับเป็นประธานในเถรสมาคม ทรงประชุมปรึกษาและประทานพระมหาสมณวินิจฉัย ทรงวางระเบียบต่าง ๆ อันเป็นการส่งเสริมให้พระภิกษุสามเณรประพฤติปฏิบัติพระธรรมวินัยด้วยความเรียบร้อย ทรงสวดสวดคุณให้พระภิกษุสามเณรประพฤติอยู่ในสมณวิสัย และข้อสำคัญที่สุดคือ พระสงฆ์ได้ปกครองกันเอง เพราะก่อนแต่สมัยของพระองค์ขึ้นไป คณะสงฆ์ไม่ได้มีอำนาจปกครองกันเอง จึงทำให้เกิดการอาณูลหลายอย่าง แต่เมื่อทรงจัดการปกครองคณะสงฆ์ให้มาอยู่กับพระเถระตามลำดับชั้น ก็ทำให้การปกครอง

คณะสงฆ์เป็นระเบียบเรียบร้อยและเป็นสัดส่วน ดังที่เห็นอยู่ในปัจจุบันนี้ สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส แม้ว่าพระองค์จะทรงเป็นเจ้านายสุษุมลชาติ แต่ในสมัยที่พระองค์ทรงบริหารการคณะสงฆ์ และทรงจัดการศึกษาของชาติในส่วนหัวเมืองทั่วพระราชอาณาจักร พระองค์ก็ได้เสด็จออกไปตรวจการณ์การคณะสงฆ์และการศึกษาในหัวเมืองมณฑลต่าง ๆ ทั่วพระราชอาณาจักรเท่าที่พระองค์จะสามารถเสด็จไปถึง เป็นครั้งคราวอยู่เสมอ บางแห่งที่พระองค์เสด็จไป ต้องทรงลำบากพระวรกายเป็นอย่างมาก มากครั้งพระองค์ต้องเสด็จดำเนินไปด้วยพระบาทเปล่า จากตำบลหนึ่งไปสู่อีกตำบลหนึ่ง แต่พระองค์ก็ทรงมีพระขันติและวิริยะอุตสาหะ เพื่อความเจริญรุ่งเรืองของพระศาสนาและการศึกษาของชาติ โดยมีเคยทรงนำพาถึงความทุกข์ยากส่วนพระองค์

พระจริยาวัตรต่าง ๆ ของสมเด็จพระมหาสมณเจ้า พระองค์นั้น แม้ดังกล่าวนำแล้ว ย่อมแสดงให้เห็นว่า พระองค์ทรงพระปรีชาสามารถเพียงไหน ทรงบำเพ็ญประโยชน์อันเป็นพระคุณูปการแก่ประเทศชาติและพระศาสนาเพียงไร พระองค์ทรงดำรงพระชนมชีพอยู่เพื่อความเจริญวัฒนาของการของชาติและพระศาสนาโดยแท้ สมเป็นปฐูนียบุคคลที่ควรเคารพบูชาของชาติไทย เป็นผู้ที่อนุชนจะพึงเคารพบูชาและถือเป็นเนติแบบอย่างในการบำเพ็ญประโยชน์แก่พระศาสนาและประเทศชาติสืบไป

คณะสงฆ์ได้มาระลึกถึงพระคุณูปการเป็นอเนกประการของสมเด็จพระ

พระมหาสมณเจ้า พระองค์นั้น มหาเถรสมาคม จึงได้ประชุมและตกลงกันเป็นเอกฉันท์ ให้จัดงานมหาสมณานุสรณ์ในโอกาสที่ครบ ๕๐ ปี นับแต่วันสิ้นพระชนม์แห่งพระองค์

ความมุ่งหมายในการจัดงานมหาสมณานุสรณ์นี้ ก็คือ :

เพื่อเฉลิมพระเกียรติและประกาศพระเกียรติคุณ

เพื่อเผยแผ่พระอัจฉริยภาพ พระกรณียกิจ และผลงานที่ทรงกระทำไว้

เพื่อเป็นเนติแบบอย่างแก่นุชน

เพื่อแสดงความสำนึกในพระคุณและถวายพระกุศล

เพื่อจัดพิมพ์พระนิพนธ์ และหนังสือที่มีความสำคัญทางพระศาสนา เช่น อรรถกถา ฎีกา เป็นต้น

เพื่อให้ประชาชนเห็นความสำคัญของพระพุทธศาสนายิ่งขึ้น

งานมหาสมณานุสรณ์ ๕๐ ปี ครั้น มหาเถรสมาคมได้ตกลง

กำหนดวันที่ ๑-๗ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๑๔ มีรายการบำเพ็ญกุศล

ถวาย การแสดงนิทรรศการ การพิมพ์หนังสือ การสร้างวัตถุนุสรณ์

การบำเพ็ญกุศล ได้อาราธนาเจ้าคณะภาค เจ้าคณะจังหวัดทั่ว

พระราชอาณาจักร มาสวดมนต์สดับปกรณ์พร้อมทั้งคณะสงฆ์จีน ญวน

และมีการประชุมสวดมนต์ถวายในพระอุโบสถวัดบวรนิเวศวิหาร และ

ในวัดทั้งปวงทั่วพระราชอาณาจักร ในวันที่ ๒ สิงหาคม ๒๕๑๔

จัดนิทรรศการ แสดงพระประวัติและผลงานต่าง ๆ ของพระองค์

คือ เปิดสถานที่ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับพระองค์ เช่น ทำหนักเพชร

ซึ่งเป็นท้องพระโรง และที่ประชุมมหาเถรสมาคม ทำหนักเดิมที่ประทับ
ตลอดถึงวันที่สิ้นพระชนม์ ทำหนักจันทร์เป็นต้น ให้ประชาชนชม เปิด
โบสถ์ วิหาร และปูชนียสถานสำคัญ ให้ประชาชนเข้านมัสการ เปิด
พิพิธภัณฑ์ของวัดบวรนิเวศวิหาร ณ อาคาร ภ.ป.ร. ซึ่งเป็นที่แสดง
พัสดุสำคัญนำศึกษาของวัดบวรนิเวศวิหาร แสดงพระบริขารของพระ-
มहाกษัตริย์ทุกพระองค์ที่ทรงผนวชและเสด็จประทับ ณ วัดบวรนิเวศ
วิหาร พระบริขารของสมเด็จพระมหาสมณเจ้า ๒ พระองค์ และของ
สมเด็จพระสังฆราชเจ้า พัทธศ พัดเปรียญ นักรธรรมและพักรองต่าง ๆ
ที่นำศึกษา พร้อมด้วยพิพิธภัณฑ์กรรมฐานเป็นต้น แสดงกิจกรรม
ต่าง ๆ เกี่ยวกับสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส
ณ ตึกสภาการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัย คือ จัดแสดงนิทรรศการ
ทางภาพ ทางความคิด และทางปฏิบัติในทางพระพุทธศาสนา แสดง
วิวัฒนาการ พุทธศิลป์ สถิติ ผังทางการศึกษาและการปกครอง และ
รายการละเอียดอื่น ๆ ทางพระพุทธศาสนาและคณะสงฆ์ แสดงปาฐกถา
อภิปราย และแสดงพระธรรมเทศนา ประกวดเรียงความเกี่ยวกับ
สมเด็จพระมหาสมณเจ้า ฯ และการเขียนภาพ และการแสดงนิทรรศการ
ของโรงเรียนมัธยมวัดบวรนิเวศ ณ ตึกมณฑุยานาควิทยาทาน

จัดพิมพ์ประมวลพระนิพนธ์เรื่องต่าง ๆ ของพระองค์ท่านโดยจัด
แบ่งออกเป็นหมวดหมู่ตามประเภท เพื่อเป็นประโยชน์ในการศึกษาและ
เป็นการเทิดพระเกียรติคุณของพระองค์ท่านในด้านการรณนาให้ปรากฏ
ประมวลพระนิพนธ์ต่าง ๆ ที่รวมพิมพ์ในงานคราวนี้รวม ๑๔ เล่ม คือ

๑. หมวดธรรมคดี ๒. หมวดวรรณนาพระสูตร ๓. หมวดพระ
ธรรมเทศนา ๔. หมวดศราทธพตเทศนา ๕. หมวดการศึกษา
๖. หมวดการพระศาสนา ๗. หมวดประวัติศาสตร์และโบราณคดี
๘. หมวดศาสนคดี-อนุศาสน์ ๙. หมวดพระนิพนธ์ต่างเรื่อง ๑๐.
หมวดพระมหาสมณศาสน์เกี่ยวกับการศึกษา ๑๑. พระราชหัตถเลขา
รัชกาลที่ ๕ ที่ทรงมีไปมากับพระองค์ท่าน ๑๒. กาชาดกและแบบ
อักษรอริยกะ ๑๓. ประมวลพระมหาสมณวินิจนัย ๑๔. พระประวัติ ฯ
หนังสือประมวลพระนิพนธ์ต่าง ๆ เหล่านี้ องค์การ สถาบันและบุคคล
ต่าง ๆ ร่วมกันบริจาคเงินจัดพิมพ์ขึ้น พระนิพนธ์ต่าง ๆ ที่จัดพิมพ์ใน
คราวนี้ ได้รวบรวมเฉพาะเรื่องที่ไม่ได้ใช้เป็นหลักสูตรหรือแบบเรียน
และยังมีพระนิพนธ์เรื่องต่าง ๆ อีกมาก ซึ่งจะได้อัดพิมพ์ในโอกาส
ต่อ ๆ ไป

จัดสร้างพระรูปหล่อโลหะ แบบประทับนั่งขนาดพระเพล ๖ นิ้ว
เปิดโอกาสให้วัด สถาบัน องค์การ และบุคคลทั่วไป ผู้ประสงค์รับไป
ประดิษฐานไว้เป็นที่เคารพสักการะ

สร้างเหรียญพระรูป ๒ แบบ คือ แบบพระรูปเสี้ยว รูปกลม
ขนาด ๗ ซม. และ ๒ ซม. ครึ่ง และแบบประทับนั่งในสมาธิมองค
ขนาด ๗ ซม. และ ๒ ซม. ครึ่ง เปิดโอกาสให้ประชาชนทั่วไปผู้
ประสงค์รับไปเป็นที่สักการบูชา

ในงานมหาสมณานุสรณ์ครั้งนี้ ปรากฏเป็นการเกิดพระเกียรติ
สมเด็จพระมหาสมณเจ้าพระองค์นั้นเต็มที่ ก็เพราะสมเด็จพระบรมพิตร

พระราชสมภารเจ้า เสด็จพระราชดำเนินมาทรงเป็งงาน ทรงบำเพ็ญพระราชกุศลถวายเป็นการพระราชทานพระบรมราชูปถัมภ์ มหาเถรสมาคมพร้อมทั้งคณะสงฆ์ ขอถวายพระพรชัยมงคล แก่สมเด็จพระบวรราชเจ้า มหาสุรสิงหนาทราชกรมเจ้าอาวาสวัดสุทัศน์เทพวรารามราชวรมหาวิหาร และพระราชาคณะผู้ใหญ่ของพระอารามหลวงทุกพระองค์ ให้ทรงพระเกษมสำราญ เสด็จสถิตในพระสิริราชสมบัติตลอดจิรากาล

อนึ่ง งานนี้ได้รับความอุปถัมภ์จากคณะรัฐบาล องค์การ สถาบันบุคคลต่าง ๆ และประชาชนทั่วไป ตลอดจนได้รับความร่วมมือจากสื่อสารมวลชนต่าง ๆ ช่วยประกาศให้แพร่หลายเป็นอันมาก ทำให้การจัดดำเนินงานเป็นไปด้วยความสะดวกเรียบร้อย

ในนามแห่งคณะสงฆ์ ขออนุโมทนาอำนวยพรแก่คณะรัฐบาล องค์การ สถาบันต่าง ๆ และบุคคลทุกท่านให้ปราศจากทุกข์ ภัย โรค อุบัติวันตราย เจริญอายุ วรรณะ สุขะ พละ ปฏิภาณ ธนสารสมบัติทุกประการ

ขอพระคุณูปการเป็นอเนก ที่สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส พระองค์นั้นได้ทรงบำเพ็ญแก่พระศาสนาและประเทศชาติ ซึ่งเป็นการสืบต่อบ้าง ปรับปรุงแก้ไขบ้าง เริ่มต้นบ้าง อันเป็นมูลฐานแห่งความเจริญในปัจจุบัน และส่วนใหญ่อีกยังอำนวยประโยชน์อยู่ในปัจจุบัน จงดำรงอยู่เพื่อประโยชน์แก่คณะสงฆ์และบุคคลทั่วไป และขอให้ผู้ได้รับประโยชน์ได้ระลึกไว้ในพระคุณและตั้งใจปฏิบัติชอบเป็นการปฏิบัติเทิดพระเกียรติ และขอให้พร้อมกันตั้งใจระลึกถึงพระคุณและ

[๑๖]

ถวายพระกุศลแด่สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส
พร้อมกันอธิษฐานใจขอให้งานของพระองค์สถิตอยู่เป็นอมตะ เพื่อ
ประโยชน์สุขตลอดกาลนาน.

สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ
(เอกธัมม)

สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก

ประธานกรรมการมหาเถรสมาคม

นายกกรรมการมหาเถรสมาคม ในพระบรมราชูปถัมภ์

คำนำพิมพ์ครั้งที่ ๒

พระมหาสมณวินิจัย ในเรื่องอริกถและปัญหาวินัยบัญญัติ และระเบียบต่าง ๆ เช่น การห่มผ้า การให้บรรพชาอุปสมบท เป็นต้น ซึ่งสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส เสด็จประทับเป็นประธานในมหาเถรสมาคม ทรงวินิจฉัยแล้วโปรดให้ลงไว้ในแถลงการณ์ ต่อมาสมเด็จพระสังฆราช จึงโปรดเกล้าฯ ให้กองพระปริยัติธรรมรวบรวมพิมพ์เป็นเล่มเดียวกัน เพื่อให้สะดวกแก่ผู้จะตรวจดูตามต้องการ ทางมูลนิธิธัมมามกุฏราชวิทยาลัย ได้จัดการจำหน่าย และหมดไปเป็นเวลานานแล้ว

หนังสือเรื่องนี้เป็นเรื่องน่าอ่านน่ารู้ของท่านผู้มุ่งการศึกษา ทั้งฝ่ายบรรพชิตและคฤหัสถ์ เพราะเรื่องต่างๆ ที่ทรงไว้นี้ มิใช่เป็นเรื่องอริกถในฝ่ายสงฆ์ทั้งหมด ยังมีเรื่องต่างๆ ที่น่ารู้ยิ่ง เช่น เรื่องหรือพระเจดีย์ ต้นโพธิ์ และพระปฐมเป็นต้น ฝ่ายบรรพชิต เป็นเรื่องที่จะต้องศึกษาโดยแท้ ข้อที่ทรงวินิจฉัยไว้ ได้อ่างที่มานับว่าเป็นหลักฐานมาก แม้ในเรื่องอริกถแต่ละเรื่อง ทรงไว้ที่น่าฟัง และควรถือเป็นตัวอย่างสำหรับเปรียบเทียบในเรื่องที่วินิจัยในอริกถต่าง ๆ

เมื่อมาประจวบกาลที่พระองค์ได้สิ้นพระชนม์มาถึงบัดนี้ ได้ครบ ๕๐ ปี ทางมหาเถรสมาคมและคณะรัฐบาล อันมีสมเด็จพระบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า ทรงเป็นประมุข ได้ร่วมจัดบำเพ็ญพระราชกุศล และกุศลถวาย คณะกรรมการผู้จัดงาน ได้รวบรวมพระนิพนธ์ต่างๆ ที่ได้เคยพิมพ์มาแล้วแต่ขาดคราวไปบ้าง ที่ยังไม่ได้เคยพิมพ์บ้าง จัดรวม

พิมพ์ขึ้นเป็นหนังสือชุด หนังสือพระมหาสมณวินิจัย ซึ่งได้ขาดคราว
มาเป็นเวลานาน ก็ได้จัดพิมพ์ขึ้นรวมเป็นหนังสือชุดด้วย

ในการพิมพ์ครั้งนี้ ก็คงพิมพ์ไปตามฉบับเดิม มีแก้ไขบ้างก็เพียง
อักษรตามที่เห็นสมควร และเพราะหนังสือนี้ได้รวบรวมมาจากแถลง
การณ์คณะสงฆ์ แต่ละเล่มมารวมเป็นเล่มเดียว จึงเปลี่ยนชื่อเพื่อให้
เหมาะสมแก่หนังสือว่า “ประมวลพระมหาสมณวินิจัย” นอกนั้น
คงตามฉบับเดิม.

วัดบวรนิเวศวิหาร

สิงหาคม ๒๕๑๔

คำนำ

พระมหาสมณวินิจัยในเรื่องอิทธิพลและปัญหาพระวินัยบัญญัติ
ที่สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส เสด็จประทับ
เป็นประธานในมหาเถรสมาคม ทรงวินิจัยแล้วโปรดให้ลงไว้ใน
หนังสือแถลงการณ์คณะสงฆ์ เพื่อให้เป็นแบบฉบับสำหรับต่อไปภาย
หน้า แต่ยังมีได้รวบรวมไว้ในที่อันเดียวกัน สมเด็จพระสังฆราช จึง
โปรดเกล้าฯ ให้รวบรวมพิมพ์ขึ้นไว้ เพื่อให้เป็นการสะดวกแก่ผู้จะ
ตรวจดูตามความต้องการ ได้ทำสารบาญบอกชื่อเรื่องย่อ ๆ ไว้พอได้
ตรวจดูง่ายแล้ว.

กองพระปริยัติธรรม

กระทรวงธรรมการ

พ. ศ. ๒๔๖๙

สารบาญ

	หน้า
เจ้าอธิการหรั่งท้องหาว่ารับฝากผีเนื่อน ๖	๑
พระครูวินยานุบูรณาจารย์ท้องหาว่าทำลายพัสดุ ๖	๖
พระในมณฑลพายัพลักเล่นการพนัน ๖	๑๔
วิธีให้อุปสมบทบางอย่างของพระธรรมยุต ๖	๒๖
จับพระรับฝากผีเนื่อนวัดเทพนารีส่งกองตระเวน ๖	๓๐
พระปลัดนาคฤกษจากสงวาส ๖	๓๔
เรื่องขออารักขาคำนอารักขาจากนถา—	
ในบุพพสิกขาวัณณา ๖	๔๖
แก้ไขความขัดข้องของเจ้าคณะมณฑลและปรารภ—	
อธิกรณ์อทินนาทานวัดบึง ๖	๕๒
พระมีกับพระปลัดบุญต่างหากกันด้วยเรื่องหุยมหิม ๖	๖๒
เรื่องพระพม่าถูกไล่จากวัดคอน ๖	๖๘
คำวินิจฉัยอธิกรณ์ของการกสงฆ์ที่เมืองตากโดยรับสั่งพิเศษ ๖	๘๐
พระเที่ยงท้องหาว่าบุกรุกที่นาของชาวบ้าน ๖	๘๓
พระครูพัฒน์ท้องหาว่าเสพสุรากับบั้งทรัพย์ของวัดและภิกษุ ๖	๘๗
วิสุงคามสีมาเก่า ในนครลำปาง ๖	๙๐
นายทองปานถวายที่ดินแก่วัดแล้วขอคืน ๖	๙๔
พระอธิการวอนท้องหาว่าฉ้อทรัพย์ของนายวิง ๖	๙๗

วางระเบียบครองผ้าของพระมหานิกาย ฯ					๑๐๐
ปรารภเรื่องรื้อพระเจดีย์และพระปฐมา ฯ					๑๐๙
พระครูธรรมบาลต้องอธิกรณ์ประณตปาราชิก ฯ					๑๑๘
ว่าด้วยคันโพธิ์เช่นไรเป็นรุกขเจดีย์เช่นไรมิใช่ ฯ					๑๒๔
สมเฝ้าต้องอธิกรณ์ประณตปาราชิก ฯ					๑๒๘
ว่าด้วยหน้าที่ของเจ้ากรรมวาจาตามธรรมเนียมเดิม ฯ					๑๓๔
ปรารภสีมาวัดไทรเมืองอ่างทอง ฯ					๑๓๗
วิวาทอธิกรณ์เรื่องวิธีอุปสมบทที่เมืองระนอง ฯ					๑๔๕
ถอดและไล่พระอธิการยังเรื่องเอาเงินวัดไปเล่นหวย—					
ลูกวัดอุตุหนุ่น เจ้าคณะว่าไม่ฟัง ฯ					๑๔๘
แก้วิธีบรรพชาของคณะธรรมยุตติกนิกาย ฯ					๑๖๐
แก้วิธีบอกอนุศาสน์ของธรรมยุตติกนิกาย ฯ					๑๖๔
พระโณมวัดคอนหาว่าพระอธิการจันขับไล่ ฯ					๑๖๗
พระอธิการเย็นต้องอธิกรณ์ด้วยข้อต่าง ๆ ฯ					๑๗๐
พระเอี่ยมถวายฎีกาเรื่องต้องหาว่าเป็นหนี้เงินและเที่ยวค้ากิน ฯ					๑๘๑
พระสินถวายฎีกาเรื่องต้องหาว่าสับไทรพระมหาสิทธิการ ฯ					๑๘๓
เรื่องความประพฤติของพระครูชลโรปมคุณมุนี ฯ					๑๘๖
พระอธิการเลียงถวายฎีกาหาว่าพระลูกวัดทำขำมเจ้าอาวาส ฯ					๑๙๗
สมัชชิตถวายฎีกาเรื่องถูกห้ามสังวาส ฯ					๒๐๑
นายอานเมื่อเป็นพระปฏิญาณตนว่าถูกหญิงข่มขืน ฯ					๒๐๖

กรรมการผู้ดูแลวัดพม่ากล่าวโทษพระอุปัชฌาย์จะ—

และขอถอนจากหน้าที่การดูแล ฯ	๒๑๔
พระหนูเอี้ยคตวายุฎีกาเรื่องถูกบังคับให้คืนของ ฯ	๒๑๘
สมิมาตวายุฎีกาเรื่องต้องหาว่าปล้ำหญิง ฯ	๒๒๑
สมิวันกับสมิช่วงต้องหาว่าลักพระพุทธรูปที่จังหวัดเชียงใหม่ ฯ	๒๒๖
พระอาบและพระอธิการเดชต้องหาว่าเกี้ยวหญิงและปิตอบท ฯ	๒๓๐
พระครูญาณพิลาสต้องหาว่ายุยงให้ฟ้องโจทก์—	
แล้วห้ามสั่งวาสนโจทก์ ฯ	๒๓๓
พระครูญาณพิลาสต้องหาว่าทำให้เสียทรัพย์ ฯ	๒๓๘
พระกลมตวายุฎีกาสงสัยพระสองว่าต้องประณตปาราชิก ฯ	๒๔๒
สมิแดงถูกพันธะที่อยู่สองต่อสองกับหญิงในเวลาค่ำคืน ฯ	๒๔๔
ไต่สวนความประพฤติทราจารของสมิอบ ฯ	๒๔๗
พระวินัยธรรมกึ่งทั้งวัดแล้วรื้อเสนาสนะไปปลุกวัดอื่น ฯ	๒๕๒
เจ้าอธิการอิมต้องหาว่าทำชู้กับอำแดงแจ่ม ฯ	๒๖๐
พระเขมวดีนาคต้องหาว่าประจานและประหารโจทก์ ฯ	๒๗๐
พระมหาแท้มต้องหาว่าโฆษณาและใส่ความโจทก์ ฯ	๒๗๔
พระจรงศ์ตัวเป็นอุปัชฌายะ พระสมุห์อิมสนับสนุน ฯ	๒๘๓
พระอุคมญาณต้องหาว่าหมิ่นประมาทพระมหาแสน ฯ	๒๘๖
พระแสงต้องหาด้วยอริกณรโหนิสัชชะ ฯ	๒๙๑
พระเพื่อนต้องหาด้วยอริกณรโหนิสัชชะ ฯ	๒๙๖

พระวินิจฉัยรายงานพระกรรมการเรื่องพระศรีวิชัย—

 ต้งหาว่ามีพวกมาก ๆ --- --- --- --- --- --- ๓๐๑

พระคำรสสังคานิจฉัยเรื่องพระศรีวิชัยคงทวเป็นอุปชฌายะ ๆ --- ๓๐๕

พระมหาศาลมณวินิจัย

(สำเนา)

การประชุมเถรสมาคม วินิจฉัยอธิกรณ์ เรื่องพระต้องหาว่ารับฝากผิดเถื่อน พ. ศ. ๒๔๕๑

เมื่อ พ. ศ. ๒๔๕๐ เจ้าอธิการหรั่ง รองเจ้าคณะแขวงวัดบาง
จะอ้าย แขวงเมืองจันทบุรี ต้องหาว่ารับฝากผิดเถื่อน เถรสมาคมได้
ประชุมวินิจฉัยอธิกรณ์เรื่องนี้ ที่วัดบวรนิเวศวิหาร กระทรวงธรรมการ
ได้นำความขึ้นกราบบังคมทูลพระกรุณาทราบฝ่าละอองธุลีพระบาท โปรด
เกล้าฯ ให้เป็นไปตามคำวินิจฉัยของเถรสมาคม ทั้งได้คัดสำเนาคำวินิจฉัย
และลายพระหัตถ์พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระสมมตอมรพันธุ์ รับ
พระบรมราชโองการในพระบาทสมเด็จพระพุทธเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕
มาลงไว้ต่อไปนี้

คำวินิจฉัยของเถรสมาคม

อธิกรณ์เรื่องนี้คงได้ความตามทางพิจารณาของเจ้าคณะเมืองและคำ
สารภาพของเจ้าอธิการหรั่ง ยื่นต่อเสนาบดีกระทรวงธรรมการ เพื่อ
นำทูลเกล้าถวายว่า เจ้าอธิการหรั่งที่รู้อยู่ และรับฝากผิดเถื่อนของผู้อื่นไว้
พิจารณาไม่ได้ความถึงว่าได้รับประโยชน์ด้วยในการจำหน่ายผิดนั้น อัน
ผิดนั้น เป็นของต้องห้ามไม่ให้ผู้อื่นค้า นอกจากผู้ทำอากร ผู้ค้าผิด

เดือน เป็นผู้มีความผิดในฝ่ายอาณาจักร เจ้าอธิการหรั่งรู้อยู่แล้วรับฝากผีใน
เดือนของผู้ประพฤติดังนี้ ต้องด้วยบทในกัมมัชฌันธกะในคัมภีร์
จุลวรรคว่า คิหิสฺสญฺโส วิหริติ อนนฺตฺโลมิเกหิ คิหิสฺสคฺเคหิ ความว่า เป็น
ผู้เกี่ยวข้องกับคฤหัสถ์ด้วยความเกี่ยวข้องกับคฤหัสถ์ อันไม่สมควร อันจะ
เอาฐานะของคฤหัสถ์ ในกิจที่ปราศจากโทษหรือให้เกิดประโยชน์แก่ผู้ทำ
เช่นในการบุญก็ควรอยู่ แต่ในการผิด เป็นกิจต้องห้าม

มีพระพุทธานุญาตให้สงฆ์ลงโทษ แก่ภิกษุผู้เกี่ยวข้องกับคฤหัสถ์
ด้วยอาการอันไม่สมควรหลายสถาน ๆ ที่ควรยกขึ้นเทียบเคียงในที่นี้ คือ
มีพระบรมพุทธานุญาตให้กระทำนยัสกรรมแก่ภิกษุผู้ผิด ด้วยบทพระบาลี
ในกัมมัชฌันธกะนั้นว่า ตีติ ภิกฺขเว อญฺเฑหิ สมฺนาคตฺสส ภิกฺขุโน อากฺ-
ขมาโน สงฺฆโม นียสฺสกมฺมํ กเรยฺย ภณฺฑนการโก โหติ กลดการโก วิวาท-
การโก ภสฺสการโก สงฺฆเม อธิรณการโก พาโล โหติ อพฺยตฺโต อาปตฺติ-
พหุโล อนปทาโน คิหิสฺสญฺโส วิหริติ อนนฺตฺโลมิเกหิ คิหิสฺสคฺเคหิ ความว่า
ภิกษุทั้งหลาย สงฆ์จำนองอยู่พึงทำนยัสกรรมแก่ภิกษุผู้ประกอบด้วยองค์สาม
(แต่อย่างใดอย่างหนึ่ง) ได้ คือ เธอเป็นผู้ทำความยุ่งก่อกะเสาะวิวาท ทำ
ความฉาวก่อก่ออธิกรณ์ในสงฆ์อย่างหนึ่ง เป็นพาลไม่ฉลาด มีอาบัติมาก มี
มารยาทไม่สมควรอย่างหนึ่ง เป็นผู้เกี่ยวข้องกับคฤหัสถ์ด้วยความเกี่ยว
กับคฤหัสถ์อันไม่สมควรอย่างหนึ่ง และภิกษุผู้ถูกลงโทษด้วยนยัสกรรม
นั้น แม้เป็นคณาจารย์ผู้ปกครองหมู่ ก็ต้องถูกกลับถือนิสัยอยู่ในความดูแล
ของภิกษุอื่น และต้องห้ามไม่ให้บรรพชาอุปสมบทกุลบุตร ห้ามไม่ให้ ๆ

นิสัยแก้ภิกษุใหม่ ห้ามไม่ให้รับสมมติผู้สอนนางภิกษุณีหรือเป็นผู้
ได้รับสมมติไว้แล้วก็อย่าสอน ห้ามไม่ให้ตองอาบต้อนเป็นเหตุอุก
กฤษฏ์กรรมนั้น หรืออาบตออย่างอื่นที่คล้ายคลึงกัน หรืออาบตอที่ร้ายกว่า
นั้น ห้ามไม่ให้ตักเตียนกรรมนั้น และภิกษุผู้เข้าประชุมสงฆ์กระทำการ
กรรมนั้น ห้ามไม่ให้ทำการโจทก์ว่ากล่าวภิกษุปกติ ภิกษุผู้อุกฤษฏ์กรรม
นั้นประพฤติชอบ ไม่ละเมิดข้อห้าม ประพฤติเรียบร้อย สมควรจะพ้น
โทษ ก็มีพระบรมพุทธานุญาตโปรดให้สงฆ์ยกเลิกกรรมนั้นเสีย ภิกษุนั้น
ก็พ้นโทษกลับเป็นปกติดังเดิม

เจ้าอธิการหรืออยู่ และรับฝากผืนเถื่อนของผู้ประพฤติดังเช่น
นี้ ควรได้รับโทษอนุโลมตามพระพุทธานุญาตนั้น คือห้ามไม่ให้เจ้า
อาวาส เป็นเจ้าคณะปกครองหมู่คณะ ต้องอยู่เป็นลูกวัดของท่านผู้อื่น ห้าม
ไม่ให้เป็นผู้บัญชาอาจารย์ให้บรรพชาอุปสมบท ห้ามไม่ให้ทำความผิด
เช่นนี้อีก แต่ข้อที่ลงโทษนี้ควรเป็นชั่วคราวกว่าจะเห็นว่าเช็ดหลาบ ที่
ควรกำหนดด้วยระยะเวลา เพราะเหตุนี้ ควรลงโทษเจ้าอธิการหรือตาม
กล่าวแล้วข้างต้น มีประมาณ ๑ ปี กับ ๑๐ เดือนตั้งแต่ถวายฎีกา
รับสารภาพแล้ว ต้องถูกกักตัวอยู่และไม่ได้กระทำความผิดที่ระบุไว้ข้างต้น
ล่วงกาลเท่าใด ควรเฝ้ากักต้อนนั้นหักเสีย ควรให้ต้องโทษเท่ากาลที่
ยังเหลือ เมื่อพ้นกำหนดกาลนั้นแล้ว ก็ควรให้พ้นโทษคือเป็นปกติ แต่
ระหว่างที่ต้องโทษอยู่นั้นล่วงละเมิดข้อห้าม ควรให้เจ้าคณะเมืองกำหนด
เพิ่มเวลาลงโทษต่อไปอีกตามสมควรแก่ความละเมิด

แต่การรับฝากผืนเถื่อนไว้ เป็นความผิดในฝ่ายอาณาจักรด้วย ต้อง
สุดแล้วแต่จะทรงพระกรุณาโปรด

วัดบวรนิเวศวิหาร

วันที่ ๑๐ มีนาคม ร.ศ. ๑๒๗=๒๔๕๑

- (ลงพระนาม) กรมหลวงวชิรญาณวรอส
- (ลงพระนาม) พระองค์เจ้าพระสถาพรพิริยพรต
- (ลงนาม) สมเด็จพระวันรัต
- (ลงนาม) สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์
- (ลงนาม) พระพิมลธรรม
- (ลงนาม) พระสาสนโสภณ
- (ลงนาม) พระธรรมวโรดม

(สำเนา)

ลายพระหัตถ์พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระสมมตอมรพันธุ์
ที่ ๓๘/๒๔๑ กรมราชเลขาณการ

วันที่ ๓ พฤษภาคม รัตนโกสินทรศก ๑๒๘=๒๔๕๒

เรียน เจ้าพระยาวิฑูวงศ์วรวิไกร

ได้รับหนังสือเจ้าคุณที่ ๓๓๓/๕๗๕๐ ลงวันที่ ๑๑ มีนาคม
ร.ศ. ๑๒๗ ว่าเรื่องพระหริ่งเจ้าอธิการวัดบางจะอ้ายต้องหาว่ารับฝากผืน
เถื่อน เกรสสมาคมได้ประชุมพิจารณาแล้ว เห็นควรลงโทษ คือ ห้าม
ไม่ให้ไปเป็นเจ้าอาวาส เป็นเจ้าคณะปกครองหมู่คณะ ต้องอยู่เป็นลูกวัด

ไม่ให้เป็นผู้ช่วยอาจารย์ ให้บรรพชาอุปสมบท และไม่ให้กระทำความผิดเช่นนี้อีก แต่ข้อลงโทษนี้ให้เป็นชั่วคราวประมาณปี ๑ กับ ๑๐ เดือน หักเวลาที่อยู่ในกรุงเทพ ฯ ปี ๑ กับ ๒ เดือน คงต้องรับโทษอีก ๘ เดือนนั้น ได้นำความขึ้นกราบบังคมทูลพระกรุณาทราบฝ่าละอองธุลีพระบาทแล้ว โปรดเกล้า ฯ ให้เป็นไปตามคำวินิจฉัยของเถรสมาคม ได้ส่งรายงานประชุมและคำวินิจฉัยของเถรสมาคมคืนมากับหนังสืออื่นด้วยแล้ว.

(ลงพระนาม) สมมตอมรพันธุ์

(สำเนา)

เรื่องพระครูวินยานุบูรณาจารย์ เจ้าอาวาสวัดโปรดก ตื้อหาว่าทำลายพัสดุให้เสียหาย

พระมหาสมณวินิจัยเรื่องเดิม

ที่ ๔๕/๑๗๕

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาวชิรญาณวโรรส มหา
สังฆปริณายก เสด็จประทับในที่ประชุมเถรสมาคม ทรงพระวินิจฉัย
อธิกรณ์

พระใบฎีกาเปรม วัดโปรดก เกจิ

พระครูวินยานุบูรณาจารย์ เจ้าอาวาสวัดนั้น จำเลย
เรื่องทำลายพัสดุให้เสียหาย ดังต่อไปนี้

๑. ได้ตรวจสำนวนอธิกรณ์เรื่องนี้ตลอดแล้ว ได้ความที่ควรฟัง
ได้ว่า พระใบฎีกาเปรม เกจิ กับพระพนพยานฝ่ายเกจิ เป็นผู้รับมรดก
พระญาณสังวรเถระ (ช้าง) เจ้าอาวาสวัดโปรดก และของที่เป็น
มรดกนั้น เป็นของใหญ่ ๆ เช่น เรือ เตียง ตู้ ก็มีอันมาก ของนั้น
ผู้รับมรดกไม่ได้เก็บรวบรวมดูเป็นของส่วนตัว ปล่อยให้เลอะเลือน
พาคอยู่ในกุฏิสำหรับเจ้าอาวาสบ้าง ในที่อื่นบ้าง ดูครั้งพระญาณสังวร
เถระเป็นเจ้าอาวาส เอาไว้ที่ไหนก็ได้ เป็นเช่นนั้นมาตลอดถึงเวลา

พระครูวินยานุบูรณาจารย์ไปอยู่ครองวัด เมื่อ ศก ๑๒๔ พระครูวินยานุ
 บูรณาจารย์จัดการปฏิสังขรณ์วิหาร จะต้องการโรงงาน โรงงานเก่าเต็ม
 ไปด้วยมรดกเหล่านี้ ได้ปรึกษากับพระปลัดน้อยวัดนั้นแล้ว จึงได้ขอ
 แรงพระยายเรือที่ชำระออกจากโรงไปไว้ที่ธรณีสงฆ์ พระพันผู้เป็นเจ้า
 ของอยู่ด้วย ก็ได้ช่วยเซ็นเรือที่เข็นออกไปวันนั้น โจทก์ก็ดี พระพันก็ดี ไม่
 ได้ตามรักษา หนึ่งเมื่อ ศก ๑๒๕ จำเลยจะจัดหอสวตมณฑ์เป็นที่สอน
 วินัยบัญญัติ ได้ย้ายเตียงเก้าอี้หิ้งสลักลายไปไว้ใต้กุฏิพระ และเมื่อ ศก
 ๑๒๘ จำเลยจะซ่อมกุฏิที่ชำระ ได้ย้ายของที่อยู่ในกุฏิบ้าง ใต้กุฏิบ้าง ไป
 ไว้ที่อื่น เป็นต้นว่าใต้ถุนหอสวตมณฑ์ ในเวลานั้น โจทก์ก็ดี พระพัน
 ก็ดี หาได้โต้แย้งอย่างใดอย่างหนึ่งไม่ ต่อกล่าลงมาถึงวันที่สุดแห่ง
 เดือนธันวาคม ศก ๑๓๐ นี้ โจทก์จึงฟ้องอธิกรณ์เรื่องนั้นขึ้น และร้องจะเอา
 ค่าเสียหายราคา ๒,๐๐๐ บาท ข้อที่ฟังมาฟ้องเมื่อปานนั้นนั้น โจทก์แก้
 ว่าอาพาธหนักมานานพึ่งหาย พระธรรมวิสารถผู้รั้งตำแหน่งเจ้าคณะ
 เมือง วิจิฉยติโทษโจทก์ผู้แถลงปล่อยของให้เสียหาย ติโทษจำเลยว่าทำ
 ไม่ถูกทาง ชอบแต่จะบอกให้เจ้าของเขาย้ายเอง แต่จำเลยไม่มีเจตนาจะ
 แถลงทำของเขาให้เสียหาย สั่งให้อธิกรณ์เรื่องนี้เลิกแล้วต่อกัน และสั่งให้
 โจทก์ขนพัสดุของตน อันเลพลาดพาอยู่นั้น ไปไว้ที่กุฏิของตน ถ้าไม่มี
 ที่เก็บก็ให้นำไปเสียจากวัดจากที่ธรณีสงฆ์ เว้นไว้แต่จะได้อนุญาตของเจ้า
 อาวาสให้เก็บไว้ ณ ที่แห่งใดแห่งหนึ่ง ข้อที่โจทก์ขอจะเอาค่าเสียหายนั้น
 เจ้าคณะเมืองไม่วินิจฉัยให้จำเลยใคร่ครวญดูเอง จำเลยไม่ยอมใช้ แก้วว่า
 ของโจทก์ชอบแต่โจทก์จะดูแลรักษาของตนเอง โจทก์ปล่อยให้เสียเอง
 จำเลยไม่ได้แถลงทำให้เสีย เจ้าคณะเมืองกราบทูลขอคำริของกรมหมื่น

ชินวรสิริวัฒน์ ฯ สั่งยืนตามคำวินิจฉัยของเจ้าคณะเมือง อ้างเหตุว่าไม่ปรากฏว่า จำเลยได้ทำของนั้นเสียหายอย่างไรกลับได้ความว่า จำเลยได้ย้ายของนั้นด้วยอาการที่ควรจะทำทุกอย่าง และไม่ยอมให้โจทก์แก้ตัวเพราะฟ้องความนานเกิน ถึงอาพาธ พระพนักยังมี โจทก์กลับทำเรื่องราวถวายกรมหมื่นชินวรสิริวัฒน์ โตแย้งคำสั่งของกรมหมื่นชินวรนั้น และขอเพื่อสั่งให้จำเลยใช้ของให้แก่โจทก์ กรมหมื่นชินวรยกเรื่องราวนั้นเสีย โจทก์ก็มายื่นเรื่องราวอุทธรณ์คำวินิจฉัยเดิม ขอเพื่อวินิจฉัยให้โจทก์ได้ของคืนและฟ้องเดิม ขอให้ลงโทษจำเลยตามพระพุทธรูปบัญญัติ

๒. เรื่องนี้ควรวินิจฉัยถึงพิสดารนั้นก่อนว่า ด้วยอาการที่โจทก์ก็ตีพระพนักก็ตี ทอดทิ้งให้เลพลาดพาด ไม่ได้บริหารอย่างของส่วนบุคคลเช่นนั้น ยังเป็นอันถือหรือปล่อยกรรมสิทธิ์ในของนั้น แต่ในสำนวนไม่ปรากฏว่า วัดได้คัดค้านกรรมสิทธิ์ของพระผู้ถือว่าเป็นเจ้าของ ยอมรับว่าสองรูปนั้นมียกรรมสิทธิ์ในของนั้น เหตุนั้น จึงยกข้อนี้เสีย

๓. กรมหมื่นชินวรสิริวัฒน์วินิจฉัยชอบแล้ว ในที่นี้จักชี้ความมีสิทธิของเจ้าอาวาสอย่างไร

๔. วัดโปรดเกศไม่ใช่บ้านของพระญาณสังวรเถระ (ช้าง) เป็นสมบัติของพระพุทธรศาสนา ทั้งอยู่ในบำรุงของแผ่นดินซึ่งเรียกว่าพระอารามหลวง

๕. พระญาณสังวรเถระ มอบมฤตกไว้แก่พระใบฎีกาเปรมโจทก์ และพระพนัก พระทั้งสองรูปนั้น จะถือเอาเป็นเจ้าของได้เฉพาะของที่ป็นสังหาริมะ คือ ยกชนไก่ สิ่งอันเนื่องกับที่เป็นอสังหาริมะ เช่น ไม้บ้าน

หน้าต่างประตู ต้องเป็นของวัด

๖. พระญาณสังวรเถระ มอบให้ได้แต่สมบัติส่วนตัว พระสองรูปนั้น จะถือว่าเป็นผู้รับมฤตกตลอดถึงหน้าที่เจ้าอาวาสหาได้ไม่

๗. ทรงพระกรุณาโปรดให้พระครูวินยานุบูรณาจารย์ไปอยู่ครองวัดโปรดเกศ พระครูวินยานุบูรณาจารย์มีสิทธิในที่นั้นโดยฐานเป็นเจ้าอาวาส

๘. โจทก์ และพระพันไม่ได้เป็นอิสระในอาวาส แต่ได้รับเป็นเจ้าของพัสดุมากมายเช่นนั้น ถ้ายังจะถือกรรมสิทธิ์ในของเหล่านั้น ชอบแต่จะเก็บรวบรวมไว้ในสำนักของตัว ไม่ควรจะปล่อยให้เลเพลดพาดถ้าที่ไม่พอเก็บ ก็ชอบแต่จะอย่างไรสุกแล้วแต่ของนั้นจะไม่อยู่ที่คขวางที่วัด แต่หาทำอย่างนั้นไม่

๙. จำเลยไปอยู่ครองวัด ก็ได้แสดงตนเป็นผู้มีอรัญญิกยอมให้พระสองรูปนั้นปล่อยของเลเพลดพาดอยู่ในวัด ที่สุดในกฎที่จำเลยอยู่เอง ต่อเมื่อปรารภจะทำกิจซึ่งกล่าวแล้วในหนหลัง จึงไต่ย้ายของเหล่านั้นออก

๑๐. กิจนั้นเป็นของวัด และเป็นทางเพื่อความเจริญแห่งวัด จำเลยปรารภชอบ จะปล่อยให้ของเหล่านั้นกีดขวางแก่กิจไม่สมควร และเมื่อจะย้ายของนั้น ก็ได้ทำด้วยความเป็นผู้มีอรัญญิก ได้เป็นธุระขอแรงพระช่วยย้าย จำเลยจะสั่งให้เจ้าของย้ายเสียเองยังก็ได้ แต่พระสองรูปนั้นหาได้เป็นอิสระในวัด จะได้กำลังมาช่วยของใหญ่ ๆ เช่นนั้นจากไหนจำเลยเอาเป็นธุระชอบอยู่เจ้าคณะเมืองกลับติจำเลย ในข้อนี้ไม่ถูก และอาการ

ที่ทำได้ไม่ปรากฏว่าเกล้งไม่ปรานีปราศัย ได้ทำตามควรอย่างไร
 คุจกรมหมื่นชินวรว่าไว้ ของที่ย้ายไปนั้น เป็นธุระของเจ้าของเอง
 จะตามบริหารรักษา ไม่ใช่ธุระของจำเลยจะต้องทำโรงไว้เรือของบุคคล
 และอื่น ๆ

๑๑. แต่เดิมพระที่ว่าเป็นเจ้าของมีมิได้ว่าจะไร พระพันเองก็ยังได้
 มาช่วยขึ้นเรือ ขอนส่อให้เห็นว่า พระสองรูปนั้นไม่ได้คิดจะถือกรรม-
 สัตย์ในของเหล่านั้น ตั้งใจปล่อยให้เป็นของตกอยู่ในวัดตามทางพระผู้
 อื่นเคยทำกันมา เพราะของเช่นนั้นไม่มีราคาอะไร กลับเป็นภาระแก่เจ้า
 ของ เราเองก็เคยมีเคยเบื้อชะรอยจะมีเหตุขัดใจอะไรกันขึ้นกับจำเลยเมื่อ
 ภายหลัง หรือเห็นเป็นช่องจะได้ทรัพย์สินมา จึงได้สาวความเรื่องนั้นมา
 ปลุกเป็นอธิกรณ์ขึ้น และแก้ตัวว่าอาพาธ อย่างไรก็ตาม ความข้อนี้ไม่
 เป็นเหตุแก้ตัวได้ คุจกรมหมื่นชินวรได้ยกขึ้นว่าไว้

๑๒. เพราะเหตุที่กล่าวมา วินิจฉัยยกฟ้องของโจทก์ สั่งให้อธิกรณ์
 เรื่องนี้เลิกกัน

๑๓. เพื่อจะตัดทางพิพาท ให้พระใบฎีกาเปรมกับพระพัน ขน
 ของที่ตนถือกรรมสัตย์อยู่ และวัตรรับรองไม่คัดค้าน ออกไปเสียจากวัด
 และที่ธรณีสงฆ์ ตามคำวินิจฉัยของเจ้าคณะเมือง

๑๔. พระผู้พาลมก็จะเห็นไปว่า เป็นความในฝ่ายพระง่าย ค่าธรรม
 เนียมก็ไม่ต้องเสีย แพ้ก็เป็นแต่ถูกยกฟ้องเท่านั้น ไม่ต้องโทษอะไร และ
 ปลุกอธิกรณ์ขึ้น ด้วยไม่มีความเกรงขามต่อผู้ใหญ่เช่นในเรื่องนี้ ภิกษุผู้
 ก่ออธิกรณ์ขึ้นในหมู่พระเช่นนั้น มีพระบรมพุทธานุญาตให้สังฆลงกรรมไว้

หลายสถานสุดแต่จะเห็นควร เป็นการลงโทษทั้งมีแจ้งในกัมมขันธะกัมภีร์จุลวรรค จำจะถือเอานัยนี้มาลงโทษพระใบฎีกาเปรมในอธิกรณ์เรื่องนี้ สมควรจะลงทัณฑ์กรรมก่อนแล้วและทำบำเพ็ชฌานิยกรรมชดเชยจากแขวงเมืองนครเขื่อนขันธ์ แต่เห็นว่าแก่จนงเงินแล้ว ยกทัณฑ์กรรมเสีย เป็นแต่ให้ขับไปอย่าให้อยู่ปลุกอธิกรณ์ได้อีก

๑๕. ขอแสดงความไม่พอใจ ที่ต้องลงโทษคนแก่ถึงปานนี้ แต่แก้ก็ไม่คิดถึงตัว และชวนชวายเป็นอธิกรณ์เช่นนี้ ก็จำต้องขึ้นใจทำ และพึงเคยทำคราวนี้เป็นครั้งแรก

กรมหมื่นชินวรสิริวัฒน์ จงบัญชาให้การเป็นไปตามคำวินิจฉัยนี้ทุกประการ

ในที่นี้ ควรจะติเตียนคนแต่งเรื่องราวให้โจทก์ไว้ด้วย นายวงอยู่ที่ตลาดเมืองนครเขื่อนขันธ์ ทำให้มาแต่ต้นจนถึงชั้นยื่นเรื่องราวต่อกรมหมื่นชินวรสิริวัฒน์ นายวรรณ อยู่ถนนตะนาวกรุงเทพฯ ทำให้ชั้นอุทธรณ์คนทั้งสองย่อมจะรู้ดีที่เรียกว่า โจทก์ไม่อาจเรียกของเหล่านั้นคืนได้โดยชอบธรรม แต่มีโลกเจตนาเห็นแก่อามิสซึ่งจะได้จากโจทก์ หรือเพราะบาปเจตนาอย่างอื่น และดูหมิ่นเจ้าคณะทั้งหลายว่าไม่รู้เท่าถึงความหวังว่าจะได้ตัดสินให้ไซ้ของให้แก่โจทก์ และพยายามจะทำความฉิบหายให้แก่จำเลยในเหตุไม่บังควร ทำเช่นนั้นไม่สมเป็นผู้ถือพระพุทธานุสาสนา แต่่นายวรรณภายหลังจะรู้สึกตัวขึ้นมาอย่างไร จึงได้แต่งเรื่องราวให้โจทก์ขอถอนอุทธรณ์เสีย ยังแต่นายวงน่าจะให้ถูกกว่าบาตร แต่พระของเราไม่ตีเอง ยอมให้เขาป้นหัวแล้ว และเข้าชนพวกของตัวเอง ถูกลงโทษไป

ก็สมอยู่แล้ว อย่าพลอยไปถึงคนอื่นเลย

(ลงพระนาม) กรม-วชิรญาณวโรรส
ในเถรสมาคม

วัดบวรนิเวศวิหาร

วันที่ ๑๘ กุมภาพันธ์ ร. ศ. ๑๓๐

(สำเนา)

พระมหาสมณวินิจัยเรื่องขอถอนฟ้อง

ที่ ๔๖/๑๕๘

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาวชิรญาณวโรรส เสด็จประทับในที่ประชุมเถรสมาคม ทรงพระวินิจฉัยเรื่องราวของพระใบฎีกาเปรมวัดโปรตเกศ ผู้เป็นโจทก์ในอธิกรณ์ที่หาพระครูวินยานุสรณาจารย์เจ้าอาวาสวัดนั้นเป็นจำเลย ว่าทำพัสดุให้ฉิบหาย ดังต่อไปนี้

๑. เมื่อโจทก์ยื่นเรื่องราวอุทธรณ์คำตัดสินของกรมหมื่นชินวรสิริวัฒน์ ก็ได้ชี้แจงแก่โจทก์แล้ว โดยฐานเมตตา โจทก์ก็หาเชื่อฟังไม่ จึงได้เรียกสำนวนอธิกรณ์เรื่องนี้ จากกรมหมื่นชินวรมาตรวจพิจารณา และได้บอกนัยพระเถระทั้งหลายให้มาประชุมเข้าเถรสมาคมเพื่อวินิจฉัย

๒. ในระหว่างนี้ พระพนวัดโปรตเกศ ผู้เป็นเจ้าของพัสดুর่วมกับโจทก์ นำเรื่องราวลงชื่อโจทก์มายื่น ขอถอนเรื่องราวอุทธรณ์นั้นเสีย อ้างเหตุว่า การที่ทำไปนั้น ไม่สมควรแก่ผู้ละหย้าเรือนออกบวช ยอมยกให้แก่เรา

๓. อธิกรณ์เรื่องนี้ กรมหมื่นชินวรสิริวัฒน์ก็ได้วินิจฉัยไปแล้ว พระเถระผู้ใหญ่เช่นกรมหมื่นชินวรก็ไม่มีความกังขา โจทก์ควรจะเชื่อความรู้ ความยุติธรรมของเธอ และมีความเคารพในเธอ โจทก์ก็หาทำเช่นนั้นไม่ ต่อเรียกสำนวนมาแล้วจึงมาถอนอุทธรณ์ ปล่อยให้โจทก์หมิ่นกรมหมื่นชินวรง่าย ๆ ไม่ได้ ทั้งอ้างเหตุช่วยกันให้เรา เราไม่ได้เสียอะไรด้วยในอธิกรณ์นี้ เราชี้แจงแก่โจทก์ก็โดยฐานเมตตาแก่โจทก์ต่างหาก กลับจะมาเอาบุญคุณจากเรานี้ นี้อะไร

๕. เพราะเหตุนี้ เราสั่งยกเรื่องราวนั้นเสีย และสั่งให้เป็นไปตามคำวินิจฉัยฉบับต้นนั้น ทุกประการ

(ลงพระนาม) กรม – วชิรญาณวโรรส

ในแตรสมาคม

วัดบวรนิเวศวิหาร

วันที่ ๑๘ กุมภาพันธ์ ร. ศ. ๑๓๐

(สำเนา)

พระมหาสมณวินิจัย
เรื่องพระในมณฑลพายัพลักเล่นการพนัน

พ. ศ. ๒๔๕๕

ที่ ๓๖/๑๔๔๐

กระทรวงธรรมการ

วันที่ ๒๕ เดือนพฤษภาคม ร.ศ. ๑๓๑

ขอพระราชทานกราบบังคมทูล สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ
กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ทราบฝ่าพระบาท

ด้วยข้าพระพุทธเจ้า ได้รับไบบอกข้าหลวงใหญ่รักษาราชการ
มณฑลพายัพฉบับที่ ๓/๒๐๖ ลงวันที่ ๕ พฤษภาคม ร.ศ. ๑๓๑
หรือมาด้วยเรื่องอธิกรณ์ลักเล่นการพนัน มีข้อความพิสดารแจ้งอยู่ใน
ใบสำเนาไบบอก ซึ่งข้าพระพุทธเจ้าได้คัดลอกของทูลเกล้า ฯ ถวาย
มาพร้อมด้วยจดหมายนี้ การจะควรประการใดแล้วแต่จะโปรดเกล้า ฯ

กวมิควรแล้วแต่จะโปรดเกล้า ฯ

ข้าพระพุทธเจ้า วิสุทธสุริยศักดิ์

(สำเนา) ที่ ๑๔๔๑ (รับวันที่ ๒๐ พฤษภาคม ร.ศ. ๑๓๑)
ที่ ๓/๒๐๖

แผนกกรรมการ

ศาลารัฐบาลมณฑลพายัพ

วันที่ ๔ พฤษภาคม รัตนโกสินทรศก ๑๓๑

ข้าหลวงใหญ่รักษาราชการมณฑลพายัพ เรียนมหา
อำมาตย์โท ท่านพระยาวิสุทธสุริยศักดิ์ เสนาบดีกระทรวงธรรมการ
ได้รับใบบอกเกล้าสนามหลวงนครลำปางที่ ๒/๔๐ ลงวันที่ ๓
เมษายน สก ๑๓๑ ว่าพระเป้ง วัดหมื่นกาศ พระจันตา วัดป่าดัวะ
เมืองนครลำปาง เล่นการพนันไพ่ต่อ พลตำรวจภูธรจับได้แล้ว
ส่งอำเภอได้สวน พระเป้งกับพระจันตาได้รับสารภาพว่าได้เล่นการ
พนันไพ่จริง อันก่อให้เกิดตัวส่งต่อพระครูรักจิตคุณ ว่าที่เจ้าคณะ
เมืองลำปาง ๆ ได้ประชุมพระครูฐานาและสงฆ์ทั้งหลาย ปรีกษาหรือ
อธิกรณ์ของพระเป้งและพระจันตา สงฆ์ทั้งหลายเห็นพร้อมกันว่าที่
พระเป้งพระจันตาเล่นการพนันไพ่นี้ เท่ากับลักหรือฉ้อพระ
ราชทรัพย์ของหลวง เพราะการพนันไพ่นี้ต้องมีพระราชบัญญัติห้ามว่า
ถ้าผู้ใดจะเล่นต้องขออนุญาตผูกภาษีต่อเจ้าพนักงาน ก่อนจึงจะเล่นได้
นี้พระเป้งพระจันตาหาได้ขออนุญาตผูกภาษีไม่ สงฆ์ทั้งหลายจึงลง
ความเห็นพร้อมกันว่า พระเป้งพระจันตาต้องปราศิกขาตจากสมณะ
แต่พระครูอุตรวงส์ วัดป่าดัวะ ขัดข้องไม่ยอมให้ปรับถึงปราศิก ว่า
พระเป้งพระจันตาทำความผิดแต่ครั้งเดียว ขอให้เป็นกัณฑ์ไทยดังนี้

กับที่เมืองนครลำพูนก็มีขึ้นเรื่องหนึ่งเหมือนกัน คือได้รับใบ
บอกของเจ้าสนามหลวงนครลำพูน ที่ ๔/๒๕ ลงวันที่ ๔ เมษายน
ศก ๑๓๑ ว่าพระมูล พระทา สามเณรดวงแก้ว ได้ลักเล่นการ
พนันไฟต้องกับน้อยหล้า ฯ ดำรวจภูธรจับตัวน้อยหล้าได้ เจ้า
พนักงาน ไล่ไล่สวนน้อยหล้า ฯ รับสารภาพ และซัดถึงพระมูล
พระทา สามเณรดวงแก้ว ว่าได้เล่นด้วย เจ้าพนักงานไต่ขึ้นฟ้องต่อ
ศาล ฯ พิจารณาพิพากษาให้น้อยหล้าเสียเงิน ๕๐ บาท แล้วซัดถึง
พระมูล พระทา สามเณรดวงแก้วว่าได้ลักเล่นด้วย เจ้าพนักงาน
จึงได้นำตัวพระทา พระมูล สามเณรดวงแก้ว ส่งต่อพระครูสีลวิลาส
ว่าที่เจ้าคณะเมือง พระครูสีลวิลาสว่าที่เจ้าคณะเมืองไต่สวนพระมูล
พระทา สามเณรดวงแก้ว หารับว่าเล่นไม่ แต่มีพยานหลักฐานอย่างไร
ที่ว่าพระมูล พระทา สามเณรดวงแก้วไม่ได้เล่น ส่วนพยานที่ว่า
พระมูล พระทา สามเณรดวงแก้วเล่นนั้นมีหลักฐานพอ พระครูสีล-
วิลาสว่าที่เจ้าคณะเมือง จึงได้ประชุมพระครูฐานานายกและสงฆ์ทั้งหลาย
เห็นว่าพระมูล พระทา สามเณรดวงแก้วลักเล่นการพนันจริง จึงได้
พร้อมกันประวิทย์โทษว่าการที่พระมูล พระทา สามเณรดวงแก้ว ลัก
เล่นการพนันนั้น ไม่ควรจะปรับถึงปาราชิก เพราะได้เล่นแต่ครั้ง
เดียวดังนี้

เรื่องพระลักเล่นการพนันต่าง ๆ ซึ่งมีพระราชบัญญัติห้าม ว่า
การพนันต่าง ๆ ไม่ว่าชนิดใด ผู้ที่จะเล่นต้องได้รับอนุญาตต่อ
เจ้าพนักงาน เสียเงินให้ค่าภาษีแต่ ๑ บาทขึ้นไป ที่นครเชียงใหม่

ได้ประชุมสงฆ์มีพระนพิตพิศาลคุณ พระอภัยสารทะ และพระครู
ฐานาและสงฆ์ทั้งหลายเห็นพร้อมกันว่า ถ้าพระองค์ใดลักเล่น ต้อง
เป็นอาบัติปาราชิก ที่นครเข็ญใหม่สงฆ์เคยได้ปรับแก้สงฆ์ไป ๔
รูปแล้ว ที่ลักเล่นการพนันไฟตองไฟป้อก เห็นว่าเป็นปาราชิก และ
บังคับให้สึกออกจากเพศสมณะ

เพราะฉะนั้น ขอความดำริของกระทรวง ว่าพระลักเล่นการ
พนันที่มีภาษีเช่นที่นครเข็ญใหม่ ได้ปรับแก้สงฆ์ลักเล่นการพนันไป
แล้วนั้นจะเป็นข้อที่สมควรหรือไม่ กับอธิกรณ์ของพระที่นครลำปาง
ลำพูนที่ลักเล่นการพนัน ซึ่งได้เรียนมานี้ จะควรด้วยโทษปาราชิกด้วย
หรือไม่ เพื่อเป็นหนทางที่จะสังคายกันให้เป็นระเบียบอย่างเดียวกัน
สืบไป เพื่อเป็นแบบอย่างในการลงโทษแก่พระลักเล่นการพนัน
ต่อไป

ควรมิควรแล้วแต่จะโปรด

ประทับตราตำแหน่งมาเป็นสำคัญ

(ลงนาม) พระยาวรวิไชย

ข้าหลวงประจำนคร เข็ญแทน

(สำเนา) ที่ ๘๒/๒๓๓

วัดบวรนิเวศวิหาร

วันที่ ๑๒ กันยายน ร. ศ. ๑๓๑ = ๒๔๕๕

แจ้งความแก่พระยาวิสุทธสุริยศักดิ์ เสนาบดีกระทรวงธรรมการ
 เหมี่หนังสือวันที่ ๓๖/๑๔๔๐ ส่งสำเนาไปบอกข้าหลวงใหญ่
 รักษาการมณฑลพายัพที่ ๓/๒๐๖ หรือมาด้วยเรื่องพระใน
 มณฑลนั้นลักเล่นการพนัน ฉันทได้ประชุมเถรสมาคม ทำมหาสมณ-
 วินิจฉัยเสร็จแล้ว ขอส่งมาให้พร้อมกับมหาสมณศาสน์ฉบับนี้

(ลงพระนาม) กรม-วชิรญาณวโรรส.

* * * * *

พระมหาสมณวินิจัย

พระพุทธศาสนาสนกาล ๒๔๕๕

วันที่ ๑๒ กันยายน ร. ศ. ๑๓๑.

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ศรีสุคต-
 ขัตติยพรหมจารี ๖ ล ๖ บรมนารถบพิตร พระมหาสมณะ เสด็จประ-
 ทับในเถรสมาคมที่ชุมนุมพระเถระ ๘ คือ พระวรวงศ์เธอ กรมหมื่น
 ชินวรสิริวัฒน์ เจ้าคณะกลาง ๑ สมเด็จพระวันรัต เจ้าคณะใต้ ๑
 สมเด็จพระมหาวีรวงศ์ เจ้าคณะธรรมยุตผู้ช่วย ๑ พระพิมลธรรม
 รองเจ้าคณะเหนือ ๑ พระธรรมวโรดม รองเจ้าคณะใต้ ๑ พระ-
 ธรรมโกศาจารย์ แทนรองเจ้าคณะกลาง ๑ พระธรรมปาโมกข์ แทน
 รองเจ้าคณะธรรมยุต ๑ พระธรรมไตรโลกาจารย์ ๑ ณ ตำหนักจันทร์

วัดบวรนิเวศวิหาร ประทานพระมหาสมณวินิจัย ในเรื่องพระในมณฑล
พ่ายพลักเล่นการพนันไว้ดังต่อไปนี้ :-

เมื่อจะให้วินิจัยในเรื่องนี้ เห็นสมควรจะกล่าวประเพณีของบ้าน
เมืองบางอย่างไว้ก่อน. ชุมชนุมชนที่ตั้งอยู่เป็นปึกแผ่นแน่นหนาซึ่งเรียก
ว่าประเทศนี้ จำต้องมีผู้ปกครอง เพื่อกันภัยภายในภายนอก และทำนุ
บำรุงให้ได้ความสุขความเจริญ ด้วยเหตุนี้ชุมชนนั้นจึงได้แบ่งเป็น ๒
พวก คือผู้ปกครองพวก ๑ ได้แก่พระเจ้าแผ่นดิน และข้าราชการผู้ใหญ่
ผู้ต่างพระเนตรพระกรรณ ตลอดถึงข้าราชการสามัญซึ่งเป็นผู้น้อยทั่วไป
ผู้อยู่ใต้ปกครองพวก ๑ ได้แก่ราษฎรพื้นเมือง ผู้ไม่ได้เกี่ยวในการปก
ครอง การปกครองนั้นย่อมแผ่ประโยชน์ให้แก่คนทั้งปวงทั่วหน้า แต่
จำพวกคนผู้ทำการปกครองต้องทำกิจนั้น ไม่เป็นอันจะได้ทำมาหากิน
อย่างอื่น หรือทำได้บ้างก็ไม่สะดวก เสียเปรียบผู้อยู่ในปกครอง
จึงเป็นหน้าที่ของผู้อยู่ในปกครองจะอุดหนุนกำลัง ทำกิจบางอย่างที่จะ
ต้องทำด้วยใช้ทรัพย์ใช้แรงก็มี เมื่อเป็นเช่นนั้น ใครเล่าจะเป็นผู้ออกทรัพย์
หรือออกแรง. คนทั้งปวงไม่สม่าเสมอกัน เป็นชายก็มี เป็นหญิงก็มี
เป็นเด็กก็มี เป็นฉกรรจ์ก็มี เป็นผู้ใหญ่ เป็นผู้เฒ่าก็มี หากินได้ค้ำช่อง
ก็มี ติดขัดก็มี เมื่อเป็นเช่นนั้นจะหวังความออกทรัพย์ออกแรงแต่ทุก
คนไม่ได้ ทางที่ดีสุดอันจะไม่ใช่เครื่องเดือดร้อนลำบาก ก็คือแบ่งเอา
จากผลของคนที่ทำกินได้ค้ำช่อง การเฉลี่ยเอามาจากส่วนนี้ ถ้ามากเกินไป
ก็เป็นเหตุชอกช้ำ ตัดกำไรของคนหากินเสีย ยิ่งจะเฉลี่ยน้อยได้เพียง
ไรยั้งดี จึงมีประเพณีของชาวบ้านเมืองจะเฉลี่ยเอาผลของคนหากินเช่น

นี้มาใช้ในการปกครอง และต้องรู้จักผ่อนผันเพื่อกันความชอกช้ำของคนทั้งหลาย แต่ต้องรู้จักอุบายหาทางเก็บให้ได้พอจ่ายใช้. การเฉลี่ยเอาผลแห่งคนหากินเช่นนั้น เรียกว่าเก็บภาษีบ้าง เก็บอากรบ้าง เก็บส่วยบ้าง เป็นธรรมเนียมมีมาแต่ึกคำบรรพ์. ในคัมภีร์อรรถกถาได้เล่าถึงเรื่องนี้ไว้เหมือนกันว่า คนทั้งทำนาในประเทศแห่งหนึ่งไม่ได้รับความสุข เพราะเหตุขาดผู้ปกครองจึงพร้อมกันยกท่านผู้หนึ่ง ซึ่งมีสติปัญญาเฉลียวฉลาดเป็นที่นับถือของคนทั้งหลายในพวกตนขึ้นเป็นพระราชา มอบให้มีหน้าที่เป็นผู้ปกครองตนยอมอยู่ในถ้อยคำของท่าน ต่างแบ่งผลคือข้าวที่ทำได้ถวายเพื่อเป็นกำลังอุดหนุนท่าน. พระราชาพระองค์นี้ ทรงพระนามว่าพระเจ้ามหาสมมตราช ที่ว่าเป็นพระราชาพระองค์แรกในชมพูทวีป และเป็นอาทิบุรุษแห่งศากยวงศ์. ความมีกรรมสิทธิ์ของท่านผู้ปกครอง ซึ่งต่อไปนี้จะเรียกว่า รัฐบาล ในอันเก็บภาษีย่อมรับรองกันทั่วไป ในคัมภีร์พระวินัยวางบทปฏิบัติของผู้พระบัตติคำภาษี อย่างแรงถึงเป็นปาราชิก.

อนึ่ง มีการหลายอย่างในบ้านเมืองอันจะพึงดูแลให้รอบคอบจะว่าเฉพาะการเล่นพนันเอาทรัพย์กัน. เรื่องนี้เป็นเหตุขบถยากของมหาชน ถ้าปล่อยให้เล่นได้ตามอำเภอใจ จะฉิบหายลงตามกัน รัฐบาลจึงต้องดูแลห้ามปรามโดยกวดขัน ตามที่จะทำได้เพียงไร ที่ยังจะผ่อนให้เล่นได้บ้าง ก็ต้องได้อนุญาตก่อน แต่เพื่อจะกันไม่ให้เล่นได้มากจึงเก็บเงินค่าอนุญาตเล่นการพนันแก่ผู้มาขออนุญาต ใครละเมิดลักเล่นการพนันก็ปรับอีกโสทหนึ่ง. เงินค่าอากรการพนันนี้ ยิ่งเก็บแรงขึ้นยิ่งเป็นคุณ

แก้บ้านเมืองเพราะจะได้มีคนเล่นน้อยลง. ครึ่งโบราณ การพนันไม่มีขึ้นเหมือนในอดีต ขึ้นชื่ออยู่มาแต่เพียงสกา แต่ก็เหตุนิภัยพอลดให้เสียบ้านเมืองก็มี แต่มีวิธีปกครองกันอย่างไรไม่ปรากฏ. ในพระวินัยกล่าวไว้แต่เพียงเป็นปาปสมาจารประเภทหนึ่งวางบทย่างแรงเสมอลงบัฟฟาชนียกรรม.

ในพระราชาณาจักรนี้ ก็ได้จัดการดูแลระวังเล่นการพนันเหมือนกัน. การพนันทุกอย่าง มีพระราชบัญญัติห้ามไม่ให้ใคร ๆ เล่นได้ตามอำเภอใจ บางอย่างก็ห้ามเด็ดขาดทีเดียว บางอย่างก็เปิดให้เล่นได้บ้าง แต่จะเล่นต้องได้รับอนุญาตของรัฐบาลก่อน ถ้าลักเล่นจับได้มีโทษปรับเงินบ้าง จำวนเป็นพนัย ถ้าไม่มีเสียต้องจำจ่ายโทษแทน. ในการอนุญาตให้เล่นนั้น รัฐบาลเรียกเงินค่าอนุญาตกำหนดราคาเฉพาะการพนันเป็นอย่าง ๆ. เงินค่าอนุญาตรายนี้จัดเป็นอากรคือ เงินรายได้ของแผ่นดินรายหนึ่ง. ไพ่ตองก็ตี ไพ่อย่างอื่นก็ตีเป็นการพนันชนิดที่เปิดให้เล่น แต่ต้องได้อนุญาตจากเจ้าหน้าที่. เก็บค่าอนุญาตวันหนึ่งวงละ ๑ บาท. (พระราชบัญญัติและกฎหมายสำหรับอากรการพนัน ร. ศ. ๑๒๐).

และการเรื่องนี้เป็นความผิดในฝ่ายอาณาจักรด้วย สมควรจะพึงมติของฝ่ายตุลาการ จึงได้ขอพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหมื่นสวัสดิวัดนวิศิษฎ์ อธิบดีศาลฎีกา เพื่อพึงมติของกรรมการศาลฎีกาบางนาย (ซึ่งได้เลือกเอาของชาวต่างประเทศ ผู้มีรู้เรื่องในพระวินัย) ตามพระพุทธจรรยาของสมเด็จพระบรมศาสดา เมื่อครั้งทรงบัญญัติ

ทุกียปาราชิกสิกขาบท ได้ตรัสถามภิกษุผู้พิพากษาเก่า เพื่อทรงเทียบมูลค่าเป็นวัตถุแห่งปาราชิก กับวัตถุแห่งโจรกรรมเป็นมหันตโทษ. กรรมการศาลฎีกา ๒ นาย แสดงมติว่า ในทางกฎหมายจะลงโทษโดยฐานโจรกรรมแก่คนผู้ฝ่าฝืนทำอย่างหนึ่งอย่างใด ซึ่งรัฐบาลว่าจะต้องได้อนุญาตก่อนมิได้.

ข้ออันจะพึงวินิจฉัยในที่นี้ ก็คือ พระลักเล่นการพนัน ชนิดที่รัฐบาลเปิดให้เล่น แต่ต้องได้อนุญาตก่อน มีผิดโดยฐานละเมิดพระบัญญัติหรือมีผิดโดยฐานตระบัดคำอากร. จะพึงรู้ได้ดังนี้

๑. ต่างว่ามีคนสามัญลักเล่นการพนันชนิดที่ห้ามเป็นเด็ดขาดคนนั้นมีผิดโดยฐานอะไร ? ข้อนี้ชัดอยู่แล้วว่า มีผิดโดยฐานละเมิดพระราชบัญญัติ เพราะรัฐบาลไม่ได้เก็บค่าอากร แต่การพนันชนิดนั้น.

๒. ก็ถ้าเขาลักเล่นการพนันชนิดที่รัฐบาลเปิดให้เล่น แต่หาได้ขออนุญาตไม่ มีผิดโดยฐานอะไรเล่า. แม้รัฐบาลเก็บค่าอากรรายนี้ ก็เก็บโดยฐานเป็นค่าอนุญาต ไม่ได้เก็บเฉลี่ยเอาผลของคนผู้เล่นรวมเหมือนเก็บภาษีอากรอย่างอื่น. ค่าปรับก็นับเป็นพินัย ถ้าผู้ถูกปรับไม่มีเงินเสียต้องถูกจำคุกโทษ สองข้อนี้บ่งชัดอยู่ว่าเป็นความอาชญา. เพราะเหตุนั้น เขามีผิดโดยฐานละเมิดพระราชบัญญัติ เพราะไม่ขออนุญาต.

๓. หากว่าจะมีภิกษุไปขออนุญาตต่อเจ้าหน้าที่ เพื่อตั้งบ่อนเล่นการพนันชนิดที่เปิดให้เล่น ขอเสียเงินค่าอากรให้ จะได้รับอนุญาตหรือไม่. กล่าวตามประเพณีบ้านเมืองที่มีสมเด็จพระเจ้าแผ่นดินเป็น

พุทธศาสนูปถัมภก ภิษุคงไม่ได้รับอนุญาตให้เล่นการพนันเป็นแท้ง
กลับจะต้องถูกห้ามปรามเสียอีก ข้อนี้อีกมีชัดแล้ว มีธรรมเนียมห้าม
นายบ่อน แต่การยอมให้ภิษุเข้าบ่อน (ข้อบังคับการบ่อนเบี้ยของ
เสนาบดีกระทรวงพระคลังมหาสมบัติ ร. ศ. ๑๑๑).

๔. เมื่อเป็นเช่นนั้น หากจะมีภิษุลักเล่นโดยมิได้ขออนุญาตต่อ
เจ้าหน้าที่ทีเดียว มีผิดโดยฐานอะไร การพนันที่ลักเล่นนั้นแม้เป็นชนิด
ที่เปิดให้ชาวบ้านขออนุญาตเล่นได้ แต่เป็นอย่างไรที่ห้ามโดยเด็ดขาดแก่
ภิษุ เธอจึงมีผิดโดยฐานละเมิดพระราชบัญญัติ เพราะว่าเมื่อยอมเสีย
เงินค่าอากร ก็ไม่ได้ช่องจะเล่นเหมือนสามัญชน.

๕. เมื่อเป็นเช่นนั้น พระผู้ใหญ่ในมณฑลพายัพปรับเป็นปาราชิก
ถูกหรือผิด. บทที่จะยกขึ้นปรับนั้นเห็นแต่สองกษัตริย์ บทเดียวที่ปรับโทษ
ภิษุผู้ตระบัดคำภาษีเข้าเป็นอาชญา. ถ้ายกบทนั้นขึ้นปรับผิด เพราะ
ลักษณะเก็บภาษีกับเก็บค่าอนุญาตให้เล่นการพนันมีมูลต่างกันถึงกล่าว
แล้วในหนหลัง.

๖. ถ้าอย่างนั้นพระบางรูปในมณฑลนั้น เห็นเป็นเพียงภณฑไทย
ถูกหรือผิด. ข้อที่อ้างเหตุว่าทำผิดเพียงครั้งเดียว ขอให้เป็นเพียงภณฑ-
ไทยหรือไม่ควรปรับถึงปาราชิกนั้น ไม่มีหลักฐานอะไรเลย ผู้กล่าว
ไม่รู้พระวินัยแท้. ในพระวินัยมีปรานียกโทษให้เฉพาะแก่ภิษุเป็นต้น
บัญญัติเท่านั้น ภิษุในชั้นหลังล่วงพระบัญญัติต้องอาบัติตามที่ปรับไว้
นั้นเต็มที ไม่มีลดหย่อน. แต่ศัพท์ว่าภณฑไทยนั้น หมายความว่ากว้าง
ตลอดถึงความจำเป็นจะต้องใช้ให้ทุกอย่าง เพราะเหตุนั้น เมื่อรัฐบาล

ปรับจะเอาเงินเพราะโทษละเมิดพระราชบัญญัติจัดว่าเป็นภคไทย คือมีจำเป็นจะต้องใช้เพื่อถ่ายโทษตัว ความมีสิทธิของรัฐบาลในอาณาเขตไม่มีใครจะคัดค้านได้ แม้ในพระวินัยก็รับรองอยู่เหมือนกัน.

๗. เมื่อเป็นเช่นนั้น พระผู้ใหญ่ในนครเชียงใหม่ได้กำจัดพระบางรูปให้สึกเสีย เพราะโทษลักเล่นการพนัน ไม่เป็นการแรงไปดอกหรือ. พระผู้เล่นการพนันไม่อยู่ในทำนองคลองธรรมของภิกษุ อยู่ไปก็มีแต่ทำพระศาสนาให้มัวหมอง สมควรจะให้สึกเสีย ไม่เฉพาะต่อเป็นปาราชิก สมเด็จพระเจ้าแผ่นดินผู้เป็นพุทธศาสนูปถัมภก ได้ทรงกำจัดมาโดยกาลเป็นธรรมเนียมที่รู้จักกันอยู่แล้ว เพราะโทษเล่นการพนันก็เคยมีครั้งรัชกาลที่ ๕ (ปีจอฉศก จ. ศ. ๑๒๓๖) พระในแขวงเมืองนนทบุรีหลายรูปลักเล่นการพนัน มีพระบรมราชโองการให้เอาตัวสักเป็นไพร่หลวงรับราชการที่แปลว่าต้องสึก พระผู้ใหญ่ในนครเชียงใหม่ได้กำจัดให้สึกเสียชอบแล้ว แต่วางบทแรงเกินไปเท่านั้น.

๘. ถ้าต้องสึกเหมือนกัน ถูกตัดสินว่าเป็นปาราชิกก็ดี ไม่เป็นก็ดีต่างกันอย่างไร. ผู้ถูกตัดสินว่าเป็นปาราชิก อุปสมบทอีกไม่ได้ ผู้ถูกตัดสินว่าไม่เป็นถึงปาราชิก ถ้ากลับตัวเป็นคนดีมีสังวรอุปสมบทอีกก็ได้.

พิจารณามาเพียงเท่านี้ ขอสงวนวินิจฉัยไว้ดังนี้ :-

๑. พระในมณฑลพายัพ ลักเล่นไพ่โดยมิได้ขออนุญาตต่อเจ้าหน้าที่ มีความผิดฐานละเมิดพระราชบัญญัติ เป็นภคไทย จะใช้เงินตามจำนวนที่ศาลปรับ ไม่เป็นปาราชิก.

๒. การเล่นการพนัน เป็นบาปสมาจาร ความประพฤติลามก

ในพระวินัย ปรับโทษอย่างแรงเสมอลงบัพพาชนียกรรม. เพราะ
เหตุนี้ ให้เจ้าคณะเมืองนครลำปางสั่งบังคับ สมเปง วัดหมื่นกาศ
สมิฉันตา วัดป่าตั่วะนครลำปาง ผู้ลักเล่นการพนัน ให้สึกเสีย
และให้เจ้าคณะเมืองนครลำพูน สั่งบังคับสมมูล สมีทา สมีดวงแก้ว
ซึ่งไม่ได้ระบู้คมา ผู้ถูกพิจารณาว่าเล่นการพนันจริง ให้สึกเสียโดย
ฐานบัพพาชนียกรรมจากพระธรรมวินัย.

๓. ต่อไปเมื่อหน้า ถ้ามีภิกษุสามเณรลักเล่นการพนันอีก
พิจารณาเป็นสัตย์ ให้ปรับโทษอนุวัตรตามนัยนี้.

(ลงพระนาม) กรม-วชิรญาณวโรส

(สำเนา)

พระมหาสมณวินิจนัย
ในวิธีให้อุปสมบทบางอย่าง
ของธรรมยุติกนิกาย

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ศรีสุกต
 ขัตติยพรหมจารี ๖ ล ๖ บรมนาถบพิตร พระมหาสมณะ เสด็จประทับ
 ในที่ชุมนุมแห่งพระเถรานุเถระในคณะธรรมยุติกา ๑๑ รูป คือ พระ-
 วรวงศ์เธอ กรมหมื่นชินวรสิริวัฒน์ วัดราชบพิธ ๑ สมเด็จพระมหา
 วีรวงศ์ วัดโสมนัสวิหาร ๑ พระญาณวราภรณ์ วัดบวรนิเวศวิหาร ๑
 พระธรรมไตรโลกาจารย์ วัดเทพศิรินทราวาส ๑ พระเทพกวี วัดราช
 ประดิษฐ์ ๑ พระราชกวี วัดบรมนิวาส ๑ พระอมรารักษ์ วัด
 เทพศิรินทราวาส ๑ พระอริยมุนี วัดมกุฏกษัตริย์ ๑ พระอมรโมลี วัด
 ราชบพิธ ๑ พระอริยกวี วัดราชาธิวาส ๑ พระมหานายก วัดบวร-
 นิเวศวิหาร ๑ ทรงปรึกษาถึงวิธีอุปสมบทอันให้อยู่ในธรรมยุติกนิกาย
 ที่สมควรจะแก้ไขบางประการประทานพระมหาสมณวินิจนัยไว้เป็นแบบ
 ดังต่อไปนี้:-

๑. ให้อุปสมบทพร้อมกันได้ ๒ รูป ๓ รูป ในกรรมวาจา
 เดียวกัน.

ธรรมเนียมอุปสมบทของธรรมยุติกนิกายใช้สวดคราวละรูป ถ้า

หลายรูป เปลืองเวลามาก ควรจะถือเอาประโยชน์แห่งพระพุทธานุญาตที่ให้อุปสมบทคราวเดียวกันได้ ๒ รูป ๓ รูป จะทุ่นเวลาเข้ามาก. พระพุทธานุญาตนั้นมาในคัมภีร์มหาวรรคพระวินัย ตอนมหาขันธกะเล่ม ๑ หน้า ๑๙๔ มีว่า “อนุชานามิ ภิกขเว เทว ทโย เอกานุสสาวเน กาคู, ตณฺจ โช เอเกน อุปชฎาเยน น เทว นานุปชฎาเยน” แปลความว่า “ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตเพื่อทำ ๒ คน ๓ คน ในอนุสาวนาเดียวกัน แต่อนุญาตให้ทำอย่างนั้นได้ด้วยมีอุปชฎาเยผู้เดียวกัน ไม่อนุญาตให้ทำด้วยมีอุปชฎาเยต่างกัน” เพราะมีพระพุทธานุญาตไว้ดังนี้ สงฆ์จะอุปสมบทกุลบุตรพร้อมกัน ๒ คน ๓ คน ในกรรมวาจาเดียวกันก็ได้ จงทำตามวิธีนี้จะกล่าวข้างหน้า.

๓. ให้เลิกสวดคำนำ และให้กรรมวาจาจารย์บอกบาตรจีวร.

การบอกบาตรจีวร ใช้อยู่ ๒ วิธี ตามลัทธิของคณาจารย์. วิธีหนึ่งสวดคำนำว่า “ปจฺมํ อุปชฎํ กาคาเปตพุโ, อุปชฎํ กาคาเปตฺวา ปตฺตจีวรํ อาจิฺจชิตฺพุ” ก่อนแล้วจึงบอกบาตรจีวรในลำดับไป กรรมวาจาจารย์เป็นผู้บอก อีกวิธีหนึ่งเลิกไม่สวดคำนำ ทั้งชื่อแล้วบอกบาตรจีวรทีเดียว อุปชฎาเยเป็นผู้บอก. นิกายเดียวกันมีธรรมเนียมไม่เหมือนกัน ไม่งาม สมควรจะวางแบบให้เป็นอย่างเดียวกัน คำนำนั้นแปลว่า “พึงให้ผู้มุ่งอุปสมบทได้รับความดูแลก่อน ครั้นให้ได้รับความดูแลแล้วพึงบอกบาตรจีวร” นี่เป็นแต่คำแนะนำให้ทำ ไม่สวดก็ได้ ให้เลิกเสีย. แต่คำนั้นแม้ไม่ระบุจะให้ใครบอก ก็ยังสื่อความว่าไม่ใช่ให้อุปชฎาเยบอก เพราะเหตุนี้ให้กรรมวาจาจารย์เป็นผู้บอก. เมื่อ

ผู้มุ่งอุปสมบทขอให้นิสังข์คืออุปัชฌายะแล้ว อุปัชฌายะตั้งชื่อผู้มุ่งอุปสมบทแล้ว ในลำดับนั้น ภาษุผู้จะเป็นกรรมวาจาจารย์พึงเอาสาวยบาตรสอดกายผู้มุ่งอุปสมบทแล้ว บอกบาตรจีวรติดกันไปที่เดียว แล้วส่งผู้มุ่งอุปสมบทออกไปข้างนอกตามธรรมเนียมเดิม. ในลำดับนั้นจึงกราบพระ ๓ หน นิ่งคุกเข่าประณมมือ ว่านโม ๓ จบ แล้วลงนั่งราบประณมมือสวดสมมติตน เพื่อออกไปฝึกสอนผู้มุ่งอุปสมบท.

๓. ให้เลิกคำสั่งทำยอนุสาวณะ ๓ จบ คงสวดแต่จบเดียวตามบาลี และให้สวดว่า “ตฺถุหิ”

ได้ทราบมาว่าในครั้งแรก พระมหาเถระยังลงสันนิษฐานเป็นแน่ไม่ว่าง คำพิทว่าหนึ่งนั้นเป็น “ตฺถุหิ” หรือ “ตฺถุหิ” กล่าวอีกทางหนึ่งว่าเป็นที่ชะหรือรัสสะ ท่านจึงให้สวดทั้ง ๒ อย่าง และให้สวดเป็น ๓ เทียวให้สมกับอนุสาวณะ ๓ เทียว หนกลางสวดเป็น “ตฺถุหิ” คือที่ชะตามบาลีเดิม หนต้นหนท้ายสวดเป็น “ตฺถุหิ” คือรัสสะ ตามแบบที่เดิมใหม่. มาในบัดนี้เทียบกับภาษาสันสกฤตแล้วสงสัยสันนิษฐานได้แน่ว่าเป็น “ตฺถุหิ” คือที่ชะ และคำสั่งทำยอนุสาวณะ เป็นแต่ประกาศความเสร็จกิจ ไม่เป็นเครื่องจะให้ยังคิดเหมือนอนุสาวณะ หากจะมีใครทักท้วงขึ้นในเวลานี้ก็ไม่มีผลอะไร จึงควรให้สวดแต่จบเดียวตามบาลี ใช้คำว่า “ตฺถุหิ” คือ ที่ชะ.

๔. เลิกสมมติตนบอกอนุศาสน์.

ถึงคราวบอกอนุศาสน์ พระเถระบางรูปผู้เป็นอุปัชฌายะสมมติตนก่อนแล้วจึงบอก. มติของท่านว่า ทำการอย่างอื่นมีสมมติตน

ทั้งนี้ เช่นสมมติตนสอนผู้มุ่งอุปสมบท สมมติตนถามอันตรายิก-
 ธรรมะผู้มุ่งอุปสมบท สมมติตนเป็นผู้ถามเป็นผู้วิสัชนาวิญญูในเวลา
 ก่อนสวดปาฏิโมกข์. แบบเหล่านั้นมีในบาลีพร้อมทั้งคำสวดด้วย. ส่วน
 สมมติตนบอกอนุศาสน์ ไม่มีในบาลี คำสวดท่านต้องผูกขึ้น. ถ้าจะ
 ไม่สมมติ ท่านให้สังฆชยายหัตถบาสออกเสีย จะได้ไม่เป็นสอนใน
 ท่ามกลางสงฆ์ พระเถระบางรูปหาได้สมมติตนก่อนไม่ บอกเอาทีเดียว
 พิจารณาความในบาลีวิสันาได้ว่า ถ้าเป็นการสงฆ์ท่านวางแบบให้
 สมมติตนก่อนจึงทำเช่นอุทาหรณ์ข้างต้นตลอดถึงทำสังคายนา บอกอนุ-
 ศาสน์เป็นการของอุปัชฌายะ ท่านจึงไม่ได้วางแบบให้สมมติ. เพราะ
 เหตุนี้ ให้เลิกการสมมติตนบออนุศาสน์เสีย ท่านผู้บอกเป็นอาวุโส
 ไม่ต้องรังเกียจเพื่อจะบอกในท่ามกลางสงฆ์ ถ้ามีท่านผู้แก่กว่าอยู่ด้วย
 ก็พึงอาปจนาท่านก่อน ท่านก็พอ.

วินิจฉัยไว้ ณ วันที่ ๙ กรกฎาคม พุทธศักราช ๒๔๕๖.

(ลงพระนาม) กรม-วชิรญาณวโรรส

(สำเนา)

พระมหาสมณวินิจัย

ในเรื่องพระสมุห์เสและพระจำรัสผู้รับใช้ของเจ้าคณะหมวด
บางจาก แขวงบางกอกน้อย กรุงเทพฯ ฯ จับผิดนเถื่อนได้ในวัด
เทพนารี แล้วส่งตัวภิกษุผู้รับฝากกับผีนั่นให้แก่กองตระเวน.

วันที่ ๒๘ สิงหาคม พระพุทธศักราช ๒๔๕๖

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระมหาสมณะ เสด็จประทับใน
เถรสมาคม ณ ตำหนักจันทร์ วัดบวรนิเวศวิหาร ประธานพระมหา-
สมณวินิจัยในเรื่องพระสมุห์เสและพระจำรัสผู้รับใช้ของเจ้าคณะหมวด
บางจาก แขวงบางกอกน้อย กรุงเทพฯ ฯ จับผิดนเถื่อนได้ในวัดเทพนารี
แล้วส่งตัวภิกษุผู้รับฝากกับผีนั่นให้แก่กองตระเวน ดังต่อไปนี้ :-

ความเดิม พระแสง วัดเทพนารี มาฟ้องต่อพระครูวิสุทธิสังวร
เจ้าคณะหมวดตำบลบางจาก แขวงบางกอกน้อย กรุงเทพฯ ฯ ทว่า
พระทัมวัดเตียวกันสูบผีน เจ้าคณะหมวดสั่งให้พระสมุห์เสไปไต่สวน
แต่ในเวลานั้นพระทัมไม่อยู่ ได้ความจากพระอื่นอีกว่า วันหนึ่ง
ไฟลุกขึ้นในกุฏิพระ พระเหล่านั้นเข้าไปช่วยดับ เห็นไฟไหม้มุ้ง
และหมอนพบกปล้องและตะเกียงสำหรับสูบผีนวางอยู่บนเตียง ไฟที่
ตะเกียงก็ยังติดอยู่ ได้ความมีเค้ามูลเช่นนี้ เจ้าคณะหมวดจึงนัดไต่สวน
ที่วัดภิกษินาค พระทัมปฏิเสธร้องขอให้ค้นกุฏิ เพื่อพิสูจน์ตัวเอง
เจ้าคณะหมวดใช้ให้พระสมุห์เสกับพระจำรัส พร้อมด้วยโจทก์จำเลย

ไปค้นที่กุฎิพระทัม ได้พบเนื้อผืนในบิบบน้ามัน ๒ ปีบ พระทัม
 แจ้งว่า เป็นของอำเตรงทองดีฝากไว้ และอำเตรงทองดีก็มารับรอง
 และจะขอรับเอาผืนไป พระสมุห์เสเห็นไม่ควรจะให้ตามลำพัง จึงไป
 บอกพลตระเวนมา พลตระเวนได้นำตัวพระทัมกับยาผืนไปสู่สถานี่ของ
 กองตระเวน ในที่สุดพระทัมถูกเจ้าคณะแขวงสั่งให้สึก อำเตรงทองดีถูก
 กระหวงพระคลังริบผืนนั้น และปรับเป็นเงินอีกส่วนหนึ่ง ในลำดับนี้
 มีเสียงพวกกฤหัสถ์พูดกันภายนอกว่า พระสมุห์เสกับพระจำรัสทำให้
 อำเตรงทองดีต้องเสียผืนเสียเงินเป็นค่าปรับ ชาติจากความเป็นภิกษุ
 เสียยังความสงสัยให้เกิดขึ้นในหมู่สงฆ์ด้วย. พระราชสุธี เจ้าคณะ
 แขวงบางกอกน้อย นำความข้อนี้มาแจ้ง และขอเรียนปฏิบัติ
 ต่อเรา.

เงื่อนไขเป็นเครื่องกล่าวหาแก้ตัวเรื่องนี้ คงเป็นของอารักขาเจาะ
 ชื่อ ที่กล่าวไว้ในบุพพสิกขาวัณณนาว่า ไม่ควร ถ้าคนผู้ถูกระบุชื่อนั้น
 ถูกปรับให้เสียทรัพย์ เป็นสินใช้แก้ภิกษุ ถ้าเธอขอให้เขาปรับและเขา
 ปรับตามขอ เป็นปาวาชิก. คำที่กล่าวไว้ในบุพพสิกขาวัณณนา
 ต้นเดิมไม่ได้มาในบาลี เป็นคำกล่าวไว้ในอรรถกถา เนื่องจากพระ
 บัญญัติห้ามไม่ให้ภิกษุณีเป็นด้อยเป็นความกับกฤหัสถ์ วางโทษไว้เป็น
 อาบัติสังฆาทิเสส แต่ในบาลีวิภังค์แห่งสิกขาบทนั้นแก้ความว่า ภิกษุณี
 ถูกเขาจุตตัวไปก็ตี ขอรักขาก็ตี บอกไม่เจาะชื่อก็คดี. ไม่เป็นอาบัติ.
 แต่พระอรรถกถาจารย์ถือเอาความ ๒ ข้อหลังเป็นอันเดียวกันว่า “ขอ
 อารักขาถือบอกไม่เจาะชื่อ” คราวนี้แก้ความตรงกันข้าม คือขอรักขา

เจาะชื่อ กลับวางโทษแรงกว่าสิกขาบทอันเป็นเดิมเสียอีก. ฝ่ายพระอมราภิกขิต (เกิด) ผู้รณานุพพลสิกขาวัณณา ไม่ได้พิจารณาอรรถให้ถ่องแท้ ว่าอย่างไรถูกอย่างไรผิด อย่างไรใช้ได้ อย่างไรใช้ไม่ได้ แปลมาลงไว้ในบุพพสิกขาวัณณาทั้งตอน.

อรรถแห่งคำในวิภังค์แห่งสิกขาบทนั้น เราพร้อมด้วยพระเถระทั้งหลายเข้าใจดังต่อไปนี้ :-

ก. “อนาปัตติ มนุสเสหิ อากุทัมปิมาณา กุจฺฉติ” แปลว่า “ข้อไม่เป็นอาบัติ คือ ถูกคนทั้งหลายฉุดไป,” อธิบายว่า ถูกคนอื่นพ้อง ต้องเรียกหรือถูกจับไปแก้คดี เช่นนี้ เป็นจำเลยว่าความเพื่อเปลี่ยนตนได้ ไม่ต้องอาบัติ.

ข. “อารกฺขํ ยาจติ” แปลว่า “ขออารักขา” อธิบายว่า ถูกคนข่มเหงหรือเบียดเบียน ร้องขอความป้องกันของบ้านเมืองแม่เจาะชื่อคนข่มเหงหรือเบียดเบียนนั้นก็ได้ ไม่เป็นอาบัติ.

ค. “อโนทิสฺส อากิขฺติ” แปลว่า “บอกไม่เจาะตัว” อธิบายว่าถูกข่มเหงหรือถูกทำร้าย แต่ไม่รู้ว่าใครทำก็ตี ของหายแต่ไม่รู้ว่าใครลักก็ตี จะบอกให้ถ้อยคำหรือบอกตราสินแก่เจ้าหน้าที่ก็ได้ ไม่เป็นอาบัติ.

ถ้าคำว่า “อารกฺขํ ยาจติ” กับคำว่า “อโนทิสฺส อากิขฺติ” ที่แปลว่า “ขออารักขา” และว่า “บอกไม่เจาะชื่อ” นั้น เป็นอันเดียวกันดังพระอรรถกถาจารย์กล่าวแล้ว ในบาลีก็คงกล่าวคำเดียวว่า “อโนทิสฺส อารกฺขํ ยาจติ” ที่แปลว่า “ขออารักขาไม่เจาะชื่อ” และ

ถ้าจะถือตามอธิบายของพระอรรถกถาจารย์แล้ว ยากที่พวกภิกษุจะตั้ง
อยู่ได้โดยสวัสดิ์ ถ้าเข้าใจตามมติของเราแล้ว พวกภิกษุย่อมจะได้รับ
อารักขา คือ ความป้องกันของแผ่นดิน ตูจคนพวกอื่น ไม่ขัดแค้นความ
เป็นไป.

ผืนเดือนเป็นของต้องห้าม แต่แผ่นดินลงโทษปรับผู้ลักลอบขาย
และผู้รับฝาก และการสูบฝิ่นก็ห้ามแก่ภิกษุด้วย ตำบลที่จับฝิ่นเดือนได้ก็
เป็นวัดเทพนารี ขึ้นในหมวดบางจาก ผู้รับฝิ่นฝากก็เป็นภิกษุวัดนั้นเอง
เป็นหน้าที่ของพระครูวิสุทธิสังวร เจ้าคณะหมวดบางจากจะระงับอธิกรณ์
อันนี้ และพระสมุห์เสกกับพระจำรัสเล่า ก็เป็นผู้รับใช้ของเจ้าคณะหมวด
เมื่อค้นพบฝิ่นขึ้นเช่นนั้น ถ้าไม่เป็นผู้รอบคอบ อนุญาตให้อำแดงทอง
ด้นำฝิ่นไปตามลำพัง ก็จะเป็นสมคบกับอำแดงทองที่เกิดความมัวหมอง
ขึ้น พระสมุห์เสกนำความไปแจ้งแก่กองตระเวนทั้งนั้น นับเข้าในคำว่า
“อารกฺขิ ยาจติ” แปลว่า “ขออารักขา” เมื่อทำอย่างนั้นย่อมระงับ
เหตุการณ์ทั้งปวงอันจะมีแก่วัดและภิกษุสงฆ์ เป็นอันทำอุกระเบียบ
ไม่เป็นอาหาร ไม่เป็นกัณฑ์ไทย กลับควรจะได้รับคำสรรเสริญว่าทำ
โดยรอบคอบอีก.

(ลงพระนาม) กรม—วชิรญาณวโรรส

(สำนวน)

พระมหาสมณวินิจัย

พระปลัดนาควัดกลาง เมืองนครราชสีมา โจทก์
ในอธิกรณ์
พระครูสีหราชสมาจารมุนี เจ้าคณะเมืองนั้น จำเลย
เรื่องถูกยกจากสังวาส

วันที่ ๒๘ สิงหาคม พระพุทธศักราช ๒๔๕๖

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาวชิรญาณวโรรส พระมหา
สมณะ เสด็จประทับในเถรสมาคม ณ ตำหนักจันทร์ วัดบวรนิเวศ-
วิหาร ประทานพระมหาสมณวินิจัยในอธิกรณ์ พระปลัดนาควัดกลาง
เมืองนครราชสีมา โจทก์ พระครูสีหราชสมาจารมุนี เจ้าคณะเมือง จำเลย
เรื่องถูกยกจากสังวาส ดังต่อไปนี้:-

๑. เรื่องนี้ได้ความจากสำนวน ที่มีมาหลายทบทหลายทอดแล้วว่า
เดิมที่เมื่อมิถุนายน ๑๒๙ พระครูสีหราชสมาจารมุนี เจ้าคณะเมือง
นครราชสีมา ออกประกาศยกพระปลัดนาควัดกลางเสียจากสังวาส อ้างคำสั่งเจ้า
คณะมณฑลยกเหตุ ๔ ข้อ คือ

- (๑) รับเงินฝากของราษฎร ๘๐๐ บาท เงินนั้นหาย.
- (๒) เป็นที่สงสัยในเรื่องบังสุกุล พระน้อยให้เป็นมาก.
- (๓) เป็นที่สงสัยในเรื่องนิมนต์พระสวดมนต์ เก็บเอาผลประโยชน์.
- (๔) เป็นที่สงสัยว่าดื่มสุราและกินโภชนาในเวลาจำ.

ก่อนแต่ออกประกาศพระกรุหาได้ชำระคดีเรื่องเหล่านี้ไม่ ฟังได้
ไต่สวนในภายหลัง เมื่อธันวาคม ๑๒๙ ตามคำสั่งของพระธรรม
วิหารีเถระ เจ้าคณะมณฑล แก่พระครูศีลวิสุทธิพรตเจ้าคณะรอง.

ในชั้นไต่สวนนั้นเพิ่มขึ้นอีก ๒ ข้อ คือ

(๕) บังเอาค่าแรงทำเทียนพรรษาของนายบ่อม ๓ บาท.

(๖) ปลอมเข้าไปรับไทยธรรมในการผูกสีมาวัดสี่สุก.

๒. ในระหว่างออกประกาศและยังไม่ได้ไต่สวนนี้เมื่อพฤศจิกายน
๑๒๙ พระปลัดนาคถวายฎีกาสมเด็จพระบรมบพิตร พระราชสมภารเจ้า
กล่าวโทษเจ้าคณะมณฑลว่าไม่เอาธูระ. แต่เจ้าพระยาวิชิตรวงศ์วุฒิไกร
ครั้งยังเป็นเสนาบดี ส่งคืนฎีกาไปให้เจ้าคณะมณฑล ส่งเจ้าคณะเมือง
ไต่สวน.

๓. เจ้าคณะมณฑลไปเอาเจ้าคณะเมืองเป็นโจทก์ พระปลัด
นาคเป็นจำเลย ส่งให้พระครูศีลวิสุทธิพรตเจ้าคณะรองไต่สวน แต่ให้
พร้อมด้วยโจทก์.

๔. ฝ่ายเจ้าคณะเมืองนั่งไต่สวน พร้อมกับเจ้าคณะรองและพระ
ครูบรรพตการเจ้าคณะแขวง โดยฐานเป็นเจ้าคณะเมือง แล้วส่งต้น
คำไต่สวนมาให้เจ้าคณะมณฑล.

๕. ฝ่ายเจ้าคณะรองตั้งตัวเป็นผู้ไต่สวน เอาเจ้าคณะเมืองลงเป็น
โจทก์ แล้วส่งหนังสือเป็นคำวินิจฉัยมาให้เจ้าคณะมณฑลพร้อมกับคำไต่
สวนนั่นเอง แต่คดีเป็นสำเนาจัดระเบียบเสียใหม่ ทำให้ตนเป็นผู้ไต่
สวน ให้เจ้าคณะเมืองเป็นโจทก์.

๖. ในระหว่างนี้กระทรวงธรรมการแย้งคำไต่สวนว่า โจทก์จำเลย ไม่ได้ลงชื่อผิดระเบียบ พระปลัดนาคร้องว่าไม่ได้ฟังคำไต่สวน และคำตัดสิน จะขอชักพยานของโจทก์และขออ้างพยานของตนบ้าง กว่าจะได้ไต่สวนใหม่ต่อหน้าเจ้าคณะมณฑล กาลล่วงไปถึง ๖ เดือนกว่า ฟังได้ไต่สวนใหม่ เมื่อกรกฎาคม ๑๓๐.

๗. เจ้าคณะมณฑลไต่สวน ก็เอาเจ้าคณะเมืองเป็นโจทก์อีก เสร็จแล้ว ก็เอาเก็บหนึ่งเฉยเสีย พระปลัดนาคร้องเตือนทางกระทรวงธรรมการ ๆ เตือนไป ในที่สุดเจ้าคณะมณฑลผิดว่า จะขอกราบทูลเราก่อน. ในระหว่างนี้กาลล่วงไปอีก ๕ เดือนกว่า.

๘. เจ้าคณะมณฑลถวายหนังสือกราบทูลเรา ถึงการที่เจ้าคณะเมืองประกาศยกพระปลัดนาคร้ายจากสังวาส แก้วในการที่ไม่ได้ไต่สวนแต่แรก และแจ้งการที่ไต่ไต่สวนในชั้นหลัง ส่งคำไต่สวนในชั้นหลังนั้นมาก้วย แต่หาได้ส่งสำนวนถวายเราทั้งหมด.

๙. เราเห็นในสำนวนนั้น จัดเอาเจ้าคณะเมืองเป็นโจทก์ พระปลัดนาคร้ายเป็นจำเลย และยอมให้คฤหัสถ์เข้าเป็นทนายแก้คดีให้จำเลย เราจึงติเจ้าคณะเมืองว่า ไม่ควรเอาตัวลงเป็นคู่ความกับพระปลัดนาคร้าย เจ้าคณะมณฑลว่า ไม่ควรทำอย่างนั้น เช่นนั้น เจ้าคณะเมือง จะกำจัดพระลูกวัดผู้ประพฤติดีชอบ จะต้องเป็นความให้ชนะก่อนจึงจะทำได้ เป็นการไม่สะดวกแก่หน้าที่ ควรให้เจ้าคณะทำได้ตามหน้าที่ พระปลัดนาคร้ายเห็นผิดยุติธรรม ก็ให้ฟ้องร้องได้ และคดีทางพระวินัยต้องการความจริงมากกว่าอย่างอื่น ถ้ายอมให้คฤหัสถ์เข้าเป็นทนาย ความก็จะกลายเป็นแพ้

ชนะกันด้วยเล่นสำนวน จึงสั่งให้ยกสำนวนเหล่านั้นเสียทั้งเรื่อง ให้จับ
ทั้งต้นใหม่ให้ถือในเวลานั้นว่า เจ้าคณะเมืองประกาศยกพระปลัดนาค
เสียจากสังวาส พระปลัดนาคมาร้องให้เจ้าคณะมณฑลสอบถามเจ้า
คณะเมือง ได้ความอย่างไร ให้วินิจฉัยไปตามรูปความ.

๑๐. แต้นนั้นล่วงมาเกือบ ๕ เดือน พระปลัดนาคยื่นฎีกาเล่าเรื่อง
ราวมาแต่ต้น และขอให้วินิจฉัย.

๑๑. ได้เรียกสำนวนทั้งหลายจากกระทรวงธรรมการบ้าง จาก
เจ้าคณะมณฑลบ้าง มาตรวจดู จึงรู้ความตามกล่าวมานี้ และรู้ว่า
เจ้าคณะมณฑลหาได้ทำตามเราสั่งไม่.

๑๒. เห็นควรจัดระเบียบแห่งคดีนี้ก่อน แล้วจึงค่อยวินิจฉัย
ให้กระเปียบดังต่อไปนี้:-

(๑) ให้ยกเลิกสำนวนในอธิกรณ์เสีย ให้ถือว่าเป็นแต่คำของ
บุคคล อันจะฟังเป็นพยานในชั้นไต่สวน.

(๒) ให้ตั้งต้นเรื่องว่า พระครูสีหราชสมาจาร เจ้าคณะเมือง
ออกประกาศยกพระปลัดนาคจากสังวาส พระปลัดนาคร้องขอให้ไต่สวน
และวินิจฉัย.

(๓) ให้เอาพระปลัดนาคเป็นโจทก์ พระครูสีหราชสมาจาร
เจ้าคณะเมืองเป็นจำเลย.

(๔) ห้ามไม่ให้กุหลัศห์เข้าเป็นทนายความ.

๑๓. ต่อไปนี้จะสอบถามและให้จำเลยชี้แจงถึงเหตุที่ยกขึ้นห้าม
สังวาส แต่คำไต่สวนของจำเลยในฐานะเป็นเจ้าคณะเมือง มีอยู่ให้ฟังเอา

เป็นคำเฉลยของจำเลยทีเดียว.

๑๔. ในลำดับนี้ ถึงคราวพิจารณาหาความถูกต้องต่อไป.

๑๕. (๑) ข้อว่ารับเงินฝากของราษฎร ๘๐๐ บาท เงินหายนั้น โดยความลงเอาว่า พระปลัดนาคยกเอาเงินที่ฝากไว้นั้นเอง. คำนายตี เบิกว่า นายบู้กพี่ชายของนายตีได้เอาเงินฝากพระปลัดนาคไว้ ๒๐๐๐ บาท แต่จำกัละที่ฝากไม่ได้ นายบู้กได้เรียกคืนไปบ้างแล้ว ยังเหลืออยู่ ๘๐๐ บาท มีโจรลักเอาไป พระปลัดนาคได้ใช้ให้แก่นายบู้กผู้เจ้าของ บ้างแล้ว แต่มีจำนวนเท่าไรนายตีไม่ทราบ. ไม่ได้สืบนายบู้ก เพราะเขา ไม่อยู่. นี่เป็นคดีรับฝากทรัพย์ หากภิกษุผู้รับฝากยกเอาเสีย ก็ยังไม่ ต้องปาราชิก ก่อนจะปรับด้วยบทฐานาจารณะ คือทำให้เคลื่อนจากที่ไม่ถูก ต้องปรับด้วยบทอุปนธิ คือ รับของฝากจึงจะถูก ต่อเจ้าของทอดสิทธิ และภิกษุก็ถือเอา หรือเป็นความกัน เจ้าของแพ้เสียสิทธิ เช่นนี้จึงต้อง ปาราชิก. ในคดีนี้พระปลัดนาครับฝากทรัพย์ไว้ว่าจำนวนที่นาย เจ้าของมาขอคืนก็ได้ไป แสดงว่าพระปลัดนาคตรงในเบื้องต้น และเมื่อ ทรัพย์หายพระปลัดนาคก็ยอมรับไซ้ และได้ใช้ไปบ้างแล้ว แสดงว่า พระปลัดนาคตรงในเบื้องปลาย. แต่เราให้สอบถามพระปลัดนาคใน ข้อนี้ พระปลัดนาคปฏิเสธว่านายบู้กไม่ได้ฝากทรัพย์ไว้ และแก้ว่านาย บู้กเป็นศิษย์ของตน เมื่อครั้งนายบู้กบวชเป็นภิกษุ บิดาของเขาขาย ที่ดินเป็นเงิน ๒,๐๐๐ บาท และให้แก่นายบู้ก ๆ เก็บรักษาไว้ที่กุฏิ พระปลัดนาคที่เขาอยู่ด้วย เขาบวชพรรษาเดียวก็สึกไป เงินนั้นเขาทำ อย่างไร พระปลัดนาคไม่ทราบ และกล่าวต่อไปว่า (ภายหลังแต่นาย

บู้สึกแล้วราว ๒ ปี) มีโจรเจาะหน้าต่างกุญแจและลักเงินของพระปลัด
 นาคไป ๖๐๐ บาทเศษ ภิกษุสามเณรรู้ทั่วกัน. ถ้านี้เป็นความจริง เหตุ
 โฉนพระปลัดนาคไม่เบิกความในเวลาเจ้าคณะเมือง เจ้าคณะมณฑลไต่
 สวนถึงสองเที่ยว ถ้ามีภิกษุสามเณรรู้ว่าเงินของพระปลัดนาคเองหายต่าง
 หาก เหตุโฉนไม่อ้างเป็นพยาน. พระปลัดนาคปฏิเสธด้วยประการทั้งปวง
 เช่นนี้ไม่ควรฟัง กลับส่อให้เห็นความไม่ตรง ในท่ามกลางของพระปลัด
 นาค แต่พิจารณาไม่ได้ความถึง จึงวินิจฉัยว่า พระปลัดนาครับฝากเงิน
 ของเขาไว้มีโจรลักเอาไปก็ตาม เอาไปใช้เสียเองก็ตาม เป็นภณฑไทย
 จำจะต้องใช้ให้เขา เมื่อได้ใช้ครบจำนวนแล้ว จึงพ้น.

๑๖. (๒) ข้อว่าเป็นที่สงสัยในเรื่องบังสุกุล พระน้อยทำให้เป็น
 มากนั้น จำเลยไม่ได้พิสูจน์ ให้ยกเสีย.

๑๗. (๓) เป็นที่สงสัยในเรื่องนิมิตพระสวคมนต์ เก็บเอา
 ผลประโยชน์นั้น ตามเรื่องพระบรมราชบรรหารนิมิตพระไปสวคมนต์
 พระปลัดนาคนิมิตพระใหญ่ ๆ อาพาธบอกแก่พระปลัดนาคขอให้พระ
 อื่นไปแทน เป็นตกลงกัน พระอินได้รับไทยธรรมค่าบัจจย ๘ บาท
 พระปลัดนาคแบ่งเอา ๔ บาท ว่าจะเอาไปให้พระใหญ่. ทางที่จะ
 สงสัยในข้อนี้ ก็ว่าพระปลัดนากลวงเอาเสีย แต่พระอินผู้ได้ผู้เสีย
 อยู่เองเบิกความว่า พระปลัดนาคเอาไปให้แก่พระใหญ่ ๆ ไม่ต้องการ
 บอกให้แก่พระปลัดนาค. พระใหญ่เป็นผู้รับนิมิตสมควรจะได้ส่วน
 พระปลัดนาคขอแบ่งเอาไปให้ชอบอยู่ แต่เมื่อพระใหญ่ไม่เอา ชอบ
 แต่จะคืนให้แก่พระอิน แม้เอาเสียเองเช่นนั้น ก็ไม่ต้องโทษในฐานะลวง

เอาทรัพย์ เพราะถือเอาของทิพระใหญ่ให้ เป็นแต่หุยมหิมในลาภผลที่น่าดี แต่ยังไม่ถึงเป็นเหตุยกจากสังวาส.

๑๘. (๔) ข้อว่าเป็นที่สงสัยว่าดื่มสุราและกินโภชนะในเวลาค่านั้น พระอธิการทั้งวัดแจ้งพยานในชั้นใต้สวนเบิกความในคราวที่เจ้าคณะเมืองใต้สวน และในคราวที่เจ้าคณะมณฑลใต้สวน ใจความลงกันว่าเข้าไปหาพระปลัดนาคในกุฏิเวลาค่ำวันหนึ่งพบพระอินที่นั่น เห็นที่นั้นรกด้วยเปลือกหอมเปลือกมะม่วง ไต้กลั่นสุรา แต่พลความแตกกัน เบิกคราวแรกว่า เมื่อศก ๑๒๕ เบิกคราวหลังว่า เมื่อศก ๑๒๖ เบิกคราวแรกว่าพระปลัดนาคนอนอยู่ เบิกคราวหลังไม่ระบุชื่ แต่โดยความจะฟังเข้าใจว่านั่ง และเบิกคราวหลัง ขยายข้อความให้ไกลเป็นจริงซ้ำอีก เช่นว่าได้เห็นขวดชนิดที่ใช้กรอกสุราอยู่ใต้เตียง และพระปลัดนาคมีกิริยาผิดปกติ หน้าแดงพุทพล่ำม แต่อย่างไรก็ไม่ยืนยันว่าได้เห็นพระปลัดนาคกำลังดื่มเอง และไม่ได้อยู่ว่ามีอะไรในขวดนั้น คำของพระอธิการทั้งนี้ฟังเอาเป็นจริงไม่ได้. พระอินพยานในชั้นใต้สวนและพยานโจทก์ เบิกในคราวแรกว่าของเหล่านั้นเด็กทำรกไว้ ตนจึงกวาด พระอินไม่เคยเห็นพระปลัดนาคดื่มสุราเลย เบิกในคราวหลังคงกล่าวยืนยันว่าไม่เคยเห็นพระปลัดนาคเสพสุราและกินโภชนะในกลางคืน แต่ถูกทนายพระปลัดนาคถาม เบิกว่าตนเป็นผู้ปฏิบัติพระปลัดนาค อยู่ที่ระเบียงหน้ากุฏิของเธอ และเป็นผู้รักษาพัสดุของเธอ เอาความซ้อนขึ้นเป็นเครื่องอ้างและปฏิเสธว่า สุราไม่เคยมีในกุฏิเลย ถ้ามี ตนต้องรู้. คำค้านเบิกถึงของ

ที่เต็กทำรก พอสมเหตุ เพราะในกฎีพระ เช่นพระปลัดนาค เต็กอาจ
 เอามะม่วงเข้าไปกินหรือเอาหอมเข้าไปกินกับอะไร ที่ว่าติดกันกระตังก็
 อาจเป็นได้ ถ้าพระปลัดนาคดื่มสุราจริง พระอินก็ต้องดื่มด้วย แต่ใน
 เวลานั้นยังไม่ปรากฏว่าพระอินต้องหาด้วยเรื่องนี้ คำเบิกของพระอินครั้ง
 แรกฟังได้ แต่คำหลังถูกทนายความบั่นเสียแล้ว เป็นแก้สำนวนกับคำ
 พระอธิการทั้งที่เดิมเข้ามาฟังไม่ได้. พระครูอ่อนวัตสีแก้วเจ้าคณะแขวง
 จันทิก พยานในชั้นไต่สวน เบิกความในสองคราวเหมือนกันว่า พยานไป
 ในการทอดกฐินที่วัดพลับพลา ได้เห็นพระปลัดนาคว่ากล่าวศิษย์
 มีกิริยาอุจจนเมา แต่ในเวลาว่ากล่าวศิษย์ พระปลัดนาคได้เคยทำเอะอะ
 เช่นนั้นเสมอ พยานรับว่าได้บอกความนี้แก่เจ้าคณะเมือง แต่จะเสพเป็น
 กระสายยาหรือเกล้งเสพพยานไม่ทราบ แต่ในคราวหลังพยานเบิกว่า
 จะเสพหรือไม่ พยานไม่ทราบ ในวันนี้มีคนเสพสุรามาก. ทั้งสอง
 เรื่องนี้ยังฟังเอาเป็นจริงลงไปไม่ได้ว่า พระปลัดนาคเสพสุรา. และตาม
 คำของพระครูอ่อนเจ้าคณะแขวงจันทิก น่าจะเห็นว่าพระในดินนั้นหรือ
 ในเมืองนั้น ไม่รังเกียจแต่การใช้สุราเป็นกระสายยา เมื่อเป็นเช่นนั้น
 การไต่กลั่นก็ไม่ประหลาดอะไร เพราะมีทางแก้ตัว.

๑๙. ข้อในประกาศมีเท่านี้ ครั้นจะวินิจฉัยเพียงเท่าข้อเหล่านี้ คง
 เกิดคดีเรื่องห้ามสังวาสเป็นครั้งที่สองอีก ไม่รู้จักจบ ให้ถือเอาข้อเพิ่ม
 ในชั้นไต่สวนของเจ้าคณะเมือง เป็นมูลห้ามสังวาสครั้งที่สองแล้ว
 พิจารณาแล้ววินิจฉัยเสียในคราวนี้ทีเดียว.

๒๐. (๕) ข้อว่าบังคับเอาค่าแรงทำเทียนพรรษาของนายบ่อม ๓

บาทนั้น มีเรื่องว่า จวนถึงฤดูฝน ที่วัดกลางเคยทำเทียนพรรษามาทุกปี ใช้ให้นายบ่อมทำ และให้ค่าแรง ไม่ได้ว่าเป็นค่าจ้างตามแต่จะให้ เมื่อศก ๑๒๘ นายบ่อมได้ทำเทียน เจ้าคณะเมือง มอบเงิน ๖ บาท แก่พระปลัดนาค เพื่อให้แก่นายบ่อม พระปลัดนาคให้แต่ ๓ บาท จึงเกิดรังเกียจว่า พระปลัดนาคเอาเงินเหลืออีก ๓ บาทเสียเอง. นายบ่อมผู้ทำเทียนพยานในชั้นไต่สวน เบิกความในสองคราวเจือกัน ว่าการทำเทียนพรรษา ไม่ได้รับจ้าง เป็นแต่อำเภอมืองเกณฑ์ให้ทำ เคยได้ค่าแรงคราวละ ๓ บาทบ้าง ๔ บาทบ้าง ในศก ๑๒๘ ได้รับ เงินจากพระปลัดนาค ๓ บาท ไม่ทราบว่าเป็นของใคร นายบ่อม เข้าใจว่าค่าแรงที่ให้ในปีนั้น ๓ บาทเท่านั้นเอง ต่อมาเมื่อกรกฎาคม ๑๒๙ พระปลัดนาคกลับขึ้นมาจากกรุงเทพฯ นำเงินมาให้อีก ๓ บาท ว่าเป็นค่าแรงทำเทียนเมื่อ ศก ๑๒๘ ในคำของนายบ่อมไม่ปรากฏว่า ได้ถามถึงการให้หนี้ที่สอง. เราได้ให้สอบถามพระปลัดนาคว่า เหตุ ใดจึงไม่ให้ในคราวเดียวกันหมด. แบ่งให้คราวละ ๓ บาท พระ ปลัดนาคแก้ว่าจำไม่ได้ และกล่าวต่อไปว่า การทำเทียนไม่ได้กำหนด ราคา พระปลัดนาครับเงินมาจากเจ้าคณะเมือง บางคราว ๑๐ บาท บางคราว ๒๐ บาท ถ้าจ่ายการอื่นมากก็ให้นายบ่อมน้อย สุดแล้ว แต่พระปลัดนาคจะให้ ให้ ๓ บาทก็มี ๖ บาทก็มี ๘ บาทก็มี บางคราว ไม่ได้ให้เลยก็มี ให้เท่าไรก็เป็นแล้วกัน จะถือว่าติดค้างเท่านั้นเท่านั้น ไม่ได้. พระปลัดนาคแก้ว่าจำไม่ได้นั้นไม่น่าเชื่อ ถ้าคำที่ว่าให้เท่าไร ก็เป็นแล้วกันยังจำได้ ก็คงจะจำได้เหมือนกันว่า ไม่เคยให้ชั้ยช่ย่อน

และจะปฏิเสธได้ทันที ถ้าจำไม่ได้จริง คำหลังก็ไม่แน่เหมือนกัน. คงฟังได้ตามค่านายบ่อม ว่าค่าแรงทำเทียนในศก ๑๒๘ นายบ่อมได้รับจากพระปลัดนาคในศกนั้น ๓ บาท ในศก ๑๒๙ อีก ๓ บาท รวมเป็น ๖ บาท. เหตุไฉนพระปลัดนาค จึงให้ชี้ยกช้อนเป็นสองคราว. สันนิษฐานเห็นว่า เพราะไม่ได้กำหนดราคาเป็นค่าจ้าง จะให้เท่าไรก็ได้ พระปลัดนาคจึงแบ่งให้บ้าง กินเศษเสียบ้าง ต่อเมื่อถูกประกาศยกจากสังวาสด้วยช้อนอื่น ในมิถุนายน ศก ๑๒๙ นั้นแล้ว กลัวช้อนจะเกิดขึ้น จึงขายเศษที่กินไว้นั้นให้แก่นายบ่อม เพื่อจะกันช้อนไม่ให้เกิดขึ้น. จริงอยู่ พระปลัดนาคเป็นผู้รับใช้ของเจ้าคณะเมือง และการทำเทียนก็ไม่ไต่ว่าราคาตามแต่จะให้ เป็นหน้าที่ของพระปลัดนาคจะไม่จ่ายแก่นายบ่อมมากเกินไปนัก เมื่อเป็นเช่นนั้น ตัดไว้ได้เท่าไร ควรจะคืนแก่เจ้าคณะเมือง ถ้าไม่กินเศษแล้ว คงไม่ทำอย่างนี้เลย. เช่นนี้มีโทษสถานไร. เพราะพระปลัดนาคเป็นผู้รับมอบมูลค่ามาจากเจ้าคณะเมือง ยังจะต้องสำนองคือรับผิดชอบ เพราะทรัพย์นั้นเทียบด้วยของฝากไว้ในมือดังกล่าวแล้ว ข้างต้นในข้อ ๑๕ (๑) เรื่องรับฝากทรัพย์ มีโทษไม่ถึงอหิวา เป็นแต่กัณฑ์ไทย แต่ได้ให้แก่นายบ่อมแล้วครบจำนวน ก็เป็นพ้นจากกัณฑ์ไทย.

๒๑. (๖) ข้อว่าปลอมเข้าไปรับไทยธรรม ในการผูกสีมาวัดสีสุคนธ์ เรื่องว่า มีการผูกสีมาที่วัดนั้น หาได้มีใครนิมนต์พระปลัดนาคไม่ เธอไปเอง และรับเอาไทยธรรมด้วยส่วนหนึ่ง. พระครูพล วัทยองแยง เจ้าคณะแขวงเมืองฝ่ายตะวันออก พยานในชั้นไต่สวนเบิกความใน

สองคราวเจอกันว่า พระอธิการกลั่นวัดสี่สุก ขอให้เธอช่วยนิมนต์พระ ๘ รูป เธอนิมนต์รูปอื่น หาได้นิมนต์พระปลัดนาคไม่ แต่ได้เห็น พระปลัดนาคไปทีนั้น พระอธิการกลั่นสอบถามเธอ ๆ บอกว่านิมนต์ มา ๘ รูปเท่านั้น พระอธิการกลั่นว่าพระเกิน ๘ รูป และไปถามเจ้าภาพ ว่า ใครนิมนต์ เจ้าภาพก็ไม่รู้เหมือนกัน พระในจำนวนหมดด้วยกัน ประมาณ ๕๐ รูป พระปลัดนาคจะได้เข้าสวดมนต์ด้วยหรือไม่ หาทราบ ไม่ เป็นแต่พระอธิการกลั่น บอกว่าเขาได้ถวายไตรแก่พระปลัดนาคด้วย เธอว่าสุดแล้วแต่เจ้าภาพ. ในคำของพยานรูปนี้ มีแย้งกันอยู่คำหนึ่งใน คำแรกกล่าวว่าตนเป็นเจ้าภาพ ในคำหลังว่ามีเจ้าภาพต่างหาก ที่ตนไม่รู้. ได้ให้สอบถามพระปลัดนาค ๆ แก้วในการผูกสีมาชั้น พระครูสีหราชสมาจารมณี เจ้าคณะเมืองให้เธอไป พระสงฆ์ในวัด กลางไปในกรณี ๑๓ รูป พระอธิการกลั่นเป็นเจ้าภาพ นายเขียวเป็นผู้ถวายไตร เธอได้รับจากเขา ๑ ไตร. ได้ถามว่าผู้นิมนต์พระไม่ใช่ คนเดียวหรือพวกเดียว คนโน้นบ้างคนนี้บ้างนิมนต์ ส่วนพระปลัดนาค นั้นไม่มีใครรับว่านิมนต์ ถ้าเจ้าคณะเมืองให้เธอไปจริง ความเรื่องนั้นก็คงไม่เกิด ลงความว่าเธอไปเอง. พวกผู้นิมนต์ รู้ในขั้นต้นแล้วว่า พระเกิน สอบสวนกันเข้าก็คงรู้ว่ารูปไหนเกิน ใคร่ครวญตามคำเบิก ของพระครูพล ก็น่าจะรู้ว่าพระปลัดนาคนั่นเองเป็นผู้เกิน แต่เกรงใจ ไม่ไล่เสียเอง ทั้งเจ้าภาพก็ได้รู้เหมือนกันและปลงใจถวายไตรเธอเอง ข้อนี้ไม่เป็นอาหารไม่เป็นภัยไทย ในวินิตวัตถุแห่งอุทิสนาทานสิกขา- บทตักสินคคีที่ภิกษุพูดเท็จลงเขา รับเอาของที่เขาเชื่อแล้วให้ เป็นแต่

เพียงปาจิตติย์ เพราะพูดเท็จ หาปรับเป็นอนินนาทานไม่ เข้าใจว่า เพราะเจ้าของเขาให้เอง. ในคดีนี้ไม่ถึงอย่างนั้น เป็นแต่พระปลัดนาคน้ำค้ำนเข้าปรับ จะปรับว่าเป็นมิจจาชีพได้อยู่.

๒๒. ความประพฤติของพระปลัดนาคน ในข้อ ๒๐. (๕) และข้อ ๒๑. (๖) นี้ แม้ไม่ปรากฏว่าเป็นอาหาร แต่เป็นอาชีวะวิบัติ ความเสียแห่งการเลี้ยงชีพ เป็นองค์ประการหนึ่ง อันจะยกขึ้นเป็นเหตุห้ามอุโบสถแก่ภิกษุ ซึ่งมีพระพุทธานุญาตไว้ในปาฏิโมกขฐปณชัณธกะคัมภีร์ จุลวรรค แม้ถึงความประพฤติในข้อ ๑๗. (๓) ก็เป็นตามทางนี้เอง. นอกจากนี้ยังได้พบว่าพระปลัดนาคนได้แก้คดีนี้โดยชุน ๆ ตั้งแต่ต้นจนปลาย หามีสมนสัญญาไม่. พระครูสีหราชสมาจารมุนี เจ้าคณะเมืองประกาศยกพระปลัดนาคนเสียจากสังฆาสนัน แม้บางข้อไม่พอ แต่บางข้อมีมูลชอบแก่พระวินัยบัญญัติแล้ว เราส่งให้คงเป็นไปตามนั้น และให้ยกฎีกาของพระปลัดนาคนเสีย.

(สำเนา)

พระมหาสมณวินิจนัย
ในเรื่องขออารักขา
ท่านอารักขาญาณกถาในบุพพสิกขาวัณณา

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ศรี
 สุกตชัตติยพรหมจารี ฯลฯ บรมนาถบพิตร พระมหาสมณะ เสด็จ
 ประทับในเถรสมาคม ทรงปรารภอารักขาญาณกถาในบุพพสิกขา-
 วัณณา ปรึกษากับพระเถระทั้งหลายลงมติกันแล้ว ประทานพระมหา
 สมณวินิจนัยไว้ ดังต่อไปนี้:-

ในบุพพสิกขาวัณณาของพระอมรภิกขิต (เกิด) วัดบรม-
 นิवासกล่าวเรื่องขออารักขาไว้ตอนหนึ่งเรียกว่า อารักขาญาณกถา. ใจ
 ความในนั้นว่า การขออารักขาปรารภกาลเป็นอดีตก็มี ปรารภกาลเป็น
 อนาคตก็มี. ปรารภกาลเป็นอดีตนั้น เช่นถูกข่มเหงแล้ว แจ้งข่าว
 นั้นแก่ตุลาการ ปรารภกาลเป็นอนาคตนั้น เช่นถูกข่มเหงมาอย่างนั้น
 แล้ว ขอความป้องกันในข้างหน้า. การขออารักขาอันต่างโดยปรารภ
 กาลเป็นอดีตหรืออนาคตนั้น บอกเจาะชื่อก็มี ไม่เจาะชื่อก็มี. บอกเจาะชื่อ
 นั้นคือบอกว่า คนชื่อนั้น ๆ ได้มาทำอย่างนั้น ๆ. บอกไม่เจาะชื่อ
 นั้นคือบอกว่า มีคนมาทำอย่างนั้น ๆ. ถ้าภิกษุขออารักขาเจาะชื่อ
 และตุลาการปรับคนนั้นให้เสียทรัพย์ ท่านปรับเป็นกัณฑ์ไทยแก่ภิกษุ

ให้ใช้ทรัพย์สินที่เขาต้องเสียไป ถ้าบอกขอให้เขาปรับและทรัพย์สินที่เขาปรับนั้นได้กำหนด ท่านปรับภิกษุถึงปาราชิก. ถ้าภิกษุขออารักขาไม่เจาะชื่อ แม้จะขอพัสตุที่เสียหายไปคืนด้วย ตูลาการจับตัวคนร้ายได้แล้วปรับให้เสียทรัพย์สิน และเรียกเอาทรัพย์สินคืน ไม่เป็นสินใช้แก่ภิกษุ ๆ ไม่ต้องอาบัติ. แต่มีคำที่แย้งกันอยู่ในนี้เองว่า ภิกษุเห็นโจรลักเอาบริวารไปหวังสิ่งไม่เป็นประโยชน์แก่ใจ แม้ร้องว่าขโมย ๆ โจรนั้นถูกจับและถูกปรับ เช่นนี้ท่านว่าเป็นสินใช้แก่ภิกษุ แต่ท่านยอมให้พูดแก่คนผู้จะทำตามคำของตน แม้เจาะชื่อว่า คนซื้อเอาบริวารของเราไป ท่านจึงให้เขาเอาคืน แต่อย่าปรับใหม่เขาเลย. นี่เป็นใจความแห่งการขออารักขาในบุพพสิกขาวัณณา. กถา^๕ พระอมราภิกษิต (เกิด) เรียงตามความอธิบาย ในอรรถกถาแห่งสิกขาบทสังฆาติเสสที่ต้นของภิกษุณีในภิกษุณีวัณก^๖. กถาเช่นนี้เป็นแต่แสดงมติของอาจารย์บางรูป ผู้อ่านจะต้องสันนิษฐานเอาเองว่าผิดหรือถูก ใช้ได้หรือใช้ไม่ได้ แล้วเลือกถือเอาแต่ที่ควร ใช้กันมาก็อย่างนั้น. จึงยังไม่เกิดเป็นปัญหาอันจะพึงวินิจฉัย มาบัดนี้^๕ กถา^๕กลายเป็นทางของคนพาล ผู้เบียดเบียนหรือประพฤติผิดต่อภิกษุ และถูกปรับเพราะภิกษุพูดขึ้น ที่เรียกว่าขออารักขาเจาะชื่อนั้น จะเอาเป็นเครื่องมือกำจัดภิกษุเพื่อแก้แค้น. ไม่ใช่เพียงจะพูดให้เกิดความสงสัยเท่านั้น ถึงพ้องเป็นอธิกรณ์จนต้องตัดสินก็มีแล้ว ถึงเวลาสมควรจะให้วินิจฉัยในเรื่องนี้ เพื่อป้องกันภิกษุสงฆ์จากภัยอันเกิดจากปรับปาวาตเช่นนี้.

อาคตสถานคือที่มาเดิมแห่งการขออารักขานั้น คือคัมภีร์วัณก^๖

ตอนปฐมสังฆาภิเสศ แก้วยอนาบติ. เพื่อจะให้เข้าใจความชัด จักกล่าวถึงต้นบัญญัติแห่งสิกขาบทนั้นก่อน.

มีอุบาสกคนหนึ่ง ถวายโรงชนิดหนึ่ง ที่เข้าใจว่าโรงไว้สินค้าแก่ภิกษุสงฆ์ ภายหลังทำกาลกิริยาลง. อุบาสกคนนั้นมีบุตรสองคนมีศรัทธาคนหนึ่ง ไม่มีศรัทธาคนหนึ่ง. เจ้าคนไม่มีศรัทธาชวนเจ้าคนมีศรัทธาเพื่อเอาโรงนั้นรวมเข้าแบ่งเป็นทรัพย์มฤตก้วย. เจ้าคนมีศรัทธาห้ามปรามก็ไม่ฟัง ในที่สุดตกลงยอมให้แบ่ง นึกว่าถ้าได้แก่ตน จักถวายภิกษุสงฆ์ตามเดิม. เมื่อแบ่งกัน เผอญโรงนั้นได้แก่เจ้าคนไม่มีศรัทธา เขาก็บอกไล่พวกภิกษุณี. นางภิกษุณีผู้หนึ่ง ชื่ออุลลันทนา ไม่ยอมออก อ้างว่าบิดาของเขาดวายแก่ภิกษุสงฆ์. เมื่อเกิดเถียงกันขึ้นว่าเป็นอันถวายหรือไม่เป็นอันถวาย ต่างไปหารื้อคณะผู้พิพากษา. คณะผู้พิพากษาคัดสินให้เป็นภิกษุสงฆ์ตามเดิม. เจ้าคนนั้นแพ้แล้วก็กล่าวคำหมิ่นพวกภิกษุณี และหาความว่าชิงเอาโรงของตนไป. นางอุลลันทนาแจ้งความนั้นแก่คณะผู้พิพากษา เขาก็ปรับเจ้าคนนั้น. เจ้าคนนั้นถูกปรับแล้วทำที่อยู่ของพวกอาชีวกขึ้น ในที่ใกล้แห่งที่อยู่ของภิกษุณีแล้วยุพวกอาชีวกให้ผูกเกี่ยวนางภิกษุณี. นางอุลลันทนาแจ้งความนั้นแก่คณะผู้พิพากษาอีก คราวนี้เขาลงโทษจำเจ้าคนนั้น. คนทั้งหลายพากันติเตียนพวกภิกษุณีว่า ชิงเอาโรงของเขาแล้ว มีหน้าซำยังให้ปรับยังให้จำอีก สักหน่อยก็จักให้ฆ่าเสีย. พวกภิกษุณีและพวกภิกษุ ก็พลอยติเตียนว่า นางอุลลันทนาไม่ควรจะเป็นด้วยเป็นความกับเขา สมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงทราบความนี้แล้ว ทรงไต่สวนไต่ความจริง

ทรงติเตียนแล้ว ทรงบัญญัติสิกขาบทห้ามไม่ให้ภิกษุณีเป็นถ้อยเป็นความกับคฤหัสถ์ โดยที่ผู้ใดแม้กับพวกปริพาชกวางโทษเป็นอาบัติสังฆาทิเสส.

วิภังค์แห่งสิกขาบทนั้น แก่ในวาระแห่งอนาปัตติว่า “อนาปัตติมนุสฺเสหิ อากขุณฺณิมานา คจฺจนฺติ, อารกฺขํ ยาจติ, อโนทิสฺส อจฺจิขติ” แปลว่า “ข้อไม่เป็นอาบัติคือถูกคนทั้งหลายจุดไปก็ดี ขออารักขาก็ดี บอกไม่เจาะชื่อก็ดี.”

พระอรรถกถาจารย์แก้คำว่า “อารกฺขํ ยาจติ ขออารักขา” แล คำว่า “อโนทิสฺส อจฺจิขติ บอกไม่เจาะชื่อ” เป็นอันเดียวกันว่า “ขออารักขาคือบอกไม่เจาะชื่อ” คราวนี้ก็แก้ความตรงกันข้าม คือขออารักขาเจาะชื่อไว้ด้วย กลับวางโทษแรงกว่าสิกขาบทอันเป็นเดิมอีกทั้งมีแจ้งในบุพพสิกขาวัฏฏณานัน. ถ้าสองคำนี้มีอรรถเป็นอันเดียวกันแล้ว ในบาลีน่าจะกล่าวเป็นคำเดียวกันว่า “อโนทิสฺส อารกฺขํ ยาจติ ขออารักขาไม่เจาะชื่อ.”

เรื่องต้นบัญญัติแห่งสิกขาบทนี้ ชัดพอจะเห็นว่า ข้อที่ทรงห้ามไม่ให้ภิกษุณีเป็นถ้อยเป็นความนั้น หมายความว่า ไม่ให้เป็นปากเป็นเสียงกับคฤหัสถ์จนถึงชั้นศาล อันเป็นข้อที่น่าเบื่อหน่าย ไม่ใช่เพราะเป็นปาราชิกหรือเป็นภนฺตไทย เหตุได้ของวิวาทขึ้นมา หรือทำเขาให้เสียทรัพย์. อย่าว่าแต่พวกสมณะเลย แม้คฤหัสถ์ที่เขาเรียกว่าเจ้าถ้อยหมอความผิดปากผิดคำต่อใครสักคน ก็ฟ้องร้องในโรงในศาล เขาก็ยังเบื่อหน่าย ถ้ามีจำเป็น เช่นถูกข่มเหงหรือถูกคนอื่นฟ้องและจะต้องว่าคดี เขาก็ไม่ติเตียน. ในวิภังค์แห่งสิกขาบทนี้กล่าวข้อ

อนาปัตติวั ก็น่าจะฟังความอย่างเดียวกัน.

เราพร้อมด้วยพระเถระทั้งหลายเข้าใจว่าคำว่า “มนุสฺสเสหิ อากุ-
ตฺติยมานา คจฺจนฺติ ถูกคนทั้งหลายจุดไป” นั้น ได้แก่ถูกคนอื่นฟ้อง
ถูกเรียกตัวหรือถูกจับไป เช่นนี้จะว่าความเพื่อเปลื้องตน ไม่เป็นอนาปัตติ.
คำว่า “อารกฺขิ ยาจติ ขออารักขา” นั้น ได้แก่ถูกคนอื่นข่มเหง จะร้อง
ขอความป้องกันของบ้านเมือง แม่जेจะซื้อ ได้้อยู่ ไม่เป็นอนาปัตติ. อัน
การจะขออารักขานั้น ไม่जेจะซื้อเงินจกสำเร็จประโยชน์ จำเป็นอยู่เอง
จะต้องजेจะซื้อ กังนางดูลลันหาได้ทำมาแล้ว แลในคราวนั้นก็ไม่ได้
ถูกนิทานและไม่ได้ทรงบัญญัติสิกขาบท ในคราวเป็นลำดับมา ไม่จำเป็น
อะไรนัก และฟ้องผิดนัก จึงถูกติเตียนโดยฐานว่าเป็นเจ้าถ้อยหมอลความ
และทรงบัญญัติสิกขาบทก็เพราะเหตุนี้ ไม่ใช่เพราะทำให้เขาเสียทรัพย์
หรือให้ถูกจำ. คำว่า “อโนทิสฺส อากิขฺติ บอกไม่जेจะซื้อ” นั้น
ได้แก่บอกให้ถ้อยคำ เมื่อถูกทำร้ายแล้วแต่ไม่รู้ว่าใครทำและบอกตราสิน
เมื่อของหายไปแล้ว แต่ไม่รู้ว่าใครลัก บอกดังนี้ไม่เป็นอนาปัตติ.

เมื่อถือเอาอธิบายอย่างนี้ ภิกษุสงฆ์ก็จักได้รับอารักขา คือความ
ป้องกันของแผ่นดิน เหมือนคนทั้งหลาย ปราศจากคนพาลเบียดเบียน
อีกฝ่ายหนึ่ง คงประพฤติเป็นสมณะ อยู่สงบโดยปกติ ไม่เป็นถ้อยเป็น
ความกับใคร ๆ.

เพราะเหตุนี้ เราให้วินัยฉัฏฐังต่อไปนี้:

๑. คำบาลีในอนาปัตติวารแห่งปฐมสังฆาติเสตสิกขาบทในภิกษุณี-
วิภังค์ แปลดังนี้:—

ก. คำว่า “อนาปติ มนุสเสหิ อากทฺธิมานา กจฺจติ” แปลว่า “ข้อไม่เป็นอาบัติ คือ ถูกคนทั้งหลายจุดไป.” อธิบายว่า ถูกคนอื่นพ้อง ต้องเรียกหรือถูกจับไปแก้คดี เช่นนี้เป็นจำเลยในความเพื่อเปลื้องตนได้ ไม่ต้องอาบัติ.

ข. คำว่า “อารกฺขิ ยาจติ” แปลว่า “ขออารักขา.” อธิบายว่า ถูกคนข่มเหงหรือเบียดเบียน ขอความป้องกันของแผ่นดิน แม้เจาะชื่อคนผู้ข่มเหงหรือผู้เบียดเบียนนั้นก็ได้ ไม่เป็นอาบัติ.

ค. คำว่า “อโนทิสฺส อากฺกขติ” แปลว่า “บอกไม่เจาะชื่อ” อธิบายว่า ถูกทำร้ายแต่ไม่รู้ว่าเป็นใครทำ จะบอกให้ถ้อยคำไว้แก่เจ้าหน้าที่ก็ได้ หรือของหายแต่ไม่รู้ว่าเป็นใครลัก จะบอกตราสินไว้แก่เขาก็ได้ ไม่เป็นอาบัติ.

๒. ทรัพย์อันเป็นสิทธิ์ของตน หรืออยู่ในปกครองรักษาของตนที่เสียหายไป กลับได้คืนมา หรือสินใช้ที่ได้รับแทนทรัพย์นั้น เพราะขออารักขาก็ดี เพราะบอกตราสินก็ดี รับคืนได้ ไม่มีโทษ.

๓. ให้ถือว่า อารักขายาจนกถาในบุพพสิกขาวัฏฏณาทลอดถึงคำมครในอรรถกถา เป็นแต้มติของบุคคล ไม่ใช่ทัณฑ์กฎหมาย.

๔. ห้ามไม่ให้ใช้ถาดนั้นในการปกครองคณะสงฆ์ เช่นถือเอาเป็นเครื่องอ้างวางบทปรับในอธิกรณ์.

วินิจฉัยไว้ ณ วันที่ ๒๘ สิงหาคม พุทธศักราช ๒๔๕๖

(ลงพระนาม) กรม — วชิรญาณวโรรส

(สำเนา)

พระมหาสมณวินิจฉัยแก้ขัดข้องของเจ้าคณะมณฑล

ปรารภอริกรณ์ที่วัดบึง เมืองนครราชสีมา

เรื่องอุทินนาทาน

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาวชิรญาณวโรรส พระมหาสมณะ เสด็จประทับในเถรสมาคม ประทานพระมหาสมณวินิจฉัยแก้ขัดข้องของพระธรรมวิহারีเถระ เจ้าคณะมณฑลนครราชสีมา ปรารภอริกรณ์ที่วัดบึงเมืองนครราชสีมา พระวัดนั้น ๗ รูป มีพระเถี่ยมเป็นหัวหน้า โจทพระวินัยธรรมนิมิต์อุทินนาทาน ดังต่อไปนี้:—

๑. ความเดิม พระเถี่ยมหัวหน้า กับพระสงฆ์ พระจีน พระปก พระนาค พระเชื่อม พระหว่าง วัดบึง เข้าชื่อกัน ยื่นฟ้องต่อคณะเมืองนครราชสีมา กล่าวโทษพระวินัยธรรมนิมิต์เดียวกัน เป็นคดี ๕ ข้อ ดังต่อไปนี้:—

๑. พระเพ็งแสดงธรรม ได้ค่าบัจจัญบูชาธรรมมาราคา ๑๖ บาท จำเลยถือเอาเสีย ๖ บาท เจ้าของหาได้ให้ไม่.

๒. พระเพ็งแสดงธรรม ได้ค่าบัจจัญบูชาธรรมมากี่ ๕ บาท จำเลยถือเอาเสียอีก ๒ บาท เจ้าของหาได้ให้ไม่.

๓. ทายกนิมนต์พระไปบังสกุล พระมี ๖ รูป ได้ไป ๓ รูป ไม่อยู่ ๓ รูป เขาถวายส่วนมาทั้ง ๖ รูป จำเลยเอาส่วนของพระผู้ไม่ได้

ไปเสีย.

๔. จำเลยเอาโต๊ะของจีนกรราคา ๑๒ บาทมาไว้ เจ้าของทนาย จำเลยเอาเสีย อ้างว่าจีนคงให้ แต่ภรรยาเขาไม่ยอม.

๕. ลากเกิดขึ้นแก่สงฆ์ จำเลยชักเอาไว้เสีย ไม่ได้บอกให้รู้กัน.

๒. จำเลยให้การรับในข้อ ๑ และข้อ ๒ และกล่าวเรื่องเช่นนี้ ที่โจทก์ไม่ได้ยกขึ้นฟ้องอีก แต่แก้ว่า พระเพ็งกิติ พระอินกิติ ที่จำเลย ถือเอาของเธอไว้วันนั้น เป็นศิษย์อยู่ร่วมกุฏิกับจำเลย ทายกมานิมนต์ เทศนา จำเลยได้ให้พระเพ็งไปเทศนาแทนจำเลยก็มี รับไว้หลายกัณฑ์ แจกจ่ายให้ไปเทศนาก็มี เมื่อได้ลาภมา จำเลยได้ชักเอาคำบักจ่ายไว้บ้าง ให้แก่ผู้ไปเทศนาบ้างตามส่วนที่ได้มากและน้อย ทักหวังว่าจะเอาไว้จ่าย ของบริภคเลี้ยงกัน แต่คำบักจ่าย ๒ บาทในข้อ ๒ นั้น พระเพ็งได้มา ตามลำพัง จำเลยได้แบ่งถือเอาด้วยอาการอย่างเดียวกัน แต่ได้บอกแก่ เด็กผู้เอามาให้รู้.

ในข้อ ๓ จำเลยปฏิเสธ แก้ว่า ได้แจกแก่พระทั้งหลายแล้ว. ในข้อ ๔ หามีคำให้การของจำเลยไม่ มีแต่คำพยาน. ข้อ ๕ ไม่ได้ พิจารณา.

๓. พระเพ็งพยานโจทก์ เบิกความสมโจทก์ ในข้อ ๑ ข้อ ๒ ที่ว่าจำเลยแบ่งเอาคำบักจ่ายไว้บ้าง แต่ในข้อที่จำเลยอ้างว่าเป็นศิษย์อยู่ ด้วยกันให้ไปเทศนาแทนบ้าง จ่ายให้ไปบ้าง หาได้สอบพยานไม่.

ในข้อ ๓ ที่หาว่าบังเอาส่วนบังสุกุลของพระผู้ไม่อยู่นั้น ในพระ ๖ รูป หักจำเลยเสียคง ๕ รูป พระน้อย พระกัก เบิกว่า รับว่าได้แล้ว

พระเพ็งเบิกว่าจะได้รับหรือไม่ได้รับจำไม่ได้ อีก ๒ รูปไม่มีคำ พระกลาง
สึกไปแล้ว พระข้าไปข้างไหนไม่ปรากฏในสำนวน.

ในข้อ ๔ อำแดงคลายภรรยาจันทอง พยานจำเลย เบิกความว่า
เมื่อจันทองตายแล้ว จำเลยได้ไปตามถึงโต๊ะ พยานบอกว่าอยู่บนหอ จำเลย
ขึ้นไปดูแลให้คนที่พยานเรียกว่าเจ้าทิตยกลงมาแล้ว จำเลยบอกแก่พยาน
ว่าต้องการเอาไปใช้ พยานก็บอกอนุญาตให้.

๔. เจ้าคณะเมืองวินิจฉัยดังนี้—

ข้อ ๑ จำเลยไม่มีโทษ เพราะทนายเขานิมนต์ต่อจำเลย ๆ เป็นผู้
ให้ไปแสดง ให้ยกข้อนี้เสีย.

ข้อ ๒ ไม่เป็นอาหาร เพราะจำเลยถือเอาด้วยวิสสาสะ ไม่ได้
ถือเอาด้วยโดยเจตนา.

ข้อ ๓ เรื่องบังเอิญส่วนบังสุกุลของพระอื่น ใต้สวนไม่ได้จริง
ให้ยกข้อนี้เสีย.

ข้อ ๔ เรื่องโต๊ะนั้น ใต้ความตามคำของอำแดงคลาย ภรรยา
จันทองว่าเขาได้ให้จำเลยเอง จำเลยไม่มีโทษ ให้ยกข้อนี้เสีย.

ข้อ ๕ โจทก์ไม่มีหลักฐาน ไม่ได้พิจารณา.

๕. โจทก์ ไม่ยอมตามคำตัดสินนั้น แต่ก็ไม่ร้องอุทธรณ์ต่อ
เจ้าคณะมณฑล ยังตั้งรังเกียจไม่ยอมร่วมสังฆวาสด้วยจำเลย.

๖. มีข่าวเปิดเผยในหนังสือพิมพ์กรุงเทพฯ ๖ เติลเมลว่า พระวัด
บึงแตกสามัคคี ไม่ร่วมอุโบสถสังฆกรรมด้วยกัน พระธรรมวิหารี
เจ้าคณะมณฑล สั่งให้เจ้าคณะเมืองใต้สวน เจ้าคณะเมืองใต้สวนได้

ความจริง และประนีประนอมไม่สำเร็จ บอกเข้ามาถึงเจ้าคณะมณฑล ๆ จึงนำข้อของเรื่องนี้ขอหารือ.

๗. เรื่องนี้จำเป็นจะวินิจฉัยตลอดถึงอธิกรณ์เต็มด้วย แล้วจึงวินิจฉัยข้อขัดข้องของเจ้าคณะมณฑล.

๘. เห็นสมควรจะอธิบายถึงอาหารอันออกชื่อในสำนวนนี้ไว้ในเบื้องต้น กล่าวถึง ๓ ประการ คือ ฐานาจาวันนะ ๑ ปฏิจันนาวหาร ๑ ปสัยหาวหาร ๑.

๙. ฐานาจาวันนะนั้น เป็นอาหารมาในบาลี แปลตามพยัญชนะว่ากิริยาให้เคลื่อนจากฐานที่. แต่เพราะเป็นชื่อแห่งอาหารจึงไม่หมายความว่าความเพียงเท่านั้น หมายถึงเอาโจรกรรมที่สำเร็จด้วยกิริยาถือเอาของเป็นสังหาริมะ คือ ให้เคลื่อนที่ได้ แต่พอยังของที่ถือเอานั้นให้พ้นจากฐานที่ก็ปรับเป็นโจรได้. ตัวอย่าง มีเจตนาเป็นโจร หยิบเอาของเขาซึ่งตนไม่ต้องสำนอง (คือรับใช้) ในเวลาที่เจ้าของไม่อยู่ นี้เรียกว่า “ลัก.” อีกอย่างหนึ่ง มีเจตนาเช่นนั้น ฉวยเอาของที่คนอื่นถือไปจากเขาแล้ววิ่งหนี นี้เรียกว่า “วิ่งราว.” โจรกรรมเช่นนั้นท่านเรียกว่า “ฐานาจาวันนะ” เพราะเหตุว่า พอหยิบหรือฉวยของให้พ้นฐานที่ก็ปรับเป็นโจรได้ทีเดียว.

๑๐. ปฏิจันนาวหารนั้น มาในอรรถกถา แปลตามพยัญชนะว่าโจรกรรมสำเร็จด้วยกิริยาปิดของเสีย. ตัวอย่าง เช่นเห็นแหวนของผู้อื่นเขาทำตก เอาคืนกลบเสียหรือเอาไปไม้ปิดเสีย เพื่อไม่ให้เจ้าของเขาหาพบ นี้เรียกว่า “ลักซ่อน” แปลกจากฐานาจาวันนะ เพราะยังไม่

ทันทำให้เคลื่อนจากฐานที่ เพียงเอาอะไรปิด ก็ปรับเป็นโจรได้. แต่ในอรรถกถาท่านให้ปรับ เมื่อทำให้เคลื่อนจากฐานที่เหมือนกัน แต่ไม่สมอรรถแห่งข้อที่เรียก.

๑๑. ปสัฬหาหารนั้น ก็มาในอรรถกถา แปลตามพยัญชนะว่า กิริยาข่มเหงลักเอา. ตัวอย่าง เช่นโจรเข้าปล้นบ้านขู่เจ้าทรัพย์ให้กลัว แล้วถอดเครื่องแต่งตัวให้เอง แม้เจ้าของให้เองก็จริง แต่เพราะถูกข่มเหง ไม่ได้ให้ด้วยความพอใจของตน เช่นนี้เป็นโจรกรรมเหมือนกัน เรียกว่า “กรรโชก.”

๑๒. วาระนี้จักพิจารณาถึงเจตนาของจำเลย ในขณะที่เมื่อถือเอาทรัพย์นั้น. ^๕นี้จักรู้ได้ด้วยกิริยาภายนอกสื่อ. จำเลยถือเอาทรัพย์ที่กล่าวถึงในข้อ ๑ ข้อ ๒ ต่อหน้าเด็กผู้นำของมา และพระเพ็งก็รู้จำนวนทรัพย์ที่ได้มาว่าเท่าไร เมื่อพบว่าจำนวนขาดคงตามเด็ก ๆ ก็คงบอกข้อ^๕จำเลยย่อมรู้โดยปกติ ถ้าจำเลยมีโดยจิตจักถือเอาด้วยความเป็นโจร โฉนจักทำอย่างนั้น ทำเข้าเขาก็จับได้ หรือว่าจำเลยถือเอาเสียข้อ ๆ เช่นนั้น พระเหล่านั้นเป็นลูกวัดก็คงไม่กล้าปริปากพูด ก็ไม่ใช่ข่มเหงบีบคั้นถือเอา จำเลยยังกลับเล่าเรื่องอื่นมีประเภทเดียวกัน ในคำให้การอีก ไม่ได้ปกปิด สันนิษฐานตามอาการของจำเลย ว่า จำเลยไม่มีโดยจิต เมื่อขณะถือเอาทรัพย์นั้น เมื่อไม่มีโดยจิตแม้ถึงจะหยิบของให้พ้นจากที่ ก็ไม่จัดเป็นฐานาจาจนระอาอาหาร พุทธอีกโวรหารหนึ่ง ไม่จัดเป็นลักหรือวิ่งราว.

๑๓. เช่นนั้น จำเลยมีเจตนาอย่างไรเล่า. ในของที่พระเพ็งก็ตี

พระอื่นก็ดี ได้มาเพราะจำเลยให้ไปเทศนาแทนก็ดี เพราะจำเลยรับนิมนต์ไว้และแจกให้ไปก็ดี เห็นว่าจำเลยถือเอาด้วยเข้าใจว่าของตนทั้งนั้นหรือโดยเอกเทศ ซึ่งจัดเข้าในสภสัญญาคือสำคัญว่าของตน. ของนั้นจะถือว่าเป็นของตนหรือไม่ใช่ จักวินิจฉัยข้างหน้า. อย่างไรก็ตามจำเลยถือเอาด้วยสภสัญญา ไม่เป็นอาบัติ เข้าในบาลีอนาปัตติวารแห่งอุทเทสนาทนสิกขาบทว่า “อนาปัตติ สกสมณิสสุ” แปลว่า “ไม่เป็นอาบัติแก่ภิกษุผู้สำคัญว่าของตน.” ในของที่พระเพ็งได้มาตามลำพังของเธอเอง เห็นว่าจำเลยถือเอาด้วยวิสสาสะ คือความคุ้นเคย ทั้งได้บอกเด็กผู้นำมาให้นั้นด้วย. ของนี้เป็นอันถือเอาด้วยดีหรือไม่ จักวินิจฉัยข้างหน้า. อย่างไรก็ตามจำเลยถือเอาด้วยวิสสาสะไม่เป็นอาบัติ เข้าในบาลีตอนนั้นว่า “อนาปัตติ วิสสาสะกาเห” แปลว่า “ไม่เป็นอาบัติเพราะถือเอาด้วยวิสสาสะ.”

๑๔. ทรัพย์สินที่จำเลยถือเอาด้วยสภสัญญานั้น จัดว่าเป็นของจำเลยหรือหาไม่. สันนิษฐานตามธรรมเนียมอันเป็นไปอยู่ ของที่ได้มาเพราะจำเลยรับนิมนต์เป็นส่วนตัว แต่ให้พระอื่นไปแทนนั้นนับว่าเป็นของจำเลย. มีสิทธิในของนั้น จะถือเอาทั้งนั้นหรือจะแบ่งเอาบ้าง หรือจะให้แก่ผู้ไปแทนทั้งนั้นจำเลยทำได้ตามชอบใจ ส่วนของที่ได้มาเพราะจำเลยรับนิมนต์ไว้และแจกให้ไป ไม่นับว่าเป็นของจำเลย ถือเอาด้วยสภสัญญา ถือว่าถือเอามิชอบ. ทรัพย์สินที่กล่าวถึงในข้อ ๑ นั้น จำเลยรับเทศน์มหาชาติไว้ถึง ๔ กัณฑ์และเห็นว่าจำเลยรับไว้แจก พระเพ็งได้รับแจกทานกัณฑ์และได้ค่าบัจจันนั้นมา นับว่าเป็นของพระเพ็ง

จำเลยถือเอาด้วยสัญญาหาชอบไม่ แต่จะควรอย่างไร จักวินิจฉัยข้างหน้า.

๑๕. ทรัพย์ที่จำเลยถือเอาด้วยวิสสาสะนั้น จักว่าถือเอาดีหรือหาดีไม่. ข้อนี้ควรสอบด้วยลักษณะถือวิสสาสะ ในบาลีแห่งจิรวรรณระกุก่อน. ลักษณะถือวิสสาสะมีองค์ ๕ คือ เป็นผู้เคยเห็นกันมา ๑ เป็นผู้เคยคบกันมา ๑ ได้พุดกันไว้ ๑ ยังมีชีวิตอยู่ ๑ รู้ว่าของนั้นเราถือเอาแล้วเขาจักพอใจ ๑. ในอรรถกถาแยกองค์ที่ ๑ และองค์ที่ ๒ ออก เอาแต่อย่างหนึ่ง คงแต่ ๔. เราเห็นว่าควรแยกองค์ที่ ๓ ออกด้วย ต่างว่าพระศิษย์ของเราอุปฐากเราอยู่จนค้ำ เมื่อกลับกุฎี จะถือเอาเทียนที่ตำหนักของเราจุดไปกุฎีของเธอ ด้วยถือวิสสาสะในเราว่าเป็นอุปฐมาของเรอ ไม่ทูลขอเรา ด้วยเห็นว่าเป็นของเล็กน้อย และเราก็ไม่ได้พุดสั่งเธอไว้ดังนี้ จะถือวิสสาสะขึ้นหรือไม่ เห็นว่าขึ้น ไม่เป็นสินใช้ เหตุนี้ ลักษณะวิสสาสะพึงเข้าใจอย่างนี้: เป็นผู้เคยเห็นกันมาหรือเป็นผู้เคยคบกันมา หรือได้พุดกันไว้ อย่างใดอย่างหนึ่ง นับเป็นองค์ ๑ รู้ว่าถือเอาแล้ว เขาจักพอใจ เป็นองค์ ๑ เขายังเป็นอยู่เป็นองค์ ๑. พระเพ็งเป็นศิษย์อยู่ร่วมกุฎีกับจำเลยได้รับอุปการของจำเลย ต้องด้วยลักษณะที่จำเลยจะถือวิสสาสะได้ ถ้าพระเพ็งได้รับความเลี้ยงดูของจำเลยด้วยภัตตาหารประจำวันเป็นอันควรแท้ แต่พึงไม่ซัดในสำนวนมีแต่คำจำเลยแก้ว่าเอาไว้หาของให้เรอบริโภค. แต่เมื่อจำเลยถือเอาเช่นนั้น พระเพ็งพอใจหรือไม่ ข้อนี้ลงสันนิษฐานว่าเรอไม่พอใจ เรอจึงเที่ยวโพนทนาต่อภิกษุอื่น จนเกิดเป็นอธิกรณ์ขึ้น หากเรอสำคัญ

ว่าจำเลยถือเอาอย่างนั้นต้องอาหาร จึงได้บอกแก่ภิกษุอื่น ความไม่พอใจ
 นั้นเองนำไปสำคัญเห็นไป. ด้วยเหตุนี้ ทรพythที่จำเลยถือเอาด้วย
 วิสสาสะในพระเพ็ง เป็นอันถือเอาไม่ดี ที่ควรจะคืนให้เสีย. ทรพyth
 ที่จำเลยถือเอาด้วยสกสัญญาในข้อ ๑ นั้น ก็ถือเอาผิด ควรคืนให้แก่
 พระเพ็งเหมือนกัน. ในสำนวนปรากฏว่าจำเลยได้คืนให้แล้ว แต่พระ
 เพ็งไม่รับ แต่ไม่รับด้วยเจตนามุ่งร้ายต่อจำเลย ควรจะถามเสียใหม่
 ให้เป็นเด็ดขาด ถ้าเธอต้องการก็ควรคืนให้. ส่วนพระอื่นสีกไป
 เสียแล้ว ไม่ได้ตัวมาสืบ ทั้งไม่ปรากฏว่าเขาโหมหนัส จักว่าเขาอำนวย
 ตาม เป็นอันถือเอาด้วยดี.

๑๖. สรุปความวินิจฉัยในข้อ ๑ และข้อ ๒ ว่า จำเลยถือเอา
 ด้วยสกสัญญาและวิสสาสะ ไม่ต้องอาบัติ แต่ไม่ต้องด้วยลักษณะ
 สกสัญญาและวิสสาสะ แก่ได้ด้วยคืนทรพythให้พระเพ็ง หรือเธอบอกยกให้.

๑๗. ตั้งแต่นั้นต่อไป จำเลยจงประหยัดต่อการถือเอาของแห่งผู้อื่น
 ด้วยอาการเช่นนั้นอีก เป็นการสะเพร่าไม่ดีไม่งาม ถ้าจะต้องการเอาไว้ช่วย
 กำลังในการเลี้ยงดูเธอเอง ก็จงบอกเจ้าของให้ยอมก่อน.

๑๘. พิจารณาข้อหาที่ ๓ ต่อไป. จำเลยรับมอบทรพythของทายก
 เพื่อแจกแก่พระ ๖ รูป หากจำเลยมีโดยจิตคิดเอาเป็นของตนเสียแต่
 แรกก็ไม่ต้องอาบัติ ในเรื่องเช่นนั้นไม่รับเป็นอาหารด้วยกิริยาให้เคลื่อน
 จากฐานที่ คือไม่ใช่ลักไม่ใช่วิ่งราว ต้องปรับด้วยบทอุปนิธศีรรับของ
 ผลัก สำเร็จเป็นอาหารคือน้อย เมื่อเจ้าของทอดหรือขาดกรรมสิทธิ์ในของ
 นั้น. มีคำพระปลัดน้อยและพระกัรบว่าได้รับค่าบัจจรูปละ ๑ บาท

แล้ว ฝ่ายพระเพ็งไม่ปฏิเสธ แต่เพียงว่าจำไม่ได้ เป็นจำเลย
เอง ๑ รูป คงสืบไม่ได้ ๒ รูป ลงสันนิษฐานว่า จำเลยได้แจกเสร็จ
แล้ว วินิจฉัยว่าจำเลยไม่ได้ทำอาทินาทานในข้อนี้.

๑๙. พิจารณาข้อหาที่ ๔ ต่อไป. อาการของจำเลยผู้ไปถามหา
โตะของจีนคงต่ออำแดงคล้ายภรรยา และบอกว่าจะเอาไปใช้ แม้ให้ยก
โตะนั้นลงมาก่อนบอกขอหรือยืม ไม่บ่งว่าจำเลยมีโดยจิต. อันจะ
ปรับคนผู้จับสิ่งของขึ้นก่อนแล้ว จึงบอกขอหรือบอกยืมว่าเป็นโจรเป็น
การน่าบัดสี. ทั้งอำแดงคล้ายก็รับอยู่ว่า ตนได้บอกให้แก่จำเลย.
วินิจฉัยว่า จำเลยไม่ได้ทำอาทินาทานในข้อนี้.

๒๐. ข้อหาที่ ๕ ที่เจ้าคณะเมืองไม่ได้พิจารณานั้น ให้สอบถาม
โจทก์ดูอีก โจทก์ไม่ได้ติดใจว่า จึงคดีเสีย.

๒๑. พิจารณาไต่ความตามนี้ วินิจฉัยว่า พระครูสีหราชสมาจาร-
มุนีเจ้าคณะเมือง ตัดสินยกฟ้องของโจทก์เสียทุกข้อนี้ ชอบแก่พระวินัย
แล้ว.

๒๒. ในลำดับนี้ จักชี้แจงกับพวกโจทก์. ในชั้นแรกดูเหมือน
พวกโจทก์ฟ้องด้วยสงสัยในอาการของจำเลยผู้ทำอย่างนั้น เพื่อขอความ
วินิจฉัย เมื่อเจ้าคณะเมืองตัดสินว่าจำเลยไม่เสียหายอะไร พวกโจทก์
ไม่เชื่อคำตัดสินของเจ้าคณะเมือง ก็ควรจะทำในสองทางทางใดทางหนึ่ง
คือร้องอุทธรณ์หรือร้องขอวินิจฉัยขึ้นมาทางเจ้าคณะมณฑล หรือหลีก
ไปอยู่เสียที่อื่นอันไม่เป็นที่กินแหนง โจทก์บางรูปก็ได้ทำโดยบรรยาย
ได้ส่งเรื่องราวฟ้องมาถึงเรา ๆ เห็นข้ามเจ้าคณะมณฑล ไม่ถูกระเบียบ

จึงแนะนำให้ทำในสองทางนั้น กลับมีหนังสือว่าเหน็บแนมมาถึงเราอีก เราเห็นว่า เรากรรมมากเกินไปเปิดช่องให้โจทก์พุดถึงเอง เราจึงไม่เอาโทษ คราวนี้โจทก์กลับแสดงทวิภูมิมานะ อุทธรณ์ก็ไม่เอา ไปอื่นก็ไม่เอา ขึ้นอยู่ที่นั่น แสดงความแตกจากหมู่สงฆ์ ในที่สุด เจ้าคณะมณฑลยื่นข้อข้อขอรื้อ และเราก็ได้ประชุมพระเถระผู้ใหญ่ในแผ่นดินปรึกษาคดีเรื่องนี้ ๆ ก็เป็นอันได้รับวินิจฉัยของเถรสมาคมผู้มีความรู้สูงแล้ว โจทก์พึงเข้าใจว่าอันอนุวาทาธิกรณ์ เนื่องในการปกครอง เมื่อคณะสงฆ์ขาดลงไปว่าอย่างไร ควรฟังตาม ไม่ควรถือรั้นความเห็นของตน ถ้าไม่อาจจะรับความกินแห่งในจำเลย ก็ถึงคราวที่จะต้องออกจากวัดบึงไปอยู่อื่น.

๒๓. บัดนี้จักให้คำวินิจฉัยแก้ข้อข้อของเจ้าคณะมณฑล. การที่มีภิกษุแตกพวกจากสงฆ์ในวัดเดียวกันนั้น ร้ายอยู่ จะยอมให้เป็นไปไม่ได้ พวกภิกษุผู้ตั้งรังเกียจจำเลยมีน้อยกว่าผู้ไม่รังเกียจ เพราะฉะนั้น ถ้าพวกโจทก์ได้ฟังคำวินิจฉัยคดีเดิมในคำวินิจฉัยนี้แล้วปลงใจเชื่อและยอมเข้าอุโบสถสังฆกรรมกับสงฆ์ทั้งจำเลยด้วย ก็เป็นการดี ถ้ายังขึ้นตั้งรังเกียจและขึ้นอยู่ที่นั่น จงบอกให้ไปอยู่เสียที่อื่น ถ้าทำตาม จงให้หนังสือคู่มือชี้แจงเหตุที่ต้องออกจากวัดนั้นไปอยู่อื่น ถ้ายังขึ้นอยู่ จงบอกไล่ให้ไปเสีย.

วินิจฉัยให้ไว้ ณ วันที่ ๒๗ ตุลาคม พุทธศักราช ๒๔๕๖

(ลงพระนาม) กรม-วชิรญาณวโรรส

(สำเนา)

พระมหาสมณวินิจัย

อธิกรณ์ในระหว่างพระมีกับพระปลัดบุญ
วัดศาลาแดง เมืองสระบุรี
ต่างหากกันด้วยเรื่องหุยมหิมี

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาวชิรญาณวโรรส พระมหาสมณะ ประทับในเถรสมาคม ประทานพระมหาสมณวินิจัย อธิกรณ์ในระหว่างพระมีกับพระปลัดบุญ วัดศาลาแดง เมืองสระบุรี ต่างหากกันด้วยเรื่องหุยมหิมี ดังต่อไปนี้:—

๑. ความเดิม พระมีฟ้องต่อเจ้าคณะเมืองสระบุรีว่า เมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๔ พระมีมากรุงเทพฯ พระปลัดบุญอยู่ข้างโน้นเอาเสาของพระมีไปตัดเสีย ๔ ต้น ราคา ๒๙ บาท แต่จำนวนเสานั้นในเรื่องราวที่กล่าวต่างไปกัน กล่าวว่า ๘ ต้นก็มี ฟังเอาเป็นแน่ไม่ได้ แต่ราคากงเท่าเดิม. พระปลัดบุญไม่ปฏิเสธความข้อนี้ด้วยประการทั้งปวง เป็นแต่แก้ว่าหาได้ตัดส่วนตัวไม่. คดีนี้จะได้พิจารณากันอย่างไร ไม่ปรากฏในสำนวน มีในคำตัดสินของพระธรรมราชานุวัตรครั้งยังเป็นเจ้าคณะมณฑลว่า โจทก์ได้อนุญาตให้จำเลยแล้ว สั่งให้โจทก์จำเลย ประองตองกันเสีย.

๒. เมื่อเสร็จคดีเรื่องเสาแล้ว พระมียื่นเรื่องราวฟ้องพระปลัดบุญ

ต่อเจ้าคณะเมืองสระบุรีอีกว่า พระปลัดบุญไม่ปรองดองตามคำตัดสินของเจ้าคณะเมือง กลับยุยงพระสงฆ์ในวัดศาลาแดงไม่ให้ปลงอาบัติกับพระมี ห้ามพระมีไม่ให้ทำอุโบสถสังฆกรรมกับสงฆ์ เกียดกันไม่ให้ได้รับลาภในการบิณฑบาตและบวชนาค.

๓. พระปลัดบุญให้การปฏิเสธฟ้องครั้งที่ ๒ ด้วยประการทั้งปวง กลับหาว่าพระมีไม่ปรองดองเอง ตั้งแต่คดีเรื่องเสาเกิดขึ้นแล้ว ไม่แสดงสามัคคี ไม่แสดงอาบัติ และไม่ทำกิจวัตรด้วยกัน ขอให้ลงโทษพระมีถึงปาราชิก โดยฐานพุกัจฉานวเสากล้งกลลอก ขอให้ลงทัณฑ์กรรม โดยฐานหมิ่นประมาทว่า บังลาภสงฆ์ และขอให้ลงโทษขับไล่เสียจากวัด โดยฐานกล่าวโทษตนผู้เป็นเจ้าวัดด้วยความหมิ่นประมาทนั้น. ข้อที่ว่าไม่เอาใจใส่กิจวัตรนั้น ในสำนวนที่พิจารณาและตัดสินปรากฏว่า ไม่เข้าประชุมไหว้พระสวดมนต์และทำอุโบสถ. พระปลัดบุญ ยังฟ้อง กล่าวโทษพระมีว่าทำหม้ออีก เป็นการผิดสัญญาข้อห้าม ขอให้ไล่เสียจากวัด.

๔. เจ้าคณะเมืองสระบุรีตัดสิน สืบไม่สมตามฟ้องของพระมี ในจำนวนเสาและเรื่องบังลาภ ให้ยกฟ้องของพระมีเสีย แต่ไม่ได้วินิจฉัยถึงเรื่องห้ามปลงอาบัติและทำอุโบสถ. ตัดสินอีกสำนวนหนึ่งในวันเดียวกัน ยกเอาคำร้องของพระปลัดบุญขึ้นว่า ด้วยความเป็นผู้ว่ายากไปไหนไม่บอก เทียวห้ามไม่ฟัง รับศิษย์ไว้ไม่บอก ไม่เอาใจใส่ในกิจวัตร รับเอาคนเจ็บเป็นบ่วง มารักษาที่กุฏิ และยกโทษเพิ่มเติมว่า พระมีถืออิฎฐิมานะ ไม่กลัวเจ้าอาวาส ให้ลงทัณฑ์กรรมจนทนาย

๑๐๐ บาทร และห้ามไม่ให้ยู่วัดศาลาแดงต่อไป.

๕. พระมีร้องอุทธรณ์คำตัดสินเจ้าคณะเมือง ต่อรองเจ้าคณะมณฑลกรุงเก่า รองเจ้าคณะมณฑลกรุงเก่าตัดสินว่า พระปลัดบุญมีผิดกระทรงหนึ่งโดยฐานบังลาภของพระมีในเรื่องบังสกุล และกล่าวสัมปทาน-มุสาวาทบอกจำนวนพระให้น้อยลง เห็นควรลงโทษให้ชนทราย ๑๐๐ บาทร แต่ยกความผิดว่าเปรียบเทียบก็ยอมตามง่าย และเอาใจใส่ชักนำพระสงฆ์ในกิจวัตร จึงยกลงทัณฑ์กรรมเสีย เป็นแต่พากย์ทัณฑ์ไว้ ส่วนพระมี มีความผิดสองกระทรง ขาดจากกิจวัตร ควรจะลงทัณฑ์กรรมชนทราย ๑๐๐ บาทรเหมือนกัน แต่พระมีผิดครั้งแรก ควรได้รับปรานี จึงยกลงทัณฑ์กรรมนั้นเสีย อีกกระทรงหนึ่ง พระมีว่ายากสอนยาก ไม่ฟังคำสั่งสอนของเจ้าอาวาส ไม่ยอมเป็นสามัคคีกับเจ้าอาวาส ตามคำเปรียบเทียบของรองเจ้าคณะมณฑล ลงโทษให้ขับไล่เสียจากวัดศาลาแดงภายในเดือนหนึ่ง.

๖. พระมีร้องฎีกาขอความแปลกออกไปว่า ในวันหนึ่ง มีพวกทนายมาทำบุญที่หอฉัน พระมีลงไปนั่งกับภิกษุอื่น พระปลัดบุญมีเห็นเข้า ชี้หน้าว่า หน้าท่านขึ้นมานั่ง ไม่มีอาย พระมีเถียง เกิดเป็นปากเสียงกันขึ้น พระปลัดบุญมีให้พระอื่นจับพระมีไว้ แล้วชกพระมีถูกขอบตาซ้ายและมับข้างขวา พระมีทำเรื่องรាយขึ้นเจ้าคณะเมือง (รูปหลังชื่อศรี) เจ้าคณะเมืองไม่ยกเรื่องนี้ขึ้นวินิจฉัย ในชั้นอุทธรณ์ก็ไม่ส่งสำนวนแก่เจ้าคณะมณฑล ส่งแต่เรื่องเสาเรื่องเดียว.

๗. เรื่องเสานั้น เป็นมูลแห่งอธิกธัมในชั้นหลัง แต่ในสำนวน

ช่างปิดบังเสียจริง ๆ ทั้งในเรื่องเดิม ทั้งในเรื่องสืบมา ควรกล่าวถึงในที่นี้ด้วย ตามที่พิจารณาได้เพียงไร. พระมีกกล่าวหาบอกจำนวนเสาแตกต่างกันจริง แต่พระปลัดบุญไม่ปฏิเสธ เป็นแต่แก้ว่าไม่ได้ตัดส่วนตัว เช่นนี้ ต้องฟังเอาราคาเสาเป็นประมาณที่ว่า ๒๔ บาท. พระปลัดบุญเอามาทำอะไร ไม่แจ้งในสำนวน คงได้ความในฎีกของพระมีว่า พระมีฟ้องเพื่อจะเอาใช้ และอ้างพยานในเรื่องนี้ ก็พูดถึงเรื่องใช้ค่าเสา แสดงให้เห็นว่า พระปลัดบุญไม่ได้ถือเอาด้วยโจรกรรม แม้ไม่ได้เอาไปใช้ส่วนตัว ก็ไม่พินิจหาโทษ แต่ในคำพิพากษาของเจ้าคณะมณฑลว่า โจทก์ยอมยกให้แล้ว คดีนี้ก็เป็นที่ระงับ.

๘. ข้อที่พระมีกล่าวโทษพระปลัดบุญในคดีเรื่องที่สองนั้น ยื่นโดยใจความก็คือหาว่า พระปลัดบุญตัดสิทธิในความเป็นภิกษุของเธอเสีย โดยฐานพิจารณาได้ความจริงในข้อบังคับสกุลว่า มีผู้มานิมนต์พระวัดศาลาแดงไปบังสกุล พระปลัดบุญบอกจำนวนพระ ๘ รูป เว้นพระมีเสียรูปหนึ่ง หรือเอาวัดอื่นเข้าไปแทนจำนวนพระมี นอกนั้นพิจารณาไม่ได้ความสม แต่พระมีร้องอยู่ว่า เจ้าคณะไม่ได้สืบพยานของพระมีตลอด. ตามคำพระมีขึ้นพยานร่วม ซึ่งเบิกเมื่อวันที่ ๑๐ สิงหาคม ๑๓๑๑ และคำพระทองตีพยานฝ่ายพระปลัดบุญ และคำพยานอื่นอีก พอจะสันนิษฐานได้ว่า พระปลัดบุญยังขัดใจพระมีมาแต่ครั้งฟ้องความเรื่องเสา นี่เป็นเหตุยังพระมีให้ขาดสิทธิของภิกษุในอันได้ลาภผล แม้พระปลัดบุญไม่ได้ตัดโดยตรง พระมีก็อาจจะแวงไปได้จะลงว่าพระมีฟ้องความเท็จหรือเสริมเกินกว่าจริงยังไม่ได้. ส่วนข้อที่

พระมีกล่าวหาพระปลัดบุญว่าชกนั้น ถ้าเจ้าคณะเมืองปักบังเสีย พระมี
อาจร้องต่อคณะมณฑลได้ พระมีก็หาได้ร้องไม่ ในคำอุทธรณ์ที่ยื่น
ต่อรองเจ้าคณะมณฑลก็ไม่มี ข้อนี้ยังฟังไม่ได้ ๖

๙. ส่วนข้อที่พระปลัดบุญกล่าวหาพระมียุบยิบว่าไม่เอาใจใส่ใน
กิจวัตร เป็นหมอและอื่น ๆ นั้น ข้อเหล่านี้ เป็นมาก่อนแล้ว พระ
ปลัดบุญเพิ่งยกขึ้นว่ากล่าว เมื่อพระมีฟ้องคดีเรื่องที่สองแล้ว เห็นว่า
ฟ้องเกี่ยว ปลูกคดีให้ยุ่ง.

๑๐. ฝ่ายเจ้าคณะทั้งหลาย มุ่งแต่จะนิคหะพระมี ก็พิพากษา
ไปในทางนั้น ไม่รู้สีกว่า พระปลัดบุญนั่นเองเป็นสาเหตุแห่งคดีที่สอง
นี้ ข้อที่น่าตืออย่างยิ่งนั้น คำตัดสินของรองเจ้าคณะมณฑล รู้แล้วว่า
พระปลัดบุญผิด ยกเอาอย่างนั้นอย่างนั้นมาพูดตลบตลวง ลงท้ายสั่งไล่
พระมี ยกเหตุว่าไม่ฟังคำตัดสินของตนเข้าเป็นประการอันหนึ่ง. คำ
ตัดสินของเจ้าคณะชั้นต่ำ ไม่เป็นยุติธรรม เขาไม่รับรองก็ได้ จะลง
โทษไม่ถูก.

๑๑. เมื่อพระปลัดบุญปฏิเสธว่า ไม่ได้ห้ามการปลงอาบัติ ไม่ได้
ห้ามอุโบสถ แก่พระมี พระมีก็ไม่เสียสิทธิของภิกษุอันสำคัญ นอก
จากเสื่อมลาภผลบ้างเล็กน้อย.

๑๒. ในอธิกรณ์หากันด้วยเรื่องน้อย ปลูกให้เป็นใหญ่เป็น
โตไปนั้น สมเด็จพระบรมศาสดาจารย์ได้เคยตรัสห้ามไว้ในโกสัมพิก-
ขันธกะว่า “อลั ภิกขเว, มา ภณฺหาณํ มา กลหํ มา วิคฺคหํ มา
วิวาทํ” แปลความว่า “อย่าเลยภิกษุทั้งหลาย อย่าทำหมองหมาง

อย่าทำทะเลาะ อย่าทำแก่งแย่ง อย่าทำวิวาท” และทรงปล่อยอธิกรณ์นั้นให้เป็นส่วนตัวเสีย.

๑๓. อธิกรณ์ที่หากันเหล่านี้ ความเสียประโยชน์ของผู้หา และความผิดอันจะมีแก่ผู้ต้องหา ก็ไม่สำคัญอะไร จะพิจารณาว่าเท็จจริงเพียงไร ก็ป่วยการ ควรอนุวัตรตามพระพุทธจรรยา เราสั่งให้ยกเลิกอธิกรณ์เหล่านี้เสีย และให้ยกคำตัดสินของเจ้าคณะทั้งหลายในอธิกรณ์เหล่านี้ด้วย เว้นคำตัดสินเรื่องเสาอันเป็นอธิกรณ์เดิม.

๑๔. ในที่นี้เราดำหนิพระปลัดบุญไว้ด้วยว่า เป็นเจ้าวัดที่ไม่ดีของลูกวัดก็เอาไปใช้เสีย ตัวเองปลูกความไม่นับถือของเขา ครั้นเขาฟ้องร้องขึ้น กลับอาฆาตถึงกับตัดสิทธิแห่งภิกษุของเขาเสีย ครั้นเขาร้องขึ้นอีก กลับหาถ้อยหาความให้เขา เจ้าวัดทำแก่ลูกวัดเช่นนั้นไม่ดีเลย.

๑๕. จะให้สองรูปอยู่ร่วมกันไปอีก ก็คงจะเกิดอธิกรณ์เรื่องที่สามขึ้นใหม่ ให้รองเจ้าคณะมณฑลย้ายทั้งพระปลัดบุญ ทั้งพระมีจากวัดศาลาแดงเมืองสระบุรี ไปอยู่ในวัดอื่น แต่อย่าให้ร่วมวัดกัน พระปลัดบุญจะต้องออกจากหน้าที่เจ้าอาวาสก็สมควรแล้ว ให้ตั้งรูปอื่นเป็นเจ้าวัดศาลาแดงแทน. แต่ข้อนี้พึงเข้าใจว่า ไม่ใช่ไล่ ไม่ใช่ถอด เป็นแต่ให้แยกกัน เป็นหน้าที่ของรองเจ้าคณะมณฑลจะหาวัดให้สองรูปนั้นอยู่จงได้.

วินิจฉัยให้ไว้ณ วันที่ ๒๗ ตุลาคม พุทธศักราช ๒๔๕๖.

(ลงพระนาม) กรม-วชิรญาณวโรรส

แถลงการณ์ ฯ เล่ม ๑ หน้า ๓๗๒.

(สำเนา)

พระมหาสมณวินิจนัย ในเรื่องพระพม่าถูกไล่จากวัดคอน

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ศรีสุกต-
ขัตติยพรหมจารี ๖ ล ๖ บรมนารถบพิตร พระมหาสมณะ เสด็จ
ประทับในเถรสมาคม ณ ตำหนักจันทร์ วัดบวรนิเวศวิหาร ประทาน
พระมหาสมณวินิจนัย ในเรื่องราวของ มองเมียคสา ทายกพม่า เรื่อง
พระพม่าถูกไล่จากวัดคอนบ้านทวาย แขวงบางรัก กรุงเทพ ฯ ดังต่อไปนี้:-

ความเดิม

๑. เมื่อศกหลังพระพม่า ๒ รูป ผู้เข้าอยู่ในวัดคอน ตำบล
บ้านทวาย อำเภอบางรัก กรุงเทพ ฯ ชื่อ ธรรมอินทระ หรือ
มินอ่อง ๑ ชื่อเวสยะ หรือ ม่องละ ๑ ไม่ยอมร่วมอุโบสถสังฆกรรม
กับพวก พระทวายในวัดเดียวกันนั้น. พระเทพสุธี ครั้งยังเป็นพระราชา-
มุนี เจ้าคณะแขวงบางรัก ได้ชักโยงจะให้เข้ากันได้ พระสองฝ่ายนั้น
ยอมตาม ได้ทำหนังสือยอมไว้แล้ว แต่ภายหลังพระพม่า ๒ รูปนั้น
หาเข้าอุโบสถไม่ พระอธิการจั่นในฝ่ายพวกทวาย จะให้ออกเสียจากวัด
เจ้าคณะแขวงอนุเมตตาม.

๒. มิสเตอร์ฟิสมอริช ผู้แทนกงสุลอังกฤษ มีหนังสือถึงพระยา

วิสุทธสุริยศักดิ์ เสนาบดีกระทรวงธรรมการ ขอให้ช่วยเกลี้ยกล่อม.

๓. พระยาวิสุทธสุริยศักดิ์สอบถามไปยังเจ้าคณะแขวง ได้ความแล้ว เห็นว่าเป็นเวลาในพรรษา สั่งขอให้อยู่ไปตลอดพรรษา และสั่งต่อไปว่า ถ้าขัดข้องอย่างไร ให้นำความมาแจ้งแก่เรา.

๔. เจ้าคณะแขวงนำความนั้นแจ้งแก่เรา ๆ สั่งให้ทำตามธรรมเนียมที่ตั้งไว้ คือพระผู้ไม่ยอมร่วมอุโบสถสังฆกรรม กับพวกพระเจ้าของดิน ให้ถือว่าเป็นอาคันตุกะ คือผู้จรมาอาศัย ให้อยู่อาศัยได้เพียง ๓ เดือน พ้นจากนั้นให้ออกจากวัดนั้น แต่พระพม่าไม่มีวัดอยู่ ให้เจ้าคณะแขวงพาไปฝากให้อยู่ที่วัดอื่น.

๕. พอออกพรรษาแล้ว เจ้าคณะแขวงบอกให้พระพม่า ๒ รูป นี้ออกจากวัดตอน เพื่อจะให้อยู่ที่วัดอื่น.

๖. มองเมียดสา ในชื่อของพวกทนายพม่า ยื่นเรื่องราวทางกงสุลอังกฤษบ้าง ยื่นตรงต่อเราบ้าง ใจความว่า พวกทนายพม่า ได้ถางรกลูกกุฎีและศาลาด้วยทรัพย์ของเขามอบถวายพระพม่า อยู่ต่อกันมา จนถึงพระ ๒ รูปนี้นานมาแล้ว เมื่อแรกเขาเข้ามากองเทพ ๆ ราว ๑๙ ปีมาแล้ว ได้เห็นกุฎีหมื่นพระพม่าอยู่มาแล้ว ต่อมาเขาเองก็ได้สร้างกุฎีและศาลาเหมือนกัน พระพม่าได้อยุ่มาตามลำพัง ไม่เคยได้ออยู่ในปกครองของใคร รูปก่อนจะไป ก็ได้มอบแก่รูปหลังอยู่ต่อไป สถานที่พระพม่าตั้งอยู่นั้น ต่างจากวัดตอน มีหนทางกั้นกลาง และอ้างว่าได้รับพระราชทานธรรมาสน์เมืองนางพระบรมศพด้วย เจ้าคณะแขวงก็ตีพระทนายก็ตี ไม่มีอำนาจไล่พระพม่า และไม่มีอำนาจในหมู่กุฎีที่เป็น

ของพวกทนายภพมาสร้าง ของถการขับไล่ และขออนุญาตให้พระพม่า
ไต่อยู่ ณ ที่นั้นไปตามเดิม.

ความที่พิจารณาได้

๗. คำในเรื่องราวของพวกทนายภพมา (หมาย ๕) และคำของ
พระอธิการจันในฝ่ายพระทวาย (หมาย ๘-๙) รับต้องกันว่า สถานที่
ที่วัดคอนนนั้น เป็นที่หลวง ครั้นรัชกาลที่ ๑ พระราชทานให้พวก
ทวายอยู่ ยังคำของพระอธิการจันกล่าวต่อไปว่า พระยาทวายชื่อมังจัน-
จำ ได้สร้างวัดคอนนขึ้น.

๘. เขตวัดคอนนนั้น แ่ตลอดทั่วทั้งสำนักพระทวาย ทั้งสำนัก
พระพม่าเป็นวัดเดียวกัน ตามข้อที่พิสูจน์ได้ดังต่อไปนี้ :-

ก. คูในระวางหลังสำนักพระพม่าและป่าช้าจีน (ด้านเหนือ) ที่
ขุดใหม่แล้วนั้น รับต้องกันทั้งฝ่ายทนายทวายทั้งฝ่ายทนายภพมา ว่ามีมา
ก่อน เป็นแต่พวกจีนขุดให้กว้างออกไป เมื่อเป็นเช่นนั้น วัดนั้นมีคูหรือ
ท้องร่องล้อมรอบ ด้านเหนือกับด้านตะวันออก พวกจีนขุดให้กว้าง
ออกไป เป็นเครื่องบั่นเขตวัดคอนกับป่าช้าจีน ด้านใต้เป็นท้องร่อง
มีน้ำ เป็นเครื่องบั่นเขตวัดกับบ้าน ด้านตะวันตกเป็นท้องร่องมีน้ำ
บ้าง เขินบ้าง เป็นเครื่องบั่นเขตวัดกับบ้านเหมือนกัน.

ข. ทางเดินที่ตัดจากถนนเจริญกรุง ผ่านบ้านเข้ามาในวัด เป็น
เครื่องบั่นสำนักพระทวายกับพระพมานั้น มาสู่คลองที่ป่าช้าอันตั้งอยู่ใน
เขตวัด มุมด้านเหนือกับด้านตะวันออกต่อกัน หาได้ตัดข้ามคูไปถึง
ป่าช้าจีนไม่. โดยนัยนี้ เป็นถนนตัดเข้าวัด.

ก. ทางเดินตัดเข้าไปเช่นนั้นแล้ว พวกพระทวยจึงอยู่แต่ด้านใต้แห่งทาง ปล่อย้านเหนือไว้ให้เป็นที่รก ที่พวกพม่ามาทางปลุกกุฎี เป็นสำนักพระพม่า. ที่รกด้านใต้และด้านตะวันตกที่อยู่ในปกครองของพระทวยก็ยังเป็นพยาน.

ข. ป่าช้าคือที่เผาศพอยู่ด้านเหนือแห่งทางเดิน แนวเดียวกับสำนักพระพม่า.

ง. อุโบสถกัศิ โรงธรรมสภากัศิ ป่าช้าที่เผาศพกัศิ เป็นอันเดียวกัน ความสำเร็จเป็นวัดอันเดียวกันของคน ๒ ฝ่ายก็ยังเป็นพยานปรากฏ เช่น พระเจดีย์ที่พวกพม่าสร้างไว้ (ไม่นานเท่าไร) ในที่ใกล้ป่าช้า ด้านใต้แห่งทางเดินอันเป็นเขตของพระทวย และธรรมาสน์เมื่อคราวงานพระบรมศพตั้งอยู่ในโรงธรรมสภาเดียวกัน.

จ. ในตำบลบ้านติดกับวัดหรือใกล้ พวกทวยยังตั้งเป็นปึกแผ่น พวกพม่านอกจากมองเมียดสาแทบไม่มีเลย.

ฉ. โรงธรรมสภากัศิ โรงตังศพกัศิ ตั้งอยู่ริมทางไม่มีชันพอจะล้อมรื้อบ้านเขต.

๙. แต่มีบางข้อจะนำให้เห็นว่า เขตวัดตอนเพียงทางเดิน คือ กอไผ่ริมคูหรือท้องร่อง แนวด้านตะวันตก ไม่ได้เลยออกไปทางสำนักพระพม่า วกเข้าริมทาง แต่ข้อนี้ไม่ลงล่างข้อที่พิสูจน์ได้.

๑๐. ธรรมาสน์คราวงานพระบรมศพ ได้รับพระราชทานเป็น ๒ ที่นั้น สอบถามได้ความว่า เจ้าหน้าที่เข้าใจว่าเป็นฝ่ายละวัด ก็ต่างตำบลกัน.

๑๑. อย่างไรก็ดี พวกทายกพม่าก็ไม่ได้ร้องเถียงถึงที่ดินและค่า (หมาย ๗) ของอุสอยอ็ค ทายกคนแรกสร้างกุฏิใหญ่ (หมาย จ. ในแผนที่) ที่ว่าที่ดินนั้นไม่ได้ซื้อ จางวางชื่อนายทองเซ็ง (หลวงศรี-นรงค์คนก่อน บิดาหลวงศรีนรงค์เดียวกัน) อนุญาตให้ปลูก.

๑๒. วัดนี้สร้างขึ้นสำหรับพวกทวายก่อน มีพระทวายอยู่ จำเนียรกาลล่วงมา พระทวายมีน้อยลง จึงได้รับพระไทย และพระชาติอื่นเข้าไว้ด้วย แต่เข้าอุโบสถสังฆกรรมด้วยกันได้ ต่อนี้ไปจะเรียกว่าพระทวาย เพราะประเพณีตามแบบพระทวาย.

๑๓. พวกพม่าไม่มีวัด จึงได้มาทำบุญที่วัดนี้ เมื่อพระพม่าเข้ามาในกรุง ก็ขอให้อาศัยอยู่วัดนี้.

๑๔. เมื่อพุทธศักราช ๒๔๑๙ (จุลศักราช ๑๒๓๘) อุสอยอ็คได้อนุญาตจากหลวงศรีนรงค์คนเก่า (ทองเซ็ง) ถางที่รกรนอกทางเดินด้านเหนือ ในคูหรือร่องของวัดดอน ปลูกกุฏิขึ้นเป็นครั้งแรก และพวกทายกพม่าสร้างต่อมาอีก เพื่อเป็นที่อยู่อาศัยของพระพม่า จึงเกิดมีสำนักพระพม่าขึ้นที่วัดดอน.

๑๕. พระพม่านั้น ไม่ได้ทำอุโบสถสังฆกรรมกับพวกพระทวาย นอกจากรูปหนึ่งซึ่งชื่อจันทิมา ที่ว่าเป็นพม่าบวช ณ วัดนั้น ฝ่ายพระทวายก็ไม่ได้แผ่ความปกครองมาถึงพระพม่า ต่างฝ่ายต่างอยู่. พระพม่าอาศัยกันมา รูปเก่าจะไปก็มอบให้รูปใหม่อยู่ต่อมา ไม่ได้อยู่ในดูแลของใคร.

๑๖. เมื่อศก ๒๔๕๔ สงฆมณฑลได้รับพระราชทานพระบรม

ราชานุญาตให้ยกวัดในกรุงเทพ ฯ เข้าในคณะกลาง และจัดเป็นแขวงตามท้องที่อำเภอ. วัดคอนทกอยู่ในแขวงบางรัก ที่พระเทพสุธีเดิมเป็นพระราชาคณะ เป็นเจ้าคณะ.

๑๗. ความมุ่งหมายของสงฆมณฑล จะจัดการปกครองให้ทั่วถึง และในวัดหนึ่ง ๆ จะให้มีพระที่เป็นนิกายเดียวกัน กล่าวคือ ร่วมอุโบสถสังฆกรรมด้วยกันได้ เพื่อจะป้องกันวิวาทด้วยเรื่องตือนิกาย. จึงตั้งธรรมเนียมไว้ว่า พระผู้ต่างนิกายไม่ยอมเข้าอุโบสถสังฆกรรมกับพวกเจ้าของถิ่น จัดเป็นอาคันตุกะ จะอาศัยวัดต่างนิกายของตนได้เพียง ๓ เดือน พ้นกำหนดนั้นแล้วต้องออกจากวัดนั้นไปอยู่อื่น.

๑๘. พระธรรมอินตระหรือมินอ่อง และพระเวสยะหรือม่องละ ไม่ยอมเข้าอุโบสถและสังฆกรรม กับพวกพระทายเจ้าของถิ่น พระอธิการจันผ่ายทวาย จึงบอกให้ออกเสียจากวัด เจ้าคณะแขวง จึงคิดจะย้ายไปไว้วัดอื่น มองเมียดสาจึงร้องคัดค้านว่า กฎีและศาลานั้นเป็นของพวกทายกพม่าสร้าง เจ้าคณะแขวงก็ดี เจ้าวัดก็ดี ไม่มีอำนาจจะไล่ ขอให้พระพม่าได้อยู่ต่อไป.

วินิจนัย

๑๙. เงื่อนไขที่จะพึงวินิจนัย กระทั่งแรกคือ กฎีและศาลา ซึ่งก่อนนี้ไปจะเรียกว่าเสนาสนะ ที่พวกทายกพม่าสร้างขึ้นในวัดคอนนั้นยังเป็นของทายกผู้สร้าง หรือเป็นของสงฆ์ กล่าวคือเป็นสมบัติพระศาสนา.

๒๐. วินิจนัยตามธรรมเนียมที่เป็นไปอยู่ ทายกผู้สร้างเสนาสนะสร้างเอาบุญ กล่าวคือเพื่อบูชามุนีพระศาสนา ไม่ได้เคยเอาคืน แม้

ปรารภบุคคลผู้เดียวหรือบางพวกสร้างขึ้น เมื่อบุคคลผู้นั้นหรือพวกนั้น
ไม่อยู่แล้ว ผู้สร้างก็อยู่ยู่ก็ดี ไม่เคยได้อือเอากรมสิทธิ์ เช่นรื้อถอน
เอาไปเป็นประโยชน์ของตน ที่รื้อเอาไปก็เพื่อปลูกในวัดอื่น ยังเป็น
ประโยชน์แก่พระศาสนาเหมือนกัน. พวกทนายทพม่าสร้างเสนาสนะขึ้น
ที่วัดคอนั้น ก็เป็นตามธรรมเนียม เป็นแต่ปรารภพระพม่า ต้อง
ถือว่าสร้างถวายไว้ ในพระพุทธศาสนาจัดว่าเป็นของสงฆ์ ผู้สร้างไม่ได้
เป็นเจ้าของอีกต่อไป. แต่คำนี้ไม่ได้หมายถึงเสนาสนะที่ปลูกในที่ดิน
ของบุคคล เพื่อภิกษุได้อาศัยชั่วคราว เช่นกุฏิที่พวกพม่าปลูกขึ้นในที่ดิน
ของบริษัทบังกลีพม่าพาณิชย์การ เพื่อเป็นที่อยู่ของพระพม่า.

๒๑. เงื่อนอันจะพึงวินิจฉัยในลำดับ คือ พวกทนายทพม่าผู้สร้าง
เสนาสนะนั้น มีกรรมสิทธิ์ในเสนาสนะนั้นได้เพียงไร.

๒๒. กล่าวโดยหลักฐานแล้ว ไม่มีกรรมสิทธิ์เลย. ตัวอย่าง
ครั้งพุทธกาล ภิกษุชาวเมืองโกสัมพีแตกกัน พระศาสดาตรัสห้ามไม่ฟัง
ภายหลังเห็นโทษในการแตกกัน กลับตักกันเข้าได้ พวกนั้นมาเพื่อจะเฝ้า
พระศาสดา ผู้เสด็จอยู่ ณ พระเชตวัน กรุงสาวัตถี อนาถบิณฑิก-
คฤหบดี ผู้สร้างพระเชตวัน ทูลขอจะห้ามไม่ให้พวกเธอเข้าพระเชตวัน
พระศาสดาไม่ทรงพระอนุมัติ คฤหบดีก็ไม่ได้ถือว่ามีกรรมสิทธิ์ในที่นั้น
และผืนทำ. แต่ธรรมเนียมที่เป็นไป ฝ่ายวัดย่อมรู้จักรักษาศรัทธาของ
ทนาย และผ่อนผันให้สำเร็จความประสงค์ แต่จะถือว่าเป็นหลักแห่ง
วินิจฉัยไม่ได้.

๒๓. เงื่อนที่จะพึงวินิจฉัยต่อไป คือ เสนาสนะนั้น พวกทนาย

พม่า เฉพาะพระพม่าสร้างขึ้น จะเป็นของเฉพาะนิกาย หรือเป็นของสาธารณะ.

๒๔. มีธรรมเนียมมาในพระบาลี ทายกผู้สร้างอารามและเสนาสนะ ตั้งอยู่ในความแนะนำของพระศาสนา อุทิศไว้เพื่อจาคะทิศสงฆ์ คือ พวกภิกษุผู้มาแต่สี่ทิศ. ข้อนี้แปลว่า อารามและเสนาสนะที่สร้างขึ้น ในพระพุทธศาสนา เป็นสาธารณะทั่วไปแก่นิกายทั้งหลาย.

๒๕. อารามและเสนาสนะในกรุงสยาม เป็นไปตามธรรมเนียมใน บาลี เป็นสาธารณะแก่นิกายทั้งหลาย. มีตัวอย่างเช่นวัดมหานิกาย ภายหลังเป็นวัดธรรมยุต วัดธรรมยุตกลับเป็นวัดมหานิกาย.

๒๖. แต่มีวัดและสำนักที่ยกเว้น. ตัวอย่าง คือ วัดราชประดิษฐ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงสร้างเฉพาะธรรมยุตินิกาย แต่ที่ดินเป็นของทรงบริจาคนใหม่ ไม่ใช่วัดเดิม. ตั้งแต่สร้าง พระธรรมยุตยังไต่อยู่สืบกันมา ยังไม่มีปัญหาจะพึงวินิจฉัย. สำนักสงฆ์ที่สร้างขึ้นในที่ดินของบุคคล ดังกล่าวไว้ในข้อ ๒๐ ก็นับเข้าในข้อนี้.

๒๗. ที่ดินแห่งวัดคอน เป็นสมบัติสาธารณะของพระศาสนา เสนาสนะที่พวกพม่าปรารภพระพม่าสร้างขึ้นในที่ดินนั้น ก็สมควรเป็นสมบัติสาธารณะของพระศาสนาเหมือนกัน ไม่เป็นของเฉพาะนิกาย. คำของอุบาสิกภาพัน (หมายเหตุ ๑๐-ข.) ก็บอกความว่ากฎที่อ้างแรงชุลูค หรือขำมารดาของแกสร้าง (หมายเหตุ ณ. ในแผนที่) นั้น ปรารภพระพม่า แต่อุทิศเป็นของสาธารณะ.

๒๘. เจื่อนอันจะพึงวินิจฉัยต่อไปว่า เมื่อเป็นเช่นนั้น เจ้าคณะ

แขวงกิติ เจ้าอาวาสกิติ มีสิทธิในที่จะปกครองและจัดเสนาสนะนั้นได้หรือไม่ได้.

๒๙. มีธรรมเนียมในพระบาลี ให้สงฆ์สมมติภิกษุรูปหนึ่ง หรือหลายรูป (ตามวัดเล็กหรือใหญ่) เป็นเสนาสนะคาหาปกะ คือผู้จัดเสนาสนะให้ภิกษุอยู่ มีอำนาจจะจัดให้อยู่ในเสนาสนะแห่งใดแห่งหนึ่งได้ตามเห็นสมควร. แปลว่า การจัดเสนาสนะเป็นธุระของภิกษุในวัดผู้ทำในนามของสงฆ์.

๓๐. เจ้าอาวาสกิติ เจ้าคณะแขวงกิติ ผู้ปกครองวัดตอนได้รับแต่งตั้งจากเจ้าคณะผู้ใหญ่เหนือตนขึ้นไปโดยลำดับ นับว่ามีสิทธิทางคณะสงฆ์และทางราชการ ในที่จะปกครองและจัดเสนาสนะเหล่านั้นตามเห็นสมควรอย่างไร.

๓๑. เจื่อนในลำดับว่า พระพม่าผู้อยู่ในวัดนั้น เป็นอาคันตุกะหรือเป็นเจ้าของถิ่น. เจ้าอาวาสกิติ เจ้าคณะแขวงกิติ มีสิทธิในที่จะปกครองหรือไม่.

๓๒. เพราะไม่ยอมเข้าอุโบสถสังฆกรรม กับพระพม่าเจ้าของถิ่น ต้องนับว่าเป็นอาคันตุกะ ยังอยู่ในที่นั้นเพียงใด เจ้าอาวาสกิติ เจ้าคณะแขวงกิติ มีสิทธิในที่จะปกครองเพียงนั้น โดยฐานเป็นสหธรรมิกด้วยกัน.

๓๓. เจื่อนต่อไปว่า จะอ้างการเคยอยู่ตามลำพังมาเป็นเครื่องแก้ตัวได้หรือไม่.

๓๔. แต่ก่อนการปกครองของวัดกิติ ของคณะสงฆ์กิติ ยัง

หละหลวมเช่นในวัดคอน พระพม่าอาศัยอยู่ แต่ไม่ได้เข้าร่วมอุโบสถสังฆกรรม ทั้งต่างภาษากัน เจ้าอาวาสไม่ได้ดูแลไปถึง ต่างคนต่างอยู่ พระพม่าจึงให้อยู่มาตามลำพัง บัดนี้คณะสงฆ์ จัดการปกครองถ้วนดีเข้า การปกครองวัดก็ต้องถ้วนดีตาม ภิกษุผู้อยู่ในเขตก็จะต้องอยู่ในปกครอง เช่นครั้งพุทธกาล พระศาสดาทรงบัญญัติสิกขาบทอย่างใดอย่างหนึ่งขึ้น ภิกษุทั้งปวงก็ต้องอยู่ในใต้สิกขาบทนั้น จะอ้างเอาการเคยอยู่ตามลำพังมาเป็นเครื่องแก้ตัวไม่ได้.

๓๕. ถ้าจะตัดสินตามคำร้องของมองเมียดสา พระพม่าไม่ยอมอยู่ในปกครอง ก็สมควรจะให้ถอนเสียจากวัดคอน และเสนาสนะ ถ้าผู้สร้างจะยังร้องหวงกรรมสิทธิไว้ ก็สมควรจะยอมให้หรือเอาไปเสียจะได้ตัดพิพาท. แต่ความปรารถนาของมองเมียดสาก็เพียงขอให้พระพม่าได้อยู่ต่อไปในที่นั้น ควรจะร้องขออนุเคราะห์ เพื่อพระพม่าได้รับความเอาใจใส่ของคณะสงฆ์ และมีวัดหรือสำนักอยู่แผนกหนึ่งเหมือนพระนิกายอื่น เท่านั้นจะพอ แต่กลับร้องตรงกันข้ามไปเสีย.

๓๖. แม้มองเมียดสาไม่ได้ร้องเช่นนั้น แต่คำร้องของเขาก็ยังเป็นเหตุให้ได้ไต่สวนและรู้ความเป็นไปของพระพม่า โดยประการดังต่อไปนี้:—

ก. เป็นผู้ที่จะเข้าอุโบสถและสังฆกรรมกับพวกพระทวายไม่สะดวกจริง.

ข. พวกพระพม่าไม่มีวัดหรือสำนักอยู่แผนกหนึ่ง เหมือนพระนิกายอื่น.

ก. พระพม่าที่วัดคอน ไม่ใช่ผู้อยู่ชั่วคราวเร็ว ๆ แล้วก็ไปเป็นผู้อยู่นาน ๆ และมีพระมาอยู่สับกันเสมอไป จะให้ย้ายวัดอย่างอาคันตุกะย่อมจะลำบาก.

๓๗. พระพม่าก็เป็นสหธรรมิก เข้ามาอยู่ในเขตปกครองของคณะสงฆ์ฝ่ายเรา ควรได้รับความเอาใจใส่ของเรา สมควรจะทำให้มีสำนักอยู่. วัดอื่นในแขวงนั้นที่พอจะจัดให้ ไม่มี วัดคอนเป็นที่เคยอยู่มาแล้ว ควรให้ตั้งสำนักที่นั่น.

๓๘. ด้วยเหตุนี้เราสั่งให้แบ่งวัดคอนบ้านทวาย อำเภอบางรักกรุงเทพ ฯ เป็นสองสำนัก มีทางเดินที่ตัดจากถนนเจริญกรุงเข้าไปในวัด (หมาย ๔) เป็นเขต ด้านใต้แห่งทางเป็นเขตสำนักพระทวาย ด้านเหนือแห่งทางนั้น ตั้งแต่ทางไปถนนเข้าป่าช้าจีน (หมาย ๕) ยื่นขึ้นไปจดทางตัดลงคูใหม่ (หมาย ๖) เป็นเขตสำนักพระพม่า. ตั้งแต่ทางตัดลงคูใหม่นั้น ยื่นขึ้นไปทางด้านตะวันออก เป็นเขตป่าช้าให้ใช้เป็นสาธารณะ.

๓๙. ให้ทั้งสองสำนักนั้น ขึ้นตรงต่อเจ้าคณะแขวง คือ เหมือนเจ้าคณะแขวงเป็นเจ้าอาวาสเอง.

๔๐. อนุญาตให้พระพม่า ๒ รูป คือพระธรรมอินตระ หรือมินอ่อง ๑ พระเวสยะ หรือม่องละ ๑ และพระพม่าผู้จะมาต่อไป ได้อยู่ในเสนาสนะ ณ สำนักพระพม่า นั้น แต่ต้องไม่ทำผิดทางพระศาสนา ที่ให้เกิดรังเกียจของพระและทายกพม่าพวกเดียวกัน และยอมอยู่ในปกครองของคณะสงฆ์ พึงบัญชาท่านผู้ใหญ่เหนือตน ถ้าทำผิดหรือไม่

ฟังบัญชา ถ้าจำเป็นแท้ ไปได้เฉพาะรูป.

๔๑. ให้เป็นหน้าที่ของเจ้าคณะแขวงบางรักจะทำตามสั่งนี้ แต่จงทำเมื่อมองเมียดสายอมถอนคำร้องหวังกรรมสิทธิ์ในเสนาสนะนั้นแล้ว และเมื่อพระพม่ายอมอยู่ในปกครองของคณะสงฆ์ฝ่ายเรา.

๔๒. เมื่อสำนักพระพม่าได้ตั้งขึ้นโดยอนุญาตแล้ว ขอให้พวกทนายพม่าเลือกกันในพวกตนเอง ๓ นาย เพื่อจะได้รับหน้าที่เป็นกรรมการผู้ดูแลสำนักพระพม่านั้น และจะต้องรับมอบหมายดูแลในนามของคณะสงฆ์ อย่างมรรคนายกแห่งวัดอื่น.

วินิจฉัยไว้ ณ วันที่ ๒๗ ตุลาคม พุทธศักราช ๒๔๕๖.

(ลงพระนาม) กรม-วชิรญาณวโรรส

(สำเนา)

คำนำแห่งคำวินิจฉัยอธิการที่เมืองตาก

ของการกสงฆ์ โดยรับสั่งพิเศษ

เมื่อคราวสมเด็จพระมหาสมณะ เสด็จตรวจการคณะสงฆ์ใน
มณฑลนครสวรรค์ในศก ๒๔๕๖ คราวเสด็จประทับอยู่ที่เมืองตาก
พระปลัดคำผู้รักษาการในหน้าที่เจ้าคณะเมือง กราบทูลว่ามีอธิการค้าง
อยู่ ๓ เรื่อง.

เรื่องที่ ๑ พระเถียงวัดตะกร้อ ต้องหาว่ารุกเอาที่ดินของราษฎร
พิจารณาสมจริง พระปลัดคำตัดสินให้สึก พระเถียงไม่ยอมทำตาม
และพระเถียงบวชหญิงเป็นสามเณรีด้วย. เรื่องนี้ยังไม่ได้ส่งท่านผู้บัญชา
การคณะมณฑล.

เรื่องที่ ๒ พระครูพัฒนเจ้าคณะแขวงกิ่งอำเภอเชียงเงิน ต้องหาว่า
เสพสุรา และเบียดบังเอาทรัพย์สินสำหรับปฏิสังขรณ์ในวัดชยชนะสงคราม
บ้าง เอาทรัพย์สินที่ทายกบริจาคแก่ภิกษุเฉพาะตนบ้าง พิจารณาแล้ว ส่ง
สำนวนไปยังท่านเจ้าคณะรองหนเหนือผู้บัญชาการคณะมณฑลยังไม่ได้
รับคำตัดสิน.

เรื่องที่ ๓ พระหลายรูปด้วยกัน อยู่วัดท่าชัยก็มี วัดเขาแก้วก็มี
ลักเล่นการพนัน ก็หมากแกว และพระเข้มตึงหาว่า รับจ่านำอาวรุ
ยังไม่ได้ตัดสิน แต่จำเลยในอธิการเรื่องนี้สึกไปหมดแล้ว พระปลัด
คำขอพึ่งรับสั่ง. ทรงพระดำริว่า เรื่องที่ ๑ จะให้ส่งลงไปยังท่านผู้

บัญชาการคณะมณฑล ทางไปมาก็ไกล เรื่องที่ ๒ ท่านผู้บัญชาการ
คณะมณฑลได้กราบทูลให้ทรงทราบแล้ว ไม่ส่งคำวินิจฉัยมานั้น เห็น
จะให้วินิจฉัยที่นี้ ตรัสสั่งให้พระอริยกิจ พระมหานายก พระครูเมธี
คณานุรักษ์ ผู้รั้งตำแหน่งเจ้าคณะเมืองกำแพงเพชร พระครูวินัย
ธรรม วัดบวรนิเวศวิหาร ผู้ตามเสด็จขึ้นไปเมืองตาก รวม ๔ รูป
เข้ากันเป็นการกสงฆ์พิจารณาและวินิจฉัยอธิกรณ์ ๒ เรื่องนั้น โดยรับสั่ง
เป็นพิเศษ ส่วนอธิกรณ์เรื่องที่ ๓ จำเลยสึกไปหมดแล้ว ตรัสสั่งให้ยก
เลิกเสีย หากเจ้าหน้าที่จะฟ้องร้องเอาค่าปรับแก้จำเลย ผู้ลักเล่นการ
พนัน ก็ให้ฟ้องร้องในศาลเมือง. การกสงฆ์ได้พิจารณาแล้ววินิจฉัย
อธิกรณ์ ๒ เรื่องนั้น.

เรื่องที่ ๑ ยอมฟังตามคำแก้ตัวของพระเถียงว่า ช่วยนายชุ่ม
น้องชายทำ วินิจฉัยว่ายังไม่เป็นปาราชิก เพราะผู้หวงห้ามก่อนยังไม่
ทอดกรรมสิทธิ์ พระเถียงสมคบกับคฤหัสถ์ด้วยความสมคบอันไม่ทอด
กรรมสิทธิ์ พระเถียงสมคบกับคฤหัสถ์ด้วยความสมคบอันไม่ควร ให้
ทำบัพพาชนียกรรมแก่พระเถียง ขับจากแขวงอำเภอเมืองเมืองตาก
เรื่องที่ดินนั้น ให้ผู้พิพาททวงกันตามกระบิลเมือง. ข้อที่พระเถียงต้อง
หาว่าบวชหญิงเป็นสามเณรินั้น วินิจฉัยว่าทำด้วยสัญญาวิปลาสให้ยก
เสีย แต่ห้ามไม่ให้ทำอีกต่อไป.

เรื่องที่ ๒ วินิจฉัยว่า ข้อที่พระครูพัฒน์ต้องหาว่าเอาทรัพย์สินที่
ทายกบริจาคแก่ภิกษุ เฉพาะตนนั้น พิจารณาไม่ไต่จริง ให้ยกเสีย. ข้อที่
พระครูพัฒน์ต้องหาว่า เบียดบังเอาทรัพย์สินสำหรับปฏิสังขรณ์ในวัดชัยชนะ

สงครามนั้น พระครูพัฒน์จำหน่ายไม่ตกหมก ตัดสินว่าไม่เป็นปาราชิก เพราะของอยู่ในมือตนเป็นเพียงภณฑไทยกว่าจะได้ใช้เสร็จหรือจำหน่ายตก. ข้อที่พระครูพัฒน์ท้วงหาว่าเสพสุรานี้ พิจารณาได้จริง วินิจจยแนะนำให้พระครูพัฒน์สึกเสีย. คำวินิจจย ๒ เรื่องนี้ได้รับพระอนุมัติแล้ว นำมาลงไว้ในตอนนี้และตอนเป็นลำดับไป.

(สำเนา)

คำวินิจฉัยของการกสงฆ์ รับสั่งพิเศษ

ในอธิกรณ์เรื่องพระเทียงวัดตะคร้อเมืองตาก

ต่องหาว่าบุกรุกที่ดินของชาวบ้าน

มีพระมหาสมณศาสน์ โปรตเกล้า ฯ ให้พิจารณา

ในอธิกรณ์ { นายเจ็ก นายจัน นายสิง อำแดงทิม อำแดงนึม โจทก์
พระเทียง วัดตะคร้อ จำเลย

เรื่องบุกรุกที่ดินของชาวบ้านตำบลบ้านประดานเมืองตาก ดังต่อไปนี้

ได้ตรวจสำนวนเรื่องนี้ตลอดแล้วพิจารณาได้ความว่า โจทก์ได้
ไต่ถามสร้างที่ดินทำนาบ้าง เป็นแต่กำหนดเขตได้бакต้นไม้ไผ่บ้าง แต่
ไม่มีใบจองจ้อง พระเทียงวัดตะคร้อเข้าครอบงำจับที่ตำบลนั้น ทั้งที่
โจทก์ไต่ถามสร้าง ทั้งที่ยังเป็นป่า เพื่อจะทำนาและไต่ถามสร้างต่อไป
พระเทียงได้ขอใบอนุญาตต่อผู้ว่าราชการเมือง อ้างว่าจะทำให้นายชุ่ม
ผู้น้อง แต่ตนออกทรัพย์เอง แต่หาได้รับใบอนุญาตไม่ ราษฎรร้องขึ้น
นายอำเภอเห็นว่าราษฎรไม่มีใบจองอันไม่มีกรรมสิทธิ์ ตามกฎหมายจึง
ไม่พิจารณาคดีเรื่องนี้ แต่ผู้ว่าราชการเมือง ส่งสำนวนเรื่องนี้มาให้พระ
ปลัดคำผู้รักษาราชการในหน้าที่เจ้าคณะเมือง พระปลัดคำยกบทเรื่องรุกล้ำ
ที่ดินขึ้นปรับเป็นปาราชิก บังคับให้พระเทียงสึก พระเทียงหายยอมไม่

พระปลัดคำกราบทูลร้องขัดข้องส่งสำนวนเรื่องนี้มาถวาย และประทานให้การทรงพิจารณาแล้ววินิจฉัย.

ในข้อที่พระเที่ยงเข้าครอบงำที่ดินราษฎรทำกินและหวงห้ามอยู่นั้น จะหาหรือแต่ลำพังพระวินัยอย่างเดียวไม่ได้ เพราะเรื่องที่ติดเกี่ยวกับกฎหมายแผ่นดิน ได้สอบถามหลวงบริหารวินิจฉัยกิจ ผู้พิพากษาศาลเมืองตาก ได้ความว่า ที่ดินที่ราษฎรกำหนดเขตโค่นสร้างทำกินทอดทิ้งไม่เกิน ๑ ปี ยังมีอำนาจเป็นเจ้าของ พ้องร้องหวงห้ามได้ ที่ดินเรื่องนี้โจทก์ได้ทำติดต่อมา ไม่ได้ทอดทิ้งไว้เกิน ๑ ปี นับว่ามีอำนาจเป็นเจ้าของหวงห้ามได้ตามกฎหมาย ในพระวินัยมีว่า ภิกษุบุกรุกเอาที่ไร่ที่นาของเขา คือปักหลักหรือเชือกหรือรั้วหรือปักเขตให้ล่วงที่เข้าไปประโยชน์ที่เสร็จเป็นปาราชิก จึงเห็นด้วยเกล้าฯ ว่าพระเที่ยงบุกรุกที่ดินของโจทก์ แต่คดีรายนี้ยังไม่ถึงที่สุด คือเจ้าของยังไม่ทอดกรรมสิทธิ์ในที่เหล่านั้น เพราะเมื่อสมเด็จพระมหาสมณะเสด็จขึ้นมานคราวนี้ ได้ถวายเรื่องราวเพื่อเรียกที่ดินรายนั้นคืน ทั้งยังมีกรรมสิทธิ์ในอันร้องฟ้องได้ตามกระบิลเมืองนับว่ายังไม่เสร็จ พระเที่ยงยังไม่เป็นปาราชิกก่อน.

ข้อที่พระเที่ยงเข้าเป็นเจ้ากัณฑ์การในที่ตำบลนั้นด้วยตนเองนั้น ในหนังสือของพระเที่ยงยื่นต่อผู้ว่าราชการเมืองขออนุญาต ไม่ชัดว่าตนขอถือกรรมสิทธิ์เองหรือขอให้นายชุ่ม ถ้าพระเที่ยงทำเพื่อประโยชน์ของตนเอง ภิกษุเป็นผู้รับเลี้ยงดูของคฤหัสถ์ จึงมีธรรมเนียมห้ามไว้ในพระวินัย ไม่ให้ถือที่ดินเป็นสิทธิของตน เพื่อจะป้องกันไม่ให้แย่งทำกินกับคฤหัสถ์ เหมือนคดีเรื่องนี้ ถ้าพระเที่ยงยังจะถือเทศเป็น

ภิกษุต่อไป ต้องปล่อยความหวงห้ามยึดถือที่ดินนั้นเสีย ห้ามมิให้เวร
ให้แก่ผู้อื่นต่อไป ถ้ายังจะเข้าหวงห้ามตั้งพิพาทกับราษฎรอยู่ ไม่สมควร
จะอยู่ในเพศภิกษุอีกต่อไป ให้สึกเสีย ถ้าพระเถียงเบี่ยงว่า ตนไม่
ได้ทำเพื่อจะถือกรรมสิทธิ์ ทำเพื่อนายชุ่มน้องชาย พระเถียงเป็นผู้
คลุกคลีกับภฤหัสถ์ด้วยการคลุกคลีอื่นไม่สมควร ควรลงโทษทำบัพพา-
ชนียกรรมขับเสียให้พ้นจากแขวงอำเภอเมืองตาก เรื่องนี้ได้เรียกตัว
พระเถียงมาถามซ้ำไม่รับว่าทำเพื่อประโยชน์ตนเอง จึงเห็นด้วยเกล้า ๆ
ว่าควรลงโทษในฐานะเป็นผู้คลุกคลีด้วยภฤหัสถ์ ด้วยการคลุกคลีอื่น
ไม่สมควร ให้ทำบัพพาชนียกรรม ขับพระเถียงเสียให้พ้นจากแขวง
อำเภอเมืองแห่งเมืองตาก อย่างซ้ำไม่เกินวันที่ ๑๒ ธันวาคม ๒๔๕๖.

ส่วนที่ดินรายพิพาทนั้น เป็นการรุกรากัดตาม เป็นการแย่งกัน
ทำกินก็ตาม เป็นหน้าที่ของผู้พิพาทจะพึงร้องตามกระบิลเมือง ไม่เกี่ยว
ด้วยคณะสงฆ์.

ส่วนการบวชหญิงเป็นสามเณรีนั้น ได้ความว่าใช้สบงจีวรขาว
ไม่ใช่ผ้ากาสาขาวพัสตร เห็นว่าทำด้วยสัญญาวิปลาส ให้ยกเสีย แต่ห้าม
ไม่ให้ทำอีกต่อไป.

วินิจฉัย วันที่ ๒ ธันวาคม ๒๔๕๖

๘๖

(เช่น) พระอริยกิจ
พระมหานายก
พระครูเมธีคณานุรักษ์
พระครูวินัยธรรม วัดบวรนิเวศ ฯ

(ทรงเช่น) การกสงฆ์วินิจฉัยชอบแล้ว
สั่งให้เป็นไปตามนี้

กรม—วชิรญาณวโรรส
๒/๙ ๒๔๕๖

แถลงการณ์ ฯ เล่ม ๑ หน้า ๔๕๑.

(สำเนา)

คำวินิจฉัยของการกสงฆ์ รับสั่งพิเศษ

ในอธิกรณ์พระครูพัฒน์ เจ้าคณะแขวงกิ่งอำเภอเชียงใหม่ วัดท่าชัยชนะสงคราม เมืองตาก ต้องหาว่าเสพสุราและเบียดบังเอาทรัพย์สินของวัดท่าชัยชนะสงครามและของภิกษุบางรูป.

มีพระมหาสมณศาสน์โปรดเกล้า ฯ ให้พิจารณา

ในอธิกรณ์ { พระยัม โจทก์
พระครูพัฒน์ เจ้าคณะแขวงกิ่งอำเภอเชียงใหม่ จำเลย

เรื่องเสพสุราและเบียดบังเอาทรัพย์สินของวัด และของภิกษุบางรูป
ได้ตรวจสำนวนและพิจารณาแล้ว ได้ความดังต่อไปนี้:—

๑. เรื่องพระครูพัฒน์เสพสุรา เจ้าตัวรับว่าได้เสพจริง แต่ใช้เป็นกระสายยา ละลายพอดื่มได้ ฝ่ายพยานโจทก์หลายปากเบิกว่าได้เห็นพระครูพัฒน์เสพสุรา ครั้ง ๑ บ้าง ๒ ครั้งบ้าง ร้อยยาลงบ้าง ไม่ได้ร้อยยาลงบ้าง กราวหนึ่งประมาณครึ่งขวดก็มี บางกราวถึงกับแกล้มด้วยไข่เจียว ทั้งได้เห็นผู้ไปซื้อมาให้ด้วย.

๒. เรื่องทรัพย์สินที่หายกบรีจาคสำหรับปฏิสังขรณ์กุฏิวัดท่าชัยชนะสงครามเป็นจำนวนเงิน ๖๘ บาท รายหนึ่ง ๕๕ บาท รายหนึ่ง ๙ บาท พระครูพัฒน์ให้การว่า เงิน ๕๕ บาทนั้น ให้ไปซื้อไม้มาเลื่อยเป็นระแนง

แล้วให้พันชนนำไปขายได้เงินมาทำกุฏิ ส่วนเงิน ๙ บาทได้ไปซื้อไม้มา
เลื่อยแล้ว ได้ไปทำศาลาที่หน้าวัด ฝ่ายพันชนพยานของโจทก์ก็เบิกว่า
ได้ซื้อไม้ระแนง ๓๐ บาท ๓๗ สตางค์ ที่เหลือจากนั้น ๒๘ บาท
๖๓ สตางค์ ได้นำมามอบไว้ที่พระครูพัฒน์แล้ว แต่จะทำอะไรต่อไป
ไม่ทราบ. อีกรายหนึ่ง ๙ บาทนั้น คำพยานโจทก์ก็กล่าวแต่ว่าจะ
ทำส้วมแล้วไม่ทำ.

๓. เรื่องกระຈາดที่หายกถวายพระสงฆ์ในวันตรุษ และเงินที่
หายกถวายพระบังสกุล จำเลยให้การว่าไม่ได้บังคับให้เขาจัดถวายและ
ไม่รู้ว่ายากถวายพระบังสกุลรูปละเท่าไร ฝ่ายคำพยานของโจทก์เรื่อง
เงินของพระบังสกุล ก็มีว่าเขาจะถวายเงินเท่าไรไม่ทราบ.

๔. ทางพิจารณาเรื่องเสพสุรา เห็นด้วยเกล้า ๆ ว่าพระครูพัฒน์
เป็นผู้เสพสุรามานานและเสพมาก เพราะมีพยานหลักฐานที่ควรฟังได้
หลายปาก ทั้งเป็นที่รังเกียจหมกความนับถือของภคฤหัสถ์และบรรพชิต
ในเมืองนี้ แม้เธอจะแก้ตัวว่าใช้เป็นกระสายยา ก็เห็นเกินแก่ความ
ต้องการ ว่าตามโทษในพระวินัยปรับเพียงอาบัติปาจิตติย แต่ความ
ประพฤตินี้ เป็นความประพฤติเลวทราม ไม่สมควรแก่สมณะ
โดยแท้ไม่ควรจะอยู่ในเพศภิกษุต่อไป ควรแนะนำให้สึกเสีย ถ้าไม่สึก
ตามแนะนำ จงบังคับให้สึก ตามที่เคยทรงวินิจฉัยให้ภิกษุผู้ประพฤตินี้
เช่นนั้นสึกมาแล้ว.

๕. ในข้อ ๒ นั้น เงินที่ยังเหลืออยู่ พระครูพัฒน์จำหน่ายไม่
หลุด ถ้าเธอนำไปใช้เป็นส่วนตัว ควรปรับเป็นเพียงกัณฑ์ไทยไม่เป็น

อาหารเพราะของอยู่ในมือคน ถ้านำไปใช้ในกิจสงฆ์ก็มีโทษ เพราะ
เจ้าอาวาสเป็นผู้สมควรที่จะส่งจ่ายได้ในกิจอันชอบ แต่พระครูพัฒน์ไม่มี
พยานพิสูจน์ให้เห็นว่าได้นำไปใช้ในกิจสงฆ์ ยังคงเป็นภคินไทยอยู่แก่
พระครูพัฒน์ กว่าจะได้ใช้เสร็จหรือจำหน่ายหลุด ว่าได้นำทำอะไรใน
การวัด.

๖. ข้อที่ว่าบังลังก์ของภิกษุชั้น พยานโจทก์ก็ไม่มีหลักฐานพอ
ที่จะให้เห็นว่าเป็นจริงตามคำหา ให้ยกเสีย

วินิจฉัย วันที่ ๒ ธันวาคม ๒๔๕๖.

(เซ็น) พระอริยกิจ

พระมหานายก

พระครูเมธีคณานุรักษ์

พระครูวินัยธรรม วัดบวรนิเวศ ฯ

(ทรงเซ็น) การกสงฆ์วินิจฉัยชอบแล้ว

สั่งให้เบนไปตามนี้

กรม-วชิรญาณวโรรส

๒/๙/๒๔๕๖

(สำเนา)

พระมหาสมณวินิจัย

เรื่องวิสุงคามสีมาเก่า ในนครลำปาง

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาวชิรญาณวโรรส พระมหาสมณะ เสด็จประทับในที่ประชุมเถรสมาคม ทรงปรารภปัญหาของพระครูธรรมจินตามุนี เจ้าคณะเมืองนครลำปาง ทูลถามมาว่า ที่วิสุงคามสีมาเก่า อันพม่าอนุญาตไว้ก็มี อันเจ้านายเมืองนั้นอนุญาตไว้ก็มี สงฆ์ได้สวดสมมติเป็นพัทธสีมาแล้ว ยังจะคงใช้เป็นสีมาได้หรือไม่ ประทานพระมหาสมณวินิจัยไว้ ดังต่อไปนี้:-

๑. จะให้วินิจัยปัญหาขึ้น สมควรจะกล่าวเรื่องสีมาโดยสังเขปก่อน
๒. กิจการพระศาสนา สมเด็จพระบรมศาสดาจารย์เจ้าประทานพระบรมพุทธานุญาตให้สงฆ์คือประชุมภิกษุมิ้องค์กำหนดโดยสมควรแก่กิจนั้น ๆ ทำด้วยความปรักพร้อมกัน คือว่าอยู่ด้วยกันเท่าไร ก็ให้พร้อมกันทำ ทรงพระอนุญาตให้กำหนดเขตไว้เป็นสำคัญว่า ภิกษุอยู่ในเขตเพียงนั้น เมื่อมีกิจการจะพึงทำเป็นของสงฆ์เกิดขึ้น จะต้องได้รับนัดให้ประชุมพร้อมกัน หรือขัดข้องมาไม่ได้ด้วยประการไร เช่น อาหาร สงฆ์ผู้จะทำกิจนั้น จำจะได้รับฉันทะคือความยินยอมของเรือก่อน จึงจะทำการนั้นได้ ไม่ทำเช่นนั้น กิจนั้นใช้ไม่ได้ เช่นให้

อุปสมบท ผู้ได้รับไม่เป็นภิกษุอันถูกต้องแก่พระวินัย จำจะต้องทำใหม่ เขตแห่งสามัคคีนี้ เรียกว่าสีมา.

๓. วิธัสम्मตสีมาคือกำหนดเขตนั้น ให้กำหนดทิศมีวัตถุเครื่องหมายเขต เรียกว่านิमित ไข้ภูเขา, ศิลา, ป่าไม้, ต้นไม้, หนทาง, จอมปลวก, แม่น้ำ, น้ำนิ่ง, อย่างใดอย่างหนึ่ง จะกำหนดครบ ๘ ทิศหรือน้อยกว่าก็ได้ แต่ไม่ให้น้อยกว่า ๓ ทิศ แล้วให้สวดสมมติวิธี สีมาที่สมมติถูกต้องตามแบบแผนนี้ เรียกว่าพัทธสีมา.

๔. พัทธสีมานั้น ห้ามไม่ให้สมมติทับหรือคาบพัทธสีมาอันมีอยู่แล้ว ถ้าทำอย่างนั้น สีมาใหม่ใช้ไม่ได้.

๕. ในตำบลที่ไม่ได้สมมติสีมา เช่นไม่ใช่ที่ตั้งอยู่ เป็นแต่ไปชั่วคราว ในบ้านเมือง ทรงอนุญาตให้กำหนดเอาตามตำบลที่บ้านเมืองจัดไว้ เป็นบ้านหรือเป็นแขวง สุดแล้วแต่จะสะดวก นี้เรียกว่าคามสีมา. ในป่าไม่มีบ้านเรือน ให้กำหนดเอา ๗ อัปกันตรโดยรอบแต่ริมนอกแห่งที่ประชุมสงฆ์ อัปกันตรหนึ่ง ๒๘ ศอก คือ ๗ วา จึงเป็น ๔๙ วารอบตัว นี้เรียกสัตตอัปกันตรสีมา. ในทะเลในแม่น้ำ ในบึงหรือหนองที่น้ำนิ่ง เรียกว่าชาตสระ ให้กำหนดด้วยสาธน้ำออกไปถึงเพียงไร นี้เรียกว่าอุทกุคเชปสีมา. รวมสีมา ๓ ชนิดนี้ เรียกว่าพัทธสีมา แปลว่าแดนอันมิได้ผูก.

๖. ในอรรถกถากล่าวว่า ที่ดินอันพระเจ้าแผ่นดินแบ่งจากบ้านโดยปกติ พระราชทานให้เป็นสิทธิแก่ผู้ใดผู้หนึ่ง เรียกว่าวิสุงคาม แปลว่าบ้านต่าง ใช้เป็นคามสีมาได้.

๗. ตามอรรถกถาณัฎฐี พระเจ้าแผ่นดินผู้เป็นศาสนูปถัมภกจึงกำหนดที่พระราชทานไว้เป็นวิสุงคาม เว้นจากเก็บค่าสมพัตสรและอากรเพื่อสงฆ์จะได้สมมติเป็นพัทธสีมา เพื่อจะได้ยื่นเขตสามัคคีให้สงฆ์ประชุมสงฆ์ได้สะดวก. การพระราชทานที่ให้เป็นวิสุงคามนี้ ตกมาเป็นธรรมเนียมพระราชทานพระบรมราชานุญาตให้ตั้งวัด.

๘. บัณฑิต จักวินิจฉัยปัญหาในท้องเรื่อง เป็นลำดับไป. ในกาลก่อน ครองพม่ายังตั้งเป็นเอกราช และแผ่อำนาจมาทางนี้ นครลำปางเป็นเมืองอยู่ในระหว่างกรุงสยามและกรุงพม่า บางคราวก็ตกอยู่ในอำนาจพม่า ได้อยู่ในปกครองของกรุงสยามติดต่อมา ตั้งแต่สิ้นศึกพม่าทางเหนือ ตั้งแต่ครั้งรัชกาลที่ ๑. ในเวลาพม่าได้เป็นใหญ่ในนครนั้น พม่าได้อนุญาตที่วิสุงคามไว้ให้ตั้งวัด ครั้นนครนั้นตกมาเป็นของกรุงสยาม สมเด็จพระเจ้าแผ่นดินสยาม มิได้มีพระบรมราชโองการดำรัสสั่งให้เลิกวัดเหล่านั้นเสีย ชื่อว่าทรงพระอนุญาติให้ตั้งอยู่ตามเดิม พัทธสีมาที่ได้สมมติแล้ว เป็นอันใช้ได้.

๙. ธรรมเนียมกำหนดที่ให้เป็นวิสุงคาม ก่อนรัชกาลที่ ๔ เจ้าหน้าทีในเมืองนั้น ๆ เอง เป็นผู้กำหนดให้ขึ้น การที่กำหนดให้ขึ้นก็ทำในราชการของสมเด็จพระเจ้าแผ่นดิน ที่วิสุงคามในนครลำปาง อันเจ้าผู้ครองกำหนดให้เองนั้น ก็เป็นตามธรรมเนียมนั้น ถ้าทำในราชการก่อนรัชกาลที่ ๔ หรือภายหลัง แต่ยังไม่ได้จัดธรรมเนียมขอพระราชทานวิสุงคามลงมากรุงเทพฯ ในนครนั้น และที่นั้น สงฆ์สมมติเป็นพัทธสีมาแล้วเป็นอันใช้ได้.

๑๐. ตั้งแต่ได้จัดธรรมเนียมขอพระราชทานวิสุงคามลงมากรุงเทพฯ
ชั้นในนครนั้นแล้ว สงฆ์จะสมมติพัทธสีมาในที่วิสุงคามเดิมที่พม่า
กำหนดให้ไว้ก็ดี ที่เจ้าผู้ครองกำหนดให้ไว้ก็ดี และยังไม่ได้สมมติเป็น
พัทธสีมา ให้มีบอกขอพระราชทานวิสุงคามลงมา เมื่อได้พระราชทาน
พระบรมราชานุญาตแล้ว จึงสมมติได้. หรือที่อันได้สมมติเป็นพัทธ-
สีมาแต่ครั้งพม่าเป็นใหญ่ก็ดี ครั้งเจ้าผู้ครองยังกำหนดให้เองก็ดี จะ
ขยายแดนสีมาออกไปใหม่ ต้องขอพระราชทานพระบรมราชานุญาตก่อน
เหมือนกัน.

วินิจฉัยให้ไว้ ณ วันที่ ๑๑ กุมภาพันธ์ พุทธศักราช ๒๔๕๖

(ลงพระนาม) กรม - วชิรญาณวโรส

แถลงการณ์ ฯ เล่ม ๑ หน้า ๔๕๕.

(สำเนา)

พระมหาสมณวินิจัย

เรื่องนายทองปาน ถวายที่ดินแก้ววัดแล้วขอคืน

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาวชิรญาณวโรรส พระมหาสมณะ เสด็จประทับในเถรสมาคม ประทานพระมหาสมณวินิจัยในเรื่องนายทองปาน ถวายที่ดินแก้ววัดในเมืองนครราชสีมาแล้วขอคืนดังต่อไปนี้ :-

ความเดิม ฯ นายทองปาน บ้านโปกกลาง อำเภอเมือง เมืองนครราชสีมา บัญชีเห็นว่าจะไม่รอด ได้ทำหนังสือยกที่นาตำบลหนึ่ง ถวายแก้ววัดสะแก ยกที่ดินตำบลหนึ่งแก้ววัดหนองบัวรอง แต่มีบริกำไว้ข้างท้ายหนังสือว่า ในเวลานายทองปานยังมีชีวิตอยู่ ขอเป็นผู้ปกครองเก็บผลประโยชน์เลี้ยงชีพต่อไป ต่อสิ้นชีวิตแล้ว จึงให้เป็นสิทธิแก่สงฆ์ ครั้นทำหนังสือถวายที่ดินนั้นแล้ว นายทองปานหายเจ็บมาขอคืนหนังสือถวายที่ดินนั้นจากวัดทั้งสอง อ้างว่าบกพร่องในทางเลี้ยงชีพ เจ้าอธิการหมวดไม้ วัดสะแก ยอมคืนหนังสือถวายที่นาแก้ววัดนั้นให้แก่ นายทองปาน ฝ่ายพระสมุห์ฤทธิ เจ้าวัดหนองบัวรอง อ้างว่าได้ถวายแก่สงฆ์แล้ว ไม่ยอมคืน นายทองปานยื่นคำร้องต่อพระครูสีหราชสมาจารมุนี

เจ้าคณะเมือง ขอบังคับพระสมุห์ฤทธิ์คืนหนังสือนั้นให้ เจ้าคณะเมือง กับเจ้าคณะแขวงอำเภอเมืองปรีक्षाว่า ไม่มีอำนาจจะบังคับให้ส่งคืนที่ดินให้นายทองปาน เพราะเป็นครุภัณฑ์ พระธรรมวิหารีเจ้าคณะมณฑล นำความขึ้นชั้นหรือเราขอพึ่งคำสั่ง.

เรื่องยกที่ดินให้กัน อย่างไรใช้ได้ อย่างไรใช้ไม่ได้ จะฟังเอาตามลำพังพระวินัยไม่ได้ ต้องฟังตามกฎหมายอาณัติ แม้ตามพระวินัยจะถือว่าเป็นอันให้แล้ว แต่ตามกฎหมายอาณัติ ยังไม่เป็นอันให้ ไวยาวัจจรวัต จะฟ้องร้องเรียกเอาก็คงไม่ได้ตัวเอง ในคดีเช่นนี้ กฎหมายอาณัติเป็นใหญ่กว่าพระวินัย เราจึงส่งสำเนาหนังสือถวายที่ ตึกแก้ววัดหนองบัวรองของนายทองปาน ไปถวายพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงสวัสดิวัตน์วิเศษภู่อธิปิตยาลฎีกา ขอปรึกษาว่าจะฟังได้หรือ มิได้ตามกฎหมาย ได้รับตอบในคำของกรรมการสภาศาลฎีกาว่า กรรมการได้ประชุมกันพิจารณาพิเคราะห์หนังสือนายทองปานนั้น ใช้ถ้อยคำว่า ยอมอนุญาตยกที่ดินตึกถวายไว้แก้ววัดหนองบัวรอง แต่มีข้อไขว่า ข้าพเจ้ายังมีชีวิตอยู่ขอเป็นผู้ครอบครองเก็บผลประโยชน์เลี้ยงชีพต่อไป ถ้าสิ้นชีวิตแล้วยอมยกอนุญาตให้เป็นกรรมสิทธิ์ของสงฆ์ ลงชื่อนายทองปาน ผู้ยกให้ กับชื่อนายเข้ม ชุนพิทักษ์ เป็นพยาน ๒ คน ดังนั้น รูปหนังสือเป็นทำนองพินัยกรรม เหตุว่าจะให้เหตุผล ต่อเมื่อนายทองปานหาชีวิตไม่แล้ว แต่หนังสือนี้จะฟังเป็นพินัยกรรมไม่ได้โดยชอบด้วยตัวบทกฎหมาย เพราะผู้นั่งเป็นสักขีพยานไม่ครบองค์ อนึ่ง จะฟังว่า เป็นหนังสือเข้าในลักษณะให้ ก็ยังไม่ได้ เพราะใจความในหนังสือนั้นลบ

ล้างเสียเอง ด้วยคำว่ายังมีชีวิตอยู่ จะขอเป็นผู้ปกครองเก็บผลเลี้ยงชีพ ถ้าสิ้นชีวิตแล้วยอมยกอนุญาตให้ ดังนี้ ก็ไม่เป็นอันยกให้ ในปัจจุบันนั้นได้ หนังสือนายทองปานฉบับนี้ เพียงแต่แสดงวาระน้ำจิตในขณะหนึ่ง จะยึดถือเป็นเครื่องเป็นผูกมัดนายทองปานโดยชอบด้วยกฎหมายมิได้เลย.

เมื่อหนังสือถวายที่นั่นฟังไม่ได้ตามกฎหมายอาณัติกร สงฆ์สองวัดนั้นก็ไม่มีกรรมสิทธิในที่นั้น ทั้งในบันทึกทั้งในภายหลัง จะยึดหนังสือนั้นไว้ก็หาประโยชน์มิได้ เจ้าอธิการหมวดไม้ วัดสะแก ยอมคืนหนังสือถวายที่นั่นแก่นายทองปานนั้น เป็นผู้แสดงอหยาตยิต ไม่รักได้ หากหนังสือนั้นจะฟังเป็นพินัยกรรมได้ตามกฎหมายอาณัติกรมีทางที่จะได้เมื่อนายทองปานหาชีวิตไม่แล้ว แม้อย่างนั้น ของเขาเองเขาขอคืน ๆ ให้เขาก็ได้อยู่ เป็นอันรักษาศรัทธาของเขา หากจะไม่ให้ เขาก็ยังอาจทำพินัยกรรมเปลี่ยนใหม่ได้ แม้ทางพระวินัย การให้มีบริภักก็ไม่มีอันให้ ให้เมื่อตายแล้ว ก็ไม่มีอันให้เหมือนกัน ฝ่ายพระสมุห์ฤทธิ์ไม่ยอมคืนให้คืน ๆ เป็นผู้มักได้ไป เขาให้ด้วยจิตอุปการะแต่มาเกิดพิพาท ตัดศรัทธาของเขาเสียเช่นนี้ ไม่เป็นความดีความงามเลย ให้เจ้าคณะมณฑลยกคำปรึกษาของเจ้าคณะเสีย สั่งให้พระสมุห์ฤทธิ์คืนหนังสือแก่นายทองปานตามขอ.

วินิจฉัยไว้ ณ วันที่ ๓๐ พฤษภาคม พุทธศักราช ๒๔๕๗

(ลงพระนาม) กรม - วชิรญาณวโรรส

แสดงการณ ๑ เล่ม ๒ หน้า ๘๘.

(สำเนา)

พระมหาสมณวินิจนัย

อธิกรณ์เรื่องพระอธิการวอน วัดจอมเกศ แขวงกรุงเก่า
ต้องหาว่าคบคิดกับอำแดงสำราญ นั้อทรัพย์ของนายวิง

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาวชิรญาณวโรรส พระ
มหาสมณะ เสด็จประทับในที่ประชุมเถรสมาคม ประทานพระมหาสมณ-
วินิจนัยอธิกรณ์พระวัดจอมเกศแขวงกรุงเก่า ๕ รูป มีพระเชตเป็นหัว
หน้าโจทก์ พระอธิการวอนวัดนั้นจำเลย ถูกหาว่าคบคิดกับอำแดงสำราญ
นั้อทรัพย์ของนายวิง ดังต่อไปนี้:-

ความเดิม ฯ พระอธิการวอน มีพี่หญิงคนหนึ่ง ชื่อบุญเรือง
อำแดงบุญเรืองมีบุตรชื่ออำแดงสำราญ ส่วนพระอธิการวอนก่อนบวช
มีบุตรชื่อเถาว์ลล อำแดงเถาว์ลลไ้้้นายวิงเป็นสามี ภายหลังได้ตายเสีย
เมื่อพระวอนบวชและเป็นเจ้าวัดจอมเกศแล้ว อำแดงบุญเรืองได้รับเงิน
ของนายวิงไป ๗ ชั่ง นายวิงจะให้อำแดงบุญเรืองทำหนังสือขายที่นา
แต่อำแดงบุญเรืองพูดผ่่อนนั้นมา หาได้ทำไม่ จนอำแดงบุญเรืองตาย
เสีย ภายหลังนายวิงฟ้องอำแดงสำราญผู้รับมรดก อำแดงบุญเรือง ขอ
ยึดที่นารายนั้น ศาลเมืองกรุงเก่าตัดสินยกฟ้องเสีย นายวิงเที่ยวได้พูด
แก่พระและชาวบ้านว่า พระอธิการวอนคบคิดกับอำแดงสำราญโกงเงิน
ของนายวิง ๗ ชั่ง พระเชตวัดจอมเกศจึงโจทก์ความนี้ขึ้น.

ทางพิจารณา ใต้ความตามคำพยานของโจทก์ และพยานร่วมเจือกัน นอกจากนายวิงว่า นายวิงขอให้อำแดงบุญเรือนทำหนังสือขายที่นาให้ อำแดงบุญเรือนผูกมัดเพื่อน พระอธิการวอน ช่วยพูดให้นายวิงเชื่อถือ ส่วนนายวิงเบิกว่า พระอธิการวอนกล่าวว่า ถ้าถูกโกงจะรับใช้ให้ ฝ่ายพระอธิการวอนปฏิเสธด้วยประการทั้งปวง. ได้ขอคำตัดสินของศาลเมืองกรุงเก่ามาดู ศาลลงความเห็น ว่า นายวิงได้รับซื้อ หรือรับซื้อฝากนของอำแดงบุญเรือนไว้ แต่หาได้ทำหนังสือซื้อขายกันต่อหน้าเจ้าพนักงานไม่ กลับฟ้องว่าฝากเงินอำแดงบุญเรือนไว้ ด้วยประสงค์จะแปลงคดีมีมูลวิวาทเกิดขึ้น เพราะการขายหรือขายฝากที่ดินต่อกันให้เป็นคดีฝากทรัพย์ เหตุการขายหรือขายฝากที่ดิน ไม่ได้ทำหนังสือต่อหน้าเจ้าพนักงาน เป็นการผิดกฎหมาย ศาลไม่รับฟ้อง จึงพิพากษายกฟ้องของนายวิงเสีย.

พิจารณามาเพียงเท่านี้ ใต้ความว่า เป็นคดีเรื่องพูดให้นายวิงเชื่อถือ เพื่อไม่ต้องทำหนังสือ แต่ภายหลังนายวิงต้องเสียทรัพย์ เพราะความเชื่อนั้น มีปัญหาอันจะพึงวินิจฉัยว่า เป็นภนฺทไทยหรือไม่.

เห็นว่าพระอธิการวอน พูดด้วยตั้งใจจะให้นายวิง เชื่อถืออำแดงบุญเรือนโดยสุจริต และนายวิงก็ไม่รับรู้ว่าอำแดงบุญเรือนทำหนังสือขายให้นั้น ก็ด้วยความเชื่อถือของตนเอง แม้มีคำพระอธิการวอนเป็นมูล ก็ยังไม่ควรจะได้รับสินใช้จากพระอธิการวอน ไม่เป็นภนฺทไทยแก่พระอธิการวอน แม้หากพระอธิการวอนได้พูดว่าจะใช้ให้จริงตามคำนายวิงนั้นไม่ใช่คำรับ เป็นแต่คำหนุนให้เชื่อ แต่ไม่ควรฟัง เพราะไม่มีผู้อื่น

ไฉน พิจารณาตามกระแสคำที่พยานเบิก พระอธิการวอนไม่ได้ ตั้งใจจะรับประกัน เป็นแต่พูดให้เชื่อ ไม่ใช่มุ่งจะโกง พูดด้วยสุจริต และการรับประกันเงินทองกันเช่นนี้ ยังควรต้องเป็นไปตามกฎหมาย อาณาจักร ที่ต้องทำหนังสือเป็นสำคัญ ไม่เช่นนั้นก็ฟังไม่ได้.

เพราะฉะนั้น รองเจ้าคณะมณฑลกรุงเก่าตัดสินใจว่า ไม่เป็นอาหาร หรือภัตตาไทยแก่พระอธิการวอนนั้น ชอบแล้ว แต่ข้อที่ตัดสินใจรับอาบัติ ทุกภาสิตแก่พระอธิการวอน เพราะพูดเป็นที่คนอง และปรับให้กวาด นั้น ผิดไป ให้อยู่กฏิกาของโจทก์เสีย สั่งให้โจทก์กับจำเลยเข้าปรองดอง กันในสังฆาสถต่อไป.

วินิจฉัยไว้ ณ วันที่ ๓๐ พฤษภาคม พุทธศักราช ๒๔๕๗

(ลงพระนาม) กรม - วชิรญาณวโรรส

(สำเนา)

พระมหาสมณวินิจนัย

วางระเบียบครองผ้าของพระมหานิกาย

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ศรีสุกต
 ชาติยพรหมจารี วล ๖ บรมนาถบพิตร พระมหาสมณะ เสด็จประทับในที่
 ชุมนุมพระเถรานุเถระฝ่ายมหานิกาย เว้นไว้แต่พระวรวงศ์เธอ กรมหมื่น
 ชินวรสิริวัฒน์ เจ้าคณะใหญ่หนกลาง ณ พระตำหนักเพชร วัดบวร
 นิเวศวิหาร มีจำนวนพระเถรานุเถระฝ่ายมหานิกาย ๑๙ รูป คือ สมเด็จพระ
 พระวันรัต วัดมหาธาตุ เจ้าคณะใหญ่หนใต้ ๑ พระพิมลธรรม วัดระฆัง-
 โฆสิตาราม เจ้าคณะรองหนเหนือ ๑ พระธรรมวโรดม วัดเบญจมบพิตร
 คฤศตวนาราม เจ้าคณะรองหนใต้ ผู้บัญชาการคณะมณฑลราชบุรี ๑ พระ
 พรหมมุนี วัดสุทัศน์เทพวราราม เจ้าคณะรองหนกลาง ผู้บัญชาการ
 คณะมณฑลนครชัยศรี ๑ พระธรรมเจดีย์ วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม
 เจ้าคณะมณฑลพิษณุโลก ๑ พระเทพเวที วัดสระเกศ เจ้าคณะมณฑล
 อุตร ๑ พระเทพสุธี วัดมหาพฤฒาราม เจ้าคณะมณฑลจันทบุรี ๑
 พระราชเวที วัดเบญจมบพิตรคฤศตวนาราม พระคณาจารย์เอก เจ้าคณะ
 แขวงบางซื่อและบางเขน ๑ พระราชสุธี วัดมหาธาตุ พระคณาจารย์
 เอก เจ้าคณะแขวงบางกอกน้อย ๑ พระศรีสมโพธิ วัดสุทัศน์เทพวราร-

ราม เจ้าคณะมณฑลชุมพร ๑ พระธรรมวิหารีเถระ วัดจักรวรรดิราชาวาส
 เจ้าคณะมณฑลนครราชสีมา ๑ พระทักษิณคณิศร วัดอินทาราม เจ้า
 คณะมณฑลปราจีนบุรี ๑ พระศากยบุตติยวงศ์ วัดพระเชตุพนวิมลมัง-
 คลาราม พระคณาจารย์โท เจ้าคณะแขวงภาษีเจริญและหนองแขม ๑
 พระปริยัติบัณฑิต วัดประยุรวงศาวาส พระคณาจารย์โท เจ้าคณะ
 แขวงตลิ่งชัน ๑ พระปิฎกโกศล วัดสระเกศ พระคณาจารย์โท ๑
 พระธรรมธราจารย์ วัดอนงคาราม เจ้าคณะแขวงบางลำภูล่างและ
 ราชบุรณะ ๑ พระญาณโพธิ วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม ปลัด
 แขวงในพระนคร ๑ พระอุตรคณารักษ์ วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม
 ปลัดแขวงบางกอกใหญ่ ๑ พระธรรมเทศาจารย์ วัดราชโอรส
 เจ้าคณะแขวงบางขุนเทียน ๑ ทรงพระปรารภว่า ในรัชกาลก่อน ๆ
 มีพระมหานิกายห่มแหวกบ้าง แต่น้อยรูป มาในรัชกาลที่ ๕ ตอนหลัง
 มีพระมหานิกายตามหัวเมืองห่มแหวกมากขึ้น ทั้งวัดทั้งแขวงทั้งเมืองก็มี
 เจ้าคณะมณฑลนำความกราบทูล ขอเรียนพระปฏิบัติ และสามเณรทั้ง
 ในกรุงทั้งในหัวเมือง ก็ห่มยักย้ายไปจากแบบเดิมตามความสะดวก แต่
 ไม่เหมือนกัน ต้องการวางระเบียบด้วย จึงตรัสปรึกษาด้วยพระเถระ-
 เถระทั้งหลายซึ่งออกนามมาแล้ว เมื่อลงมติกันแล้ว จึงประทานพระ
 มหาสมณวินิจัยไว้ ดังต่อไปนี้:-

๑. ก่อนที่จะให้วินิจัยเรื่องนี้ เห็นสมควรจะกล่าวถึงการห่มผ้า
 ตั้งแต่ครั้งพุทธกาลไว้ด้วย เพื่อจะได้เข้าใจตลอดเรื่อง.

๒. จำนวนจีวรของภิกษุ สันนิษฐานตามความในพระสูตรเดิม มี

แต่ผ้าถุงกับผ้าห่ม ๒ ผืนเท่านั้น สัมภาณีสองชั้นเป็นของทรงพระอนุญาต
เติมชั้นในภายหลัง.

๓. ขนาดผ้าห่มของเดิมมีมาในพระปาฏิโมกข์ว่า ยาว ๙ คืบ
กว้าง ๖ คืบ โดยสุกตประมาณ โดยการชันสูตรกิติ โดยได้เห็นตัวอย่าง
พระพุทธรูปโบราณในประเทศอินเดียกิติ ได้ความว่า ใช้ผ้าแคบสั้นเท่านี้
เองห่มคลุมเอาชายจีวรข้างหนึ่งพาดบ่าซ้ายทาบลงมาถึงอก เอาชายอีก
ข้างหนึ่งโอบหลัง คลุมบ่าขวาตัวคืบมาปกบ่าซ้าย ห้อยลงมาทางแขนซ้าย
จนมือซ้ายยึดไว้ได้ มือขวาตลอดอกทางปลายริมจีวรด้านล่าง กลัดคืบที่
ชายล่างจดถึงกัน ทางข้างซ้าย ห่มเช่นนี้ถูกแก่อาการรับบิณฑบาตซึ่ง
กล่าวไว้ในบิณฑจาริกัตถว่า เวลาจะรับภิกษา พึงยกสัมภาณีสองชั้นด้วยมือ
ซ้าย ยืนบาตรออกด้วยมือขวา กลัดคืบนั้น ก็สมพระบาลี มีประโยชน์
กันผ้าแฉบ ต่อมาต้องการความสะดวกมากเข้า จึงเอามือขวาแหวกออก
จากริมจีวรด้านข้าง ทาลอดทางล่างเหมือนอย่างก่อนไม่ พระพุทธรูปยืน
ปางห้ามสมุทร มีชายจีวรออกสองข้างด้านหลัง แลเห็นสบงข้างหน้า
แสดงอาการห่มอย่างนี้เอง. ครั้นยังห่มผ้าเล็ก การห่มผ้ากลายมาเป็น ๒
อย่างแล้วดังนี้.

๔. ครั้นใช้จีวรใหญ่ออกไป ห่มอย่างแบบที่ ๑ ต้องม้วนลูก
บวบชักขึ้น เอาริมผ้าพาดบ่า หนีบลูกบวบไว้ที่รักแร้ซ้ายอย่างพระ
มหานิกายครองอยู่ ต่อมาจึงเอาลูกบวบพาดบ่าเสียทีเดียว ไม่ต้องหนีบ
แล้วกลายลูกบวบแหวกเอามือขวาออกอย่างพระธรรมยุตครอง.

๕. เพียงเท่านี้จะเห็นได้ว่า การห่มผ้าทั้ง ๒ อย่าง มีมูลอย่าง

เดียวกัน แต่ค่อยกลายมาโดยลำดับ.

๖. ห่มทอง ครั่งยังใช้จีวรเล็ก เอาชายจีวรข้างหนึ่งล่อตรักแร้ขวา โอบหน้าอกขึ้นไปทาบบ่าซ้าย เอาชายอีกข้างหนึ่งโอบหลังขึ้นไปปกบ่าซ้าย ทับชายก่อน ห้อยลงมาทางราวนมซ้าย พระพุทธรูปเขียนแสดงอาการห่มอย่างนี้เอง ครั้นใช้ผ้าใหญ่ ต้องจีบชายข้างหนึ่งไว้พับทบลงมาก่อนจึงห่ม อย่างพระมหานิกายห่ม. อีกอย่างหนึ่ง ครั่งยังห่มผ้าเล็ก เอาชายที่โอบหลังทาบบ่าซ้ายก่อน แล้วจึงเอาชายที่ล่อตรักแร้ขวา โอบหน้าอกปกลงไป ให้ห้อยลงข้างหลัง ครั้นใช้ผ้ากว้างยาว จึงห่มม้วนลูกบวบ เอาขึ้นพาดบนบ่าซ้ายอย่างพระธรรมยุตห่ม.

๗. การห่มผ้าที่กลายมาตามนัยนี้ เป็นได้เพราะม้วนลูกบวบทางซ้ายอย่างเดียวกัน เป็นเหตุสันนิษฐานว่า พระมหานิกายครองม้วนทางขวา ไม่ถูกตามแบบเดิม.

๘. สังฆานีน สำหรับใช้ซ้อนเข้าบ้านและคลุมหนาวไม่ปรากฏว่าใช้พาดบ่าในเวลาห่มทองเหมือนในบัดนี้ แต่ได้ใช้เป็นธรรมเนียมมานานแล้ว.

๙. ผ้าถุงไม่มีขนาดชัดเจนเหมือนผ้าห่ม แต่รู้ได้โดยนัยคือกว้างยาวพอจะนั่ง ข้างบนปิดสะตือ ข้างล่างปกหัวเข้าได้ ได้เห็นพระพุทธรูปโบราณที่กล่าวถึงนั้น ครองสงบหาได้ม้วนชายไม่ ในที่ผ้าม้วนเข้ามาคลุมอยู่ ได้สันสูตรดูไ้ความว่า ใช้ผ้าสั้น นั่งจีบชายเสมอกันแล้วรวบเข้ามาคล้ายจีบไม่ได้ม้วน เมื่อใช้ผ้ายาว จึงต้องม้วนเข้ามา.

๑๐. ประคอกไม่มีในบาลีว่า เป็นบริกขารของภิกษุ พระพุทธรูป

ของเก่าก็ไม่ได้คาดประคอกมีแต่สำหรับภิกษุณี เรียกชื่อว่า “สงฺกจุณิกา” แปลว่าผ้านัดหรือโอบรักแร้ ได้พบในปกรณชื่อจุลคณฺฐี แก้อรรถแห่ง บาลีวินยมหาวรรค อรรถนาในปูนหลังแห่งฎีกาและอนุฎีกาลงมา กล่าวถึงประคอกเรียก “อรุพฺพณฺ” ว่า ออกจาก “อัสพฺพณฺ” ที่แปลว่า อังสะ ในบาลีทรงอนุญาตของสิ่งหนึ่งเรียกว่า “อัสวทฺธณฺ” แปลว่า ของอันเนื่องกับบ่า ทรงอนุญาตติดต่อกันมากับถุงบาตรแลถุงสำหรับเก็บ บริหารอื่น ประการการนำถุงนั้นไปไม่สะดวก จึงเข้าใจว่าสายของถุง เช่นสายโยคสำหรับถุงบาตร สำหรับคล้องจะงอยบ่า แต่เมื่อเข้าใจว่าเป็น อังสะ ก็มีทางจะสันนิษฐานว่า ในเวลาที่ห่มต้องอย่างจิบ เดิมคงจะแก้อังสะอกรัดอกก่อน ภายหลังจึงมีขึ้นเป็นบริกขารต่างหากทีเดียว.

๑๑. ภิกษุทั้งหลายแม้อยู่ในนิกายต่างกัน ย่อมมีสิทธิในอันจะ ปฏิบัติพระวินัยตามเห็นว่าชอบอย่างไรเสมอกันหมด ครั้นจะตั้งกำหนด ลงไปว่ามหานิกายให้ห่มอย่างนั้น ธรรมยุตติกนิกายให้ห่มอย่างนี้ ก็จะเป็นตักสิลสิทธิของทั้งสองฝ่าย ผิดกิจพระศาสนา จะเป็นเครื่องเดือดร้อนแก่ ภิกษุผู้ต้องฝืนใจทำ เพราะเหตุนั้น พระมหานิกายรูปใด ยังพอใจจะห่ม ผ้ตามแบบเดิม ก็จงห่มไป รูปใดพอใจจะห่มแหวก ก็จงห่มได้ แต่ จงห่มให้ถูกระเบียบอันวางไว้ให้ ต่อไปนี้.

๑๒. การห่มผ้าของพระมหานิกายตามแบบเดิม ก็กลายหาความ สะดวกมาแล้ว จะวางแบบตามธรรมเนียมเดิมอย่างเดียวจะเป็นการรัค ผู้ห่มเกินไป จึงวางแบบมีบริกัป์ไว้ด้วย อนุโลมธรรมเนียมที่ใช้อยู่ ในบัดนี้ ระเบียบห่มผ้าของพระมหานิกายตามแบบเดิมนั้น ดังนี้:—

ก. ห่มเข้าบ้าน ห่มยุตราสงค์จีบเจวียงบ่า รัดประคอกข้างใน

ห่มสังฆาณิกุลมสองบ่า เติมม้วนลูกบวบทางขวา เปลี่ยนเป็นม้วนทางซ้าย ชักลูกบวบขึ้นหนีบไว้ที่รักแร้ซ้าย เอาริมจีวรปกบ่าซ้าย ให้ซ้ายลูกบวบ ปกแขนซ้าย เอามือขวาตลอดทางคั่นล่างแห่งจีวร. แต่พระมหานิกายในทุกวันนี้ไม่ค่อยได้ห่มทองข้างในเสียแล้ว ถ้าจะไม่ห่มทองข้างใน ให้ซ้อนผ้าอุตราสงค์เป็นชั้นใน สังฆาฏิเป็นชั้นนอก ห่มคลุมหนีบลูกบวบ โดยวิธีอย่างนั้น.

ข. ไปอารามกัถิ เคนป่ากัถิ ห่มชั้นเดียวแต่อุตราสงค์ใต้ ห่มคลุมหนีบลูกบวบโดยวิธีอย่างนั้น.

ก. ในอารามห่มทอง ปีกบ่าซ้ายเปิดบ่าขวา ถ้วยวิธีจับผ้าพับลง มาพอดิ ชักชายข้างหนึ่งโอบลหลังสอดรักแร้ขวา โอบลหน้าอกขึ้นไปทาบบนบ่าซ้าย เอาชายที่จับไว้พาดลงบนบ่าซ้าย ให้ห้อยลงทั้งสองข้าง คาคประคคอก. แต่พระมหานิกายในทุกวันนี้ ห่มทองม้วนลูกบวบเป็นพื้น เว้นไว้แต่ในเวลาทำวินัยกรรม ทำพิธี และสมาคมใหญ่ จะใช้ห่มม้วนลูกบวบก็ได้ แต่เปลี่ยนม้วนทางซ้ายชักขึ้นพาดบนบ่าซ้าย ให้ชายห้อยลงข้างหลัง.

ฆ. ในเวลาทำวินัยกรรม ทำพิธี และสมาคมใหญ่ พาดสังฆาฏิรัดประคคอก.

๑๓. ระเบียบห่มผ้าของพระมหานิกายผู้ห่มแหวกนั้น ดังนี้:—

ก. ห่มเข้าบ้าน ซ้อนผ้าอุตราสงค์เป็นชั้นใน สังฆาฏิเป็นชั้นนอก ห่มคลุมสองบ่า ม้วนลูกบวบเข้ามาข้างซ้าย ชักลูกบวบขึ้นพาดบ่าซ้าย ตะวัดลงมาซอกแขนเบื้องบน พาดไว้บนแขนเบื้องล่าง มือขวาแหวกลูกบวบออกมา กลัดคมที่ชายล่าง.

ข. ไปวัดก็ดี เดินป่าก็ดี ห่มชั้นเดียวแต่อุทราสงค์ได้ ห่มคลุมสอง
ป่า โดยวิธีอย่างนั้น.

ค. ในอารามห่มคอง ปัดบ่าซ้าย เปิดบ่าขวา ม้วนลูกบวบทาง
ซ้าย ชักขึ้นพาดบนบ่าซ้าย ให้ซ้ายห้อยลงข้างหลัง.

ข. ในเวลาทำวินัยกรรม ทำพิธี และสมาคมใหญ่ พาดสังฆาฏิ
ไม่คาดประคอดอก เว้นไว้บางคราว ก็จะกล่าวในข้อ ๑๕.

๑๔. ถ้ากล่าวถึงผ้าสังฆาฏิในเมื่อห่มเข้าบ้านนั้น ฟังรู้ว่าถ้ามีบ่าซ้าย
อันจะเก็บผ้าสังฆาฏิไว้ได้ตามพระวินัย ให้ใช้ผ้าอาศัยซ้อนแทน แต่
คงให้ห่มสองชั้นเสมอไป.

๑๕. ในเวลาเข้าสมาคมทำวินัยกรรมก็ดี ทำพิธีก็ดี ที่ห่มคอง
ฝ้ายยังใช้ประคอดอกและฝ้ายไม่ใช้ จงผ่อนผันเข้าหากัน ฝ้ายใดมากให้
อนุวัตรตามฝ้ายนั้น.

๑๖. นุ่งผ้า ม้วนซ้ายเหน็บปิดสะตือ ปกเข้าเพียงช่อง ออกจาก
วัดรัดประคดเอวด้วย.

๑๗. ฝ้ายห่มคลุมหนีบลูกบวบจะไปบิณฑบาต จงใช้บาตรเข้าถุง
สะพาย สอดสายโยกคล้องจะยอบ่าขวา เอาบาตรไพล่ไว้ข้างหลัง เอา
ออกจากจีวรทางข้างหน้า เฉพาะเวลารับภิกษา จะใช้ยามด้วยก็ได้ ถือ
มือซ้าย ฝ้ายห่มแหวก จงใช้อัมบาตรไม่มีถุงเอากลับจีวรคลุม นำออก
นอกเฉพาะเวลารับภิกษา.

๑๘. ระเบียบห่มผ้านี้ มีตัวอย่างไว้ให้ดูข้างท้ายนี้ รูปใดจะห่ม
อย่างไร จงทำให้ถกแบบ.

๑๙. ห้ามไม่ให้ห่มผ้าสัปถลัม คราวหนึ่งห่มหนึบ คราวหนึ่งห่มแหวก ให้ถือเอาเป็นวิธีวัตร.

๒๐. เป็นธรรมเนียมอันดีของผู้เปลี่ยนแปลงวิธีใหม่ จะให้ผู้ใหญ่เห็นอกตนทราบไว้ เหตุนี้ ให้พระมหานิกายผู้ห่มแหวกอยู่แล้ว และผู้จะห่มแหวกต่อไป มาบอกขอกะทะเบียนไว้ที่เจ้าคณะ ในกรุงเทพ ฯ จงจัดทะเบียนที่เจ้าคณะแขวง ในหัวเมืองจงจัดทะเบียนที่เจ้าคณะเมือง ถ้าเป็นเจ้าทะเบียนเอง จงบอกขอกะทะเบียนที่เจ้าคณะผู้เป็นใหญ่เห็นอกตนขึ้น มาโดยลำดับ. ให้ผู้ขออยู่กว่าจะได้รับอนุญาต จึงห่มแปลงใหม่ ห้ามไม่ให้ห่มเอาเอง.

๒๑. เจ้าคณะผู้จะรับจดทะเบียน จงสอบถามตรวจตราดูก่อน ถ้าเห็นสมควร จึงอนุญาต ถ้าเห็นไม่สมควร ไม่อนุญาตก็ได้. เกณฑ์สำหรับตรวจตรากันนี้ ผู้ขออนุญาตนั้น รู้จักนิยมในภิกษุสมาจาร คือ มารยาทและขนบธรรมเนียมพอหรือไม่. ถ้าพร้อมกันทั้งวัด จงจดทะเบียนเป็นวัด ถ้าไม่เป็นเช่นนั้น จงจดทะเบียนเฉพาะบุคคล จงทำบาญชีรายชื่อตัว (ถ้าจดเป็นวัดไม่ต้องมี) ชื่อวัด ชื่อแขวง ชื่อเมือง ของพระผู้ที่ได้รับอนุญาต ทั้ง สุรทิน เดือน ศก ที่อนุญาต.

๒๒. ตั้งแต่จดทะเบียนเป็นวัดแล้ว พระผู้อุปสมบทขึ้นใหม่ ในวัดนั้นก็ดี มาจากอื่นขอเข้าอยู่ในวัดนั้นก็ดี ห่มแหวกได้ให้ถือว่าเจ้าอาวาสเป็นเจ้าทะเบียนอยู่เอง.

๒๓. พระผู้ได้รับอนุญาตให้ห่มแหวกได้แล้ว ได้รับความไม่สะดวก เช่นจะไปอยู่ในวัดที่ยังใช้ห่มหนึบ จงมาบอกขอถอนชื่อจาก

ทะเบียนก่อน ได้รับอนุญาตแล้ว กลับห่มหีบได้ ห้ามมิให้กลับห่ม
เอาตามลำพัง.

๒๔. พระมหานิกายผู้ห่มผ้าสัปตบั้งกล่าวแล้วใน ข้อ ๑๙ ก็คือ
ผู้ยังมิได้รับอนุญาตห่มเอาก่อน ยกเว้นแต่ผู้ห่มอยู่แล้ว ดังกล่าวแล้ว
ในข้อ ๒๐ ก็คือ ผู้ได้รับอนุญาตและห่มแล้ว กลับห่มหีบตามลำพัง
ดังกล่าวแล้วในข้อ ๒๓ ดี มีผิดต่อการปกครอง ให้เจ้าคณะลง
ทัณฑ์กรรมที่ปรับให้ทำงานโดยสมควรพอเช็ดหลาบ เว้นไว้แต่ห่ม
ในที่เปิดเผย.

๒๕. สามเณร เข้าบ้านห่มทอง ไม่สมแก่กาละ ให้เปลี่ยนเป็น
ห่มคลุมสองบา ในวัดให้ห่มทอง ใช้วิธีอนุโลมตามเจ้าสำนัก แต่ไม่
ใช้สังฆาฏิ.

วินิจฉัยให้ไว้ ณ วันที่ ๑๑ สิงหาคม พุทธศักราช ๒๔๕๗

(ลงพระนาม) กรม-วชิรญาณวโรส



๑

ผ้าเล็ทห่มคลุม



๒

ผ้าเล็ทห่มแหวก



๓ ก.

ผ้าใหญ่ห่มคลุม
หนีบลูกบวบ



๓ ข.

ผ้าใหญ่ห่มคลุม
พาดลูกบวบ



๔

ผ้าใหญ่ห่มแหวก



๕

ผ้าเล็กห่มต้อง
พาดชายข้างหน้า



๖

ผ้าใหญ่ห่มดอง
จับชาย



๗

ผ้าเล็กห่มดอง
หาบชายข้างหลัง



๔

ผ้าใหญ่ห่มตอง
ม้วนลูกบวบ

(สำเนา)

พระมหาสมณวินิจัย ปรารภการรื้อพระเจดีย์และพระปฐิมา

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ศรีสุกต
ชัตติยพรหมจารี ฯลฯ บรมนาถบพิตร พระมหาสมณะ เสด็จประทับ
ในมหาเถรสมาคม มีพระเถรานุเถระ ๑๓ รูป ก็คือพระวรวงศ์เธอ
กรมหมื่นชินวรสิริวัฒน์ เจ้าคณะใหญ่หนกลาง ๑ สมเด็จพระมหา
วรวงศ์ เจ้าคณะใหญ่หนเหนือ ๑ พระพิมลธรรม เจ้าคณะรอง
หนเหนือ ๑ พระธรรมวโรดม เจ้าคณะรองหนใต้ ๑ พระพรหม-
มุนี เจ้าคณะรองหนกลาง ๑ พระญาณวราภรณ์ ๑ พระธรรม
เจดีย์ เจ้าคณะมณฑลพิษณุโลก ๑ พระธรรมปาโมกข์ ๑ พระธรรม-
ไตรโลกาจารย์ ๑ พระคณาจารย์เอก ๔ คือ พระราชเวที ๑
พระราชสุธี ๑ พระอมรารักษ์ขิต ๑ พระอริยมุนี ๑ มีพระ
ดำรัสว่า พระยาสุรินทรราชา สยามาธिरาชกัทธิพิริยพาหะสมุหเทศา-
ภิบาล สำเร็จราชการมณฑลภูเก็ต กราบทูลมาทางเจ้าพระยาพระ
เสด็จสุเรนทราธิบดี เสนาบดีกระทรวงธรรมการว่า วัดมงคลนิมิตรเมือง
ภูเก็ต เป็นวัดใหญ่อยู่กลางเมือง มีอุโบสถสร้างค้ำมาช้านาน จนกลบ
ซำรุดลงอีก พระยาสุรินทรราชาจัดการปฏิสังขรณ์ขึ้น ขึ้นอุโบสถ
ต่ำมาก ในนั้นมีพระพุทธรูปเป็นพระประธาน ๑ องค์ รูปพระสาวก

๒ องค์ เป็นของก่อดมมือจีนบ้านนอกทำ ไม่งดงาม นั่งจมดินอยู่
แก่พระเพลา พันอุโบสถยังจะต้องถมอีกสัก ๒ ศอก ถมขึ้นแล้วจะสูง
ขึ้นไปเกือบมิตพระปฤษฎางค์ พระยาสุรินทรราชากราบทูลเรียนพระ
ปฏิบัติว่า จะก่อฐานหุ้มพระประธานนั้นเสีย แล้วเชิญพระพุทธรูปหล่อ
อันเป็นของประณีตกว่า ขึ้นตั้งบนนั้น และจะริ้วรูปพระสาวก ๒ องค์
นั้นเสีย จะไต่หรือมิได้.

ปัญหาปรารภพระเจดีย์ และพระพุทธรูปอันชำรุด หรือไม่งาม
กิตติ คงได้มีมานานแล้ว เหตุทั้งนั้น พระอาจารย์ผู้รจนাপกรณ์
อันเชื่อว่าจุลคณัฐ แก้อรรถแห่งพระบาลีวินัยมทวารวดี จึงได้แสดงมติ
ของท่านไว้ในปกรณ์นั้นว่า “พระเจดีย์อันชำรุดกิตติ ไม่มีใครรักษากิตติ
ตั้งอยู่ในที่ไม่สมควร คือตั้งอยู่ในที่ใกล้คณมิชฌาภิธานุสฐิติ ตั้งอยู่ในที่
ใกล้คณบาปกิตติ บุคคลผู้ปรารภนาบุญหรือพระเจดีย์นั้นเสียกิตติ ชลอป
เสียกิตติ ทำการอะไร ๆ อื่นกิตติ ทำพระเจดีย์นั้นให้คืนเป็นปกติแล้ว
ย่อมได้ผลานิสงส์มาก เหมือนหมอชิวโกมารภจ (ผู้นำพระโลหิตเสีย
ออกจากพระกายแห่งสมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้า). นัยในพระพุทธรูป
ก็เหมือนกัน. ถ้าพระเจดีย์กิตติ พระพุทธรูปกิตติ เป็นของไม่งาม
ชนผู้อยากได้บุญ ปรารภนาจะทำให้เป็นของงาม หรือเสียกิตติ ย้ายเสียกิตติ
ซึ่งพระเจดีย์กิตติ ซึ่งพระพุทธรูปกิตติ ทำของนั้นให้คืนเป็นปกติแล้ว
ย่อมได้ผลานิสงส์มาก เพราะมีจิตเป็นกุศลเหมือนหมอชิวโก.”

คำของพระอาจารย์ผู้รจนापกรณ์จุลคณัฐนั้น กล่าวรวมกันไป
ความไม่แจ่ม น่าจะเข้าใจดังนี้ พระเจดีย์อันชำรุดหรือลงเสียแล้ว

ก่อสร้างใหม่ในที่นั้น หรือแก้ไขตัดแปลงอย่างใดอย่างหนึ่งให้ดีขึ้น ท่านว่าได้. พระเจดีย์อันตั้งอยู่ในที่ไม่มีใครรักษา หรือตั้งอยู่ในที่ไม่สมควร ชลอมาวัวในที่ที่จะได้รับรักษา หรือในที่อันสมควร ท่านว่าได้. ถ้าเป็นของที่จะชลอไม่ได้ จะรื้อเอาสัมภาระมาคุม หรือมาก่อสร้างใหม่ในที่อื่น แม้จะตัดแปลงยกรูปจากของเดิม ท่านว่าได้เหมือนกัน. พระพุทธรูปก็อย่างเดียวกัน. พระเจดีย์ก็ดี พระพุทธรูปก็ดี ที่ไม่งาม จะรื้อเสียก็ดี จะย้ายเสียจากที่ก็ดี แล้วประดิษฐานขึ้นใหม่ อันเป็นของงาม ท่านว่าได้. กล่าวโดยย่อแล้ว ท่านให้ถือเอาเจตนาเป็นเกณฑ์ มีเจตนาเป็นกุศล ถือคิดจะทำให้ดีขึ้น ไม่ใช่คิดประทุษร้าย ทำการเช่นกล่าวมาแล้วท่านว่าได้.

เมื่อครั้งแผ่นดินสมเด็จพระสรรเพชญ์ที่ ๙ (สมเด็จพระเจ้าท้ายสระ) นำเสาชะลิ่งวัดป่าโมกซ์เข้ามาถึงพระวิหารพระนอน ปล่อยไว้ พระนอนก็คงจะพังลงน้ำ สมเด็จพระราชสมภารเจ้ามีพระราชปฤชาพระราชอาณัติสั่งว่า จะรื้อพระนอนนั้นไปก่อใหม่ในที่ควร จะได้หรือมิได้ พระราชาคณะสงฆ์สนองพระราชปฤชาว่า พระนอนนั้นยังตั้งอยู่ จะรื้อไปก่อใหม่หาควรไม่ พระยาราชสงครามจึงกราบทูลรับอาสาแล้วจัดการชลอพระนอนนั้นเลื่อนขึ้นไปพ้นอุทกภัยสำเร็จ. พระนอนนั้นในบัดนี้ก็ยังอยู่ดีเป็นปกติ.

พิจารณาตามเรื่อง สมเด็จพระราชสมภารเจ้าในครั้งนั้นจะทรงปล่อยให้พระนอนทั้งพระวิหารพังลงน้ำไป ก็ไม่ได้ด้วยตัวเองจำจะต้องทรงชวนช่วยด้วยประการใดประการหนึ่ง เมื่อมีอุทกภัยคุกคามอยู่เช่นนั้น

ก็เข้าในคำวาทังอยู่ในที่ไม่ว่างของพระอาจารย์ ผู้รจนาปกรณ์จุลคันฐี พระราชาคณะสงฆ์ควรจะอนุมัติให้หรือไม่ แต่เมื่อมีเสียงพระยาราชสงครามรับอาสาจะชโลบไปได้มาก่อนแล้ว แต่หากในราชการไม่เชื่อ เห็นไปว่าทำไมสำเร็จจะเสียพระเกียรติยศหรือเห็นว่าจะเปลืองทรัพย์เปลืองแรงโดยไม่จำเป็น จึงปรารภจะรื้อ ในฝ่ายพระสงฆ์ไม่ได้ฟังไปในทางนั้น ฟังแต่ว่าเมื่อยังจะชโลบทิ้งพระองค์ได้ ก็ควรทำก่อน หากจะหักล้าง บุปผสลายเพราะเหตุนี้ ก็ชื่อว่าบุปผสลายด้วยดี หากเป็นเช่นนั้นก็จำเป็น อยู่เอง เพื่อจะต้องคุมเข้าเป็นองค์ หรือก่อขึ้นใหม่ดีกว่าจะรื้อเสีย แต่ต้น พระสงฆ์ไม่ถวายนุมนัตินั้น สมควรทั้งทางพระศาสนาทั้งทาง โปราณคติ.

ครั้งแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก ทรงสร้าง วัดพระเชตุพน โปรดให้เชิญพระศรีสรรเพชญ์ เป็นพระพุทธรูป ยืนสูง ๘ วา ที่ว่าสมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๒ ทรงสร้างมาจากกรุงเก่า เพื่อประดิษฐานไว้ ณ อาวาสนั้น แต่ชำรุดบุปผสลายมาก เหลือที่จะปฏิสังขรณ์ให้คืนดีได้ มีพระราชปจณาพระราชาคณะสงฆ์ว่า จะทำลาย เอาทองในพระองค์แห่งพระพุทธรูป มาหลอมหล่อเป็นพระพุทธรูป หล่อขึ้นใหม่ จะควรหรือไม่ควร พระราชาคณะสงฆ์สนองพระ ราชปจณาว่า อันจะเอาทองที่หล่อเป็นพระพุทธรูปอยู่แล้ว กลับหลอม หล่อใหม่หาควรไม่ จึงตรัสให้ก่อพระเจดีย์หุ้มเสีย พระเจดีย์นั้นจึง ใ้ค่านามตามพระพุทธรูปว่า พระเจดีย์ศรีสรรเพชญ์ตามฐาน.

พระราชปรารภนี้ เข้าในคำของพระอาจารย์ผู้รจนาจุลคันฐีว่า

พระเจดีย์ชำรุด รื้อทำใหม่ได้ พระพุทธรูปก็เหมือนกัน แต่เหตุไฉน พระราชาคณะสงฆ์ในครั้งนั้นจึงไม่ถวายอนุมติ ถ้าเป็นไปในทาง โบราณคดีก็ชอบอยู่ จะได้เหลืออยู่ให้คนภายหลังได้เห็น แต่ใน ครั้งนั้นยังไม่ได้นิยมในทางโบราณคดี เพิ่งแต่เพียงเห็นพระพุทธรูป ชำรุด มีภัยแต่ชำรุดเป็นมูล ย่อมรำคาญใจ ถ้าเป็นไปด้วยสันนิษฐานว่า ทองนั้นเป็นอวัยวะแห่งพระพุทธรูปแล้วไม่ควรจะเอามาหลอมอีก ถึง คำถวายวิสาขนา มติอย่างนั้นไม่รอบคอบ แต่พระพุทธรูประแท่งๆ เมื่อ นิพพานแล้วยังถวายพระเพลิงได้ ไม่มีเสียงยกโทษว่าเป็นบาป เพราะ ทำด้วยเจตนาอันเป็นกุศล อย่างไรก็ตามอวัยวะแห่งพระปฐิมา คือรูป เทียมของพระพุทธรูประแท่งนั้น จึงเอาเข้าไฟไม่ได้ ถ้าเป็นไปในทางว่า พระศรีสรรเพชญ์นั้น เป็นเจดีย์หนึ่ง จะเอาเนื้อทองของท่านไป หล่อพระพุทธรูปใหม่ อันเป็นเจดีย์อื่น ผิดทางพระวินัยที่ห้ามไม่ให้ น้อมของแห่งเจดีย์หนึ่งไป เพื่อเจดีย์อื่น เช่นนี้ เข้าใจผิด คำห้ามใน พระวินัยข้อนี้ ท่านหมายความว่าคงจะขัดตัวอย่าง เช่นของที่เอาถวาย บูชาพระมหามณิรัตน์ปฐิมา จะเอามาใช้ในการของพระพุทธรูปอื่นสั้ ที่วัดบวรนิเวศวิหารนี้ ด้วยถือว่าเป็นของอุทิศเฉพาะสมเด็จพระสัมมา สัมพุทธเจ้าพระองค์เดียวกัน เช่นนี้ท่านห้าม เรื่องนี้ทางจะพึงวินิจฉัย เหมือนกัน แต่ไม่ใช่ทองเรื่องในที่นี้ จึงดเสีย. แต่การแก้คือก่อน พระเจดีย์หุ้มเสียทั้งพระองค์ ทำให้หายทรงรำคาญพระราชหฤทัยไปได้ เป็นจบพระราชปวารณ.

ครั้งแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระ

ปรารภถึงพระมงคลบพิตร อันประติษฐาน ณ วัดชื่อนั้น ที่กรุงเก่า เป็นพระพุทธรูปนั่ง พระองค์ใหญ่ ก่ออิฐเป็นโครงในเอาทองสัมฤทธิ์ ทำเป็นแผ่นนูนทับ ตั้งแต่กรุงเก่าเสียแล้ว ชำรุดทรุดโทรมทั้งกรำแตก กรำฝ่นอยู่ ทรงรำคาญพระราชหฤทัย จะชลอเชิญลงมาปฏิสังขรณ์หาได้ไหม มีพระราชประสงค์จะรื้อแผ่นทองลงมาเพิ่มทองเข้าใหม่ หลอมหล่อเป็น พระพุทธรูปขึ้นใหม่ แต่ขนาดจะไม่ได้เท่าพระองค์เดิม มีพระราชปฐา พระราชาคณะสงฆ์ว่า จะควรหรือไม่ควร พระสงฆ์ชักเอาคำของ พระอาจารย์ผู้รจนาจุลคัมภีร์นั้นมาถวายเป็นวิสัชนา แต่ไม่สามารถจะ สันนิษฐานความแห่งคำว่า ปากติภ กโรนติ ซึ่งแปลว่า ทำให้เป็นปกติ จะหมายถึงขนาดด้วยอย่างไร แสดงมติของท่านว่า ถ้าทำด้วยเจตนา เป็นกุศลแล้ว ก็คงเป็นกุศล แต่ตามโบราณจารีตขัตติยประเพณี สมเด็จพระเจ้าแผ่นดินมิได้ทรงทำ อ้างเรื่องชลอพระนอนวัดป่าโมก และเรื่องบรรจุพระศรีสรวเพชญ์ ในพระเจดีย์วัดพระเชตุพน มาถวายเป็นวิสัชนา พระมงคลบพิตรจึงคงปล่อยให้ชำรุดอยู่มาจนทุกวันนี้.

พระราชาคณะสงฆ์ในครั้งนั้น ไม่คำนึงในทางพระศาสนา ลงมติว่าทำได้ แต่ไม่กล้าถวายเป็นอนุมติ เพราะเห็นขัดต่อราชประเพณี นี้ เป็นเพราะพิจารณาไม่รอบคอบ ถึงเหตุที่พระราชาคณะสงฆ์ไม่ถวายเป็นอนุมติในสองคราวนี้ว่าต่างกันอย่างไร แต่ยังเป็นผลในทางโบราณคดี ที่เกิดนิยมกันขึ้นในภายหลัง นับว่าไม่เสียประโยชน์.

เพราะพระสงฆ์ไม่ยอมอนุมติเสียเลยเช่นนี้ คนผู้หนักในทาง พระศาสนา จึงไม่กล้ารื้อพระเจดีย์หรือพระพุทธรูปอันชำรุดหรือไม่งาม

ทำใหม่ จำป๋ล่อยให้กัถที่อยู่อย่างนั้น แต่ความปรารถนาจะทำด้วย
กุศลเจตนาเตือนใจไม่รู้หยุด จึงเกิดมีพระราชปจณาเป็นลำดับกันมา
ในเรื่องเดียวกันนี้ ที่พระสงฆ์คัดค้านไว้แล้วในภายหลังผู้ที่กล้า ก็ไม่
ต้องถามพระสงฆ์ ทำเอาเองตามความพอใจของตน พระยาสุรินทร
ราชาเป็นผู้ยังไม่กล้าในทางพระศาสนา จึงได้ถามเข้ามา.

ในยุคของเรา^{นี้} เป็นเวลาที่ฝีมือช่างทำพระพุทธรูปอันเสื่อมลง
ครั้งหนึ่งค่อยกลับพบน^{ขึ้น} ^{ขึ้น} กงมีผู้ต้องการจะรื้อจะย้ายพระพุทธรูปที่ไม่
งามหรือชำรุดทำใหม่ขึ้นเนือง ๆ ทั้งเป็นเวลาที่นิยมในทางโบราณคดี
กันขึ้นแล้ว จะต้องใช้ความคำริโดยรอบคอบเพื่อยังประโยชน์ให้สำเร็จ
ทั้งสองทาง ดีกว่าปล่อยให้ทำเอาตามลำพัง จึงควรวินิจฉัยเรื่องนี้ไว้
ให้ตลอด ไม่เฉพาะคำถามของพระยาสุรินทรราชา. เรากับพระเถรานุ
เถระทั้งหลายมีมติร่วมกันลงสนธิฐานเห็นชอบตามคำของพระอาจารย์
ผู้รจนาปกรณ์จุลทัศน์^{นี้}ที่ท่านกำหนดด้วยเจตนาชอบอยู่ แม้ในกฎหมาย
ประมวลอาญาศาลโทษคนผู้ทำลายวัตถุอันเป็นที่เคารพในทางศาสนาไว้
ก็กำหนดเอาอาการอันส่อเจตนาร้ายเหมือนกัน เราทำคำวินิจฉัยให้ไว้
ดังต่อไปนี้ :-

๑. บุคคลใด เจาะ ขุด รื้อพระเจดีย์หรือพระปฏีมา ด้วย
เจตนาประทุษร้าย ตัวอย่าง เช่นเจาะหรือขุดเพื่อจะเอาทรัพย์สินของ
โดยที่สุกเป็นพระธาตุหรือพระพิมพ์ อันบรรจุไว้ใน^{นี้}รื้อเสียเพื่อจะเอา
ที่ปลุกสร้างเหย้าเรือน ทำเรือกสวน เป็นส่วนบุคคลหรือถือศาสนาต่าง
คิดทำลายล้างปฐนียวัตถุของพวกอื่นเสียด้วยวิธีข้างเคียง การทำของ

บุคคลนั้น เป็นบาป.

๒. บุคคลใด มีเจตนาอุปการะ รื้อพระเจดีย์หรือพระปฏิมาอันชำรุดเสียแล้ว ก่อทำขึ้นแทนใหม่ หรือของไม่งาม ไม่จงใจให้เสื่อมใส รื้อเสียแล้วทำขึ้นแทนใหม่ให้เป็นของงามเป็นที่จงใจให้เสื่อมใส การทำของบุคคลนั้น เป็นบุญ หาโทษมิได้.

๓. บุคคลใด มีเจตนาอุปการะ เห็นพระเจดีย์หรือพระปฏิมาสร้างไว้ในที่ไม่เหมาะ ตัวอย่าง เช่นอยู่ในที่ร้างไม่ได้รับความรักษา หรืออยู่ในหมู่คนผู้ถือศาสนาต่าง จะได้รับความคุ้มครอง หรืออยู่ในหมู่คนใจบาป จะถูกประทุษร้าย ที่เป็นของอาจชดอมาได้ ก็ชดอมาที่เป็นของจะชดอไม่ได้ อาจรื้อเป็นท่อนมาคুমใหม่ได้ ก็รื้อเป็นท่อนมาคুমใหม่ เป็นของไม่อาจทำเช่นนั้น รื้อเอาสมภาระเป็นต้นว่าอิฐมาก่อขึ้นใหม่ประดิษฐานไว้ในที่อันสมควร การทำของบุคคลนั้น เป็นบุญ หาโทษมิได้.

๔. ของอันจะทำขึ้นแทนนั้น แม้จะแก้ไขตัดแปลงยักรูปจากของเดิม ขนาดจะได้กันหรือไม่ก็ตาม มีเจตนาหมายคืออยู่ทำได้ ไม่มีโทษ เว้นไว้แต่คิดหาประโยชน์ส่วนตัวในทางนั้น เช่น เอาทองพระพุทธรูปอันหักล้มมาหล่อเป็นองค์พ้อเป็นกิริยา เอาทองที่เหลือขายเสีย.

๕. เจดีย์อันสร้างขึ้นปรารภบุคคล เช่นเพื่อบรรจุอัฐิหรือเพื่ออุทิศให้ผู้ตาย แม้ได้บรรจุปุณียวัตถุในพระศาสนาไว้ด้วยไม่นับว่าเป็นพระเจดีย์ในพระพุทธศาสนา จัดเป็นอนุสาวรีย์เฉพาะบุคคล.

๖. รูปพระพุทธรเจ้าที่เขียนตามผนังอุโบสถวิหารเข้าเรื่องกับรูป

ภาพอื่นก็ดี ที่ตีพิมพ์ก็ดี ที่ทำขายตุงตูกตาก็ดี ไม่นับเป็น พระ
ปฏิมาในคำข้างต้น.

๗. เพื่อจะได้เป็นพยานแห่งเจตนาของผู้จะรื้อจะย้ายจะดัดแปลง
พระเจดีย์หรือพระปฏิมา ขอให้ผู้จะทำบอกเรียนปฏิบัติก่อนตั้งพระยา
สุรินทราชาได้ทำในครั้งนี้ เมื่อได้อนุมัติแล้วจึงทำ.

วินิจฉัยให้ไว้ ณ วันที่ ๑๕ สิงหาคม พุทธศักราช ๒๔๕๗.

(ลงพระนาม) กรม-วชิรญาณวโรรส

(สำเนา)

พระมหาสมณวินิจัย อธิกรณ์ประณมปาราชิก

พระครูถ้วน โจทก์ พระครูธรรมบาล (ช่วง) จำเลย
เมืองนครสวรรค์

สมเด็จพระมหาสมณะ กรมพระยาวชิรญาณวโรรส เสด็จประทับ
ในมหาเถรสมาคม ประทานพระมหาสมณวินิจัย อธิกรณ์ประณม
ปาราชิก พระครูถ้วนเจ้าวัดโพธาราม เจ้าคณะแขวงอำเภอเมือง
เมืองนครสวรรค์ โจทก์ พระครูธรรมบาล (ช่วง) วัดเดียวกัน
จำเลย ดังต่อไปนี้:-

เรื่องเดิม. พระครูถ้วนยื่นฟ้องต่อพระพิมลธรรม ครังยังเป็น
ผู้บัญชาการคณะมณฑลนครสวรรค์ โดยฐานได้ยื่นคำบอกเล่าว่า พระ
ครูธรรมบาลได้ประพฤติชั่วฉ้อฉล เป็นการล่วงประณมปาราชิกลักขบถ
ด้วยอำนาจหนุน ชวตลาตปากน้ำโพ อ้างว่าอำนาจหนุนเป็นผู้เห็น
พระพิมลธรรมส่งขุนวิเศษวิทยาศาสตร์ ธรรมการมณฑลนครสวรรค์
สืบสวนดูเป็นการลับ ได้ความว่าเป็นอธิกรณ์ไม่มีมูล จึงนิ่งเสีย
หาได้สั่งให้พิจารณาไม่ เสียงนั้นไม่สงบ เราได้จากพระครูธรรมบาลว่า
เรื่องนั้นพระครูถ้วนออกหน้าเป็นโจทก์แล้ว แต่พระพิมลธรรมหา
ได้สั่งให้พิจารณาไม่ เราเห็นว่าพระครูธรรมบาลเป็นผู้ที่พระพิมลธรรม
ชอบเลี้ยง มีอธิกรณ์เกี่ยวกับพระครูธรรมบาลเกิดขึ้น นิ่งเสียไม่
พิจารณา ถ้าพระครูธรรมบาลเป็นผู้ประพฤติเสียจริง ก็เป็นอุกฤษฏ์

ผู้คิด ถ้าเป็นอธิกรณ์ไม่มีมูล ก็ไม่เป็นการเปลืองมรดกของพระครู
 ธรรมบาล คนผู้มั่งร้ายก็ได้ช่องที่จะพูดไม่รู้จบ เราจึงเรียกเรื่องราว
 ของพระครูถ้วนมาจากพระพิมลธรรม ส่งพระครูสุวรรณควิตวิสุทธิตุตม-
 คณาจารย์ เจ้าคณะเมืองนครสวรรค์ พร้อมด้วยพระครูสุวรรณคณา-
 จารย์ เจ้าคณะแขวงเกษชัย และพระครูพยุหานุศาสน์ เจ้าคณะแขวง
 พยุหะ พิจารณาและปรึกษาเข้ามา การกคณะพิจารณาแล้วปรึกษาว่า
 จำเลยหาได้ล่วงประตมปราชิสกขาบทไม่ แต่ประพฤติกการที่น่าติ
 เพราะมักพอใจไปบ้านอำแดงหนูเนื่อง ๆ ทำให้คนบางเหล่าเข้าใจต่าง
 กวรวกฟ้องของโจทก์เสีย.

ได้ตรวจสำนวนตลอดแล้วได้ความว่า อำแดงหนูเป็นผู้वारณา
 ของจำเลย ตั้งแต่เงินสี่สามียังมีชีวิตอยู่ นายแตงกวาบุตรของอำแดง
 หนูก็ได้้อยู่เป็นศิษย์ของจำเลย เมื่อเงินสี่ตายแล้วอำแดงหนูยังอุปฐาก
 จำเลยต่อมา จำเลยได้ไปบ้านอำแดงหนูเป็นบางครั้งบางคราว ในกาล
 ครั้งหนึ่ง นายแตงกวาบุตรอำแดงหนูศิษย์ของจำเลยป่วยกาฬโรค ใน
 ระหว่างนั้นอำแดงหนูเจ็บเป็นลมลงด้วย จำเลยเที่ยวไปดูแลให้อยู่ที่บ้าน
 อำแดงหนู อยู่ถึงค่าคินประมาณ ๑๕ วัน นี่เป็นเหตุนำคนผู้ไม่ชอบ
 จำเลยอยู่แล้ว ให้สงสัยในทางประพฤติเสรว้าหมอง หรือเป็นช่องให้
 กลั่นความขึ้นพูดใส่ไคล้ โจทก์ได้รับคำบอกเล่าเรื่องนี้ เดิมทีก็จะ
 เชื่อว่าเป็นจริงจึงได้ยื่นฟ้องต่อพระพิมลธรรม ะรอยจะไม่ได้สอบคำ
 อำแดงหนูและสืบสวนให้รอบคอบก่อน ครั้นเราสั่งให้พิจารณาอธิกรณ์
 เรื่องนี้ ะรอยโจทก์จะได้สอบคำอำแดงหนู ได้ความไม่สมในฟ้อง

จึงได้ทำฟุ้งขึ้นใหม่ และอ้างพยานอื่น ๙ คน คัดอำแดงหุ่นออกเสีย การกคณะเห็นว่า อำแดงหุ่นเป็นพยานซึ่งได้ระบุไว้ในฟ้องเดิม จึงไม่ยอมให้ตัด โจทก์กลับร้องบอกกล่าว และร้องขอจะสืบพยานอีก ๖ คน ไม่ยอมระบุชื่อว่าจะถึงเวลาพิจารณา การกคณะเห็นว่าสืบมามาก ปากนักหนาแล้ว ไม่ยอมให้สืบ.

ในทางพิจารณา อำแดงหุ่นเบิกคำไม่สมโจทก์ ในข้อว่าไปอยู่เพื่อนใช้ที่บ้านอำแดงหนู นอนอยู่คนละมุ้งกับอำแดงหนูไฟจุดสว่าง ได้เห็นจำเลยประพาศติธัชฌาจารย์กับอำแดงหนูชู้ แต่มีค่านายพันผู้ใหญ่ บ้านพยานโจทก์ เบิกว่าอำแดงหุ่นได้บอกแก่ตนเหมือนโจทก์อ้าง ต่างว่าอำแดงหุ่นรับว่าพูดจริง แม้อย่างนั้นยังจะฟังเอาเป็นจริงไม่ได้ ด้วยเหตุที่ว่าจุดไฟสว่าง ไฟจุดอยู่อาจเห็นได้ก็มี ไม่อาจเห็นได้ก็มี แต่ไม่ได้ระบุฐานที่นอนแห่งอำแดงหนูอำแดงหุ่น และฐานแห่งไฟ จะฟังเอาว่าแสงไฟเป็นเหตุเห็นโดยส่วนเดียวไม่ได้ อีกอย่างหนึ่ง คนสามัญ มีคนนอนอยู่ในห้องเดียวกัน ไฟจุดอยู่ ยังน่าจะกระดาก คนผู้ประพาศติธัชฌาจารย์จำจะกระดากก่อน ทั้งเวลานั้นนายแดงกวางบุตรอำแดงหนูป่วยกาฬโรคอันเป็นโรคร้ายแรงอยู่ด้วย นานที่อำแดงหนูจะมัวเป็นกังวลในบุตร ไหนเลยจะมีใจประพาศติการนอกทาง อำแดงหุ่นเบิกความปฏิเสธคำนี้ กลับให้เห็นว่าวาจาของอำแดงหุ่นได้หลักฐาน ควรฟังกว่าคำของนายพันพยานนอกจากนี้ ไม่มีคนใดคนหนึ่งเบิกว่าได้เห็นจำเลยกับอำแดงหนูประพาศติธัชฌาจารย์ด้วยกัน นายสังเวียนผู้ใหญ่นบ้านเบิกว่า อำแดงปริก (หรือปลีก) ลูกเลี้ยงอำแดงหนูบอกว่าจำเลยไปฉนเพลที่บ้าน

อำเภอหนอง จันแล้วเข้าไปอยู่ในห้องปิดประตู แต่ไม่ยืนยันว่าอำเภอหนองอยู่ในนั้น บางทีจำเลยมาแต่เย็น กลับต่อเช้าก็มี อำเภอชินภรรยา นายสังเวียนบอกว่า อำเภอปรกบอกว่าจำเลยไปบ้านอำเภอหนองแต่ ๕ โมงเช้า จันเพลแล้วนั่งพูดกันอยู่กับอำเภอหนองจนเวลาบ่าย ๕ โมง คำนกับคำนายสังเวียนไม่สมกันและเบิกต่อไปว่า อำเภอปรกเล่าว่า เมื่อจำเลยไปเมืองตากอำเภอหนองเอาผ้าสไบของจำเลยปูไว้บนหมอนของตน คำของสองคนนี้ยังฟังเอาเป็นจริงไม่ได้ เพราะไม่ได้เห็นเอง จริงเท็จอยู่ที่อำเภอปรก ถ้ามีหลักฐาน โฉนดโจทก์ไม่อ้างเอาเป็นพยาน กลับอ้างเอาคนที่ว่าได้ฟังต่อมา จำเลยเสียอีกกล่าวอ้างอำเภอปรก แต่ตามตัวไม่พบ อย่างไรก็ดีพยานสองคนนี้ก็รับแล้วว่า สามเป็นคู่รักกับจำเลย ภรรยาเป็นคู่รักกับอำเภอหนอง และอำเภอปรกเป็นผู้ถูกอำเภอหนองตบตีคราวหนึ่ง. นายสังเวียนเบิกต่อไปว่าได้พบจำเลยไปบ้านอำเภอหนอง ในเวลาตีกตั้งแต่ยามหนึ่งขึ้นไปหาสองยาม หลายคราวแต่มีไฟมีศิษย์ทุกคราว หากจะจริง ก็เป็นสมัย เพราะมีไข้อย่างร้ายแรง. อำเภอตันจีเบิกความว่า คราวหนึ่งไปที่เรือนอำเภอหนอง เห็นจำเลยนั่งบนโต๊ะ อำเภอหนองนั่งข้างล่าง ห่างกันประมาณ ๒ วา เบิดประตูไว้กว้าง แต่จะมีศิษย์อยู่ด้วยหรือไม่หาทราบไม่ พยานไม่ได้เข้าไป แต่พบในเวลาอื่นมีคนหลายคน อาการที่กล่าวนี้ ไม่บ่งว่าจำเลยมุ่งการนั่งในที่ลับ ทั้งพยานก็ไม่ยืนยันแน่ว่าอยู่สองต่อสอง. พยานอื่นเบิกความไม่ถึงว่าจำเลยได้ผิดอย่างไร บางปากกลับเบิกเป็นประโยชน์ฝ่ายจำเลยเสียอีกว่า ได้พบจำเลยกับอำเภอหนองคราวไร มีศิษย์อยู่ด้วย

ทุกคราว. จำเลยนำพยานมาสืบสองปาก คือนายจันผู้อันอำแดงหนูวานไปอยู่เพื่อนไซ้ ๑ พระธมยวาทใหญ่อำเภอมโนรมย์เมืองชัยนาทบุรี คนรับใช้เดิมของอำแดงหนู ๑ ในข้อว่าอำแดงหนูได้เป็นผู้ปวารณาของจำเลยมา แต่ครั้งเงินสี่ผู้สามียังอยู่ นายเตงกวาบุตรอำแดงหนูเป็นศิษย์ของจำเลย และคราว นั้นนายเตงกวาป่วยเป็นกาฬโรค พยานสองคนเบิกความเจอกันสมจำเลยยังนายพุ่มพยานโจทก์ก็กลับเบิกสมจำเลย ในข้อว่านายเตงกวาศิษย์จำเลยเจ็บ พยานได้ช่วยจำเลยรักษา ขณะที่ไปไม่ได้เห็นจำเลยทำอะไรกับอำแดงหนู.

การกคณะปรึกษาว่า จำเลยหาได้ล่วงประหมปราจิกสิกขาบทไม่ควรยกฟ้องของโจทก์เสีย นั้น ชอบแล้ว เราสั่งให้ทำตามนี้ แต่ข้อที่ติโทษจำเลยว่า มักพอใจไปบ้านอำแดงหนูเนื่อง ๆ ทำให้คนบางเหล่าเข้าใจตางนั้น เห็นว่าจำเลยแก้ตัวหลุด แม้พยานจะเบิกความแตกต่างว่าเมื่อศก ๒๔๕๕ บ้าง ๒๔๕๖ บ้าง แต่ก็คงได้ความว่าเฟ่งเอาคราวเดียวกัน คือคราวที่นายเตงกวาเจ็บ คนโดยมากไม่รู้จักนับศักราชเฟ่งเอาเป็นประมาณไม่ได้ ให้ถอนคำติจำเลยเสีย.

ฝ่ายโจทก์ เดิมทีก็ฟ้องด้วยเชื่อตามคำบอกเล่าว่าเป็นจริงในชั้นต้นก็เป็นเจ้าวัดและเป็นเจ้าคณะแขวงอยู่เอง ควรจะเรียกจำเลยมาสอบถามและไต่สวนให้รอบคอบก่อน ประพฤติตนเป็นคนหูเบาจนถึงละฐานของตนเสีย ทำตนให้เป็นโจทก์เอง. อันภิกษุผู้โจทก์ด้วยความไถยนิ เมื่อรู้ว่าคำบอกเล่านั้นไม่ได้จริง ชอบแต่จะถอนฟ้องและทำความปรองดองกับจำเลยเสีย พระครูถ้วนโจทก์ในอธิกณนี้หาเป็น

เช่นนั้นไม่ ตั้คำแห่งพยานเดิมของตนเสียก็คราวหนึ่งแล้ว พยาน
 อื่นที่ทูลขออ้างเพิ่มอีกเป็นหลายปากเบิกไม่สม ยิ่งขออ้างซ้ำอีก จนการก
 ณะไม่ยอม เป็นผู้ยกย่องอิทธิพลนั้นเกินกว่าเห็นว่ามุ่งความบริสุทธิ์
 ส่อว่ามีจวนาธิบาย หมายถึงให้จำเลยต้องเคลื่อนจากพรหมจรรย์ ต้อง
 ด้วยสังฆาภิเสสิกขาบทที่ ๘ ให้ปรับอาบัติสังฆาภิเสกแก่พระครูถ้วน
 โจอทก์ อีกประการหนึ่ง มีพระบรมพุทธานุญาตให้สงฆ์ลงกรรมแก่ภิกษุ
 ผู้ชวนชวายนในอิทธิพล ก่อหุกหุกในสงฆ์หลายสถาน พระครูถ้วน
 เป็นเจ้าคณะแขวงจัดว่าเป็นผู้ใหญ่ ทำเช่นนั้น สมควรจะลงโทษหนัก
 น้อย อนุโลมตามพระบาลีกัมมัชฌนระ จุลวรรค เล่ม ๑ หน้า ๔๓
 ว่า “ทีหิ ภิกขเว อญฺเฐหิ สมณฺนาคตสฺส ภิกขุโน อากงฺขมาโน
 สงฺโฆ ปพฺพาชนียกมฺมํ กเรยฺย ภณฺทนาการโก โหติ กลหการโก
 วิวาทการโก ภสฺสการโก สงฺฆเ อธิกรณการโก” ๖ เป ๖ ซึ่งแปลว่า
 “ภิกษุทั้งหลาย สงฆ์ปรารธนาพึงทำปัพพาชนียกัมม คือ ขับเสีย แก่
 ภิกษุผู้ก่อด้วยองค์ ๓ คือ เป็นผู้ทำความบาตหมาง ทำความทะเลาะ
 ทำความวิวาท ทำความอื้ออึง ทำอิทธิพลในสงฆ์” ฯลฯ เราสั่งให้
 ขับพระครูถ้วนเสียจากแขวงอำเภอเมือง ๆ นครสวรรค์ เมื่อถูกปัพพา
 ชนียกัมมเช่นนั้นแล้ว ไม่สมควรจะเป็นผู้ใหญ่ต่อไป ให้ถอดพระครู
 ถ้วนเสียจากตำแหน่งเจ้าอาวาส เจ้าคณะแขวง และอุปชฌายะด้วย
 ให้การกณะทำตามคำสั่งนี้ทุกประการ.

วินิจฉัยไว้ ณ วันที่ ๑๕ สิงหาคม พุทธศักราช ๒๔๕๗

(ลงพระนาม) กรม-วชิรญาณวโรรส

แถลงการณ์ ฯ เล่ม ๒ หน้า ๑๘๗

(สำเนา)

พระมหาสมณวินิจนัย

กำหนดว่า ต้นโพธิ์เช่นไรเป็นรุกขเจดีย์ เช่นไรมิใช่ ฯ

สมเด็จพระมหาสมณะ กรมพระยาวชิรญาณวโรรส เสด็จประทับในมหาเถรสมาคม มีพระคำรัสว่า ในเวลาเสด็จทอดพระเนตร วัดมหานิกายในกรุงเทพฯ ใต้ทอดพระเนตรเห็นต้นโพธิ์ขึ้นอยู่บนชัฏประทุ บนชัฏหอรบั้ง ที่กำแพงเป็นต้น ในบางวัดที่พระสงฆ์ยังไม่เจริญด้วยความรู้ ทรงสังเกตโดยอาการจะว่า เจ้าวัดไม่เอาใจใส่ในการรักษา วัดทอดระเสียทีเดียวก็ไม่เชิง ชะรอยจะรังเกียจว่าเป็นต้นโพธิ์ชุกุดอกเสียจะเป็นทำร้ายรุกขเจดีย์ ถึงคนทั้งหลายเคยถือกันมา จึงตรัสถามก็ได้ความเหมือนเช่นนั้น การถือเช่นนั้น เพราะเข้าใจผิด ยังของก่อสร้างในวัดให้ชำรุดเสียหายไปแล้วก็มาก และยังกำลังทำอยู่บัดนี้ก็มี ท่านผู้สร้างบริจาทรพัยเป็นอันมาก สร้างหรือปฏิสังขรณ์วัดขึ้นก็เพื่อจะได้เป็นที่อยู่ประพาศพรหมจรรย์ เล่าเรียนปฏิบัติและสั่งสอนสืบอายุพระพุทธศาสนา ถาวรวัตถุนั้น ๆ จะมาชำรุดหักพังไปเสีย เพราะปล่อยให้ต้นโพธิ์ขึ้น ด้วยความเข้าใจผิดอย่างนี้ ไม่บังควร จึงทรงปรึกษาด้วยพระมหาเถระทั้งหลาย ลงมติร่วมกันแล้วประทานพระมหาสมณวินิจนัยไว้ ดังต่อไปนี้ :-

๑. ในประณมสมโพธิกล่าวไว้ว่า สมเด็จพระบรมศาสดาได้ตรัสรู้พระอนุตตรสัมมาสัมโพธิญาณใต้ต้นไม้ชื่ออัสดัตถะ ที่กล่าวว่า ต้นโพธิ์

วัดทั้งหลายจึงได้ปลุกต้นไม้เป็นเครื่องระลึกถึงประพาศเหตุนี้ ต้น
โพธิ์ที่ปลุกและทำนุบำรุงรักษาไว้ด้วยอาการอย่างนี้ ได้ชื่อว่าเป็นรุกข-
เจดีย์ ที่พระอาจารย์ผู้รณานาปกรณชื่อวาลุคณฐี มหาวรรค บรรณถึง.
ต้นโพธิ์อันเกี่ยวเนื่องอยู่เองบนของก่อสร้างบ้าง ที่พื้นดินบ้าง ที่เขาไม่ได้
ยกย่องเชิดชู แม้จะสืบพันธุ์มาจากต้นอันเป็นรุกขเจดีย์ ด้วยพืชอันติด
มาในมูลนกที่บริโภคผล หาเป็นรุกขเจดีย์ไม่ ต้นโพธิ์ชนิดนี้พระคันธ-
รณอาจารย์มิได้พูดบรรณถึง.

๒. การขุดการตัดต้นโพธิ์อันมิใช่เป็นรุกขเจดีย์ ไม่เป็นประทุษ
เจดีย์ ไม่มีบาป.

๓. ต้นโพธิ์อันเป็นรุกขเจดีย์ จะตัดให้ตาย เพื่อจะเอาที่ปลุก
สร้างของอย่างอื่น ท่านห้าม.

๔. ตัดไม่ให้ตาย บางอย่างท่านอนุมติ ฟังรู้ดังนี้:-

ก. ตัดกิ่งอันเป็นพระสถูปพระปฏิมาและเรือนพระปฏิมาที่ดี ตัด
กิ่งอันยืนอยู่ข้างบน ที่นกกามาจับถ้ำเว็จลงพระเจดีย์ก็ดี ตัดรากอัน
ซอนเข้าไปในสถานแห่งพระเจดีย์ก็ดี ท่านอนุมติ เหตุว่า ปุชนิยัตถุ
เหล่านั้นเป็นใหญ่กว่ารุกขเจดีย์.

ข. ตัดเพื่อจะแบ่งให้ตี เช่นตัดกิ่งอันเกินต้องการ ที่จะนำโอชา
ของท่านไปเลี้ยงเสียเปล่าก็ดี ตัดอวัยวะอันผู้ใด ทำนุว่าทำได้.

ค. โดยนัยนี้ ตอนแล้วตัดเอากิ่งไปเพื่อจะปลุกเป็นรุกขเจดีย์
ในที่อื่น ก็ทำได้ มีตัวอย่าง พระเจ้าอโศกมหาราชได้ทรงตอนกิ่งต้น
โพธิ์ที่เป็นต้นเดิม ส่งไปปลุกที่เกาะลังกา.

๕. ตัดไม่ให้ตาย ที่ท่านห้าม ฟังรู้ดังนี้ :-

ก. กิ่งอันเป็นเรือนพระมหาโพธิ์ จะตัดกิ่งนั้นเสียเพื่อจะรักษาเรือนนั้นไว้ ท่านห้ามว่ามิควรทำ เหตุว่าเรือนนั้นสร้างขึ้นสำหรับต้นโพธิ์ไม่ใช่ปลูกต้นโพธิ์สำหรับเรือน. ฟังรู้อธิบายว่า รากโพธิ์เบ่งฐานแตกออกไป เช่นนี้จะตัดรากเสีย ไม่ชอบ ทำเข้า ต้นโพธิ์นั้นอาจเฉา หรือตายเสียก็ได้ ก่อฐานใหม่ขยายออกไปดีกว่า ต้นโพธิ์จะได้เจริญไพศาล ความหมายก็จะบำรุงต้นโพธิ์ ก่อฐานก็เพื่อเป็นเครื่องประดับต้นโพธิ์ให้เห็นว่าเป็นรุกขเจดีย์

ข. กิ่งอันเป็นอาสนศาลาหรือที่เรียกกันว่าการเปรียญในบัดนี้ ท่านว่าฟังรู้ตักกัน. คำนี้ฟังเห็นว่า ท่านกล่าวด้วยสามารถ ถนอมต้นไม้ใหญ่มากกว่าโรง จะชักตัวอย่างให้เห็นชัดที่วัดบวรนิเวศวิหารนี้ มีมะขามต้นหนึ่งเบียดพลับพลาเปลื้องเครื่องอยู่ เติมที่มะขามต้นนี้กิ่งขึ้นอยู่ก่อน แต่ยังไม่โต พลับพลาสร้างขึ้นภายหลัง ต้นมะขามนั้นโตขึ้น เบียดพลับพลาเข้าไปทุกที จนต้องแหะชายคา ต้นมะขามก็ไม่ใช้รุกขเจดีย์ แต่เราเห็นว่าต้นไม้ใหญ่ กว่าจะเป็นมาได้ช้า ตัดเสียแล้ว หวนต้องการอีกปลูกไม่ได้ทันใจ ส่วนของก่อสร้าง มีทรัพย์อาจทำใหม่ได้ เราจึงทำในใจไว้ว่าจะย้ายพลับพลา ดีกว่าตัดต้นมะขาม ถ้าโรงในครั้งนั้นเป็นแต่เครื่องผูก ก็ไม่น่าเสียดายเท่าไรนัก อย่างไรก็ตามที่ท่านก็กล่าวผ่อนไว้ให้แล้วว่า จะตัดกิ่งที่เกินต้องการเพื่อจะแต่งให้ดีขึ้น ฟังอันนี้ออกมาเช่นนั้น ก็เป็นกิ่งที่เกินต้องการ ควรจะตัดแต่งได้ เว้นไว้แต่กิ่งในปริมณฑล ที่ตัดเสียแล้ว ลำต้นจะขาดกำลังท่าน

และจะล้ม เช่นนี้ไม่ควรตัด. ฟังรู้จักว่า กิ่งเช่นไรควรตัดได้ กิ่งเช่นไรไม่ควรตัด.

๖. ต้นไม้อื่น ที่ว่าสมเด็จพระบรมศาสดาได้เสด็จประทับ และในบางวัดได้ปลูกและรักษาเป็นรุกขเจดีย์ คือต้นนิโครธที่เข้าใจว่าไทรใบใหญ่ ต้นมุจลินท์ ที่แปลว่าต้นจิก และต้นราชายตนะ ที่แปลว่าต้นเกตุ เป็นรุกขเจดีย์หรือมิใช่ ฟังรู้โดยนัยอันกล่าวแล้วในต้นโพธิ์. แต่ต้นไม้เหล่านี้ ไม่ได้ถือกันอย่างต้นโพธิ์ ถือแต่พอดีดังกล่าวมาเป็นการสมควรแล้ว.

วินิจฉัยให้ไว้ ณ วันที่ ๑๕ สิงหาคม พุทธศักราช ๒๔๕๗

(ลงพระนาม) กรม-วชิรญาณวโรรส

(สำเนา)

พระมหาสมณวินิจัย

อภินิหารระวางประณปาราชิก

พระอธิการจัน วัดหนองหว้า โจทก์ สมิแก้ว อธิการวัดสระบัว

จำเลย เมืองบุรีรัมย์

สมเด็จพระมหาสมณะ กรมพระยาวชิรญาณวโรรส เสด็จประทับในมหาเถรสมาคม ประทานพระมหาสมณวินิจัยอภินิหาร เรื่อง สมิแก้ว อธิการวัดสระบัว อำเภอฟุโขยง เมืองบุรีรัมย์ มณฑลนครราชสีมา ต้องหาว่าอยู่ในที่ลับกับอำแดงทุม กังต่อไป :-

เรื่องเดิม. นายแปะครั้งยังเป็นสามเณร (ครั้งนั้นอายุ ๑๕ ปี) บวชอยู่วัดสระบัว บอกเล่าแก่พระบ้างแก่ภุชงค์บ้างว่า เมื่อเดือน ๑๒ (นับเมื่อกุมภาพันธ์ ศก ๒๔๕๖ ว่า ๔ ปีมาแล้ว) สมิแก้วพานายแปะไปเรือนอำแดงทุมแต่เวลาเย็น ถึงเรือนอำแดงทุมเป็นเวลาเข้าใต้ไฟทั้งสามคนนั่งอยู่ในห้องเรือนมีไฟตาม สมิแก้วพูดจาอยู่กับอำแดงทุมครู่หนึ่งแล้ว บอกให้นายแปะนอน นายแปะยังไม่นอน สมิแก้วเอาไม้ตีหน้าแข้งนายแปะ ๆ จึงต้องนอนลง สมิแก้วเปลื้องจีวรออกคลุมหน้า นายแปะ นายแปะหยิบจีวรเหวี่ยงคืนให้สมิแก้ว เหวี่ยงกันไปมาอีกทอดหนึ่ง ในที่สุด นายแปะเอาจีวรวางไว้ข้างตัว นายแปะยังไม่หลับสมิแก้ว

ใช้ให้อำแดงทุมหนวดอยู่ครู่ใหญ่ พอบุตรอำแดงทุมร้องไห้ อำแดงทุมเข้าไปในห้อง สมีแก้วเดินตามเข้าไป แต่นั้นนายแปนอนหลับไป ตื่นขึ้นไต่ยีนไต่ซัน เป็นเวลาที่ทุม ไม่รู้จัก เวลานั้น ไม่ได้จุดไฟ (คือมืด) สมีแก้วออกจากห้องอำแดงทุม เขยิบเอาหน้าแข้งนายแป แล้วจับแขนกระซอกปลุกให้ลุกขึ้นชวนกลับวัด นายแปออกจากเรือนลงมาข้างล่างก่อน คอยอยู่ประมาณเคี้ยวหมากจืด ไม่เห็นสมีแก้วลงมา จึงขึ้นไปตามเข้าประตูเรือน สดุดเข้าสมีแก้ว เห็นสมีแก้วกับอำแดงทุม นั่งอยู่ด้วยกัน ห่างกันประมาณศอกเศษ ผินหน้าหากัน สมีแก้วคุกเข่านายแปแล้ว สั่งให้ออกไปคอยอยู่ข้างนอก นายแปออกไปคอยอยู่ที่ชานเรือนชั่วสับบุหรืหมกมวนหนึ่ง สมีแก้วจึงออกมาแล้วพากันกลับวัด.

รุ่งขึ้น จันเข้าแล้ว สมีแก้วพานายแปไปเรือนอำแดงทุมอีก สมีแก้วกับอำแดงทุมนั่งพูดจากันเหมือนป่าวกับสาว พูดกันชั่วหุงข้าวเหนียวสุก ๑ หวด นายแปนอนหลับไป จนสมีแก้วจันเพลแล้วปลุกให้ลุกขึ้นจัน กลับมาบ่าย.

เว้นวันหนึ่ง เวลาเพลแล้ว สมีแก้วพานายแปไปทางสวนหม่อน บอกให้นายแปคอยอยู่ แล้วเดินไปที่ประตูสวน หยิบไม้และก้อนดิน ขว้างไปที่อำแดงทุม ผู้กำลังเก็บใบหม่อนอยู่ อำแดงทุมเห็นแล้วเรียก สมีแก้วให้ช่วยเก็บใบหม่อน สมีแก้วก็เข้าไปช่วยเก็บ นายแปเดินเที่ยวอยู่ตามแถบนั้นจนบ่าย สมีแก้วกับอำแดงทุมจึงออกมาจากสวน เดินกลับด้วยกันทั้งสามคน ถึงเรือนอำแดงทุมก่อน อำแดงทุมขึ้นเรือน

สองคนกลับมาวัด.

ในลำดับมา (ตามคำของนายแป่ว ตั้งแต่ขึ้น ๒ เดือนเศษ) นายแดงครั้งยังเป็นภิกษุ พานายแป่วไปแจ้งคดีนี้ แก่พระครูอมรปัญญา เจ้าคณะเมืองบุรีรัมย์ ครั้งยังเป็นเจ้าคณะแขวงพุทไธสง พระครูหาชำระไม่. ต่อมาพระอธิการจัน วัดหนองหว้าพานายแป่วไปร้องต่อพระครูอีก พระครูไม่ชำระให้เกิดขาดลงไป พระอธิการจันจึงร้องต่อพระธรรมวิหารีเถระ เจ้าคณะมณฑลนครราชสีมา ฯ เรียกสำนวนอธิการเรื่องนี้จากเจ้าคณะเมืองบุรีรัมย์หาได้ไม่ แก้วหายเสีย จึงสั่งพระครูศรีลวิสุทธิพรต รองเจ้าคณะเมืองนครราชสีมา ให้ไปพิจารณา ได้สำนวนมาแล้ว ส่งมาขอวินิจฉัย.

ในสำนวนนั้น จักเอนายแป่วเป็นโจทก์หาถูกไม่ จำจะจัดรูปใหม่ ให้เอาพระอธิการจันเป็นโจทก์ เอาสมี่แก้วเป็นจำเลย เอนายแป่วเป็นพยานของโจทก์. โจทก์ประเภทนี้ เรียกว่าโจทก์ตามคำบอกเล่าฟ้องขึ้นตามพระวินัย.

ข้อที่จะพึงยกขึ้นทั้งเป็นข้อหา ต้องถือเอาจากคำนายแป่วพยานผู้บอกเล่าข้างต้นเป็น ๔ ข้อ

๑. ใช้ให้อำแดงทมนวด อันเป็นทางแห่งกายสังสัคคะ.
๒. อยู่ในห้องกับอำแดงท่มสองต่อสอง เป็นระวางปาราชิก.
๓. พุดจากกับอำแดงท่มด้วยกามปฏิสังยุต เป็นทุฏฐุลลวาจะ.
๔. อยู่สองต่อสองกับอำแดงท่มที่สวนหม่อน เป็นทางแห่งโรหิตสังขะ.

สมิแก้วจำเลย ให้การปฏิเสธด้วยประการทั้งปวง ตลอดถึงว่านายแปหาได้บวชเป็นสามเณรอยู่ในวัดของจำเลยไม่.

อำแดงทุมคนกลาง ให้การปฏิเสธด้วยประการทั้งปวง อ้างว่าตนเป็นหญิงมีสามี ๆ ชื่อนายมิ่ง.

ทางพิจารณา ได้ความตามคำพยานของโจทก์ว่า นายน้อยได้เห็นสมิแก้วกับนายแปเดินผ่านเรือนไป เวลาเข้าใต้ไฟ นายน้อยถามนายแป ได้รับตอบว่าจะไปเรือนอำแดงทุม. นายแสงอยู่เรือนใกล้กับอำแดงทุม ได้เห็นสมิแก้วกับนายแปไปที่เรือนอำแดงทุมแล้ว. นายเสือและนายหาเห็นไฟที่เรือนอำแดงทุมจุกอยู่ ในเวลาที่คนไม่มีธุระนอนกันแล้ว บีนคอกโคกระปือเอบมองดู ได้เห็นสมิแก้ว อำแดงทุม นายแป นั่งอยู่ด้วยกันในเรือน. นายหม้อเห็นไฟจุกที่เรือนอำแดงทุมจนตึกได้ขึ้นไปบนเรือนอำแดงทุม พบสมิแก้วนอนหันศีรษะไปทางตะวันออก นายแปนอนหันศีรษะไปทางใต้ อำแดงทumnั่งอยู่ทางเหนือ ห่างจากสมิแก้วราว ๒ ศอก. ในเวลานั้น นายมิ่งสามีอำแดงทุมไม่อยู่ไปเที่ยวหาปลากังอยู่ตำบลอื่น.

พยานโจทก์นอกจากระบุชื่อไว้แล้ว ไม่ได้เห็นเอง เป็นแต่ได้ยินนายแปบอกก็มี เบิกไม่เข้าประเด็นก็มี เบิกแตกต่างพยานอื่นก็มีฟังไม่ได้.

ตามคำพยานฝ่ายโจทก์ที่ระบุชื่อมาแล้ว คงฟังได้ว่าสมิแก้วกับนายแป ได้ไปที่เรือนอำแดงทุมในเวลานายมิ่งผู้สามีไม่อยู่จริง ไปถึงยังหัวค่ำ นั่งสนทนากันอยู่ในที่เปิดเผย มีไฟจุก จนตึกที่คนบ้านนั้น

นอนแล้ว. เพียงเท่านั้น ยังได้ความไม่ถึงว่าจำเลยได้ลงสิกขาบทตามข้อหา แม้แต่เพียงโรหิตัสสะ ก็ยังไม่ถึง เพราะนายแปเป็นเด็ก รุนรั้งก็เคยสาแล้ว ถือเอาเป็นเพื่อนได้. มีแต่คำของนายแปผู้เดียว อันบอกความไปถึงข้อหา แต่เป็นคำของคนผู้เดียว ทั้งมีพิรุณอยู่ในตัว จึงจะชี้ต่อไป:-

๑. นายแปกล่าวว่า คอยสมี้แก้วอยู่น้ำเรือน ไม่เห็นลงมาจึงขึ้นไปตาม เข้าประตูเรือนสตุดเข้าสมี้แก้ว นี่แปลว่าในที่นั้นมีค แม้คำของนายแปก็มีว่า เมื่อตื่นขึ้น ได้ยินไก่ขันเวลานั้นไม่ได้จุดไฟ นายแปกล่าวต่อไปว่า ได้เห็นสมี้แก้วกับอำแดงท่มนั่งอยู่ด้วยกัน ห้างกันประมาณสองเศษ ผินหน้าหากัน นี่ไม่อาจเห็นได้ในที่มืด.

๒. นายแปกล่าวว่า ในคืนนั้นนายแปยังไม่หลับ จึงได้เห็นสมี้แก้วใช้อำแดงท่มนวด และตามอำแดงท่มเข้าไปอยู่ในห้อง นี่แปลว่า นายแปไม่ใช่คนหลับง่าย ส่วนในวันรุ่งขึ้นนายแปกล่าวว่า สมี้แก้วกับอำแดงท่มกำลังพูดทะเลาะกันอยู่ นายแปนอนหลับไป นี่แปลว่า นายแปเป็นคนหลับง่าย ไม่สมรูป.

๓. ถ้าในคืนนั้น สมี้แก้วอยู่กับอำแดงท่มจนตีกินเกือบสว่างอย่างนั้นแล้ว ไม่น่าจะไปในเช้ารุ่งขึ้นอีกเลย มิใช่ว่าเรือนอำแดงท่มอยู่ใกล้ ตามคำพยาน สมี้แก้วออกจากวัดแต่เย็น ถึงนั้นคำ.

๔. ในเวลาไปสวนหม่อน สมี้แก้วสั่งให้นายแปรออยู่ข้างนอกแต่ห่าง เหตุไฉนจึงเลเห็นสมี้แก้วช่วยอำแดงท่มเก็บใบหม่อน.

๕. นายแปก็รู้ว่า สมี้แก้วทำดังนี้ผิดกิจสมณะ เหตุไฉนจึงไม่

บอกความแก่พระอื่น ในวันเป็นลำดับมา นึ่งไฉนเวลาล่วงไปถึงสอง
เดือนเศษ จึงได้แจ้งแก่นายแดงครั้งยังเป็นภิกษุ และพระอธิการจัน.

๖. นอกจากนี้ ยังมีท่าทางลอกเลาของนายแปอีก. ด้วยเหตุ
๒ ประการนี้คือ คำของคนผู้เดียวและมีพิรุณในคำของนายแปไม่
ควรฟัง.

จำเลยนำพยานมาเบิก ก็เพื่อจะพิสูจน์ว่า นายแปไม่ได้บวชเป็น
สามเณรอยู่ในสำนักจำเลย และจำเลยไม่ใช่พระเทียว แต่คำพยานของ
จำเลยก็ดี คำพยานร่วมก็ดี ไม่เปลื้องจำเลยให้ดีขึ้นไปกว่านั้น ไม่
หนุนข้อหาของโจทก์ให้กระจางขึ้น ไม่จายขึ้นกล่าวในที่นี้.

พิจารณาไม่ได้ความไปถึงว่า จำเลยได้ทำข้อหาเหล่านั้นทั้ง ๔
ข้อ ได้ความเพียงเทียวเข้าบ้านในคำคินจนตักดิน จำเลยเป็นเจ้าของ
ทำเช่นนั้น ลุกวักจะได้อย่างไร ทั้งจำเลยก็รู้ว่าเป็นการไม่ดี จึงให้การ
ปฏิเสธมาแต่ต้น ให้ถอดจำเลยเสียจากที่เจ้าอาวาส ส่วนข้อหาทางพระ
วินัย ให้ยกเสีย.

วินิจฉัย ณ วันที่ ๑๕ สิงหาคม พุทธศักราช ๒๔๕๗

(ลงพระนาม) กรม-วชิรญาณวโรรส

(สำเนา)

พระมหาสมณวินิจนัย

หน้าที่ของเจ้ากรมวัด ตามธรรมเนียมเดิมว่าอย่างไร
ไม่เกี่ยวกับหน้าที่ของผู้ดูแลที่ธรณีสงฆ์

ที่ ๔๓/๒๓๐

ได้ตรวจเรื่องราวของขุนพุทธไพชนารักษ์ (ม้วน) เจ้ากรมวัดไพชนัตพลเสพย์ เมืองนครเขื่อนขันธ์ตลอดแล้ว ความเรื่องนี้กระทรวงธรรมการขอหารือต่อเราว่า พระสงฆ์วัดไพชนัตพลเสพย์ ขอตั้งมรรคนายกขึ้นใหม่ แต่เมืองแย้งว่า ขุนพุทธไพชนารักษ์เจ้ากรมเป็นผู้ดูแลผลประโยชน์ เก็บค่าเช่าที่ธรณีสงฆ์อยู่ จะควรมีมรรคนายกใหม่ด้วยหรือ และได้รู้จากกรมธรรมการว่าขุนพุทธไพชนารักษ์เองเป็นผู้เช่าถือที่ธรณีสงฆ์วัดนั้น เราให้คำสั่งว่า หน้าที่เจ้ากรมวัดตามธรรมเนียมเดิม เป็นผู้ควบคุมเลขาวัด ไม่เกี่ยวมาถึงเป็นผู้ดูแลที่ดินด้วย เว้นไว้แต่สงฆ์จะให้เป็นผู้ไวยาวัจกร ขุนพุทธไพชนารักษ์เป็นผู้ดูแลที่ดินนั้น ต้องถือว่าเป็นโดยความอนุเมตของสงฆ์ ไม่ใช่เป็นด้วยอำนาจเป็นเจ้ากรม และขุนพุทธไพชนารักษ์เป็นผู้เช่าที่ธรณีสงฆ์เสียเองเช่นนั้นทำไม่ถูกหน้าที่ของไวยาวัจกรด้วย กรมธรรมการถือว่าเป็นแต่ผู้เช่า^๕ ถูกแล้ว สงฆ์มีอำนาจเลือกตั้งมรรคนายกได้ จึงได้อนุญาต

ให้ทั้งมรรคนายก และหน้าที่ของเจ้ากรมวัดเล่า ตั้งแต่มีพระราชบัญญัติ ให้เจ้าหน้าที่เก็บเงินค่าราชการตามท้องถิ่น เลิกเจ้าหมวคนายหมู่เมื่อ รตนโกสินทรศก ๑๒๐ ตรงพุทธศักราช ๒๔๔๔ ก็เป็นหมกกัน เท่านั้น ควรถือว่าเป็นแต่เพียงไวยวจักรวัด แต่บางคนกินเบี้ยหวัด เปล่า ไม่ได้ช่วยวัดทำอะไร รายวัดไพชนันท์ให้สอบถามพระครู เจ้าอาวาสดู ถ้าไม่ได้ทำประโยชน์ให้แก่วัด เป็นแต่เอาอำนาจมาเป็น เครื่องข่มเจ้าอาวาสเพื่อหาผลประโยชน์ ก็ให้ออกเสีย ขุนพุทธไพชนารักษ์ยื่นเรื่องราวด้วยเรื่องนี้ กล่าวท้าวความเดิมว่า สมเด็จพระบวรราชเจ้า กรมพระราชวังมโหฬารทิพยเสพ ทรงถวายลาขเลยเป็น เลขข้าพระวัดไพชนันท์ ฯ และโปรดเกล้าฯ ให้ตั้งเหย้าเรือนอยู่ในที่นั้น คนจำพวกนั้น ได้สืบมาถึงขุนพุทธไพชนารักษ์ ข้อนั้นอาจเป็นได้ ว่าบรรณิเวศวิหารนี้ที่สมเด็จพระบวรราชเจ้าพระองค์นั้นทรงสถาปนา มาเดิม ก็มีลาขเลยเป็นเลขข้าพระ และมีที่ดินให้ตั้งเหย้าเรือนคฤหาสน์ กัน ครั้นยังมีเลขวัดอาจเรียกตัวใช้สอยการงานได้ ชอบแล้วที่จะให้ คนเหล่านั้น ตั้งอยู่ในที่ดินของวัดด้วยไม่ต้องเสียค่าเช่า แรงทำงานเป็น เหมือนค่าเช่าอยู่เอง เช่นเดียวกับคฤหาสน์มีป่าทาส ก็ต้องให้อยู่ใน ที่ดินของตน ตั้งแต่ออกพระราชบัญญัติเก็บเงินค่าราชการตามท้องถิ่นแล้ว ชื่อว่าเลิกธรรมเนียมมีเลขวัด ไม่มีอำนาจจะเกณฑ์เอาคน เหล่านั้นมาใช้การ หรือเก็บเงินแทนค่าแรง กระทรวงธรรมการปรารภ จะจัดให้คนเหล่านั้นเช่าถือตรงต่อวัดนั้นชอบแล้ว ขุนพุทธไพชนารักษ์ เอง ก็ไม่เพียงกรรมสิทธิ์ในอันจะอยู่ในที่นั้นได้เปล่า ย่อมทำสัญญา

เข้าต่อกระทรวงธรรมการมาแล้ว. เรื่องราวของขุนพุทธไพชนารักษ์
ร้องไม่ขึ้น ให้ยกเสียให้คงทำตามคำสั่งเดิม.

ตั้งวันที่ ๒๒ สิงหาคม พุทธศักราช ๒๔๕๗

(ลงพระนาม) กรม-วชิรญาณวโรรส

แถลงการณ์ ฯ เล่ม ๒ หน้า ๒๑๕.

(สำเนา)

พระมหาสมณวินิจัย วิวาทิกรณปรารภสีมาวัดไทร เมืองอ่างทอง

สมเด็จพระมหาสมณะ กรมพระยาวชิรญาณวโรรส เสด็จประทับ
ในมหาเถรสมาคม ประทานพระมหาสมณวินิจัยวิวาทิกรณ ปรารภ
สีมาวัดไทร เมืองอ่างทอง ไว้ดังต่อไปนี้.

๑. เรื่องราว. เมื่อพุทธศักราช ๒๔๕๒ ปี มีพระต่างวัดใน
เมืองอ่างทองหลายรูป รวมทั้งเจ้าอธิการอ่อน วัดท้ายย่านผู้เกี่ยวใน
พิพาทคราวนี้ด้วย ทั้งรังเกียจสีมาวัดไทรนั้นมาครั้งหนึ่งแล้ว สาเหตุ
แห่งความรังเกียจนั้นว่า ไม่มีศิลาอุกนิมิตร ได้เกิดโต้สวนกันขึ้น
ชุกคั่นหาอุกนิมิตรก็ไม่พบ มีแต่ใบสีมา ก่อฐานตั้งไว้ใหม่ครบ ๘ ทิศ
อธิกรณขึ้นมาถึงคณะมณฑล พระธรรมราชานุวัตร (แสง) เจ้า
คณะมณฑลในครั้งนั้น ปรีกษาค้วยพระธรรมราชานุวัตร (อาจ)
ครั้งยังเป็นพระญาณไตรโลก รองเจ้าคณะมณฑลในครั้งนั้น พระโพธิ-
วงศาจารย์ ครั้งยังเป็นพระปริยัติวงศาจารย์ และพระสุวรรณวิมลศีล
แล้ววินิจัยว่าอุโบสถวัดไทรนั้น มีใบสีมาศิลาปักกำหนดทิศปรากฏอยู่
ทั้งอำเภอเดิมอายุ ๘๐ ปี ก็เบิกความยืนยันแข็งแรงว่าเป็นพัทธสีมา
และเชื่อผู้จัดการผูกสีมาว่า คงจะไม่ทำด้วยความหละหลวม คงจะได้ขอ
พระราชทาน พระบรมราชานุญาตเป็นทิวสูงคามสีมาก่อนแล้ว หาก
การผูกสีมาจะยังเป็นที่เชื่อไม่ได้ ก็ยังเชื่อได้ว่า เป็นทิวสูงคาม การ

ทำสังกรรมในที่วิสุทคามก็ถือกันมาใช้ได้ ยกอุทาหรณ์ในพระราชพงศาวดาร ครั้งสมเด็จพระนารายณ์ ทรงพระประชวรหนักอยู่ ณ เมืองลพบุรี มีพระราชประสงค์จะให้ข้าราชการในราชสำนักอุปสมบท ทนไถ่ทรงอนุโมทนา แต่จะส่งให้ไปอุปสมบทในพระอารามก็ทรงเกรงจะมีภัย ด้วยในเวลานั้น พระเพทราชาคิดจะเอาราชสมบัติและตั้งรักษาอยู่ภายนอก จึงทรงพระราชอุทิศถวายพระราชนิเวศน์เป็นวิสุทคาม และทรงพระเจี๊ยงพระสงฆ์ให้ทำอุปสมบทกรรม แก่ข้าราชการเหล่านั้น จึงลงสันนิษฐานว่า สีมาวัดไทรนั้นใช้ได้ ให้พระสงฆ์ทำอุโบสถสังกรรมไปตามเคย เรื่องนี้ก็สงบกันมาจนเมื่อเร็ว ๆ นี้ มีพระรูปหนึ่งอุปสมบทที่วัดไทรแล้ว ไปเพื่ออยู่ในสำนักเจ้าอธิการอ่อน วัดท้ายย่าน เจ้าอธิการอ่อนจะอุปสมบทเสียใหม่ เพราะรังเกียจสีมาวัดไทร แต่พระรูปนั้นไม่ยอม กลับไปวัดไทรเสีย คราวนั้นมีเสียงปรารภสีมาวัดไทรเกิดขึ้นอีก พระครูเปรมเจ้าคณะแขวงเมืองผู้เป็นเจ้าวัดไทรนั้น ยื่นเรื่องราวกล่าวโทษเจ้าอธิการอ่อน ต่อพระครูวิเศษชัยสิทธิ เจ้าคณะเมืองอ่างทอง ทหาว่าหมิ่นประมาทและฝ่าฝืนคำวินิจฉัยของเจ้าคณะมณฑล ขอให้ลงโทษตามธรรมวินัย เจ้าคณะเมืองอ่างทองได้ไต่สวนตลอดถึงความเดิมแล้ว ตัดสินว่า เรื่องนี้มีมูลอยู่ ไม่เป็นหมิ่นประมาท ยกคำร้องของพระครูเปรมเสีย ส่วนเรื่องสีมานั้น ยังมีพระสงฆ์รังเกียจอยู่มาก ได้พูดให้พระครูเปรมขอพระราชทานให้เป็นวิสุทคามสีมา และผูกขึ้นใหม่พระครูเปรมหายอมไม่ ยังคงใช้สีมาเดิมอยู่เช่นนั้น จึงมีบอกขอวินิจฉัยมายังพระสุวรรณวิมลศีล รองเจ้า

คณะมณฑล ๆ ส่งเข้ามาขอเรียนพระปฏิบัติจากเรา.

๒. ก่อนแต่จะให้วินิจฉัย ควรจะกล่าวถึงพัทธสีมาและวิสุงคามสีมาไว้ด้วยว่า ต้นเดิมเกิดขึ้นด้วยอย่างไร แต่ได้กล่าวไว้ในพระมหาสมณวินิจฉัยเรื่องวิสุงคามสีมาเก่า ในนครลำปาง อันมีแจ้งในแถลงการณ์คณะสงฆ์เล่ม ๑ หน้า ๔๘๕ นั้นแล้ว ในที่นี้ จักกล่าวเพียงธรรมเนียมที่ใช้กันมาในประเทศนี้.

๓. ผู้สร้างวัด ต้องขอพระราชทานพระบรมราชานุญาต ที่เป็นวิสุงคามก่อน จึงสร้างอุโบสถและขอให้สงฆ์ผูกพัทธสีมา เป็นที่พระสงฆ์ประชุมทำอุโบสถปวารณา และสังฆกรรมนั้นไม่เฉพาะจะทำให้ถูกต้องตามวินัยนิกายทางพระศาสนา ในฝ่ายอาณาจักร ชื่อว่าขอพระราชทานพระบรมราชานุญาตตั้งวัด วัดที่ได้รับพระราชทานพระบรมราชานุญาตให้ตั้งเช่นนี้ ไม่นับว่าเป็นบ้าน ยังมีแจ้งในพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พระพุทธศักราช ๒๔๕๗ หมวดที่ ๒ มาตรา ๗ ข้อ ๓ และได้ยกเว้นเสียค่าอากรสมพัสดุ สงฆ์ได้รับประโยชน์ในอันถือกรรมสิทธิ์เข้าตั้งครอบครอง. การขอพระราชทานวิสุงคามเป็นกิจสมควรและจำเป็นแท้ ทั้งในฝ่ายพระวินัยทั้งในฝ่ายอาณาจักร. เดิมทีน่าจะขอตลอดแดนที่กะไว้ว่าจะเป็นการามคือที่อยู่ของภิกษุ ตัวอย่างเช่นพระนารายณ์ราชนิเวศที่เมืองลพบุรี ที่สมเด็จพระนารายณ์ทรงพระราชอุทิศ และวิสุงคามแห่งวัดที่ทรงสร้างในรัชการที่ ๔ โดยมาก แต่มีพระพุทธานุญาตให้สงฆ์กำหนดแดนสมมติสีมา ไว้เป็นเขตชุมนุมทำกิจสงฆ์ได้ตามปรารถนา อันไม่ผิดต่อพระบัญญัติ สงฆ์มุ่งความสะดวกหนักเข้า ในที่จะ

ไม่ต้องประชุมภิกษุทั้งวัด จึงกำหนดเด่นให้แคบเข้ามาเฉพาะโรงอุโบสถและชาน ทำไม่ผิดต่อพระวินัยแล้ว ก็ต้องเป็นอันใช้ได้ คราวนี้การขอพระราชทานที่เป็นวิสุงคาม ก็แคบเข้ามาตามเฉพาะที่อันจะสมมติเป็นพัทธสีมา แต่ผลก็ยังแผ่ไปทั่วอารามตามเดิม. การอนุญาตที่เป็นวิสุงคามคือเป็นวัดนั้น ก่อนรัชกาลที่ ๔ ก็เป็นแต่เพียงหน้าที่ของผู้ว่าราชการเมือง ฟังเปลี่ยนเป็นพระราชทานพระบรมราชานุญาตด้วยพระองค์เอง ในรัชกาลที่ ๔ นั้น.

๔. คราวนี้จะพิจารณาถึงสีมาวัดไทร รองเจ้าคณะมณฑลให้ข่าวไม่พอ จึงได้เรียกรายงานการไต่สวนเรื่องนี้จากเจ้าคณะเมืองอ่างทองมาตรวจด้วย ได้ความดังต่อไปนี้.

๕. เจ้าอธิการอ่อน จำเลยในคดีเรื่องหมิ่นประมาท ในที่นี้จัดเป็นผู้ท้วง คัดค้านว่า วัดไทรนี้ เดิมเป็นวัดร้าง ผู้สร้างอุโบสถขึ้นใหม่ (คือเจ้าอธิการรอด วัดท้ายย่าน) ไม่ได้บอกขอพระราชทานที่เป็นวิสุงคามสีมาก่อน พระผู้ใหญ่ในเมือง ได้ขุดตรวจตราก็หาพบลูกนิมิตไม่ ไปสมัยนั้น พระครูพุทธวิหารโสภณ (เกิด) วัดหน้าพระเมรุกรุงเก่า กับพระอธิการจ้อยวัดไทร และพวกชาวบ้านพร้อมกันก่อสร้างขึ้น เมื่อ ๘ ปี ๙ ปีเข้านี้ ทำตามลำพัง ไม่ได้ขอพระราชทานที่เป็นวิสุงคามสีมา.

๖. พระครูเปรม โจอทก์ในคดีเรื่องหมิ่นประมาท ในที่นี้จัดเป็นผู้เฉลย ยืนยันตามคำวินิจฉัยของเจ้าคณะมณฑลว่าเป็นสีมา.

๗. ข้อว่าวัดไทรเป็นวัดร้างมาแต่เดิม ไม่มีทรางอย่างอื่นของ

อุโบสถเหลือ นอกจากพระพุทธรูปหักกองอยู่ เจ้าอธิการรอด วัดท้าย
ย่าน ฟังสร้างอุโบสถขึ้นเมื่อไม่ช้า เจ้าอธิการรอดไม่ได้จัดการอย่างใด
อย่างหนึ่งเรื่องสีมา ภายหลังพระครูพุทธวิหารโสภณ (เกิด) วัดหน้า
พระเมรุ กรุงเก่า กับพระอธิการจ้อยวัดไทรนั้นและพวกชาวบ้านก่อ
ฐานตั้งโบสถ์มาขึ้นใหม่ขึ้น รับรองทั่วกัน. ข้อว่าในที่นั้นค้นหาลูกนิมิต
ไม่พบ ก็รับรองทั่วกัน. ข้ออันจะพึงพิจารณาในที่นี้ คือสถานนั้นได้เป็น
พัทธสีมาของเก่าหรือใหม่.

๘. พยานของผู้เฉลย ๔ คน คือ นายพักอายุ ๘๓ กำนันลอย
อายุ ๕๔ อำแดงกิมอายุ ๖๑ นายสาตอายุ ๕๗ เบิกความว่าในเวลา
เป็นวัดร้างนั้น ได้เคยเห็นโบสถ์มาหักบ้างดีบ้าง แต่เบิกถึงฐานที่แห่งสีมา
แตกต่างกัน นายพักเบิกว่าปักอยู่ที่ดิน ครบทั้ง ๘ ทิศ กำนันลอยเบิกว่า
เห็นปักอยู่ที่ดินทางด้านเหนือ ๓ โบ นอกจากนั้นทั้งเคลื่อนกลาต ไม่รู้ว่า
เท่าไร อำแดงกิมเบิกว่าไม่รู้ว่ามีกี่โบ ไม่ได้ปักอยู่ตามทิศ นายสาตเบิกว่า
ทั้งเคลื่อนอยู่บนโคกนั้น ไม่รู้ว่ามีเท่าไร พระครูวิเศษชัยสิทธิเจ้าคณะ
ผู้ไปตรวจได้เห็นมา กล่าวว่า ยังมีโบสถ์มาหัก ๆ ทั้งอยู่ในกำแพงแก้ว
ณ บัดนี้อีก ๑๑ ท่อน และโบสถ์มาอันปักประจำทิศอยู่ เป็นของเก่ายัง
บริบูรณ์ทั้งนั้น แต่เป็นของขนาดและลายไม่เหมือนกันทั้งนั้น และโบสถ์มา
เหล่านี้ ในวัดอื่นในเมืองอ่างทองไม่มีเหมือน. นายบุญอายุ ๖๓ ปี
พยานของผู้ท้วง ได้เคยเห็นวัดไทรครั้งยังเป็นวัดร้าง ไม่ได้เบิกความ
ถึงว่าได้เห็นโบสถ์มา ว่าได้เคยเห็นแต่พระพุทธรูปหักเท่านั้น. เห็นว่า
เจ้าอธิการรอดหรือพระครูพุทธวิหารโสภณ (เกิด) คงจะไม่ชวนเอาโบ

สีมาหักไปจากอื่น ชรอยจะเป็นของพบในที่นั้นเอง และใบสีมาที่ตั้งอยู่ในบัตัน มีขนาดและลายไม่เหมือนกัน ชรอยผู้ตั้งที่หลังจะเอาใบสีมาที่ยังบริบูรณ์ซึ่งพบในที่นั้นบ้าง หาเอาใบใหม่ เพื่อบรรจบของที่หักหรือยังขาดจำนวนบ้าง คงพึงได้ว่าในที่นั้นได้มีใบสีมาเก่า แต่คำว่าใบสีมานั้น บั๊กอยู่ที่ดินครบ ๘ ทิศ หรือมีในทิศเหนือเพียง ๓ ใบนั้น พังว่าเป็นจริงไม่ได้ เพราะคำของพยานทั้งหลายแตกต่างกัน ที่สุดจนกำหนดลายนายสาตผู้กล่าวว่า ครังยังเป็นภิกษุอยู่วัดท้ายย่าน รับนิมนต์ของนายบางมาอยู่วัดไทร ในเวลาแรกตากถางตั้งวัดใหม่ ยังไม่สมกัน เช่นนี้จะลงสันนิษฐานว่าที่นั้นเป็นพัทธสีมาเก่าหาได้ไม่ ใบสีมามีอยู่นั้นเป็นของจัดทำมาเตรียมไว้ แต่ยังไม่ทันได้ผูกก็ได้ หากจะสันนิษฐานลงอย่างนั้น ยังจะต้องสันนิษฐานถึงแดนแห่งสีมาอีก ว่าเพียงแค่นั้นอันไม่มีอะไรเป็นหลักอีก ถ้ากำหนดแดนลงไม่ได้ ไฉนจะรักษาเขตไม่ให้พระนอกเข้าไปกล้ำกรายในเวลาสังฆกรรมได้เล่า.

๙. เมื่อพังไม่ได้ว่าเป็นพัทธสีมาเก่า จะพึงได้หรือไม่ ว่าสถานนั้นเป็นวิสุงคาม. ถ้าครั้งโบราณได้เป็นวิสุงคามเก่ามาแล้ว ก็คงได้ผูกเป็นพัทธสีมาแล้ว เมื่อพังไม่ได้ว่าเป็นพัทธสีมา ก็พึงไม่ได้ว่าเป็นวิสุงคามเก่ามาแล้ว ตั้งแต่เจ้าอธิการรอดได้สร้างอุโบสถขึ้น ก็รับรองทั่วกันว่า ไม่ได้ขอพระราชทานเป็นวิสุงคาม เรายังได้ให้ตรวจดูในราชกิจจานุเบกษา ตั้งแต่พุทธศักราช ๒๔๓๒ ถึง ๒๔๕๐ ในข่าวพระราชทานวิสุงคาม ก็ไม่มีชื่อวัดไทรเมืองอ่างทอง แม้ในชั้นหลังก็พังไม่ได้ว่าเป็นวิสุงคาม.

๑๐. จะถือเอาความรับรองของฝ่ายบ้านเมืองให้ตั้งวัด ว่าเป็นบ้านต่าง ชื่อว่าเป็นวิสุงคามอยู่ในตัวเอง จะได้หรือไม่ กล่าวทั่วไปเห็นว่าได้. แต่กล่าวเฉพาะวัดไทร แม้จักได้ความรับรองของบ้านเมืองในครั้งโบราณ แต่สงฆ์ไม่ได้อยู่ กรอบครองติดต่อมา ร้างเสียช้านาน ขาดกรรมสิทธิแล้ว คงเกี่ยวกับบ้านที่ถุกหักสัถ์ จับจองอันหาเจ้าของปักรักษามิได้ เวลาที่ตั้งวัดขึ้นใหม่ภายหลัง เป็นคราวที่ตั้งธรรมเนียมขอพระราชทานวิสุงคามขึ้นแล้ว ไม่ได้ทำอย่างนั้น ไปตั้งเอาตามลำพังเองชื่อว่ายังไม่ได้ความรับรองของบ้านเมือง จะถือเอาเป็นบ้านต่างเป็นวิสุงคามอยู่ในตัวเองไม่ได้. หากจักเป็นบ้านต่างได้ เขตชุมชนสงฆ์จะต้องทั่วทั้งวัด เมื่อทำสังฆกรรมเป็นต้นว่าอุปสมบทไม่ได้นำฉันทะของภิกษุผู้ไม่ได้เข้าประชุมด้วย เอาอย่างพัทธสีมา อันมีแดนแคบ กรรมที่ทำนั้นวิบัติใช้ไม่ได้.

๑๑. พิจารณาเห็นเช่นนั้น เราวินิจฉัยว่า ที่ตั้งอุโบสถวัดไทร เมืองอ่างทองบัดนี้ จัดเป็นสีมาอย่างใดอย่างหนึ่งไม่ได้ ใช้เป็นที่ทำอุโบสถปวารณาและสังฆกรรมไม่ได้ ห้ามไม่ให้ใช้ต่อไป กว่าจะได้พระราชทานพระบรมราชานุญาตให้เป็นวิสุงคามสีมา ภิกษุผู้อุปสมบทวัดไทรนั้นจึงอุปสมบทใหม่ ให้ยกคำวินิจฉัยของพระธรรมราชานุวัตร (แสง) เจ้าคณะมณฑลเสีย ให้ถือเอาคำวินิจฉัยนี้เป็นประมาณ.

๑๒. เราตีพระสุวรรณนิมลศีล รองเจ้าคณะมณฑลไว้ด้วยว่า เมื่อจะบอกเรื่องนี้เข้ามาขอเรียนปฏิบัติ หาได้ส่งจำนวนเข้ามาทั้งหมดไม่ ปิดข้อความอันปรากฏในจำนวนว่า วัดนั้นเป็นวัดร้าง เจ้าอธิการรอก

พึงสร้างอุโบสถขึ้น ใบสีมานั้นพระครูพุทธวิหารโสภณ (เกิด) ได้ก่อ
ฐานตั้งขึ้นตามลำพังซ้ำผูกยืนยันว่ามีใบสีมาทำด้วยหินหนักประมาณ
ร้อยซ่งเศษ (อันไม่มีในสำนวน) บั๊กอยู่ในบริเวณอุโบสถโดยรอบ
เป็นที่ให้เห็นว่า อุโบสถก็ของเก่า ใบสีมาก็ของเก่า กงชาดแต่ลูก
นิมิตรเท่านั้น หากพระราชเวทีพุดขึ้นในที่ประชุม จึงได้รู้ ได้สอบถาม
และเรียกสำนวน ยังปิดเสียอีกเล่า ส่งแต่คำค่านของเจ้าอธิการอ่อนมา
ใบเดียว แต่เราเรียกได้มาจากเจ้าคณะเมืองแล้ว วินิจฉัยเรื่องสีมา
เป็นสำคัญ รองเจ้าคณะมณฑลทำเช่นนั้น ไม่สมควรเลย.

๑๓. อีกฝ่ายหนึ่ง เราชมพระครูวิเศษชัยสิทธิ เจ้าคณะเมือง
อ่างทองว่า เป็นผู้หนักในพระศาสนา เอาใจใส่ไต่สวนเรื่องนี้โดยถ้วนถ
สมควรเป็นผู้ใหญ่ได้.

วินิจฉัยไว้ ณ วันที่ ๒ ตุลาคม พุทธศักราช ๒๔๕๗.

(ลงพระนาม) กรม-วชิรญาณวโรรส.

(สำเนา)

พระมหาสมณวินิจนัย วิวาธกรณเรื่องวิรูปสมบต ที่เมืองระนอง

๑. เติมที่พระครูระนองวินัยมุนีวงศ์ เจ้าคณะเมืองกิตติมศักดิ์ เมืองระนอง มีหนังสือถึงกรมราชบัณฑิตว่า พระครูได้เห็นพระมหาสมณวินิจนัยเรื่องวิรูปสมบตในแถลงการณ์คณะสงฆ์เล่ม ๑ จึงได้เฝ้าอย่างทำตาม พระครูศีลพงศ์คุณารักษ์ผู้รั้งตำแหน่งเจ้าคณะเมืองคัดค้านว่าวิธีนั้นไม่ถูก ใช้ไม่ได้ ผู้อุปสมบทวิธีนั้น ให้อุปสมบทเสียใหม่พระครูระนองวินัยยังเชื่อถือพระมหาสมณวินิจนัยนั้นอยู่ ยังไม่ยอมทำตาม แต่ภายหลังได้ความจากสำเนาหนังสือของพระครู ที่เจ้าคณะมณฑลส่งมาว่าพระครูได้ยอมทำตามแล้ว.

๒. ได้ตั้งกระทำให้พระครูศีลพงศ์แก่ แก้วว่า ไม่ได้ค้านพระมหาสมณวินิจนัย ได้ค้านว่าทำไม่ถูกพระมหาสมณวินิจนัย คือสวดเป็นญัตติทุติยกัมมวาจาไป.

๓. พระธรรมปาလာจารย์มหาสังฆปาโมกข์ เจ้าคณะมณฑลส่งคำพยานกลางในชั้นไต่สวนเข้ามา ตามคำพระครูให้ผู้สวดกรรมวาจา พระแดง พระทิว ๓ รูป วัดสุวรรณคีรีวิหาร (ที่โจทก์อยู่) พระเกต วัดอุปนันทาราม (ที่จำเลยอยู่) ได้ความร่วมมือกันว่าสวดเป็นญัตติทุติยกัมมวาจา ที่พยานกล่าวขึ้น สุณาทู เม เพียงสองหน และพระครู

ระนังควินัย เป็นอุปชฌายะเอง สวดเอง ก็มีคราวหนึ่ง.

๔. โจทก์เข้ามากรุงเทพฯ จึงให้เรียกจำเลยและพระครูที่ผู้สวดตามเข้ามา ได้สั่งให้พระครูที่สวดต่อหน้าเราพร้อมด้วย พระญาณวราภรณ์ พระมหานายก พระอริยกิจ ได้สอบถาม ถึงชื่อนายผู้บวชทั้งพระครูระนังควินัยทั้งพระครูที่ทัก จำหาได้ไม่บอกได้เพียงสองชื่อ คือ จุลลภโค ๑ อสสุโย ๑ อนุญาตให้เอาชื่อนั้น เข้าสวดก็เปลี่ยนวิภัติไม่เป็นให้พระครูระนังควินัยแก้ ก็แก้ไม่ได้ ทั้งมีหนังสือทางคฤอยู่ ลองให้สวดกรรมวาจาแบบใช้ชื่อผู้บวชว่านาโค ใช้ชื่ออุปชฌายะว่า ติสโส พระครูที่ทักก็สวดไม่ได้อีก ให้พระครูระนังควินัยสวด ก็สวดไม่ได้ ให้พระครูศีลพงศ์สวด ก็สวดไม่ได้เหมือนกัน แต่กรรมวาจาแบบแท้ ๆ ยังสวดไม่ได้.

๕. เราให้วินิจฉัยว่า พระครูระนังควินัยทำอุปสมบทกรรมไม่ถูกต้องตามพระมหาสมณวินัยจัญ ทำด้วยความมกมาย เพียงเท่านั้นก็เป็นกรรมวิบัติอยู่แล้ว เข้าสวดเพียงญัตติทุติยก็มมวาจาและสวดเองก็มี เป็นกรรมวิบัติแต่ละอย่าง ๆ ฝ่ายพระครูศีลพงศ์ก็ค้านด้วยความมกมายเหมือนกัน อันผู้จะค้านเขา ต้องสวดได้เอง จึงจะรู้ว่าเขาสวดผิด แต่เผอิญค้านถูกเข้า อุปสมบทกรรมที่ทำนั้นใช้ไม่ได้ แต่ว่าได้ทำใหม่แล้ว ก็เป็นแล้วกัน เมื่อไม่มีใครคัดค้าน.

๖. อันอุปชฌายะย่อมเป็นหลักในอุปสมบทกรรม ถ้าจำกรรมวาจาไม่ได้ ผู้สวด ๆ ผิด ใครเล่าจักทัก แม้งานแบบทาน ถ้าจำไม่ได้เขาสวดผิดก็ทักไม่ทัน. เหตุนี้เราสังฆตพระครูระนังควินัยและพระครู

ศีลพงศ์ ยังไม่ให้เป็นอุปัชฌายะ ให้อุปสมบท กว่าจะจำขานนาค
สรณคมน์ กรรมวาจา แบบ และอนุศาสน์ได้แม่นยำ จนสามารถจะทัก
เขาได้ และได้สอบสวดในสำนักผู้ชำระอักษรให้ถูกต้อง และสั่งทพระครู
หิตยังไม่ให้สวดกรรมวาจาอุปสมบท กว่าจะจำได้แม่นยำ สวดปากเปล่า
ได้คล่อง สอบอักษรถูกต้องแล้ว ถ้าไม่สามารถ ก็สั่งให้งดเลยทั้ง
สามรูป.

๗. ในเวลานี้เมืองระนองชดด้วยอุปัชฌายะ ให้เจ้าคณะมณฑล
เองหรือส่งรูปอื่นไปให้อุปสมบทที่นั่นเป็นคราว ๆ หรือมีพระในเมือง
นั้นเองพอจะเลือกทั้งได้ก็เลือกทั้งนั้นไว้.

๘. ในที่นี้ เราตีพระครูระนองวินัยไว้ด้วยว่า เป็นผู้ม่งายแต่ไม่
เจียมตัว ถ้าใช้แบบแผนอันเป็นวิสัยของผู้รู้ จึงทำผิด ๆ ตกในฐานะ
เลินเล่อ ในกรรมอันสำคัญ ไม่สมแก่หน้าที่ของอุปัชฌายะ.

วินิจฉัยให้ไว้ ณ วันที่ ๑๔ มกราคม พุทธศักราช ๒๕๕๗.

(ลงพระนาม) กรม-วชิรญาณวโรส

(สำเนา)

พระมหาสมณวินิจนัย

ความขัดข้องของเจ้าคณะรองหนใต้ ผู้บัญชาการคณะมณฑลราชบุรี เรื่องพระยัง เติมเป็นเจ้าวัดบางแคใหญ่ เมืองสมุทรสงคราม เล่นหอยและเอาเงินของวัดนั้นไปใช้เสีย ถอดและขับแล้วจัดขึ้นและภิกษุวัดเดียวกัน ๕ รูปเข้าช่วย แล้วอุคหนุนพระยัง เจ้าคณะว่าไม่ฟัง.

สมเด็จพระมหาสมณะ กรมพระยาวชิรญาณวโรรส เสด็จประทับในมหาเถรสมาคม ประทานพระมหาสมณวินิจนัยความขัดข้อง ของพระธรรมวโรดม เจ้าคณะรองหนใต้ผู้บัญชาการคณะมณฑลราชบุรี เรื่องพระยัง เติมเป็นเจ้าวัดบางแคใหญ่ เมืองสมุทรสงคราม เล่นหอยและเอาเงินของวัดนั้นไปใช้เสีย ถอดและขับแล้วจัดขึ้น และภิกษุวัดเดียวกัน ๕ รูปเข้าช่วยอุคหนุนพระยังเจ้าคณะว่าไม่ฟัง ไว้ดังต่อไปนี้:—

เรื่อง พระมหาสิทธิการ เจ้าคณะเมืองสมุทรสงคราม ได้ออกหนังสือสั่งถอดพระอธิการยัง วัดบางแคใหญ่ และขับเสียจากวัดนั้น แต่ในหนังสือนั้น เรียกวินิจนัย ยกโทษหลายกระทง คือ.

๑. เล่นหอย.

๒. เอาผลประโยชน์ของวัดไปใช้เป็นส่วนตัวเสียแล้ว จำหน่ายว่าปฏิสังขรณ์วัด.

๓. รับเงินมาจากนายอยู่ ๕๖๐ บาทแล้ว เอาใช้เสียเอง แล้วตี

สวนวัดให้เขาเก็บใช้.

๔. เรี่ยรายเอาเงินเขาวัว จะหล่อพระพุทธรูปไว้สำหรับวัด แล้วเอาไปใช้เสีย และทองของสงฆ์ที่รวบรวมว่าจะหล่อ ก็เอาขายเสีย.

๕. ผิดทานบนว่าจะไม่เล่นหวย และเอาผลประโยชน์ของวัดไปใช้อีก.

๖. แกล้งหาความใส่โทษเจ้าคณะเมือง. และอ้างอำนาจพระราชบัญญัติลักษณะปกครองคณะสงฆ์ ร. ศ. ๑๒๑.

พระยังอุทธรณ์คำสั่งของเจ้าคณะเมือง ฝ่ายเจ้าคณะเมืองก็มีบอกขัดข้องเข้ามาถึงพระธรรมวโรคม ผู้บัญชาการคณะมณฑลว่า พระยังขัดขึ้นและได้พระ ๙ รูปเข้าเป็นกำลังอุดหนุน.

เจ้าคณะผู้บัญชาการมณฑล วินิจฉัยว่า เจ้าคณะเมืองทำถูกต้องแล้วให้ทำตามนั้น ส่วนพระ ๙ รูปนั้น ให้เจ้าคณะเมืองเรียกตัวมาชี้แจงก่อน ถ้ายังขัดขึ้นให้ขับไปตามพระยัง.

แม้เช่นนั้น พระยังและพระผู้เป็นฝ่ายฝาย ก็ยังขัดขึ้นไม่ยอมออกจากวัดบางแคใหญ่ ฎีกาก็ไม่ถวาย เจ้าคณะผู้บัญชาการมณฑล จึงบอกขัดข้องแก่เรา.

เรายังส่งพระพินิจนันทิเทศ เจ้าพนักงานคดี กระทรวงธรรมการ ให้เรียกพระยังและพระฝ่ายฝายมาแก้กระทู้ของเราในเรื่องนี้.

ภายหลังแต่นี้ พระยังได้ยื่นฎีกา มีข้อความคือ.

๑. แก่ตัวในการขัดขึ้นต่อเจ้าคณะทั้งสองว่า ตนไม่มีผิด ยกความผิดอย่างไร จะขอคัดคำตัดสิน ก็ไม่ยอมให้คัด และเรื่องเอาเงินวัดไป

ใช้ส่วนตัวเสีย หาได้จ่ายในการปฏิสังขรณ์ไม้นั้น ฟังจะเกิดขึ้นในชั้น
อุทธรณ์ ตนไม่รู้ หลงแก้คดีที่เจ้าคณะเมืองบอกเท่านั้น.

๒. แก้วในการที่ไม่ถวายฎีกาว่า เข้ามาเพื่อจะถวายแล้ว แต่
เป็นเวลาเราไปตรวจการคณะมณฑล.

๓. เมื่อให้การแก่พระพิณจันนิเทศ ได้ให้การพลั้งเผลอไป ๓
ข้อ ได้ทำการแก้ไขไว้แล้ว.

๔. ไม่ยอมทำตามคำพระทักษิณคณิศร จะขอถวายฎีกาก่อน.

ฝ่ายพระอยู่ พระอิน พระเกต พระเข็ม พระแข็ง พระลำ
พระพรหม พระวัน ก็เข้าชื่อกันยื่นฎีกาอีกฉบับหนึ่ง แก้วในการเข้า
อุทธรณ์พระยังว่า พระยังไม่มีผิด เจ้าคณะเมืองทำไมเป็นธรรม กล่าว
โทษเจ้าคณะเมืองว่าไม่เป็นธรรมในเรื่องอื่น ๆ และขอวินิจฉัย.

ในคำแก้กระทำของเรา พระยังให้การ ดังนี้ :-

๑. พระยังรับว่าได้เล่นหอย ได้เคยเสียเป็นจำนวนเงินระหว่าง
๘๐๐ บาทขึ้นไปหา ๑๒๐๐ บาท. แต่ยื่นคำให้การภายหลังปฏิเสธว่า
หาได้เล่นไม่.

๒. พระยังปฏิเสธว่า ไม่ได้เอาผลประโยชน์ของวัดไปใช้ส่วน
ตัวแล้ว จำหน่ายในการปฏิสังขรณ์ แต่รับว่าได้เคยเอาผลประโยชน์ของ
วัดไปใช้ส่วนตัว ประมาณ ๔ ครั้ง ๑๐ ครั้ง ครั้ง ๑ อย่างน้อย ๑๐
บาท อย่างมาก ๘๐ บาท แต่ได้ใช้แล้ว.

๓. พระยังรับว่า ได้รับเงินมาจากนายอยู่ ๕๖๐ บาทจริง แต่
ปฏิเสธว่า ไม่ได้เอาไปใช้เสียเอง ได้จ่ายไปตามบัญชีหมายเหตุอักษร ข.

และยื่นคำให้การภายหลังว่า ได้จ่ายในการปฏิสังขรณ์วัดตลอดมา
ประมาณ ๘ ปี ๙ ปี.

๔. พระยังปฏิเสธว่า หาได้เรียรายเอาเงินจากราษฎรว่า จะหล่อ
พระพุทธรูปไม่ แต่กล่าวแก้ว่า พระพุทธรูป ๔ องค์นั้น พระยังได้
ทองจากพระสงฆ์บ้าง จากญาติโยมบ้าง จ้างช่างหล่อขึ้น เดิมหมายจะ
เอาไว้สำหรับวัด ภายหลังไม่มีเงินจะให้ป็นค่าจ้างช่างหล่อ จึงได้ขายให้
ผู้มีชื่อเป็นองค์ ๆ ไปทั้ง ๔ องค์ ได้เงินไม่พอแก้ค่าจ้างหล่อ ได้เงิน
มาผ่อนใช้ช่างหล่อบ้าง ใช้การส่วนตัวบ้าง ในที่สุดได้ใช้เสร็จแล้ว
เงินรายหลังนี้ได้มาจากไหน พระยังหาได้ระบุไม่. แต่พระยังยื่นคำให้
การแก้เมื่อภายหลังว่า พระพุทธรูปเหล่านี้ เมื่อพระยังไม่มีเงินจะให้
ช่างหล่อแล้ว มีผู้ช่วยออกเงินให้ แต่เขาขอเชิญเอาไปบูชา.

ข้อ ๑. พระยังรับแล้วกลับปฏิเสธในเรื่องเล่นหวยนั้น จำต้อง
เป็นมุสาข้างหนึ่ง ข้อนี้ได้ตั้งกระทู้ให้แก้ ที่พระยังจะต้องมีสติ
เพียงไร ทั้งเรื่องเจ้าคณะเมืองก็ได้กล่าวยกโทษ ที่พระยังรู้ตัว
อยู่แล้ว แก่ตัวว่าพลั้งเผลอไม่หลุด และการที่พระยังขาดแคลนทรัพย์จน
ถึงถูกลงโทษเพราะเอาทรัพย์ของวัดบางแคใหญ่ไปใช้เสียนี้ ยังเป็นเหตุ
ประกอบให้สันนิษฐานเห็นว่าพระยังเล่นหวยจริง ตามคำให้การครั้งแรก
และในทานบนที่พระยังทำให้ไว้แก่เจ้าคณะเมือง พระยังก็รับว่าได้เล่น
หวยจริง.

ข้อ ๒. พระยังรับอยู่เองแล้วว่าได้อาเงินของวัดนั้นไปใช้ส่วนตัว
ทั้ง ๙ ครั้ง ๑๐ ครั้ง คงปฏิเสธเพียงว่า ไม่ได้จำหน่ายขาดจ่ายตัวว่า

จ่ายในการปฏิสังขรณ์ มีมากได้ใช้แล้ว หากเป็นจริงตามนี้ พระยาก็ไม่พินิจ.

ซ้ำในบัญชีหมายเหตุอักษร ข. มีรายจ่ายที่ไม่น่าจะเห็นว่าเกี่ยวกับการวัด เช่นซื้อขาม ซื้อไม้แผ่นเรือบด ใช้หนี้ผู้มีชื่อ ยังมีชื่อข้าวสารอีก แต่รายหลังถ้าซื้อเลี้ยงพระทั่วไป จำหน่ายได้แต่ในบัญชีหาได้ระบุชัดไม่ และในบัญชีรายรับ หมายเหตุอักษร ก. นายชูให้ค่าเช่าสวนตั้งแต่ ร. ศ. ๑๒๕ ถึง ๑๒๙ ปีละ ๒๐ บาท ที่ควรจะเป็น ๕ ปี ๑๐๐ บาท แต่ข้างทำว่า ๓ ปี ๖๐ บาท ขาดเงินอยู่ ๔๐ บาท พระยั้งแก้วว่า นายชูเพิ่งเข้าทำเมื่อ ร. ศ. ๑๒๗ และบัญชีนี้พระยั้งให้ทำมาสองปีแล้ว อันบัญชีไม่ว่าทำเมื่อไร จำต้องเป็นของถูกต้องที่ควรเชื่อได้ ซ้ำจะนำมาเป็นเครื่องพิสูจน์ ความสุจริตของตน จะต้องตรวจตราอีกชั้นหนึ่ง และคำว่าที่อันนายชูเช่านั้น เติมนายแก่นทำอยู่เปล่าไม่ได้ค่าเช่า ไม่สมกับค่าข้างต้นของตนเองว่า นายชูเช่าต่อจากอำแดงหริ่ม ถ้าต่างตำบลกัน ก็เป็นบ้งสวนไว้อีกตำบลหนึ่ง เห็นว่าการที่พระยั้งกล่าวว่านายชูเพิ่งเข้าเมื่อ ร. ศ. ๑๒๗ นั้น เป็นแต่คำแก้ตัวแต่ไม่สม จับได้ว่าเป็นเท็จ ข้อความในบัญชีสองบัญชีนี้ ส่อให้เห็นว่า คำแก้ของพระยั้งว่า ได้ใช้เงินวัดแล้วนั้น พังเอาเป็นจริงไม่ได้ คำแก้ของพระยั้งว่าหาได้จำหน่ายขาดตัวในการปฏิสังขรณ์ไม่นั้น ข้อขึ้นเจ้าคณะเมืองไคยกขึ้นกล่าวชัดเจนในหนังสือสั่งถอดและขับว่า ได้ไต่สวนแล้ว ของที่อ้างว่าจ่ายเงินวัดทำนั้น มีตัวผู้บริจาครัษฎ์สร้างทั้งนั้นระบุชื่ออำแดงหริ่มหรือหล้า อำแดงเหลียม อำแดงพริ้ง ชอบแต่

พระยังจะอ้างผู้มีชื่อเหล่านั้นเป็นพยาน เพื่อพิสูจน์ตัว แต่พระยังหาอ้างไม่ และบัญชีจำหน่ายของพระยังนั้น ไม่ใช่บัญชีทำประจำปี ทำเมื่อเกิดเรื่องนั้นแล้ว ทั้งจำนวนเงินก็บกพร่อง รายรับยอดไม่ถูกกันก็มี คำจำหน่ายของพระยังในข้อนี้ฟังเอาเป็นจริงไม่ได้.

ข้อ ๓ พระยังจำหน่ายว่า รับเงินมาจากนายอยู่ ๕๖๐ บาทแล้ว ได้จ่ายไปตามบัญชีหมายอักษร ข. ภายหลังแก้ว่าได้จ่ายในการปฏิสังขรณ์วัดตลอดมา ประมาณ ๘ ปี ๙ ปีนั้น รายจ่ายในบัญชีหมายอักษร ข. หาได้เป็นรายปฏิสังขรณ์อย่างเดียวไม่ และว่าจ่ายในการปฏิสังขรณ์ตลอดมา ๘ ปี ๙ ปีนั้น ตามคำให้การของพระยังเองว่า นายอยู่เช่าตั้งแต่ ร. ศ. ๑๓๐ ตรง พ. ศ. ๒๔๕๔ ตั้งแต่บัดนั้นมายังไม่ถึง ๘ ปี หากจะเข้าใจว่าเอาไปใช้รายปฏิสังขรณ์ในปีก่อน ๆ ที่ว่าบัญชีรายรับหมายอักษร ก. ไม่พอแก่บัญชี รายจ่ายหมายอักษร ข. ๗๕๘ บาท ๔๔ สตางค์ก็ไม่ได้ การจ่ายปฏิสังขรณ์เป็นการจ่ายขาดตัว ไม่ใช่ทางที่จะกู้เขามาทำ บัญชีจ่ายท่วมบัญชีรับนั้น ส่อให้เห็นว่าบัญชีนั้นไม่แน เป็นแต่ทำขึ้น พอเป็นเครื่องจำหน่ายทรัพย์สินที่ยังขาด ในทานบนของพระยังเองที่ทำให้ไว้แก่เจ้าคณะเมือง พระยังยอมรับใช้เงินในส่วนทำชั่วของพระยังในคำให้การแก้กระทุ้พระยังว่าเงินราย ๕๖๐ บาท จำหน่ายว่าใช้การในวัด เจ้าคณะเมืองไม่ยอม และได้ใช้ไปแล้ว ๔๐ บาทนี้ส่อให้เห็นได้ว่า พระยังได้เอาเงินนั้นไปใช้ส่วนตัวจริง จนยอมรับจะใช้แล้ว แต่กลับจำหน่ายขาดตัวเสียภายหลัง ถ้าใช้ในการวัดจริง แต่เจ้าคณะเมืองไม่เชื่อ จะให้ใช้ ชอบแต่พระยังจะถวายเป็นฎีกา เมื่อได้

อุทธรณ์แล้ว จริ่งอยู่พระยังไต่ขึ้นฎีกา แต่ไม่ได้ร้องในทางนี้ ร้องในทางว่าเจ้าคณะเมืองข่มขึ้นให้ตนใช้ จนตนต้องเข้าไปแล้ว ๔๐ บาท นำจะให้พิจารณาและลงโทษโดยฐานปล้นหาอาหาร เราถามเจ้าคณะผู้บัญชาการมณฑล ทราบว่าเรื่องนี้เป็นเพราะพระยังเล่นห่วยและเอาเงินวัดไปใช้ เราจึงเรียกพระยังมาถามว่า เรื่องนี้ เจ้าคณะกล่าวว่า เป็นเพราะพระยังเล่นห่วยและเอาเงินวัดไปใช้เสีย พระยังปรารถนาจะให้เราพิจารณาตามฎีกาของพระยัง หรือจะขอลอนฎีกา พระยังอ้างอยู่สักครูหนึ่งแล้ว ขอลอนฎีกา นี้ส่อให้รู้ว่าพระยังไม่กล้าพิสูจน์.

ข้อ ๔ เรื่องขายพระพุทธรูปนั้น ในคำให้การแก่กระทัพระยังรับแต่แก้ตัวว่า เพราะไม่มีเงินจะให้ เป็นค่าจ้างแกะช่างหล่อ แม้จะแก้ในภายหลังว่า ผู้มีชื่อเหล่านั้นช่วยออกค่าจ้างแล้วขอเชิญไปไว้บูชา ก็ไม่ต่างจากขาย เพราะทองเป็นของได้มาจากเจ้าของต่างราย ที่เขาบริจาค โดยเชื่อถือพระยังว่าจะหล่อเอาไว้ที่วัด แม้ไม่ได้ความชัดว่า ใครได้บริจาคเงินเพื่อสร้างพระพุทธรูปเหล่านั้นบ้าง แต่มีในบัญชีรายจ่ายหมายอักษร ข. ว่าจ้างขัดพระ ๘๐ บาท นี่พระยังแก้ว่าหาใช่พระพุทธรูปที่หล่อนั้นไม่เป็นของหล่อสำหรับวัดนานประมาณร้อยปี หน้าตัก ๒๐ นิ้ว ตามคำให้การของพระยัง ค่าจ้างขัดนั้นละ ๗ บาท ต้องเป็นค่าจ้าง ๑๔๐ บาท ตามนี้ต้องเป็นนิ้วละ ๔ บาท เมื่อพระยังจ้างได้ถูกต้องอย่างนี้ เหตุไฉนจึงจ้างพระที่หล่อนั้นไปเล่า นี้ส่อว่าพระยังเอาเงินวัดจ่ายจ้างขัดพระพุทธรูปรายหลังนั้นด้วย เมื่อเป็นเช่นนี้ต้องลงสันนิษฐานว่าพระยังขายพระพุทธรูป ที่ควรจะตกเป็นของวัดบางแคใหญ่เสีย.

คดีเช่นนี้ ในส่วนอาณัติกร เจ้าหน้าที่ฝ่ายธุรการแต่งพนักงาน
 อัยการเป็นโจทก์ฟ้อง แต่ในฝ่ายพระพุทธรักษา ยังไม่มีธรรมเนียม
 เป็นหน้าที่ของเจ้าคณะจะสอดส่อง เมื่อได้ความแน่ชัดว่าลูกคณะประพฤติ
 มิชอบก็อาจออกคำสั่งลงโทษได้ ถ้าลูกคณะผู้ถูกลงโทษ เห็นไม่เป็น
 ธรรม หรือยังจะต่อสู้ ขอบทูลขออุทธรณ์ได้ในชั้นนี้ จึงเป็นอธิกรณ์ที่ลูก
 คณะเป็นโจทก์อุทธรณ์คำสั่งของเจ้าคณะ เจ้าคณะเป็นจำเลย. พระ-
 มหาสัทธิการเจ้าคณะเมืองสมุทรสงคราม ออกคำสั่งถอดพระยังจาก
 ตำแหน่งเจ้าอาวาส และขับเสียจากวัดบางแคใหญ่ ยกโทษว่าเล่นห่วย
 และเอาเงินของวัดนั้นไปใช้ส่วนตัวเสีย ทำอุทธรณ์ในพระราชบัญญัติ
 ลักษณะปกครองคณะสงฆ์ ร. ศ. ๑๒๑ (พ. ศ. ๒๔๔๕) มาตรา
 ๓๒ ข้อ ๒ ถ้าพระยัง ยังจะต่อสู้ก็ควรร้องอุทธรณ์และถวายฎีกาโดย
 ลำดับ พระยังได้ร้องอุทธรณ์แล้ว แต่เมื่อพระธรรมวโรดมผู้บัญชา
 การคณะมณฑลตัดสินยืนตามคำสั่งเจ้าคณะเมือง พระยังหาได้ถวาย
 ฎีกาไม่ แก้วในตัวในคำให้การว่า ขอคัดคำวินิจฉัยของเจ้าคณะมณฑล
 เจ้าคณะเมืองไม่ยอมให้คัด ในฎีกาคราวหลังว่า เมื่อมกราคมหลังเข้า
 มากรุงเทพฯ เพื่อจะถวายฎีกา แต่เราไปตรวจคณะมณฑลเสีย ถ้าจริง
 ตามคำค้น ชอบแต่จะร้องฎีกาเท่าความที่ตนรู้เช่นถูกถอดถูกไล่ และ
 ขอคัดคำตัดสินไม่ได้ ส่วนคำหลังนั้นเป็นแต่สักว่าคำแก้ตัว เพราะพระ
 ธรรมวโรดมได้ร้องขัดข้อง และเราได้สั่งให้พระยังแก้กระทู้ไว้ ก่อน
 ไปตรวจคณะมณฑลกรุงเทพฯ พระยังถือเอาเลขที่ถูกเรียกเข้ามาแก้
 กระทู้นั้นเองว่า เข้ามาเพื่อจะถวายฎีกา ก็พอถูกเรียกให้ไปแก้กระทู้

แก้อย่างนี้ไม่หลุด เป็นอันขั้ตคำสั่งเจ้าคณะเมืองและเจ้าคณะผู้บัญชาการมณฑล.

พิจารณาเพียงเท่านี้ ก็ได้ความที่เชื่อได้แล้วว่า พระยังเล่นหยว และเอาเงินของวัดบางแคใหญ่ไปใช้ส่วนตัวเสีย แล้วจำหน่ายว่าเอาใช้ในการวัด มีความผิดฐานยกยอกทรัพย์ของวัด ล่อแหลมต่ออาหารหากนายอุยมรรคนายกวัดนั้น นายอยู่ผู้ถือสวนนายเซยช่างหล่อ จะเบิกความสมอ้างของจำเลย ก็ไม่ทำอิทธิกรณของจำเลยอันเนื่องในทางพระพุทธอาณาให้ดีขึ้นได้ จึงตเสียมิได้สืบ เจ้าคณะเมืองสั่งถอดพระยังจากตำแหน่งเจ้าวัดบางแคใหญ่ และเจ้าคณะผู้บัญชาการมณฑลตัดสินยืนตามคำเจ้าคณะเมืองนั้น ชอบแล้ว แต่ขอให้บัพพาชเนียกรรมจากวัดบางแคใหญ่นั้นเป็นแต่พลักไปพอฟันเขต จะไปเที่ยวจรจัดอยู่ในที่อื่นอีก ปาปภิกษุ เช่นนี้ไม่ควรให้อยู่ในพระศาสนา ส่วนขั้ตคำสั่งเจ้าคณะนั้นให้เพิ่มโทษขึ้นอีกโสทหนึ่ง โดยฐานลงทัณฑ์กรรม เราสั่งลงทัณฑ์กรรมพระยังให้ตักน้ำ ๕๐ บาตรแล้วให้สีกเสีย ห้ามไม่ให้บรรพชาอุปสมบทอีกต่อไป ให้ผู้รับสั่งบังคับตามนี้. เราสั่งยกฎีกาของสมียังเสีย.

คำวินิจฉัยนี้ไม่เปลื้องสมียังจากความเป็นผู้ต้องสำนอง เพราะเอาเงินวัดบางแคใหญ่ไปใช้นั้น ในทางอาณาจักร.

ในที่นี้เราขอติพระทักษิณคณิศรไว้ด้วยว่า รู้แล้วว่าสมียังเป็นปาปภิกษุเช่นนี้แล้ว ยังไปขอเจ้าคณะเมืองสมุทรสงครามให้ขึ้นใจยกย่องต่อไปอีก เป็นผู้อุคตหนุนอลัชชี ไม่เห็นแก่พระศาสนา จนสมียัง

ได้ชื่อง่ายความยุ่งยากซ้ำเติมขึ้น ไม่สมเป็นผู้ใหญ่ และทิพระมหา
สิทธิการว่า ลุอำนาจเก่ายาคติ เกรงใจพระทักษิณคณิศรจนเกินดี
กลับยกย่องพระที่ตนรู้แล้ว ว่าประพฤติกเลาะไว้อีก.

บัดนี้จักพิจารณาและวินิจฉัยคดีของพระ ๙ รูปนั้นต่อไป. ใน
พระ ๙ รูปนั้น พระขึ้นปรากฏในสำนวนว่าสึกไปแล้ว มีคำอยู่แต่ของ
๘ รูป. ในคำให้การแก่กระทู้คดี ในฎีกาก็ตี กล่าวความเจือกัน
พระ ๘ รูปนี้แก้ตัวในการเข้าอุททนต์สมียังว่า

๑. ไม่มีโจทก์ สมียังไม่มีผิด เจ้าคณะเมืองทำไมเป็นธรรม.

๒. ในระหว่างสมียัง ยังอุททนต์ พระครูช่วงเจ้าคณะแขวง
อ้างคำสั่งเจ้าคณะเมือง ตั้งพระนามเป็นผู้รั้งตำแหน่งเจ้าอาวาส โดย
ไม่ได้รับอนุมัติของที่ประชุมบรรพชิตและคฤหัสถ์ และจะให้พวกตน
หาประกันให้พระนาม พวกตนจึงไม่ยอม.

๓. ในชั้นอุททนต์ตกแล้ว ยังไม่ยอม เพราะสมียังไม่ได้ยินยอม
ตามคำตัดสินของเจ้าคณะมณฑล.

๔. ถูกเจ้าคณะมณฑลสั่งขับ ไม่ได้ถวายฎีกานั้น ในชั้นแรกไม่
ได้คิดจะถวาย ในชั้นหลังเราไม่อยู่.

ข้อ ๑ ไม่จำต้องมีโจทก์ ดังกล่าวแล้วในหนหลัง และพิจารณา
ได้ความว่าสมียังทำผิด เจ้าคณะเมืองทำเป็นธรรมแล้ว. แม้หากเจ้า
คณะเมืองทำไมเป็นธรรม ก็เป็นธุระของสมียังจะร้องอุททนต์ ไม่ใช่
ว่าพระพวกนี้มีอำนาจเข้ามาขัดขึ้น หากจะช่วยก็ควรช่วยเอาธุระส่วน
ตัวของสมียังเท่านั้น พระเหล่านั้นเข้าโต้เถียงคัดค้าน มีผิดฐานเข้า

อุกหนุ่นผู้มีความผิด.

ข้อ ๒ สมียังถูกเจ้าคณะถอกและขับ ในระหว่างอุทธรณ์ทำการ ในหน้าที่เจ้าอาวาสไม่ได้อยู่เอง ต่อเมื่อชำระคดีแล้ว จึงจะคืนเข้าว่า การได้ เจ้าคณะเมืองตั้งผู้รั้งตำแหน่งเจ้าอาวาส ชอบแล้วไม่จำเป็นต้อง ได้อนุมัติของที่ประชุม เพราะทำการชั่วคราว ทั้งในเวลาหยุดหยิก กว้าง พระพวกลี้ไม่หาประกันให้ผู้รั้งตำแหน่งเจ้าอาวาสมีผิดฐานขัดคำสั่งเจ้าคณะ.

ข้อ ๓ เมื่ออุทธรณ์ตกแล้ว สมียังไม่ยินยอม ก็ชอบแต่จะถวาย ฎีกา พระพวกลี้ยกเอาความข้อนี้ขึ้นต่อสู้ ไม่พ้นผิดฐานอุกหนุ่นผู้มีความผิด.

ข้อ ๔ เมื่อไม่คิดจะถวายฎีกา แต่ไม่ออกจากวัด มีผิดฐานขัดคำสั่งเจ้าคณะอีก.

พิจารณาได้ความว่า พระอยู่ พระอิน พระเกตุ พระเข็ม พระเซ่ง พระลำ พระพรหม พระวัน มีผิดฐานเข้าอุกหนุ่นผู้ผิด และขัดคำสั่งเจ้าคณะทั้งนี้ เจ้าคณะผู้บัญชาการมณฑล ว่าไม่พึงจึงสั่ง ให้ขับเสียจากวัดบางแคใหญ่ขึ้น ชอบแล้ว นอกจากนั้นพระพวกลี้ยัง เก็บเอาเรื่องอื่นไม่เกี่ยวกับตนมาร้องอีก หาความเจ้าคณะเมืองนอกทาง ฎีกาของพระ ๘ รูปนี้ฟังไม่ขึ้น เราสั่งยกเสีย แต่ในพระพวกลี้ พระอยู่เป็นบัจจัยชักชวนพระนอกนี้ให้ก่อความยุ่งยากขึ้น ควรจะได้รับโทษหนักกว่า และการขับนั้น ไม่ควรจะปล่อยให้ยวกระเงินอยู่ ให้กำหนด เขตแห่งบัพพาชนียกรรม และเพิ่มโทษดังนี้.

๑. ให้ลงทัณฑ์กรรมพระอยู่ให้ตกน้ำ ๓๐ บาตร และขับเสียจากเมืองสมุทรสงคราม จะอยู่ในเมืองอื่นได้ แต่ห้ามไม่ให้อยู่ในแขวงที่ติดต่อกับเมืองสมุทรสงคราม.

๒. พระอินเป็นรองตัวการ ให้ขับเสียจากแขวงอัมพวาจะอยู่ในแขวงอื่นแห่งเมืองเดียวกันได้ แต่ห้ามไม่ให้อยู่วัดห่างจากวัดบางแคใหญ่ไม่ถึง ๑๐๐ เส้น (หนึ่งร้อยเส้น).

๓. พระเกตุ พระเข้ม พระเซ่ง พระลำ พระวัน ๖ รูปเป็นแต่ผู้พลอยตามพระอยู่ ให้ขับจากวัดบางแคใหญ่จะอยู่วัดอื่นในแขวงเดียวกันก็ได้ แต่ต้องห่างจากวัดบางแคใหญ่กว่า ๕๐ เส้น (ห้าสิบเส้น).

๔. ให้พระเหล่านี้หาวัดอยู่เองก่อน แต่ห้ามไม่ให้อยู่รวมกันวัดเดียวตั้งแต่ ๒ รูปขึ้นไป หาได้แล้ว ให้เจ้าคณะมอบตัวไป ถ้าไปอยู่ต่างเมือง เป็นหน้าที่ของเจ้าคณะผู้บัญชาการมณฑล ถ้าไปอยู่ต่างแขวงเป็นหน้าที่ของเจ้าคณะเมือง ถ้าไปอยู่ต่างวัดในแขวงเดียวกัน เป็นหน้าที่ของเจ้าคณะแขวง ถ้าหาเองไม่ได้ให้เป็นหน้าที่ของเจ้าคณะจะจัดฝากให้อยู่ในวัดใดวัดหนึ่ง แต่ให้ต้องตามกำหนดอันกล่าวแล้ว.

ให้ผู้รับสั่งลงทัณฑ์กรรมแก่พระอยู่และขับพระอยู่กับพระนอกนออกจากวัดบางแคใหญ่คราวหนึ่งก่อนแล้ว มอบตัวไว้แก่เจ้าคณะในท้องถิ่น จัดการต่อไปตามกำหนด.

วินิจฉัยให้ไว้ ณ วันที่ ๘ เมษายน พุทธศักราช ๒๔๕๘.

(ลงพระนาม) กรม-วชิรญาณวโรส

พระมหาสมณวินิจนัย

แก้วิธีบรรพชาของคณะธรรมยุติกนิกาย

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ศรีสุคต
ขัตติยพรหมจารี ฯลฯ บรมนาถบพิตร พระมหาสมณะ ประทับในที่
ประชุมพระเถรานุเถระคณะธรรมยุติกนิกาย ทรงพระปรารภถึงวิธีให้
บรรพชาที่ใช้กันมา อันไม่ตรงแก่ความจริงใจก็มี อันชั่วทรากก็มี ทรง
ปรึกษาคัวยพระเถรานุเถระ ลงมติกันโดยมากแล้ว ประทาน
พระมหาสมณวินิจนัยแก้วิธีให้บรรพชาของเดิมวางระเบียบไว้ใหม่ ดัง
ต่อไปนี้ :-

๑. คำขอผ้ากาสายะว่า “สพฺพทฺกฺข นิสฺสรณนิพฺพาน สจฺจิ-
กรณตฺถาย” ที่แปลว่า “เพื่อทำให้แจ้งพระนิพพาน เป็นที่ออกไปจาก
ทุกข์ทั้งปวง” ไม่ตรงต่อความจริงใจของผู้กล่าวมากกว่ามาก. การให้
ผ้ากาสายะ มาในบาลีมหาวรรคพระวินัยเพียงว่า “ให้นุ่งห่มผ้ากาสายะ”
ไม่มีคำให้ขอ ในอรรถกถากล่าวเพียงว่า “พึงให้รับผ้ากาสายะ ๓ ครั้ง
ก็ได้ ๒ ครั้งก็ได้ ครั้งเดียวก็ได้” การให้กล่าวคำขออย่างนั้นเกิดขึ้น
ในปูนแห่งฎีกาวิมตฺติโนทนี ที่อธิบายคำแห่งอรรถกถานั้น. ถ้าการให้
บรรพชามีจำกัดเพราะแก่ผู้มุ่งพระนิพพาน คำขอนั้นก็เป็นฐานะอยู่
แต่ธรรมนิยมบวชในประเทศนั้น ขยายกว้างออกไปตลอดถึงการบวช
ตามประเพณี กล่าวคำขออย่างนี้ จึงเสียความจริงใจ แม้คำขอ

อุปสมบทอันมาในบาสิแท่ ก็กล่าวเพียงว่า “สงฺฆมฺภนฺเต อุปสมฺภทฺ ยาจามิ, อุลฺลุมฺปะทฺ มํ ภนฺเต, สงฺโฆ อนุกุมฺปิ อุปาทาย” ที่แปลว่า “ท่านเจ้าข้า ข้าพเจ้าขออุปสมบทต่อสงฆ์ ขอสงฆ์จงเอ็นดูยกข้าพเจ้าขึ้น” เป็นแต่คำกลาง ไม่ได้จำกัดให้มุ่งพระนิพพานอย่างเดียว. อีกประการหนึ่ง ตามธรรมเนียมพระศาสนาถือว่า ๓ หนเป็นเการพ คำขอผ้ากาสาเยว่าเป็น ๒ อย่าง ขณะอยู่ในมือผู้บวช กล่าวขอให้ท่านรับไป ขณะอยู่ในมือท่าน กล่าวขอให้ท่านให้ ว่าอย่างละ ๓ หน สลับกันไป มาและผ้ากาสาเยเปลี่ยนมือกัน ไม่ปรากฏเป็นเการพ ทุเป็นทำเล่น น่าเกลียดอยู่. เมื่อได้ความชัดว่าคำขอผ้ากาสาเยนั้นมีขึ้นในปฐกวิมตติโนทนี จึงไม่เป็นคำสำคัญ สมควรจะแก้ไขจึงแก้ไข วาระเบียบไว้ใหม่ รวมคำขอบรรพชาและขอผ้ากาสาเยเข้าเป็นอันเดียวกัน เพ่งผ้าอยู่ในมือผู้ขอ คำขอว่าอย่างนี้ “อหํ ภนฺเต ปพฺพชฺชํ ยาจามิ อิมานิ กาสยานิ วุตฺตานิ คเหตฺวา ปพฺพาเซถ มํ ภนฺเต, อนุกุมฺปิ อุปาทาย. ทุติยम्ปิ อหํ ภนฺเต ปพฺพชฺชํ ยาจามิ, อิมานิ กาสยานิ วุตฺตานิ คเหตฺวา ปพฺพาเซถ มํ ภนฺเต, อนุกุมฺปิ อุปาทาย. ตติยम्ปิ อหํ ภนฺเต ปพฺพชฺชํ ยาจามิ, อิมานิ กาสยานิ วุตฺตานิ คเหตฺวา ปพฺพาเซถ มํ ภนฺเต, อนุกุมฺปิ อุปาทาย.” แปลว่า “ท่านเจ้าข้า ข้าพเจ้าขอบรรพชา ขอท่านเอ็นดูถือเอาผ้ากาสาเยเหล่านี้ ยังข้าพเจ้าให้บวช.”

๒. การให้สรณคมน์ ๒ คราว ว่านคคหิตเป็น ง คราวหนึ่ง เป็น ม คราวหนึ่ง ทุเป็นที่ไม่แน่ใจว่าอย่างไรถูก. พระอรรถกถาจารย์ผู้

รจนารรถถามหาพรรคพระวินัยณะให้ว่าสรณคมน์ไว้ว่า “อันอาจารย์
ผู้จะให้สรณะสาม ฟังให้ทำนิกคหิตข้างท้าย ให้ติดต่อเนื่องเป็นอัน
เดียวกันไปอย่างนี้ว่า ‘พุทฺธํ สรณํ กุจฺฉามิ’ ก็ได้ ฟังให้ทำ น
อักษรข้างท้ายให้ขาดตอนอย่างนี้ว่า ‘พุทฺธมฺ สรณมฺ กุจฺฉามิ’ ก็ได้.”
ตามคำนี้ ท่านณะให้ว่าเลือกเอาอย่างหนึ่ง ไม่ได้ณะให้ว่าทั้ง ๒
อย่าง. พวกถือพระพุทธศาสนาใช้บาลี ๒ อย่าง พวกเหนือใช้บาลี
สันสกฤต พวกใต้ใช้บาลีมคธ บาลีมคธว่านิกคหิตเป็น ง จะอาเทศเป็น
วรรคานตะก็ได้ ไม่อาเทศก็ได้. จึงว่าติดกันไปได้. ภาษาสันสกฤตว่า
นิกคหิตเป็น ม แต่ไม่ว่าอย่างนั้นเสมอไป ว่าอาเทศเป็นวรรคานตะ
ไปตามพยัญชนะหนปลาย จะว่าติดกันจะต้องว่า “พุทฺธน-สรณ-
-กุจฺฉามิ” ที่คนไม่สันท์กว่ายาก ท่านจึงณะให้ว่าขาดตอน เช่นนี้
ว่านิกคหิตเป็น ม ได้ แต่ว่าขยักที่ละบทเช่นนั้นขาดองค์ คือ “ตทกฺก-
วิชานน” เข้าใจความกันได้ในที่นี้ ใช้ไม่ได้เหมือนกัน. พวกเรา
ใช้บาลีมคธ ที่สำคัญ เช่นกรรมวาจาไม่ต้องใช้บาลีสันสกฤต กรรมวาจา
ที่สำคัญ เช่นกรรมวาจา อุปสมบทและกรรมวาจาสมมติสมา ก็ว่า
นิกคหิตเป็น ง ทั้งนั้น. อันจะทำการอย่างใดอย่างหนึ่งด้วยไม่แน่ใจ
และทำสุมไปเช่นนั้นเป็นงมงายและน่าอายอยู่. เมื่อได้ความชัดเจนเช่น
นี้แล้ว จึงถอนคำรับสรณคมน์ ว่านิกคหิตเป็น ม เสียจบหนึ่ง วาง
ระเบียบไว้ใหม่ให้ว่านิกคหิตเป็น ง เนื่องกันไปเฉพาะจบเดียว.

๓. สิกขาบทสิบ ในบาลีลงท้ายเพียง เวรมณี เท่านั้น ไม่มี
“สิกขาปทํ สมาธิยามิ” และคำท้ายมีว่า “อิมานิ ทส สิกขาปทานิ

สมาธิยามิ” เป็นคำสมาทานรวบยอดอยู่แล้ว คำว่า “สิกขาปทํ สมาธิยามิ” ในระหว่าง เพื่อเกินต้องการไป เพราะองค์ข้างต้นเป็นสรูปใน “ทส สิกขาปทานิ” อยู่แล้ว. อันสมาทานมี “สิกขาปทํ สมาธิยามิ” ทุกบทนั้น ควรใช้ในอันสมาทานไม่รวบยอด อย่างรับศีลของคฤหัสถ์ ที่ไม่ว่า “อิมานิ ปญจ สิกขาปทานิ สมาธิยามิ” จึงยกคำว่า “สิกขาปทํ สมาธิยามิ” ในระหว่างออกเสีย ให้ว่าเพียง “ปาณาติปาตา เวระณี ” เป็นต้น ว่าส่งท้ายว่า “อิมานิ ทส สิกขาปทานิ สมาธิยามิ” ที่เดียว.

๔. เพื่อกันความเข้าใจผิด ข้างท้ายพระมหาสมณวินิจัยน์ ได้เรียบเรียงวิธีขอและให้บรรพชาไว้ด้วย.

วินิจัยให้ไว้ ณ วันที่ ๘ กรกฎาคม พุทธศักราช ๒๔๕๘.

(ลงพระนาม) กรม- วชิรญาณวโรส

พระมหาสมณวินิจนัย

แก้วิธีบอกอนุศาสน์ท้ายอุปสมบทกรรม

ของธรรมยุติกนิกาย

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ศรีสุท
ขัตติยพรหมจารี ฯลฯ บรมนาถบพิตร พระมหาสมณะเสด็จประทับ
ในที่ประชุมพระเถรานุเถระคณะธรรมยุติกนิกาย ทรงพระปรารภ
การบอกอนุศาสน์ท้ายอุปสมบทกรรม ทรงปรึกษาด้วยพระเถรานุเถระ
ลงมติกັນแล้ว ประทานพระมหาสมณวินิจนัยไว้ ดังต่อไปนี้:—

๑. อนุศาสน์มาในบาลีมี ๓ หมวด บอกกาลเวลา ๑ บอกนิสสัย ๑
บอกอกรณียะ ๑. บอกกาลเวลา มีแต่คำย่อเป็นที่แนะว่า “ตาวเทว
นายา เมตพุพา อุตฺตปฺปมาณํ อากฺโขตฺตพุพฺพํ ทิวสฺสกาโค อากฺโขตฺตพุพ
สงฺคีติ อากฺโขตฺตพุพา” แปลว่า “พึงนับเงาแดดในทันใดนั้น พึงบอก
ประมาณฤดู พึงบอกส่วนแห่งวันพึงบอกข้อเบ็ดเสร็จ”. บอกนิสสัยและ
อกรณียะ มีคำย่อต่อท้าย บอกเวลาว่า “จตุตฺตารโ นิสฺสยา อากฺโข
ตฺตพุพา จตุตฺตาริ จ อกรณียานิ อากฺโขตฺตพุพานิ” แปลว่า “พึงบอกนิสสัย
๔ ประการ และพึงบอกอกรณียะ ๔ ประการ” จะพึงบอกอย่างไร มี
คำไว้ด้วยเสร็จ.

๒. ท่านแต่ก่อน ยกเอาคำแนะนำให้บอกกาลมานำว่า “ตาวเทว
นายา เมตพุพา” จนถึง “จตุตฺตารโ นิสฺสยา อากฺโขตฺตพุพา จตุตฺตาริ
จ อกรณียานิ อากฺโขตฺตพุพานิ” แล้วจึงบอกนิสสัย ๔ ประการ และ

กรณีนี้ ๔ ประการ ตามคำบาลีคำแนะนำข้างต้นขึ้นไป เหมือนคำแนะนำ บอกราชการเมื่อจะอุปสมบทจะแก้ความเขินนี้ ธรรมยุตติกนิกายจึง ผู้กัณฑ์บัญญัติ จนถึงบอกกาลเวลาด้วย และบอกไตรสิกขาต่ออีก หนึ่งข้อหนึ่ง ใช้เป็นธรรมเนียมสืบมาในนิกายนี้.

๓. คำที่ผู้กัณฑ์ใช้บอกกาลเวลานั้น มีที่เปลี่ยนมาก ผู้กัณฑ์สำหรับ อุปัชฌายะผู้รู้ภาษา ในเวลาที่พระสงฆ์ธรรมยุตยังไม่แพร่หลาย ออกไปในหัวเมืองทั้งหลาย อุปัชฌายะในหัวเมืองผู้ไม่สันตติในมคธ ภาษา ย่อมบอกไม่สันตติ.

๔. ในท้ายข้อหนึ่ง ๆ มีคำรับของภิกษุใหม่ว่า “อาม ภนเต ฯ” ที่แปลว่า “ขอรับเจ้าข้า” ๆ ดูเป็นนាំให้เสียความจริงใจอยู่หลายข้อ มี นิสัย ๔ ประการเป็นตัวอย่างรับไปอย่างนั้นเอง หาผู้ทำจริงมิได้ ผู้บอก ก็ไม่ได้ทำจริงเหมือนกัน เว้นแต่จะลองดูบ้าง เพราะเมื่อติเรกลาภที่ทำได้ โดยชอบธรรมเจือจานอยู่ไม่ขึ้นแค่นั้นจนถึงจะต้องเลือกเอาในระหว่างนิสัย ๔ ประการ กับติเรกลาภอันเกิดขึ้นเพราะอเนสนา คือการแสวงหา ไม่บังควร หรืออีกอย่างหนึ่ง เพราะไม่ถึงคราวที่จะทำ ในบาลีก็ห้าม คำให้รับเช่นนั้นไม่.

๕. การบอกอนุศาสน์เป็นคำบาลีท้ายอุปสมบทกรรมนั้น ทำพอ เป็นพิธี จะถือว่าเป็นอันทำเสร็จแล้ว จนถึงปล่อยภิกษุใหม่ไปตาม ลำพังเหมือนสวดกรรมวาจาอุปสมบทก็ไม่ได้ ต้องสอนให้ได้ความ เข้าใจอีก เมื่อเป็นเช่นนั้น ควรจะแก้ไขสวดกิจวาระเวียนไว้ใหม่ ดังต่อไปนี้ :-

๖. กาลบอกกาลเวลาเป็นคำมคธ ให้ยกเลิกเสีย ให้จัดบอก

ในใบฉานา ให้บอกด้วยปากเป็นคำบาลีเพียงนิสสัย ๔ ประการ อกรณียกิจ ๔ ประการ มีคำนำ และไตรสิกขา มีคำรับของภิกษุใหม่ว่า “อาม ภนฺเต” ท้ายไตรสิกขาหนึ่งเดียว.

๗. โดยนัยนี้ ให้เลิกคำบอกกาลเวลาตั้งแต่ “ตาวเทว ฉานา เมตพฺพา” จนถึง “สงฺคีติ สลฺลภฺเขตพฺพา” เสีย บอกคำนำว่า “อนุญ-ณาสิ โข ภควา อุปสมฺปาเทตฺวา จตุตาโร นิสฺสเย จตุตาริ จ อกรณียานิ อาจิขฺชิตุ” แปลว่า “สมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงพระอนุญาติไว้ เพื่อให้อุปสมบทแล้ว บอกนิสสัย ๔ ประการ และอกรณียะ ๔ ประการ” แล้วบอกนิสสัย ๔ ประการ และอกรณียะ ๔ ประการ ว่า “ปิตุทฺธิยาโลปโกชนํ นิสฺสาย ปพฺพชฺชชา วลฺ ๗ อุตฺตริมนฺุสฺสธมฺมํ อุลลปฺปีตฺวา อสฺสสมฺโน โหติ อสฺสกุยฺปฺตฺติโย ตนฺเต ยาวชีวํ อกรณีย-นฺติ” แล้วบอกไตรสิกขาว่า “อเนกปริยาเยน โข ปน วลฺ ๗ ตตฺถ อปฺปมาเทน สมฺปาเทตพฺพิ” ภิกษุใหม่ รับว่า “อาม ภนฺเต” เป็นเสร็จเท่านั้น.

๘. เพื่อกันความเข้าใจผิด ข้างท้ายพระมหาสมณวินัยนี้ได้เรียงคำบอกอนุศาสน์ เต็มไว้ด้วย.

วินัยฉัยให้ไว้ ณ วันที่ ๘ กรกฎาคม พุทธศักราช ๒๔๕๘.

(ลงพระนาม) กรม-วชิรญาณวโรส

(สำเนา)

พระมหาสมณวินิจนัย

อธิกรณ์ในระหว่างพระโณม วัดคอน โจทก์ พระอธิการจัน

วัดนั้น จำเลย เรื่องถูกจับได้.

ได้ตรวจสำนวนอธิกรณ์^๕ตลอดแล้ว ได้ความว่าพระอธิการจันได้รับหนังสือทั้งกล่าวโทษพระโณมหลายกระทง ข้อที่^๕ทำให้เกิดคดี^{๕๕}ขึ้น คือ เรื่องกตปลาและเรื่องเล่นไฟ ในชั้นต้น พระอธิการจันสืบสวนได้ความแน่ใจในข้อกตปลา จึงยกข้อ^{๕๕}ขึ้นเป็นเหตุ ขี้พระโณมเสียจากวัดคอน ในเวลาจนเข้าพรรษา. พระโณมยื่นเรื่องราวต่อพระเทพสุธี เจ้าคณะแขวงบางรัก ปฏิเสธ ข้อว่ากตปลาและเล่นไฟ แก้วเลี้ยงไว้^๕ชมเล่น และขอยู่จำพรรษาที่วัดคอน พระเทพสุธียกสาเหตุ^{๕๕}นั้นขึ้นพิจารณา เอาพระอธิการจันเป็นโจทก์ พระโณมเป็นจำเลย ในระหว่างนี้ พระอธิการจันสืบสวนเรื่องเล่นไฟ เห็นว่าได้หลักฐาน จึงอ้างพยานด้วย พระเทพสุธีตัดสินว่า พระโณมกตปลาและเล่นไฟจริง สั่งให้พระโณมสึก พระโณมฎีกาว่าลงโทษแรงเกินไป.

เห็นว่า คำของพระโณมว่าเลี้ยงปลากัดไว้^๕ชมเล่นนั้นเป็นแต่คำแก้ตัว. คำของนายเล็กพยานของพระโณมเองเบิกว่า ได้เห็นนาย^๕วุ่นไปกตปลา

พนักที่บ้านนายแจ้ และตนก็ได้ไปเล่นกัณฑ์ปลาอยู่ที่นั่นด้วยกลับประกอบคำของนายวุ่น พยานพระธิดารัจน์ ผู้เบิกว่าพระโหม ใช้ให้เอาปลาไปกัณฑ์พร้อมกับนายเล็ก ผู้ถือเงิน ข้อนั้นฟังได้ว่าพระโหมเล่นกัณฑ์ปลาพนัก. การกัณฑ์ปลาไม่เป็นแต่เล่นพนักอย่างเดียวเป็นทรมกรรมสัตว์อันไม่สมควร แก่ภิกษุอีกด้วย.

ข้อว่าเล่นไฟนั้น คำของนายเล็กผู้หนึ่งเองเบิกว่า ได้ทราบจากเขาพุทก์กันว่า พระโหมเล่นไฟ แต่จะเล่นที่บ้านใครไม่ทราบ และจำคนพุทก์ไม่ได้ ถ้าเป็นพยานฝ่ายอื่น ไม่ควรฟัง แต่นายเล็กเป็นพยานของพระโหมเองเบิกความอย่างนี้ แปลว่าได้ฟังคนอื่นบอกอีก นอกจากนายวุ่นกับนายเปลี่ยนพยานของพระธิดารัจน์ กลับประกอบคำของนายเปลี่ยนว่า นายเปลี่ยนได้เล่นไฟวงศ์เดียวกับพระโหมที่บ้านอำแดงสำ เป็นแต่นายเล็กหลีกตนออกเสียเท่านั้น ข้อนั้นฟังได้ว่าพระโหมได้เล่นไฟจริง.

การสักพระมีโทษไม่ถึงปาราชิกก็ทำได้ มีเป็นประเพณีเมืองมานมนานแล้ว ภิกษุใดเป็นอลัชชี อยู่ไปจักเป็นมลทินพระศาสนาให้เสียได้ทั้งนั้น. เหมือนโรคเกิดในร่างกาย ไม่ว่ามากหรือน้อยทั้งไว้คงบ่อนกายเป็นของควรจรรักษาทั้งนั้น.

พระเทพสุธี อนุวัตรตามพระมหาสมณวินิจัยเรื่องเล่นการพนัก ตัดสินให้พระโหมเสียหนี้ชอบแล้ว เสียแต่จัดเอาพระธิดารัจน์เป็นโจทก์ เธอไล่ได้ตามหน้าที่เจ้าอาวาส เธอควรเป็นจำเลย

ฎีกาของพระโณมพั่งไม่ขึ้น ให้ยกเสีย ให้กรมสังฆการี ส่งตัวพระโณม
ไปให้พระเทพสุธีสึกเสีย และจงอยู่ดูกำกับให้การนี้ ได้ทำตลอดไป.
วินิจฉัยให้ไว้ ณ วันที่ ๒๐ มกราคม พุทธศักราช ๒๔๕๘.

(ลงพระนาม) กรม-วชิรญาณวโรรส

แถลงการณ์ ฯ เล่ม ๓ หน้า ๓๕๖

(สำเนา)

พระมหาสมณวินิจัย

อธิกรณ์ในระหว่าง พระชนวักตวงแฆ โจทก์
พระอธิการเย็น วัดนั้น จำเลย หาดด้วยข้อต่างๆ นาๆ

รวม ๑๔ ข้อ

ข้อ ๑ โจทก์หาว่า จำเลยบังเอิญที่อุปัฏฐากนายดีครั้งยังเป็นภิกษุฝากไว้ให้นายดี. จำเลยปฏิเสธ เรื่องนี้โจทก์ มีพยานแต่นายดีตามคำของนายดีที่พระกรรมการวัดสัมพันธ์วงศ์จดมานั้นว่า อุปฐากเขาอุเรียนมาที่กุฏิจำเลย ในคราวฉลองกุฏิ บอกต่อหน้าพยานว่า ให้พยาน ๑ ผล ให้นายชุม ๑ ผล พยานหวังว่าจำเลย จักให้เด็กเอาไปให้ แต่หาได้รับไม่ ใครจะเอาเสียพยานไม่รู้ พยานจะถามก็เกรงใจจำเลยจึงนิ่งเสีย. ถ้าอุปฐากผู้นั้นจะเอาอุเรียน ไปให้พยาน เหตุใดจึงไม่นำไปให้ที่กุฏิ หรือฝากไว้ให้ที่นั่น และเหตุใดจึงนำมาให้ที่กุฏิจำเลย และให้ในเวลาถึงงานฉลองกุฏิ ที่น่าจะเห็นว่าเอาไปช่วยจำเลย หากว่าเอาไปให้พยานที่นั่น พยานก็อยู่ที่นั่นเองจะเรียกว่าฝากให้ไม่ได้ เป็นหน้าที่ของพยานจะให้ ใครรับเอาไป พยานก็ไม่นียินยอมว่าจำเลยเอาเสีย ทั้งตนเองก็ไม่ปรารถนาจะถาม. ตามคำนี้ควรจะยกฟ้องข้อนี้เสีย แต่เป็นคำจต ของพระกรรมการเท่านั้น พยานไม่ได้ลงชื่อไว้เป็นสำคัญ ส่งให้ คำพยานเป็นหลักฐาน

จตุคามพยานเป็นหลักฐาน พระพนิตพิณผู้ว่าวัดดวงแขแจ้งว่าพยาน
เป็นคนหลักลอย ตามตัวไม่พบ เมื่อเป็นเช่นนั้น คำของพยาน
ผู้นี้ยังไม่ควรฟัง ให้ยกข้อหานี้เสีย.

ข้อ ๒ โจทก์หาว่า ทูเรียนเหลือจากสลากภัตต์ ๖ ผลทายกมอบให้
แจกพระในวันหลัง จำเลยเอาเสียเอง. จำเลยรับว่า ได้รับมอบทูเรียน
๖ ผลจริง แต่กลัวทายกไม่ได้เจตนาจะให้เป็นสังฆทาน บอกว่าจำเลย
จะพอใจแจกอย่างไรก็ตาม จำเลย แกล้งแก้พระกรรมการว่า ได้แจก
พระอื่นในวันรุ่งขึ้น รูปละเม็ด ๒ เม็ดจนทั่วกัน. เรื่องนี้ไม่มีพยาน
ทั้งฝ่ายโจทก์ฝ่ายจำเลย เป็นแต่พระกรรมการสอบถามพระอื่น ไม่มี
รูปใดรูปหนึ่งรับว่าได้รับแจก. การถวายสลากภัตต์ มีธรรมเนียม
ที่เปล่งคำถวายสงฆ์ ของนั้นสมควรจะเป็นของสงฆ์ แต่เมื่อยังไม่ได้
ประเคนหรือมอบหมาย อาจจะเข้าใจว่าเป็นของบุคคลก็ได้ อย่างไรก็ตาม
ตามคำของจำเลย ทายกได้มอบให้แจก แต่อนุญาตให้แจกตามใจ
ไม่ปรากฏว่า พระรูปอื่นเป็นภิกษุเทศกะ กลับปรากฏในสำนวนนี้เองว่า
จำเลยทำหน้าที่เอง แม้เป็นของสงฆ์ จำเลยแจกแก่ตัวจำเลยเองก็ยังได้
จะหาว่าจำเลยเบียดบังลาภสงฆ์เอาเสียเอง และจะปรับนิสสัยปาจิตติย์
ด้วยปริณามนสิกขาบท หาได้ไม่ เป็นแต่จำเลยทำน่าเกลียด
ควรแจกเพิ่มแก่พระมีหน้าที่ในวัดหรือมีพรรษามาก แต่จะลงโทษ
อย่างไรก็ไม่มีทาง ให้ยกฟ้องแม้ข้อนี้เสีย.

ข้อ ๓ โจทก์หาว่า จำเลยได้รับมอบให้ทำสะพานน้ำจาก
อำแดงเหน็บมาแล้วจำเลยเรียกเอาเงิน ๖๐ บาท เกินราคาที่ย้ายไปจริง.

จำเลยแก้ว่า ได้จ่ายค่าทำสะพานนั้นในต่างคราว รวม ๕๖ บาท เหลืออีก ๔ บาท ได้เอารวมเข้าในค่าสร้างศาลาน้ำที่สะพานนั้น ที่อำเภอเนียบไค้สร้างในภายหลังอีก. โจทก์มีพยานคนเดียวแต่นายใช้หรือจีนใช้ ที่พระกรรมการจดคำของเขาไว้. ตามคำพยานคนนั้น พยานเป็นคนรับใช้ของจำเลยในการทำสะพานนั้น พยานเป็นผู้ซื้อของ และได้รับบำเหน็จด้วยรวมค่าของค่าแรงตามคำพยานนั้นเข้าได้ ๕๖ บาท ๕๐ สตางค์ กลับเกินจำนวนในคำให้การของจำเลย ๕๐ สตางค์ และพยานยังกล่าวว่า จำเลยเป็นผู้เลี้ยงอาหารคนทำงานด้วย ไม่มีรายจ่ายในจำนวนเงินนั้น. ฝ่ายจำเลย แก้ว่ามูลค่าเหลือ ๔ บาทนั้น จำเลยได้อาเข้าสมทบในค่าทำศาลาในภายหลัง เห็นว่ากล่าวแก้ตัว เพราะจำเลยกลัวมากไป จำเลยจะหักเอาเป็นค่าอาหารเลี้ยงคนงานก็ได้ หรือใช้ไปในการวัดอย่างอื่นก็ได้ เพราะเขาได้บริจาคแล้ว มูลค่าเพียง ๔ บาท หรือ ๓ บาท ๕๐ สตางค์เท่านั้น ยังเชื่ออยู่ว่า จำเลยคงจะยังรักศีลของตนมากกว่ามูลค่าเท่านั้น และตามธรรมเนียมวัดเช่นนั้น เข้าใจว่าไม่ได้จัดบัญชีรายรับรายจ่ายละเอียดละออ เมื่อเกิดอธิกรณ์ขึ้น ก็ต้องนึกจำหนายเท่านั้น ในส่วนที่ขาดเล็กน้อย จะลงว่าจำเลยเป็นผู้เอาเสียก็เหลือเกิน ให้ยกข้อหาแผ่นดินเสีย.

ข้อ ๔ โจทก์หาว่า สุนทวายนิตยภักดีภิกษุสามเณรวัดนั้น เป็นรายเดือน ภิกษุรูปละ ๒ บาท สามเณรรูปละ ๑ บาท พระอากับพระจันทร์ลาไปบ้านประมาณ ๗ วัน กลับมาไม่ได้รับแจก. จำเลยให้การปฏิเสธว่า เขาไม่ได้นำมามอบ พระ ๒ รูปนั้นลา

ไปบ้านไม่มีกำหนดกลับ. โจทก์ไม่ได้อ้างพยานในข้อนี้. จำเลยอ้างสุนเป็นพยานผู้เบิกความว่า จำเลยได้ถามพยานว่า พระไม่อยู่พยานจะถวายนิคมกัตต์หรือไม่ พยานตอบว่ายังไม่ถวาย เมื่อกลับมาแล้วจึงค่อยถวาย ต่อไปจะได้ถวายหรือไม่ถวาย พยานจำไม่ได้. แม้ข้อนี้โจทก์หาไม่มีหลัก ให้ยกเสีย.

ข้อ ๕ โจทก์หาว่า พระอำบกลางจะไปอยู่วัดเทพศิรินทร์ แต่ยังไม่ได้ไป ถึงเวลานิคมกัตต์ออก พระอำหาได้รับแจกไม่ เวลานั้นมีภิกษุ ๑๐ รูป ข้อความไม่ชัด แต่แบ่งว่า ๑๐ รูปทั้งพระอำ จำเลยก็ได้บอกแก่สุนว่ามีพระ ๑๐ รูป. จำเลยให้การว่า ในเวลานั้นมีพระ ๑๑ รูป พระอำลาออกจากวัดแล้ว จำเลย ได้คัดชื่อออกจากบัญชีวัดแล้ว ก่อนถึงกำหนดแจกนิคมกัตต์ จำเลยจึงบอกสุนว่าพระ ๑๐ รูป และสุนก็ได้้นำค่านิคมกัตต์มามอบตามจำนวนพระ ๑๐ รูปเท่านั้น. โจทก์อ้างนายนาทคนอยู่วัดนั้น เป็นพยานผู้เบิกความว่า ได้ยินสุนถามจำเลยถึงจำนวนภิกษุสามเณร จำเลยบอกว่าภิกษุ ๑๐ รูป สามเณร ๕ รูป. ข้อนี้จำเลยก็รับอยู่แล้วว่า ได้บอกว่าพระ ๑๐ รูป มีประเด็นจะพึงไต่สวนว่า ๑๐ รูปทั้งพระอำหรือนอกจากพระอำ. คำของพระกรรมการว่า ลองนับพระในเวลานั้นดู ก็ได้เพียง ๑๐ รูปทั้งพระอำไม่ถึง ๑๑ รูป. คำของพระกรรมการนี้ไต่สวนเอาเป็นหลักฐานไม่ได้ เหตุเรื่องนี้เกิดขึ้นตั้งแต่เดือน ๗ ขึ้น ๘ ค่ำ ล่วงเลยเดือนมาแล้วถือเอาการนับนิ้วมือเป็นประมาณในอธิกรณ์ ที่หาถึงมูลจเท็จเช่นนี้อย่างไรได้ หลักที่จะสอบต้องเอาบัญชีรายเดือนเป็นประมาณ แต่อย่างนั้น

ยังสอบยากเหมือนกัน เพราะล่องหลายเดือนมาแล้ว. ตามคำของสุน์ เบิกในข้อ ๔ มีชัดแล้วว่า พระไม่อยู่ไม่ถวาย พระอ้อลาออกแล้ว จำเลยกล่าวว่าไต่ถอนออกจากจำนวนรับนิยัตตชอบแล้ว เมื่อไม่มี บัญชีจะสืบเป็นหลักฐานว่าพระ ๑๐ รูปทั้งพระอ้อ ให้ยกฟ้องแม้ ข้อนี้เสีย.

ข้อ ๖ โจทก์หาว่า จำเลยเก็บรูปียะเอง. จำเลยให้การว่า ได้มี ไวยาวจักรเป็นผู้เก็บรูปียะถึง ๒ คน คือนายเล็ก ๑ นายพร ๑. ตาม ทางพระวินัยเก็บเองหรือให้ผู้อื่นเก็บ เป็นนิสสัคคีย์เท่ากัน แต่ผ่อนว่า มีทายกปวารณาและมอบหมายมูลค่าไว้แก่บัพเพการก ภิกษุจะยินดีกับ บัพเพการกแต่มูลค่านั้นได้อยู่ ข้อนี้ยากที่จะแยกต่างจากให้เขาเก็บ และได้ ใช้เป็นประเพณีมาในหมู่ภิกษุ โจทก์เองก็คงไม่เคร่งเท่าไรนัก จึงได้ ยกเอาการเก็บเอง ขึ้นฟ้อง ท่านผู้เป็นมหาศาลในฝ่ายคฤหัสถ์ ไม่ได้ เก็บเงินของตนเองเหมือนกัน มิเป็นผู้ไม่ได้รับรูปียะหรือ ใจความ ของข้อนี้ก็เพียงว่า ถ้าจำเลยทำอย่างนั้นจริงก็ทำผิดธรรมเนียมของ ภิกษุท่านนั้น แต่ข้อนี้ ตามคำของกรรมการว่าเต็กศิษย์ของจำเลยบอก แต่ไม่ได้ระบุชื่อ และเต็กนั้นปฏิเสธเสีย โจทก์ก็ไม่มีหลัก ให้ยกฟ้องแม้ ข้อนี้เสีย.

ข้อ ๗ โจทก์หาว่า จำเลยถูกห้ามอุโบสถมาแต่วัดกันมาตุยาราม. พระกรรมการไม่ได้ถามให้จำเลยให้การ เพราะเป็นเรื่องนานมาแล้ว พระอธิการยา วัดดวงแข รับไว้ ยอมให้ร่วมอุโบสถสังฆกรรมโดย เรียบร้อยกันมาแล้ว. คำพระกรรมการว่าชอบ ให้ยกฟ้องแม้ข้อนี้เสีย.

ข้อ ๘ โจทก์หาว่า ที่วัดนั้นมีสังฆทานในวันพระคราวละ ๕ รูป จำเลยลงรับประจำตลอดพรรษา. จำเลยให้การรับว่า ได้ลงทุกวันจริง แต่แก้ว่าเพื่อจะชักนำให้ทายกมีความเลื่อมใส คำแก้ของจำเลยเป็นฐานะอยู่แต่ทางคดีที่จำเลยควรจะทำนั้น รับมาแล้วแจกแก่ภิกษุรูปอื่น แม้จำเลยไม่ได้แจกและรับส่วนเสียเอง จำเลยทำหน้าที่ภักตฤเทศกะอยู่เอง แสดงตนเองก็ได้ ให้ยกฟ้องแม่ข้อนี้เสีย.

ข้อ ๙ โจทก์หาว่า มีทายกมาขอสงฆ์ไปรับสังฆทาน ที่บ้าน จำเลยกับพระจูโปเสมอ ภิกษุอื่นไม่ค่อยจะไป จำเลยให้การปฏิเสธ. พระกรรมการสอบถามภิกษุสามเณรอื่น ได้ความว่าจำเลยได้ไปมากจริง และจำเลยกลับได้รับสารภาพ แต่แก้ว่าทายกเขาเจาะจงตน. คำของจำเลยแถลงแก่พระกรรมการ เป็นฐานะอยู่ จำเลยไม่มีผิดตามหาเพราะเหตุดังกล่าวแล้วในข้อ ๘ ให้ยกฟ้องแม่ข้อนี้เสีย. แต่ข้อที่จำเลยปฏิเสธก่อนแล้วรับภายหลังเป็นมุสาวาท ให้จำเลยแสดงอาบัติปาจิตตีย์เพราะข้อนี้เสีย.

ข้อ ๑๐ โจทก์หาว่า จำเลยให้สามเณรไปรับสังฆทานแทนกับพระเปรม เขาไม่ได้ไปวารณาเงิน จำเลยใช้ให้ศิษย์ไปทวง จำเลยให้การว่า การรับสังฆทานนั้นที่บ้านอำแดงแปลก ในพรรษาเขาเคยนิมนต์พระไปวันละ ๒ รูป ถวายกับปัยภันตร์รูปละ ๑ บาท ในวันทีกล่าวหา นั้น ถึงวาระจำเลยกับพระเปรม จำเลยให้สามเณรไปแทน ไม่ได้กับปัยภันตร์ จำเลยถามพระเปรม ๆ บอกว่าส่วนของพระเปรมได้แล้ว จำเลยจึงถามสามเณร ๆ บอกว่าเขาไม่ได้นำมามอบ จำเลยไม่ได้ทวง

และไม่ได้ใช้ให้ผู้ใดคนหนึ่งไปทวง. คำของพระกรรมกาว่าไต่สวนได้
 ความว่า จำเลยได้ใช้ให้นายใช้ไปสอบถามจริง และจำเลยได้รับสารภาพ
 แท้แก่ว่า เพื่อจะรู้ว่าเพราะเหตุอะไรเขาจึงไม่ปวารณา. ไป ๒ รูป ๆ
 หนึ่งไต่รูปหนึ่งไม่ได้ ก็น่าจะสนเท่ห์ พระเปรมกล่าวว่าเขาเห็นสมภารกง
 ในเงิน เขาจึงทำนึ่งเสีย พุกเป็นที่ยกย่องตนผู้ได้รับมากเกินไป ถ้าจำเลย
 ให้ไปสอบถามเพียงเท่านั้น ยังไม่เป็นการนำเกลียดโดยส่วนเดียว เพราะ
 เป็นทางสอบสวนความประพฤติ ของสามเณรด้วยเหมือนกัน โจทก์
 หาว่าจำเลยใช้ให้ไปทวง แรงเกินไป ให้ยกฟ้องแม้ข้อนี้เสีย แต่ข้อ
 ที่จำเลยปฏิเสธว่าไม่ได้ทวงเอง และไม่ได้ใช้ให้ใครไปทวงนั้นเป็น
 มุสาวาท ให้จำเลยแสดงอาบัติปาจิตตีย์เพราะข้อนี้.

ข้อ ๑๑ โจทก์หาว่าจำเลยฉ้อฉลอย่างขมราวส ก้อนั่งห้อยเท้าฉัน
 และเปลือยกายฉัน. จำเลยให้การรับว่าจำเลยนั่งบนเก้าอี้ฉันบนโต๊ะ
 จึงต้องห้อยเท้า แต่ปฏิเสธการเปลือยกาย กล่าวว่าเวลาฉันเคยสวม
 อังสะเอาจีวรพาด เป็นแต่ไม่ได้ห่มให้เรียบร้อยเท่านั้น. การฉันนั่ง
 ห้อยเท้า ธรรมเนียมเดิมก็มี พึงเห็นในอุปัชฌายวัตรที่กล่าวถึงตั้งคือ
 มาสำหรับนั่ง และตั้งรองเท้า ในบัดนี้พระก็ใช้เหมือนกัน ไม่มีจำกัด
 ลงว่า ฉันจำจะต้องนั่งขัดสมาธิ. ส่วนการเปลือยกายฉัน มีรับอาบัติ
 ทุกกฎไว้ แต่จำเลยแก้ว่าไต่สวนอังสะและเอาจีวรพาด จะเรียกว่า
 เปลือยกายไม่ได้ เป็นแต่ไม่แนบเนียน. โจทก์ไม่มีพยานสืบว่าจำเลย
 เปลือยกายฉัน ให้ยกฟ้องแม้ข้อนี้เสีย.

ข้อ ๑๒ โจทก์หาว่า ทายกคนหนึ่งมาไม่ทันตักบาตรข้าวสาร

มอบน้ำมันก๊าด ๑ ปีบแจกให้พระ จำเลยเอาเสียผู้เดียว. จำเลยให้การรับ แต่แก้ว่าไม่คิดจะเอาเป็นของส่วนตัว คิดจะแลกเปลี่ยน แต่ยังไม่ได้ออกให้ผู้ใดผู้หนึ่งรู้. คำของพระกรรมการว่า จำเลยแก้ต่อไปว่าจำเลยต้องใช้น้ำมันมาก น้ำมันตามในอุโบสถ ก็เป็นของจำเลย ต้องออกทั้งนั้น. ข้อว่าจำเลย ต้องออกน้ำมันตามในอุโบสถอันเป็นที่สาธารณะ โจทก์ไม่ได้คัดค้าน เช่นนี้จำเลยจะเอาน้ำมันนั้นไว้ใช้ในการวัดด้วยไม่คิดจะแลกเปลี่ยนก็ควร ข้อที่จำเลยแก้ว่าคิดจะแลกเปลี่ยนนั้น เห็นว่าจำเลยตกใจแล้วคิดแก้ตัวเกินไป. โจทก์ฟ้องด้วยมัดไค้ ของเล็กน้อย ไม่ได้คิดถึงส่วนที่จำเลยต้องออกเองในการวัด ให้ยกฟ้องแม้ข้อนี้เสีย.

ข้อ ๑๓ โจทก์หาว่า จำเลยขายพัสดุของตน. จำเลยให้การปฏิเสธ ขยายชามอ่าง แบ่งรับว่าพระทองต้องการไม้ขีดไฟเอาไป ๑๐ ห่อ และได้มอบสตางค์ให้เด็ก ๕๐ สตางค์. คำของพระกรรมการว่า ภิภษอื่น เห็นผู้ซื้อไค้ของไปจากกุฎจำเลย และได้ยินพูดกันต่อมาว่า ชามอ่าง ราคาใบละ ๒ สลึง. การแลกเปลี่ยนสิ่งของด้วยสิ่งของก็ดี จำหน่ายสิ่งของเอามูลค่าเพื่อใช้การอื่นก็ดี เข้าใจว่าใช้กันคืนในวัดทั้งหลาย แต่ไววายจักรเป็นผู้ทำ จึงไม่มีใครว่าพระชาย ข้อนี้โจทก์ไม่มีพยาน สืบว่าจำเลยไค้ขายเอง การขายให้ไม้ขีดไฟแก่พระทอง และรับใช้มูลค่านั้น เป็นการแลกเปลี่ยนในสหธรรมิกด้วยกัน ไม่มีข้อห้าม หากจะมีโทษ ก็มีโดยฐานเป็นนิสสัยก็ย แต่ในวัดนั้นใช้กันจนชิน ไม่ได้ทำด้วยมือเองแล้ว จึงไม่มีใครรังเกียจ ให้ยกฟ้องแม้ข้อนี้เสีย.

ข้อ ๑๔ โจทก์หาว่า จำเลยขายของสงฆ์ ไม่ประชุมสงฆ์ ได้เงินมากน้อยเท่าไรไม่มีใครรู้ จำเลยให้การว่าได้ประชุมสงฆ์แล้ว และได้ขายของสงฆ์จริง จำหน่ายได้เท่าไรไม่ทราบ บัญชีรายรับหายเสีย มีแต่บัญชีรายจ่ายปฏิสังขรณ์วัด เป็นราคา ๕๒๗ บาท ๓๘ สตางค์ คงเหลือเงินอีก ๑๓ บาท ๕๐ สตางค์. ตามคำของจำเลย ราคาของสงฆ์ที่จำหน่ายได้นั้น ต้องเป็น ๕๔๐ บาท ๘๘ สตางค์. คำของพระกรรมการว่า ในชั้นไต่สวน จำเลยรับว่าไม่ได้ประชุมสงฆ์จริง เป็นแต่ได้ปรึกษาพระปลัดหรุ่นเท่านั้น. จำเลยเป็นเจ้าอาวาส เป็นผู้รักษาประโยชน์สงฆ์ เมื่อเห็นว่าทำอย่างไรประโยชน์สงฆ์จักจำริญอาจจะทำได้ แม้ในพระวินัยท่านก็อนุญาตให้ทำผาติกรรม ไม่ได้จำกัดลงว่าต้องประชุมสงฆ์ จำเลยได้ปรึกษาพระปลัดหรุ่น ก็นับว่าได้หารือความคิดผู้อื่นด้วยแล้ว แต่การที่จำเลยกล่าวว่าจำหน่ายของสงฆ์ได้เท่าไรไม่ทราบ บัญชีหายเสีย เหลือแต่บัญชีรายจ่ายนั้น เป็นทางแห่งความสับสนเทห์ แต่น่าจะเห็นว่า การจำหน่ายของไม่ได้ทำบัญชีไว้ว่าสิ่งนั้นเท่านั้น ๆ เป็นแต่เก็บมูลค่าที่จำหน่ายได้ไว้ ทำแต่บัญชีจำหน่าย เมื่อถูกฟ้องขึ้น จึงได้แก้ตัวว่า บัญชีรายรับหายเสีย และว่าประชุมสงฆ์แล้ว จะอย่างไรก็ตาม เมื่อโจทก์สืบไม่ได้ว่าจำเลยได้ยกยอกเอามูลค่าที่จำหน่ายนั้น ต้องฟังคำของจำเลยผู้เป็นเจ้าหน้าที่ ให้ยกฟ้อง แม้ข้อนี้เสีย. แต่การที่จำเลยเอาเท็จเข้าแก้คดีนั้น ให้แสดงอาบัติปาจิตตีย์ เพราะสัมปชานมฺสาวาทเสีย.

สอบสวนดูได้ความว่า โจทก์อุปสมบทเมื่อจวนจะเข้าพรรษา

ศก^๕นี้เอง ส่วนคติ ๑๔ ข้อที่โจทก์ฟ้องหานี้ ปรากฏว่าเกิดก่อนโจทก์
อุปสมบทเป็นหลายเรื่อง เป็นธุระของพระวัดนั้นผู้อยู่มาในเวลาคติ
อย่างหนึ่ง ๆ เกิดขึ้นจะปรารภถึง การที่ไม่มีพระรูปใครรูปหนึ่ง โจทก์
มาก่อน ย่อมเป็นเพราะพระวัดนั้นเลวทรามเหมือนจำเลยด้วยกันทั้งนั้น
จนไม่เห็นน่าเกลียด หรือเพราะการที่จำเลยทำไม่ถึงเป็นเหตุต้องโทษ
โจทก์ก็เก็บเอาเรื่องเหล่านั้นมารวบรวมฟ้อง ไม่เลือกว่าข้อหนึ่งข้อใด
สุดแต่จะทัບถมจำเลยได้เพียงไร อันผู้จะฟ้องอธิกรณ์ ถ้าฟ้องถึงคติ
ปาราชิกแล้ว ไม่จำต้องฟ้องคดีมีโทษเพียงทุกกฎ โจทก์ฟ้องคดีมากมาย
หลายข้อเช่นนี้ เห็นว่ามุ่งแต่จะล้มนำจำเลย ไม่ใช่เพราะรังเกียจทำให้ยาก
แก่การพิจารณา ครั้นจะไม่พิจารณาตลอดทุกข้อ พระกรรมกรชักความ
มาแล้ว อธิกรณ์จักไม่ได้รับวินิจฉัยด้วยดี ครั้นพิจารณาข้อหุยมหิม
อย่างนี้^๕ก็บ่วยการ นอกจากนั้นโจทก์ยังเป็นอันเตวาสิกของจำเลยด้วย ทั้ง
เป็นผู้อุปสมบทใหม่ แม้มีความรังเกียจในจำเลยผู้เป็นอาจารย์ของตน
ก็ชอบแต่จะรอกฎีกาข้ออื่น ผู้ไม่ได้เกี่ยวเป็นศิษย์ของจำเลย ถ้าความ
ประพฤติของจำเลยควรโจทก์ เธอก็คงทำเสียแล้ว หากตนเคร่งครัด
เกินพระในวัดนั้น และไม่วายรังเกียจในจำเลย ก็ชอบแต่จะออกจาก
วัดนั้นไปอยู่วัดอื่น ดีกว่าฟ้องอาจารย์ของตนเป็นอนุตุลุม ให้ยกฟ้องใน
ท้องเรื่องเสียทุกข้อ.

เนื่องจากอธิกรณ์^๕ เห็นว่าพระอธิการเย็นประพฤติเลวทราม
แม้ไม่เป็นผิดถึงต้องโทษ แต่เป็นเหตุหุมนั้นแห่งลู่วัด ที่สุดจน
อันเตวาสิกของตนได้พรรษาแล้วยังอาจเป็นโจทก์ฟ้อง นอกจากนั้น ยัง

แก้คดีด้วยมุสาวาท เสียหลักของผู้ใหญ่ เห็นว่าพระอธิการเย็นจักครอง
วัดดวงแขไปไม่ได้ ให้พระอธิการเย็นออกเสียจากตำแหน่งเจ้าอาวาส.

ฝ่ายพระชวนหรือฮั่วโจทก์ ในอธิกรณ์นี้เป็นอุทลุม แม้อาจารย์
ของตนยังไม่ละเว้นเพื่อจะล้ม อยู่ไปในวัดดวงแขที่ยังไม่เรียบ บางที
จะก่ออธิกรณ์จุจิก ให้พระชวนหรือฮั่วออกจากวัดดวงแขไปอยู่วัดอื่น
ที่ตนเห็นว่าเรียบ จะได้อยู่เรียบ เมื่อมีผู้รับแล้ว ให้พระพิณิจินัยส่งไป
ในระหว่างยังหาที่อยู่ไม่ได้ จงให้อยู่ที่วัดสัมพันธวงศ์ไปพลาง.

วินิจฉัย ณ วันที่ ๑๒ กุมภาพันธ์ ๒๔๕๘.

(ลงพระนาม) กรม-วชิรญาณวโรรส

(สำเนา)

พระมหาสมณวินิจัย

ฎีกาของพระเอี่ยมจำเลย วัตนาคปรก แขวงภาษีเจริญ

เรื่อง

เป็นหนี้เงินของอำแดงใจโจทก์และเทียวกำคิ่นที่บ้านโจทก์

ฎีกาของโจทก์นั้น อ่านไม่รู้เรื่องว่าไปทางไร คงได้ใจความแต่เพียงว่า ปรารภนาจะเปลื้องตนในคดี ๒ ข้อ คือข้อ ๑ เรื่องลงชื่อยอมใช้เงินแก่อำแดงใจโจทก์ ข้อ ๒ เรื่องถูกหาว่าเทียวกำคิ่น

ข้อ ๑ เป็นเรื่องหนี้โจทก์นั้น เจ้าคณะฟังว่าเป็นหนี้จริง เพราะนายคำพิชายของจำเลย เบิกความว่าได้เห็นโจทก์ให้เงินแก่จำเลย ๑๓ บาท และนายเงินขอใช้เงินแก่โจทก์ และขอเลิกความเรื่องนี้ และเจ้าคณะไม่ได้พิจารณาคดีเรื่องนี้โดยฐานทวงหนี้สินกัน แต่พิจารณาในทางที่จำเลยปฏิเสธหนี้รายนี้ อันจักเป็นผิดทางพระวินัย กรมหมื่นชินวรสิริวัฒน์ ผู้รักษาการแทนเราในเวลาไม่อยู่ วินิจฉัยว่าไม่เป็นอาหาร เพราะเจ้าทรัพย์ยังไม่ทอดธุระนั้น ชอบแล้ว และหนี้นั้นก็แค่แต่จะให้เสีย ไม่ได้บังคับข้อที่จำเลยร้องว่าถูกบังคับให้ลงชื่อในใบยอมรับใช้เงินแก่โจทก์ ถูกขู่ว่าไม่ยอมจะเอาตัวขังนั้น การให้ใช้หนี้นั้น เจ้าคณะไม่มีอำนาจจะบังคับ จำเลยไม่ยอมก็ได้ เมื่อจำเลยได้ลงชื่อยอมไปแล้ว ท้ายไม่ปรากฏว่าได้ถูกบังคับอย่างไร มาร้องคดีขึ้นว่าอีกหาชอบไม่.

ข้อ ๒ เรื่องถูกหาว่าเที่ยวกลางคืนนั้น เจ้าคณะพึงเอาเป็นจริงตามคำพยานของโจทก์ และกรมหมื่นชินวรสิริวัฒน์ สั่งให้ไล่เสียชั้นชอบแล้ว แม้คำของจำเลยและคำอำเภอน้อยผู้เบิกความสนับสนุนจำเลย ก็รับว่าได้เข้าบ้านในคำคืน ไม่มีธุระอะไรเป็นแต่ไปคุยกันแม้อำเภอน้อยเป็นอุปฐายิกาของจำเลย จำเลยเข้าไปพูดจาเล่นในบ้านช่องของเขาในคำคืนเช่นนั้น ชื่อว่าคลุกคลีกับภักุทธิ์ในทางไม่สมควร จำเลยทำไม่สมควรแก่สมณะเป็นฐานะอยู่ที่ภิกษุทำเช่นนั้น จะต้องถูกบัพพชาณียกรรม.

ฎีกาของจำเลยทั้ง ๒ ขอฟ้องไม่ขึ้น ให้ยกเสีย ให้คดีเป็นไปตามคำสั่งของกรมหมื่นชินวรสิริวัฒน์.

สั่งวันที่ ๑ กรกฎาคม พุทธศักราช ๒๔๕๙.

(ลงพระนาม) กรม-วชิรญาณวโรส

(สำเนา)

พระมหาสมณวินิจัย

ฎีกาพระสิน วัตอัมพวัน จังหวัดสมุทรสงคราม
 ตีงหาว่าสับไตรของพระมหาสิทธิการ

สมเด็จพระมหาสมณะ กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ประทับใน
 หาเถรสมาคม ประทานพระมหาสมณวินิจัยฎีกาพระสิน วัตอัมพวัน
 เจริญารม จังหวัดสมุทรสงครามโจทก์ ผู้ตังหาว่าสับไตรของ
 พระมหาสิทธิการ ๆ เจ้าคณะจังหวัดสมุทรสงคราม จำเลยในหน้าที
 กังต่อไปนี้:—

ความเดิม ผู้ใหญ่บ้านก็ไ้มาขอแลกไตรของพระมหาสิทธิการ
 เพื่อให้อำเวงพวง พระมหาสิทธิการสั่งพระสินให้ไปหยิบเอามาให้
 พระสินไปหยิบเอามาแล้ว เอาไปกุฎีของตนก่อนแล้วจึงเรียกผู้ใหญ่ก็มา
 รับเอาไป ผู้ใหญ่ก็รับไตรไปจำหน่ายแล้วเอามูลค่า ๔ บาทมามอบให้
 ไว้แก่นายเน็นศิษย์พระมหาสิทธิการ และพระมหาสิทธิการได้รับแล้ว
 การนี้เจียบมาหลายเดือน ภายหลังผู้ใหญก็มาให้ถ้อยคำในเรื่องนี้ ที่คณะ
 จังหวัดถือเอาเป็นโจทก์ว่า พระสินเอาไตรของตนเองที่เกาให้ไปสับเอา
 ไตรของพระมหาสิทธิการไว้เสีย พระสินให้การว่า พระสินได้พุกแก่
 ผู้ใหญ่กว่าไตรของพระสินก็มี ถ้ามีผู้ตังการอีก จงช่วยบอกให้มาแลก
 ที่พระสิน ผู้ใหญ่ก็ขอไตรของพระสินแล้วว่า ไตรเกาจะรับเอาไปให้
 อำเวงพวง เปลี่ยนเอาไตรของพระมหาสิทธิการไว้ให้พระสิน.

เจ้าคณะจังหวัดได้ตัดสินไว้ว่าอย่างไร ไม่มีในสำนวน ตามคำของพระสินว่า ห้ามอุโบสถสังฆกรรม พระสินร้องอุทธรณ์ต่อพระธรรมวโรดม ครั้งยังเป็นผู้บัญชาการคณะมณฑลราชบุรีตัดสินให้ยกฟ้องของโจทก์ แต่ให้จำเลยสึก ลงสันนิษฐานอย่างไรไม่ปรากฏ เพราะไม่มีคำตัดสิน เรียกสำนวนไม่ได้เจ้าคณะมณฑลและเจ้าคณะจังหวัดต่างขัดกันว่าส่งไว้ที่ฝ่ายหนึ่งแล้ว เป็นแต่ได้สำเนาอันเจ้าคณะจังหวัดส่งมา แต่ไม่บริบูรณ์ มีใบบอกทั่วความถึงคำตัดสินนั้น พระสินร้องฎีกาขอวินิจฉัย.

เรื่องนี้ เป็นการทัวต่อตัวในระหว่างพระสินกับผู้ใหญ่ก็ พิจารณาเห็นว่าคำของผู้ใหญ่ก็ที่เบากว่า พระสินกล่าวว่า เอาไตรของพระสินไปเถิด ส่วนไตรของพระมหาสิทธิการ พระสินจักเอาไว้ดังนี้ ถ้าพระสินตั้งใจจะสับไตรของพระมหาสิทธิการไว้แต่เดิม ในเวลานั้น ผู้ใหญ่ก็ยังไม่ได้เห็นไตรของพระมหาสิทธิการ พระสินไม่จำเป็นจะต้องบอกอย่างนั้น สับเอาไตรของพระมหาสิทธิการไว้แล้วส่งไตรของตนไปเฉย ๆ ก็ได้ และเมื่อพระสินได้พูดแก่ผู้ใหญ่ออย่างนั้นแล้ว ถ้าผู้ใหญ่ก็ไม่เป็นใจด้วย ที่ไหนพระสินจะสับไตรของพระมหาสิทธิการไว้ได้ ส่วนคำของพระสินว่า ไตรของพระสินมีอยู่ ถ้ามีผู้ต้องการอีก ขอช่วยบอกให้มาแลกที่พระสิน เป็นฐานะอยู่ที่จะพูดอย่างนั้น เมื่อต้องการจะจำหน่าย คำที่ว่าผู้ใหญ่อก็ขอไตรของพระสินนั้นก็ฟังได้ตามกัน ลงสันนิษฐานเห็นว่า ผู้ใหญ่ก็นั่นเอง เป็นผู้สับไตรของพระมหาสิทธิการให้พระสิน เอาไตรของพระสินไปให้อำแดงพวง ด้วยเห็นแก่พระสิน

พืงมาให้ด้วยคำเมื่อหลายเดือนล่วงมาแล้ว ขรอยจะมีเหตุขึ้น ฝ่าย
พระสินรู่อยู่แล้วว่าตนไม่มีทางชอบธรรม จะเอาใครของพระมหาสิทธิ
การไว้ ทั้งเป็นผู้ได้รับประโยชน์ด้วย ต้องจัดว่าทั้ง ๒ คนรู้เห็นเป็นใจ
กันสับไทรของพระมหาสิทธิการไว้ เทียบบท สัวิธาวหาร คือ ชวน
กันไปลักหรือปล้น ในบาลีวิภังค์แห่งอทินนาทานสิกขาบท พวก
ที่รู้เห็นเป็นใจด้วยกัน แม้ไม่ได้เป็นผู้ลงมือ ต้องอาบัติเพราะอาหาร
เหมือนกัน พระสินตกอยู่ในฐานะเป็นผู้สับไทรของพระมหาสิทธิการ
ด้วย ต้องด้วยบท กุสาวหาร คือ สับฉลากได้แก่ลักสับ ในวินิตวัตถุ
แห่งสิกขาบทนั้น และในอรรถกถาแต่จะพึงปรับว่า ต้องอาบัติอะไร
จะต้องกำหนดราคาไทรของพระมหาสิทธิการ ที่จำหน่ายกันตามวัดใน
ครั้งนั้น เอาราคาไทรของพระสิน ๔ บาท หักลง คงเหลือมูลค่าเท่าไร
เป็นฐานะอันหนึ่ง แต่ในสำนวนไม่ได้ติราคาไทรนั้นมา ทั้งได้ใช้ไปเสีย
แล้ว จะให้ติราคาบัดนี้ กาลก็ล่วงมานานแล้ว เกรงว่าจะได้ราคา
ที่ไม่เป็นธรรม และยังจะต้องตรวจสอบราคาของบาทอันเป็นวัตถุแห่ง
ปาราชิก ที่เทียบกับมาตราทองคำในเวลานั้น และในตำบลนั้นอีก
ไม่เป็นฐานะที่จะพึงทำได้ง่าย ทั้งพระมหาสิทธิการเองได้รับค่าไทรราคา
๔ บาทแล้ว ก็เป็นพอใจเพียงเท่านั้น ไม่ได้ถือว่าอีก แปลว่ายอมติราคา
ไทรของตนเท่านั้น เพราะประการเหล่านี้จึงยังปรับอาบัติลงไปไม่ถนัด
จึงเป็นแต่สั่งให้พระสินสึกเสีย และอย่าให้อุปสมบทอีกต่อไป.

วินิจฉัยไว้ ณ วันที่ ๘ กันยายน พุทธศักราช ๒๔๕๙.

(ลงพระนาม) กรม—วชิรญาณวโรรส

แสดงการณ ๙ เล่ม ๔ หน้า ๒๓๓.

(สำเนา)

พระมหาสมณวินิจัย

ความประพฤติของพระครูชลโรปมคุณมุนี (เกลี้ยง)
เจ้าคณะจังหวัดชลบุรี

สมเด็จพระมหาสมณะ กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ประทับใน
มหาเถรสมาคม ประทานพระมหาสมณวินิจัยความประพฤติของพระ
ครูชลโรปมคุณมุนี (เกลี้ยง) เจ้าคณะจังหวัดชลบุรีไว้ดังต่อไปนี้:—

๑. นายสอนบ้านไร่ อำเภอมือง จังหวัดชลบุรี ยื่นเรื่องราว
ต่อเจ้าพระยาพระเสด็จสุเรนทราธิบดี ครั้นยังเป็นเสนาบดีกระทรวง
ธรรมการ กล่าวหาพระครูชลโรปมคุณมุนีหลายข้อ ในเวลาเราไป
ตรวจคณะสงฆ์มณฑลราชบุรี กรมหมื่นชินวรสิริวัฒน์ สมเด็จพระเจ้า
คณะใหญ่หนกลาง ผู้รักษาการในหน้าที่เรา ส่งพระทักษิณคณิศร
ครั้นยังเป็นเจ้าคณะมณฑลปาจิณบุรีให้ออกไปไต่สวน.

๒. เรื่องที่หาโดยมากไม่ได้เกี่ยวกับนายสอน มีเนื้อเรื่องอยู่ข้อ
เดียวทั้งทำไม่ถูกต้องระเบียบ ไม่ควรจัดเป็นโจทก์ ควรถือเอาเป็นผู้
บอกเล่า.

๓. อันคดีมีผู้บอกเล่าเช่นนั้น ไม่จำเป็นต้องพิจารณาทุกเรื่อง
เรื่องใดผู้ต้องหาทำผิดตามคำหา จักมีทางผิดพระวินัยหรือทางปกครอง
เรื่องนั้นจึงควรพิจารณา คำหาความอันกล่าวทั้หมดไม่เป็นเรื่องเป็นราว
เป็นแต่พอกเรื่องให้พะรุงพะรัง ยกเสียก็ได้ไม่ต้องพิจารณา.

๔. คติน^๕ จักเลือกวินิจฉัยเฉพาะเรื่องอันเข้าเกณฑ์ ดังกล่าวไว้ในตอน ๓. เรื่องอันจักยกขึ้นวินิจฉัยนั้น ดังต่อไปนี้:-

ก. เรื่องติดพันกับอำนาจยวง.

ข. เรื่องสมรู้เป็นใจรับฝากของยักษ์อกของอำนาจขึ้น.

ค. เรื่องยักษ์อกเงินเหลือจ่ายในการศพเจ้าอธิการพลบัววัดใหม่เอาไปซื้อที่นาเป็นของตน.

ฌ. เรื่องปิดตำหรุ่นและทางเกวียน เนื่องจากการทำนา.

ก. เรื่องติดพันกับอำนาจยวง

๕. พระครูปฏิเสธข้อนี้ แก้วไปบ้านอำนาจยวงอยู่นั้น เพื่อรักษาโรคของอำนาจยวงและคนอื่นในบ้านนั้น มีเด็กไปด้วยทุกราว เวลาไปกลางคืนกลับอย่างช้าเพียง ๔ หุ้ม.

๖. พิจารณาไต่ความจากค่านายเล็กพยานผู้หา และจากคำอำนาจยวง สาวมี (หญิงโสค) และผู้ใหญ่จัญพยานผู้ต้องหาประกอบกันว่า พระครูไปบ้านอำนาจยวง ไม่เกี่ยวกับการรักษาโรคก็มีเหมือนกัน บางคราวถึงอาบน้ที่นั่นก็มี มีเด็กตามไปด้วยทุกราว เวลานั้นพูดลงเอกเขนาก็มี คงมีคนอยู่ด้วยตั้งแต่สองคนขึ้นไป ไม่มีพยานผู้ใดผู้หนึ่งได้เคยเห็นพระครูอยู่สองต่อสองกับหญิงคนใดคนหนึ่ง กิริยาที่นั้หาไต่มุ่งจะนั่งในที่ลับไม่เป็นแต่ปราศจากสำรวมอันเป็นมรรยาทของสมณะยังไต่ความจากคำอำนาจยวงและสาวมีต่อไปอีกว่า พระครูคุ้นเคยกับสกุลนั้น จนถึงเอาข้าวบ้างกระบือบ้างไปฝากไว้ที่บ้านนั้น. เวลากลับในคืน อำนาจยวงและสาวมีจึงใจจะให้ป็นหัวค้ำ เบิกความว่าอยู่ช้า

เพียง ๑ ยาม กลับหัวคำไปกว่าที่จำเลยเองกล่าว ได้ความจาก คำพระวินัยธรณ์เจ้าวัดเครือวัลย์พยานผู้หา และจากคำผู้ใหญ่จួយพยานผู้ต้องหาว่า พระครูกลับต่อ ๒ ยามแล้วก็มี แต่ผู้ใหญ่อยุ่เบิกบรรยายความว่าพระครูอยู่ติดถึง ๒ ยาม ครึ่งนายเพียรพี้อำแดงยวงและสาวมียังอยู่ ทั้งแต่ นายเพียรตายแล้วพระครูอยู่ซ้ำเพียง ๑ ยาม.

พิจารณาได้ความเพียงเท่านี้ เห็นว่าพระครูชอบพอสนิทสนมกับอำแดงยวงและสาวมีจริง ไปหาเข้าสู่เก็นงาม ทั้งสกุลนั้นคนหนึ่งก็เป็นหม้าย อีกคนหนึ่งก็เป็นสาวเทื่อ ต้องด้วยลักษณะอโคจรของภิกษุ แต่พิจารณาไม่ถึงว่าได้ทำเกินเลยยิ่งไปกว่านี้ พระครูเป็นเจ้าคณะใหญ่ในจังหวัดนั้น ทำตนให้เป็นที่กินแห่งของคนที่หลายเช่นนี้ ไม่สมควร. ผลข้างไม่งามก็ได้เกิดขึ้นแล้ว พระนิสิตของพระครูไปขออยู่ในสำนักพระวินัยธรณ์ต้องทำทัฬหกรรมใหม่ ไม่ใช่พระวินัยธรณ์รังเกียจรูปเดียว พระวินัยธรรมยาและพระปลัดชงก็คงรังเกียจเหมือนกัน จึงเป็นผู้สวดกรรมวาจาให้ นายสอนเข้าใจไปว่า พระครูยอมไม่ให้อำแดงยวงแบ่งทรัพย์มฤคกของนายเทียนบิดานายสอนให้แก่ นายสอนก็เนื่องมาจากพระครูสนิทกับอำแดงยวงเก็นงามนั่นเอง. ในเรื่องนี้ให้ตำหนิพระครูไว้.

ข. เรื่องสมรู้เป็นใจรับฝากของยักยอกของอำแดงขึ้น.

๗. เรื่องนี้พระครูปฏิเสธ. ได้ความจากค่านายสิบตำรวจตรีพยานผู้หาว่า พยานเป็นบุตรจีนก๊าวอำแดงกิม เมื่ออำแดงกิมตายแล้ว จีนก๊าวได้อำแดงขึ้นเป็นภรรยา ครั้นจีนก๊าวตายแล้ว พยานกับ

พี่น้องร่วมมารดาได้ฟ้องเรียกมรดกเงินท้าวจากอำแดงชื่น ศาลตัดสินให้พวกพยานแพ้กิติ ตามคำนายแดงทนาย อำแดงชื่นพยานผู้ต้องหาว่า ศาลตัดสินให้แบ่ง อำแดงชื่นเป็นภรรยาเงินท้าว ย่อมมีส่วนได้มรดกเงินท้าว กิติไม่เป็นยกยกโดยตรง เป็นกิติมรดก พระครูไม่มีผิดในฐานนี้.

ก. เรื่องยกยกเงินเหลือจ่ายในการศพเจ้าอธิการพลับวัดใหม่เอวไปซื้อที่นาเป็นของตน.

๘. พระครูปฏิเสธข้อนี้ แก้วได้รับมอบบริหารภณัตจากเจ้าอธิการพลับผู้ถึงมรณภาพ เพื่อจัดการศพเงินของผู้มรณะมี ๑,๐๐๐ บาท เศษ เมื่อทำศพมีผู้ออกเงินช่วยด้วย ทำศพแล้วเงินเหลืออีก ๑,๐๐๐ บาทถ้วน ได้ประชุมเจ้าอธิการหมวดอด วัดช่องลม พระอธิการรอด วัดน้อย กำนันสุข ผู้ใหญ่เผือก นายแพทย์ปาน บริรักษาดึงเงินเหลือรายนี้ ทกลงให้เอาไว้ง่ายทำอุโบสถวัดต้นสนที่พระครูอยู่ อันยังค้างอยู่ พระครูได้จ่ายไปในการทำอุโบสถหมด.

๙. ได้ความจากคำพยานทั้งฝ่ายผู้หาทั้งฝ่ายผู้ถูกหาว่า ก่อนทำศพเจ้าอธิการพลับ ไม่มีผู้ใดผู้หนึ่งคัดค้านความเป็นใหญ่ของพระครูในการทำศพเจ้าอธิการพลับ มามีเสียงขึ้นต่อเมื่อทำศพแล้ว อำแดงไกร ผู้เป็นพี่หรือน้องเจ้าอธิการพลับ ไปขอเงินเหลือต่อพระครู ๒๐๐ บาท หรือ ๑๖๐ บาทว่าจะเอาไปก่อเจดีย์บุญอุฐเจ้าอธิการพลับ พระครูไม่ให้ อำแดงไกรและนายรอดหลานน้ำพยานผู้หาเบิกความเจือกันว่าเจ้าอธิการพลับมอบบริหารภณัตให้แก่อำแดงกรองอำแดงไกร ๆ เองเป็นผู้มอบให้พระครูจัดการศพ แต่มีคำพระอธิการอัมเจ้าวัดใหม่นั้น พยาน

ผู้ถูกหาเบิกรับว่าเจ้าอธิการพลับได้มอบบริหารภณห์แก่พระครู และสั่งให้ทำศพ ข้อนี้นั้นอันฟังได้ว่า เจ้าอธิการพลับสั่งให้พระครูทำศพมอบสิทธิในบริหารภณห์ให้ด้วย. ฝ่ายพระครูได้ปฏิบัติตรงตามนั้น หาได้ถือเอาเป็นของส่วนตัวไม่ จำยในการศพปนไปกับของผู้อื่นช่วยและยังได้ปรึกษากับภิกษุและทายกบางคนถึงทรัพย์สินเหลือจ่ายการศพ.

๑๐. จำนวนเงินที่ว่าเหลือจ่ายในการศพนั้น พยานผู้ต้องหาผู้ได้เห็นเอาออกนับหรือตรวจบัญชีในเวลาประชุม ตกลงว่าให้เอาใช้ทำอุโบสถวัดกันสน เจ้าอธิการห่มวรอก วัดช่องลมและผู้ใหญ่เผือกประมาณว่าราว ๑,๓๐๐ บาทเศษ พระอธิการรอดวัดกันสนว่า ๑,๒๐๐ บาทเศษ คงฟังได้ว่ากว่า ๑,๐๐๐ บาทมีเศษสองร้อยขึ้นไปไม่ถึงสี่ร้อย.

๑๑. พระครูประชุมพระและคฤหัสถ์ผู้มีชื่อปรึกษานั้น เจ้าอธิการรอดวัดช่องลม ถ้าเป็นเจ้าคณะห่มวรอกแห่งวัดใหม่ กำนันสุขและผู้ใหญ่เผือก ถ้าเป็นกำนันและผู้ใหญ่บ้านแห่งท้องถิ่นที่วัดใหม่ตั้งอยู่ พระครูเรียกมาปรึกษาสมควรอยู่ แต่พระครูเว้นพระอธิการอัมเจ้าวัดใหม่เสีย ไม่เรียกมาปรึกษาค้วยนั้น ที่ประชุมนี้ขาดคนสำคัญที่เกี่ยว อันที่จริงถ้าไม่ตั้งใจจะประชุมจับบิแล้ว ควรประชุมที่วัดใหม่ เรียกพระอธิการอัมเข้าประชุมด้วยและควรปรึกษานอัมทรัพย์สินนั้นไว้จ่ายทำการปลูกสร้างปฏิสังขรณ์ในวัดใหม่ ที่เจ้าอธิการพลับเคยอยู่ปกครองมา พระครูเรียกประชุมที่วัดกันสน ไม่เรียกพระอธิการอัมเข้าประชุมด้วย ตั้งใจจะนอัมทรัพย์สินนี้ให้เป็นประโยชน์แก่ตนโดยทางตรงหรือโดยทางอ้อมเป็นโลกฝ่าฝืนความสมควร.

๑๒. พระครูไก่อทรพย์ราย^๕ไปซื้อนาเป็นส่วนตนหรือไม่
พิจารณาได้ความจากความรับของพระครูเอง ประกอบกับคำพยาน
ฝ่ายผู้ถูกหา และพยานเอกสารว่า พระครูได้ซื้อที่นาอำแดงทองดี
อันอยู่ติดกับวัดไว้ ๑ แปลง เนื้อที่ ๑๑ ไร่เศษ ราคา ๗๒๐ บาท.

อีกแปลงหนึ่งเนื้อที่ไม่เต็ม ๒ งาน อำแดงทองดียกให้แก่พระครู
ลงชื่อในหน้าโฉนดว่า นายเกลี้ยงโสทเป็นผู้รับซื้อรับให้จากอำแดง
ทองดี เมื่อวันที่ ๑๗ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๕๖ และได้ความจากคำ
พระอธิการอ้อมเจ้าวัดใหม่พยานผู้ถูกหาว่า เจ้าอธิการพลับถึงมรณภาพว่า
เมื่อวันศุกร์ แรม ๓ ค่ำ เดือน ๑๑ ปีจอ (จ.ศ. ๑๒๗/๒) ตรง
วันที่ ๒๑ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๕๓ สอบในปฏิทินถูกต้อง มีคำ
อำแดงไกรและผู้ใหญ่เผือกพยานผู้หารับสมในระยปี พระอธิการอ้อม
เบิกความอีกว่า ตั้งแต่เจ้าอธิการพลับถึงมรณภาพแล้วล่วงมาราว ๖
เดือนเศษ ได้จัดการทำศพ สมกับค่านายรดพยานผู้หา ฝ่าย
อำแดงไกรกับผู้ใหญ่เผือกพยานผู้หาเบิกความเจือกกันว่า เกือบปี หรือปี ๑
พอทำศพแล้วไม่ช้า พระอธิการอ้อม วัดใหม่ กับพระอธิการรด
วัดน้อยเบิกว่าราว ๕-๖ วัน กำนันสุขว่าราว ๑๕ วัน ผู้ใหญ่เผือก
ว่าราว ๑ เดือน พระครูได้เรียกประชุมปรึกษาถึงเงินเหลือจ่ายใน
การศพรายนี้ ระยะเวลาตั้งแต่ประชุมตกลงว่าให้เอาเงินรายนี้ไว้ทำ
อุโบสถวัดคันสน จนถึงพระครูซื้อนาอำแดงทองดี ห่างกัน ๒ ปี
๑๐ เดือน ลงมาหา ๒ ปี ๔ เดือน ไม่น่าเห็นว่าพระครูเจาะจง
เอาทรพย์ราย^๕ไปซื้อนา^๕นั้นในระหว่างนั้นน่าจะมีการจ่าย เป็นต้นว่า

ทำอุโบสถ. แต่คำแถมของพระครูก็ไม่น่าฟังเหมือนกัน พระครูแก้วว่า
ได้ขอยืมเงินอำแดงเชียงฮวย ๔๐๐ บาท อำแดงทิมมารดาพระครู
๓๒๐ บาท มีคำอำแดงเชียงฮวยเบิกสมว่าได้ให้พระครูยืมเงิน ๔๐๐ บาท
จริง พระครูให้อำแดงโสมไปเอา ไม่ได้ทำหนังสือกู้ยืมล่องมาราว
๔ เดือนได้รับใช้ ใครเอามาใช้ลืมเสียแล้ว การไม่ได้ให้ทำหนังสือ
กู้ยืม ฟังได้ เพราะเป็นการที่เคยใช้กันมา ในระหว่างพระผู้ยืม
และภคฤหัสถ์ผู้ให้ยืม แต่การที่จำไม่ได้ว่าใครเป็นผู้นำไปใช้ ฟังไม่ได้
เงินมีจำนวนเท่านี้ จักไม่ใช้นิดหน่อยของอำแดงเชียงฮวยกระมัง ถ้า
เป็นจำนวนมากของอำแดงเชียงฮวยก็คงจำได้ ทั้งพระครูก็มีได้สืบอำแดง
ทิมผู้มารดา และปรากฏในสำนวนว่าพระครูไม่ใช่ผู้ชักชวน มีทรัพย์
สร้างโรงเข้าให้มารดาและต่อเรือฉลอม ยังฟังเอาเป็นจริงไม่ได้ว่า ได้
ยืมเงินอำแดงเชียงฮวยและอำแดงทิมผู้มารดาไปซื้อนารายนี้. เพื่อสง
หาทางสันนิษฐานข้อนี้ ต้องพิจารณาการจ่ายทำอุโบสถวัดคันสนต่อไป.

๑๓. พระครูจำหน้าย่น ๆ ว่า จ่ายเป็นค่าไม้ซุงบ้างค่าแรง
บ้าง หมดเงินพันบาท. พิจารณาได้ความจากคำพยานทั้งฝ่ายผู้หาทั้ง
ฝ่ายผู้ต้องหาประกอบกันว่า อุโบสถวัดคันสนนั้นได้ทำจนแล้ว ใช้
เงินรายอื่นด้วย ถ้าพระครูทำการตรงไปตรงมา น่าจะจดจำจำนวนเงิน
เหลือจ่ายในการทำศพเจ้าอธิการพลับรายนั้น. ในบัญชีรายรับของวัด
คันสน ในการทำอุโบสถและจ่ายปันกันไปกับเงินรายอื่น ในชื่อว่า
เงินวัดหรือเงินทำอุโบสถเมื่อเป็นเช่นนั้น จำเป็นอยู่เองที่พระครูจะ
จำหน้าเฉพาะรายเงินเหลือจ่ายในการทำศพไม่ได้ ถูกพระทักขิณคณิศร

ผู้ไต่สวนให้จำหน่าย ก็ต้องจำหน่ายไปอย่างนั้น. แต่ครั้นผู้ไต่สวนเรียก บัญชีรายรับรายจ่ายมาตรวจตั้งแต่จำนวน พ.ศ. ๒๔๕๔ (ร.ศ. ๑๓๐) ถึง พ.ศ. ๒๔๕๘ มีจำนวนรายรับเพียง ๑,๑๔๗ บาท ๗๕ สตางค์ มีจำนวนรายจ่าย ๔,๒๐๑ บาท ๔๓ สตางค์ ที่เห็นว่าเป็นบัญชีไม่ถูกต้อง ถ้าเป็นการเล็กน้อย ก็พอจะเห็นว่าทำด้วยความหละหลวม ใครให้ ไม่ได้จับบัญชี มีแต่รายจ่ายออกไป แต่ธรรมเนียมจบบัญชี รายรับ รายจ่าย ใช้กันมานานแล้ว ทั้งการสร้างอุโบสถก็เป็นการใหญ่ ใช้เงิน มาก คนบริจจาคทรัพย์มากที่ควรจดก็ยังมี เงินเหลือจ่ายในการทำศพ รายนั้นก็มีจำนวนไม่น้อย ควรจดในบัญชี ทั้งมีค่าผู้ใหญ่เผือกพยาน ผู้หาเบิกว่าคราวทำศพได้ใช้จบบัญชีรายชื่อผู้ออกเงินหรือของช่วย มีค่า พระอธิการรอดวัดน้อย กับกำนันสุขพยาน ผู้ถูกหาเบิกเจื่อนกว่า เมื่อปรึกษากันแล้ว ว่าให้เอาเงินเหลือจ่ายในการทำศพ ทำอุโบสถ วัดต้นสน ได้ตรวจบัญชีสอบกับตัวเงินถูกต้องกัน พระครูเคยรู้จักใช้ ทำบัญชีอย่างแน่นนอนมาแล้ว เมื่อเป็นเช่นนั้นเห็นว่าพระครูปีติบัญชีจริง ไม่ยื่นแก่ผู้ไต่สวนให้ตรวจสอบเพื่อเบี่ยงมุลทินของตน หรือไม่ไต่ลง บัญชีที่เดียวต้องถือว่าพระครูจำหน่ายทรัพย์รายเหลือจ่ายในการทำศพเจ้า อธิการพลับไม่ตก เป็นหม่นหมองอยู่แก่พระครู.

๑๔. พระครูชื้อทีนา ลงชื่อในหน้าโฉนดว่านายเกลี้ยงโสตนน จะชื่อว่าเป็นนามแฝงซึ่งใช้ในหนังสือแต่งที่ไม่แสดงตัวเจ้าของ เพื่อ ซ่อนตัวหรือเพื่อหลีกเลี่ยงจากความสำนอง ก็ไม่ได้ เพราะหน้าโฉนดเป็นน เอกสาร ลงชื่ออย่างนั้น ศาลฟังด้วยว่าภิกษุผู้ใช้ชื่อนั้นมีสิทธิแห่งที่ติด

อันระบุไว้ในโน้ตนั้น และเป็นผู้ต้องสำนองค่าอากรที่ดินนั้นด้วย
 ภิกษุใช้ชื่อว่านาย..... โสค เท่ากับประกาศตนเป็นคฤหัสถ์ แต่เพียง
 ประกาศตนว่าเป็นอารามิกไม่ขัดเหมือนอย่างว่านาย ในพระวินัยท่าน
 ยังยอมให้เป็นอันลาสิกขา พระครูทำอย่างนี้ ส่อตัวว่าไม่ถือภาวะเป็น
 อะไรรเน่ สุกแต่ความสะดวกของตน สะดวกในทางเป็นพระ ก็
 แสดงตนเป็นพระ สะดวกในทางเป็นคฤหัสถ์ ก็แสดงตนเป็นคฤหัสถ์
 น่ารังเกียจอยู่ว่าเป็นอันลาสิกขาแล้วกรรมัง.

ฌ. เรื่องปิดตำหรุน้ำและทางเกวียน เนื่องจากการทำนา.

๑๕. พระครูแบ่งรับว่าได้ใช้ให้เด็กขุดดินขึ้นถมคันนา แต่ยังเหลือ
 ทางน้ำไหลประมาณ ๒ ศอก ภายหลังชาวบ้านได้ร้องต่อนายอำเภอ ๆ
 กับพนักงานแผนที่เกษตรได้ไปตรวจดูแล้วสั่งให้เปิดปากทางกว้างเท่าเดิม
 ในการปิดทางเกวียนไม่ได้แก้ ในการทำนาแบ่งรับว่าได้ออกไปคุเขาไถ
 เขาดำบ้างบางคราว แต่ไม่รับว่าได้ออกไปกำกับให้เขาทำ.

๑๖. พิจารณาไต่ความจากคำพยานทั้งฝ่ายผู้หา ทั้งฝ่ายผู้ต้องหา
 ประกอบกันว่า ที่นาของนายชมซึ่งให้ผู้มีชื่อเช่าทำนั้นอยู่ข้างเหนือ
 แหล่งนาของพระครู เป็นนาลุ่ม ในปีใดฝนชุกอยู่ข้างเสียหาย มาเมื่อ
 ปีกลาย พระครูปิดตำหรุน้ำเสีย ทั้งเป็นปีมีฝนชุก เจ้าของนาและคน
 ทำนาจึงโทษเอาพระครู ได้พากันไปร้องต่อขุนพินัสสน์ในการนายอำเภอ
 ผู้ไปตรวจดูพร้อมกับนายหุ่นพนักงานแผนที่เกษตร เห็นว่าพระครูปิด
 ตำหรุน้ำและปิดทางเกวียนอันเป็นสาธารณประโยชน์จริง ได้สอบถาม
 พระครู ๆ แก่ในการปิดทางเกวียนว่า ทางเกวียนผ่านจิตอุโบสถ

เมื่อเกวียนเดิน มีฝุ่นและโคลนเปโระเปื้อน ครั้นซื้อที่นาข้างอุโบสถ
 ใต้แล้ว จึงได้ปิดทางนั้นเสีย เปิดทางใหม่ห่างจากอุโบสถออกไป
 ส่วนตำหรุหน้านั้น จักยอมทำตามสั่ง นายอำเภอ นำความนี้เรียนผู้ว่า
 ราชการพร้อมทั้งเรื่องราวและคำไต่สวน ผู้ว่าราชการอนุวัติการปิดทาง
 เกวียนเก่า เปิดทางเกวียนใหม่ ส่วนตำหรุหน้าสั่งให้เปิดไว้ตามเดิม
 พระครูผู้ต่อนายอำเภอว่าจักเปิดเมื่อสิ้น มีนาคม พ.ศ. ๒๔๕๘.

๑๗. นานนี้เป็นของพระครู ๆ ไปดูเขาได้เขาดำ จะไม่เรียกว่า
 ไปดูงานได้หรือ พระครูทำมาจนปรากฏว่ามีข้าวเปลือกและกระบือไป
 ฝากไว้ที่บ้านอำแดงยวง.

๑๘. เรื่องนี้ ถ้าเป็นนายเกลี้ยงทำดูก็ไม่สู้อะไรนัก เจ้าของนา
 หรือผู้ทำนาใกล้เคียง ผู้ได้รับความเสียหาย อาจฟ้องร้องได้ตาม
 กฎหมาย แต่ถ้าเป็นพระเกลี้ยงทำแล้ว ดูเป็นความไม่ดีไม่งาม เพราะ
 ภิกษุเป็นผู้อาศัยน้ำพักน้ำแรงเขาเป็นอยู่ทำมาหากินเองด้วย ย่อมเอา
 เปรียบเขา ทั้งจักเกิดบาตหมางวิวาทกับคนหากินร่วมกันด้วย ถ้า
 เป็นพระครูชลโรปมคุณมุนีเจ้าคณะจังหวัดทำแล้ว ยิ่งเป็นความไม่ดี
 ไม่งามมากขึ้น อันพระผู้เป็นเจ้าคณะ สมควรจะประพฤติตนไม่มีภัยไม่
 มีเวรกับผู้อื่นทั่วไป มาแย่งทำแย่งหากับพวกผู้เฉลี่ยน้ำพักน้ำแรงเลี้ยงตน
 (ภิกษุ) อย่างนี้ ทำให้เกิดบาตหมางวิวาทกับเขา น่าติเตียน
 เหตุฉะนั้น ในพระวินัยท่านจึงห้ามไม่ให้ภิกษุถือที่ดินเป็นสิทธิของตน ห้าม
 ไม่ให้มีสัตว์พาหนะและทำนาก้ำขาย จริงอยู่ ที่นานั้น อยู่ใกล้อุโบสถ
 พระครูควรปรารภณาให้อยู่ในปกครอง แต่ซื้อไว้เป็นของตนเองนั้น หา

ถูกทางไม่ ชอบแต่จะชวนขายซื้อไว้เป็นนาวัด ให้ไวยวัจกรจัดทำเป็น
ของวัดหรือให้เช่าเช่า. พระครูถือที่นาเป็นของตนเอง และทำนาเป็น
ส่วนของตนเอง ผิดวินัยของภิกษุ ผ่าฝืนประกาศ ห้ามไม่ให้ภิกษุ
ประกอบกรหากินนอกกรรมนิยมของสมณะ พ. ศ. ๒๔๕๖ คัวย.

๑๙. พระครูชลโรปมคุณมุนี ประพัตตินไม่ตีมีความหม่นหมอง
ในเรื่องจำหน่ายทรัพย์ไม่ตก ประพัตตินไม่มีหลักว่า ถือภาวะเป็นภิกษุ
หรือเป็นคฤหัสถ์และทำการหากินอย่างคฤหัสถ์ ไม่สมควรอยู่ในพรหม-
จรรย์ให้พระครูลาสิกขาถือเพศเป็นคฤหัสถ์เสีย แต่พระครูเป็นผู้ถือสัญญา
บัตร์ ชอบให้นำความกราบบังคมทูลพระกรุณาก่อน ต่อเมื่อพระราช
ทานพระบรมราชานุญาตแล้วจึงให้ทำตามนี้.

วินิจฉัยไว้ ณ วันที่ ๘ กันยายน พุทธศักราช ๒๔๕๕.

(ลงพระนาม) กรม-วชิรญาณวโรรส

(สำเนา)

พระมหาสมณวินิจนัย

ฎีกาพระอธิการเลียง เจ้าวัดมูลจินคาราม
จังหวัดชัยภูมิ เรื่องลูกวัดทำขี้มเจ้าอาวาส

ความเดิม พระเถมผู้ที่พระครูธัญเขตต์เขมากร เจ้าคณะจังหวัดชัยภูมิ ส่งให้ไปอยู่เป็นรองเจ้าอาวาสที่วัดมูลจินคาราม ได้ออกคำสั่งยกโทษพระบมวัดนั้นว่าไปไหนไม่ลาตน ก่อเหตุขึ้นในวัดหลายหนแต่ไม่ไ้ระบุน หลีกเลี้ยงการวัด และเป็นหนี้ชาวบ้าน ให้ไล่พระบมไปเสียจากวัด พระบมไม่ยอมไป ด้วยอ้างเหตุว่าพระเถมไม่ใช่เจ้าอาวาส ในข้อที่พระเถมยกโทษนั้น แก่ตัวว่า จะไปข้างไหนได้ลาเจ้าอาวาสแล้ว ไม่ได้หลีกเลี้ยงการวัด ก่อนแต่พระเถมมาอยู่วัด ก็ได้เอาธุระในการวัดอยู่ มาเมื่อออกพรรษาแล้ว น้องสะใภ้ตายลงในกรุงเทพ ฯ จำเป็นต้องเข้ามาเยี่ยมศพ ไกลวันเราไปถึงจังหวัดนั้น ก็ได้กลับออกไปช่วยเตรียมการรับเสด็จ ไม่ได้เป็นหนี้สินคนอื่น นอกจากนายฉันทที่ได้จ้างให้ทำการวัด เป็นหนี้อยู่ ๒ บาทได้ใช้แล้ว พระอธิการเลียงออกคำสั่งในฐานะเป็นเจ้าอาวาส ลงทัณฑ์กรรมพระบมตกน้ำล้างฐาน ๕๐ บาท เพราะหลีกเลี้ยงการวัด ไม่ทำเหมือนดังในกาลก่อน ยกโทษพระเถมว่าหาความพระลูกวัดไม่มีมูลเป็นนุบายทำลายบริษัท และทำเหนือเจ้าอาวาส ผิดต่อพระราชบัญญัติปกครองคณะสงฆ์มาตรา ๑๙ ยก

อานาจเจ้าอาวาสในพระราชบัญญัติ มาตรา ๑๗ ข้อ ๔ ขึ้นเป็น
เครื่องอ้าง บอคมอบตัวพระแถมคืนต่อเจ้าคณะจังหวัด ให้กลับไปวัดเดิม
คดีไม่ตกลงกัน ในชั้นเจ้าคณะแขวงและเจ้าคณะรอง ขึ้นไปถึงเจ้าคณะ
จังหวัด ตัดสินในชั้นคดีเดิม ยกข้อหาของพระแถมเสียคงให้พระบมอยู่
ในวัดมูลจินคารามไปตามเดิม และให้ยกคำสั่งของพระอธิการเลี้ยงที่ส่ง
ตัวพระแถมคืนไปวัดเดิมนั้นเสียเหมือนกัน คงให้พระแถมอยู่วัดมูล
จินคารามต่อไปอีก. พระอธิการเลี้ยงไม่ยอมถวายฎีกาด้วยข้อนี้. ใน
ระหว่างเรียกสำนวนมาตรวจ พระครูบุญเชตต์เขมากร เจ้าคณะจังหวัด
ยี่หน่งสี่กล่าวโทษพระอธิการเลี้ยงว่า เป็นเจ้าวัดมูลจินคารามมาถึง
๑๒ ปีแล้ว ไม่ได้ทำการก่อสร้างถาวรวัตถุอย่างใดอย่างหนึ่งเลย ของ
เก่าก็ไม่ได้ซ่อมแซมขึ้น ไม่มีวุฒิและสามารถพอจะสั่งสอนภิกษุสามเณร
อายุ ๗๒ ปีแล้ว ตั้งแต่ในวัดตลอดจนชาวบ้านแตกกันเป็น ๒ พวก
พระครูขอถอดพระอธิการเลี้ยงออกจากตำแหน่งเจ้าอาวาส.

ในชั้นคดีเดิมจำกัไม่วินิจฉัย เพราะทั้งฝ่ายโจทก์ทั้งฝ่ายจำเลยไม่ได้
ถวายฎีกา จำกัวินิจฉัยเฉพาะฎีกาของพระอธิการเลี้ยง ในข้อว่าพระแถม
ทำเหื่อเจ้าอาวาส. พระอธิการเลี้ยงเป็นอย่างไร จงยกไว้พลาง แต่เจ้า
คณะจังหวัดยังคงให้เป็นพระอธิการอยู่ เป็นแต่เห็นว่าอ่อนแอจึงตั้งพระ
แถมไปอยู่เป็นรองอธิการ. อันรองพระอธิการต้องอยู่ใต้อำนาจเจ้า
อาวาส พระแถมไล่พระบมตามลำพังตนอย่างนั้นเป็นทำเหื่อเจ้าอาวาส
ผิดต่อพระราชบัญญัติลักษณะปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ. ๑๒๑ มาตรา ๑๔
และพระแถมมาอยู่วัดนั้น ไม่ปรองคองกับเจ้าอาวาส ๆ ไม่ให้อยู่ก็ได้ตาม

มาตรา ๑๗ ข้อ ๔ แห่งพระราชบัญญัตินั้น และการทำเหนือเจ้าอาวาส
นี้ เป็นกรณีพอที่จะขอให้เจ้าคณะดอนพระแถมคืนไปวัดเดิมได้ การที่ไม่
ไล่ตรง ๆ เป็นแต่ขอให้เจ้าคณะดอนคืนไปนั้น เป็นทำโดยอัยยาศัยอยู่
แล้ว ฎีกาของพระอธิการเลียงพังซัน ให้พระครูธัญญเขตต์เขมากร
เจ้าคณะจังหวัดดอนพระแถมออกจากวัดมูลจินการามไปเสียโดยเร็ว.

ข้อที่พระครูธัญญเขตต์เขมากร เจ้าคณะจังหวัดกล่าวโทษพระอธิ-
การเลียงและขอลอออกจากตำแหน่งนั้น ข้อว่าเป็นเจ้าอาวาสมาถึง ๑๒ ปี
แล้ว ไม่ทำการก่อสร้างถาวรวัตถุอย่างใดอย่างหนึ่งนั้น ไม่เห็นเป็น
ความผิด ผู้เป็นเจ้าอาวาส จำจะต้องทำการก่อสร้างอะไร ๆ ขึ้นไว้ทุก
รูปหรือ ถ้าของมีใช้พอแล้ว เราเห็นกลับจะเป็นดีไปอีก ไม่ต้องเปลือง
ค่ารักษามาก ใครจักชมคันไม้ที่มีกาฝากจับอยู่มาก มีแต่มันจะสับเอาโอชา
ของคันไม้ไปเลี้ยงมันเท่านั้น การที่หาว่าไม่ซ่อมแซมของเก่านั้น ถ้า
คณะจังหวัดธัญญบุรีมีเงินไว้ให้ทำยกเขาเป็นผิดได้ ถ้าไม่มีเอาผิดไม่ได้.
เพราะคณะไม่มีเงินไว้ให้ทำวัด เจ้าคณะจึงจำเป็นต้องเลือกเจ้าอาวาสผู้กำลัง
ข้อว่าไม่มีวุฒิและสามารถ ถ้าเป็นความจริงไม่ใช่ความผิดของเจ้าคณะ
หรือผู้เลือกเจ้าอาวาสผิดตัว ไม่เพียงแต่จะเลือกผิดตัวเท่านั้น ชำป่อยไว้
ด้วย เมื่อจะให้พระแถมไปอยู่วัดนั้นให้เป็นเพียงรองเจ้าอาวาส คือว่า
ปล่อยให้พระอธิการเลียงคงเป็นเจ้าอาวาสอยู่. ข้อว่าอายุ ๗๒ ปี แล้ว
นั้น มีอะไรเป็นกำหนดว่าอายุถึงเท่านั้นแล้วจะต้องออกจากหน้าที่เจ้า
อาวาส ๆ ทั้งในกรุง ทั้งในต่างจังหวัด อายุมากกว่านั้นก็มีหลายรูป อายุ
ไม่เป็นเกณฑ์ออกจากหน้าที่เจ้าอาวาส ยังทำหน้าที่ได้แล้วก็ไม่ได้ และ

อายุมากไม่เป็นความผิดที่จะให้ถูกถอด. ข้อว่าตั้งแต่ในวัดตลอดจนชาวบ้านแตกเป็นสองพวกนั้น ไม่ใช่ความผิดของพระอธิการเลียง เป็นความผิดของพระครูธัญญเขตต์เขมากรเองผู้ส่งพระแถมเข้าไปอยู่แทรก น่าจะถอดพระครูเองมากกว่าถอดพระอธิการเลียง ให้ยกคำขอของพระครูนี้เสีย.

วินิจฉัยไว้ ณ วันที่ ๒ กุมภาพันธ์ พุทธศักราช ๒๔๕๙.

(ลงพระนาม) กรม — วชิรญาณวโรรส

(สำเนา)

พระมหาสมณวินิจนัย

ฎีกาสมิชิต วัดจันทรังสี จังหวัดอ่างทอง เรื่องถูกห้ามสังวาส

สมเด็จพระมหาสมณะ กรมพระยาวชิรญาณวโรรส เสด็จประทับในมหาเถรสมาคม ทรงพระวินิจฉัยฎีกาของสมิชิต วัดจันทรังสี จังหวัดอ่างทอง เรื่องถูกห้ามสังวาส ดังต่อไปนี้:—

๑. อธิการ์เดิม ตามคำพระวินัยกรรมปาน เจ้าวัดชัยมงคล ว่า นายรอตฟ้องว่า สมิชิตครั้งอุปสมบทคราวแรกกับนายเงินครั้งยังเป็นสามเณร ได้เล่นทอดลูกบาศก์กับนายรอต สมิชิตเล่นเสียนายรอต ๑๖ บาท หรือ ๑๗ บาท สมิชิตได้แย่งเอาเงินที่เสียไปนั้น ซึ่งกองอยู่หน้า นายรอตคืนมา นายรอตขอคืน สมิชิตหาคืนให้ไม่ สมิชิตรับเป็นเชิงว่า ไม่ได้เอาเงินของนายรอตมา เอาเงินของสมิชิตมา นายเงินเบิกความสมนายรอต ว่าสมิชิตเอาเงินนั้นมา เบิกความสมสมิชิต ว่าได้คืน สมิชิตพูดว่าเงินของสมิชิต พระวินัยกรรมปานไม่ชำระเรื่องเงิน ให้ไปว่ากล่าวกันเอง รับจะชำระทางวินัย แต่ก็ไม่ชำระ เป็นแต่สั่งพระพลอยพระสวัสดิ์ ให้ชี้แจงแก่สมิชิต เพื่อสึกไปเอง.

๒. สมัชชาปล่อยให้การในชั้นเจ้าคณะแขวงว่า เล่นลักกัน (คือ เล่นหยอกกัน) สมัชชาเล่นเสีย ๑๖ บาท เมื่อเลิกแล้วนายรอตคืนเงิน ๑๖ บาทนั้นให้เอง อีกสักชั่วโหมงเศษ จึงมาทวงเงิน ๑๖ บาทนั้นต่อสมัชชา ๆ ไม่ยอมให้ นายรอตได้ไปฟ้องพระวินัยธรรมปาน สมัชชาปฏิเสธการแย่งเงินจากนายรอต อ้างนายเงินว่าเบิกความสมทนต่อมาพระวินัยธรรมปานไม่อยู่ พระพลอยมาพูดว่า พระวินัยธรรมปานมีหนังสือสั่งมาให้สมัชชาสัก สมัชชามิได้ตอบอย่างใดอย่างหนึ่ง ยอมสักตามคำพระพลอยไปสักนอกวัดต่อพระอากันตะกะ.

๓. ในชั้นเจ้าคณะจังหวัด สมัชชาให้การว่านายรอตคืนเงินให้แล้ว มาทวงว่าจะไปแบ่งกับพระขึ้น สมัชชาไม่ให้ ครั้นเวลาค่ำสมัชชาให้นายข้าศิษย์พระวินัยธรรมปานไปตามอำเภอแฉ่งยัมมารดานายรอต กับนายรอตมาที่ภูฎี ได้บอกแก่อำเภอแฉ่งยัมว่านายรอตหาว่าแย่งเงิน ๑๖ บาท สมัชชาคืนเงิน ๑๖ บาทนั้นให้อำเภอแฉ่งยัม ๆ ปรึกษานายรอตยอมแล้ว คืนเงิน ๑๖ บาทนั้นให้แก่สมัชชา.

๔. ในชั้นฎีกา สมัชชาให้การว่าการเล่นนั้นหยอกกัน สมัชชาหยิบเงินคืนมาจากหน้าตักนายรอต ๆ ไปฟ้องต่อพระวินัยธรรมปาน ไม่ได้รับการตัดสินเด็ดขาด จึงไปพูดโพนทนาแก่พระสงฆ์ในวัดนั้น สมัชชาเกรงจะเป็นความโง่ต้ง จึงใช้ให้นายข้าไปตามนายรอตมาที่วัดแล้วคืนเงินให้นายรอตไปในคืนวันนั้นเอง รุ่งขึ้นอำเภอแฉ่งยัมมารดานายรอตมาคืนเงินให้สมัชชา ๆ กรับไว้ ในเวลาพระวินัยธรรมปานไม่อยู่ พระพลอย พระสวัสดิ์ พระขาว กับนายผึ่ง แค้นไค้จะให้สมัชชาสัก พระ

พลอยบอกว่าพระวินัยธรรมปาน สั่งให้สึก สมัชชิตเชื่อ จึงได้สึก ภายหลังได้สอบถามพระวินัยธรรมปาน ๆ ปฏิเสธว่าไม่ได้สั่ง.

๕. ได้ความตามคำนั้น ๆ ประกอบกันว่า ต่อมาเจ้าอธิการผันเจ้าวัดจันทรังษี เอาเป็นธุระให้สมัชชิตไต่อุปสมบทขึ้นอีกอุโบสถวันหนึ่ง สมัชชิตไปเข้าสังฆสมาคม เพื่อจะทำอุโบสถที่วัดกลาง จังหวัดอ่างทอง พระอธิการก็ม เจ้าวัดนั้น ประรภความหนหลัง จึงห้ามอุโบสถเกิดเป็นอธิการณเรือนั้น.

๖. เจ้าคณะจังหวัดตัดสินว่า เป็นการเล่นจริง สมัชชิตชิงเอาเงินมาจากนายรอดจริง เงินตกถึงมือนายรอดแล้ว นับว่าเป็นของนายรอด สันนิษฐานเจตนาของสมัชชิตว่า ชิงเอาคืนมาด้วยความเสียกายและโหม่นสั เป็นแต่เพียงภณฑไทย ไม่ถึงอวหาร และสมัชชิตได้ให้คืนแก่นายรอดแล้ว เป็นอันพ้นจากภณฑไทย ภายหลังนายรอดได้คืนเงินนั้นให้แก่สมัชชิต จักว่าเป็นการให้กันใหม่ แต่พระเช่นนี้ ย่อมเป็นที่รังเกียจของพระสงฆ์ ไม่รู้จักหาย ทั้งสมัชชิตก็มีความประพฤติชั่วหยาบ อยู่ต่อไปอีก ก็จะเป็นหลักค่อในพระพุทธศาสนา ให้สมัชชิตสึกเสีย.

๗. สมัชชิตถวายฎีกาอุทธรณ์คำตัดสินของพระครูวิเศษชยสิทธิ์เจ้าคณะจังหวัดว่า พระวินัยธรรมปานกับสมัชชิตได้พากันไปหาหรือพระครูวิเศษชยสิทธิ์ว่าจะบวชใหม่ได้หรือไม่ พระครูว่าใครเขาจักอุปสมบทได้ก็จงอุปสมบทเถิด ไม่ได้คัดค้านอย่างใดอย่างหนึ่ง ได้พูดแก้แค้นมาโยม สมัชชิตกับอำแดงเข้าอำแดงหอมอย่างเดียวกัน เมื่อตัดสิน ก็ว่าไม่เป็นอวหารหรือภณฑไทย แต่สั่งให้สมัชชิตสึก ตั้งแต่สมัชชิตบวชครั้งหลังนี้

ยังไม่ได้ทำผิดเลย นับว่าบริสุทธิ์อยู่.

๘. ได้ตรวจสอบสำนวนเรื่องนี้ตลอดแล้ว ในอธิกรณ์เรื่องที่ ๑ ปรากฏว่าการเล่นนั้นใช้เงินเป็นคะแนน เป็นการเล่นเอาเงินกัน. ข้อ สมิชิตแย่งเอาเงินที่เสียไปแล้วมาจากนายรอตนั้น ในชั้นต้นสมิชิตรับต่อ พระวินัยธรรมปานว่าได้แย่งเอามาจริง แต่กล่าวว่าไม่ได้เอาเงินของนาย รอตมา เอาเงินของสมิชิตมา ที่แปลว่าเอามาด้วยสกสัญญา แต่ในชั้นเจ้า คณะแขวง และในชั้นเจ้าคณะจังหวัด สมิชิตให้การว่านายรอตคืนให้เอง ในชั้นฎีกาสมิชิตกลับรับว่าหยิบเงินคืนมาจากหน้าตักนายรอต ให้การไม่ ลงรอยกันอย่างนี้ ถ้านายรอตคืนเงินนั้นให้แก่สมิชิตเองสมิชิตเอง สมิชิต จักต้องรื้อนรณเรียกนายรอตมาคืนเงินให้เพื่ออะไร ทั้งมีค่านายเงินเบิกไว้ ในชั้นพระวินัยธรรมปานได้สวนว่า สมิชิตได้หยิบเอาเงินมาจากนายรอต จริงประกอบ เป็นอันฟังได้ว่าสมิชิตได้แย่งเอาเงินที่เสียไปนั้นมาจากนาย รอตจริง. เงินที่ได้ที่เสียในการพนันนั้นตกถึงมือผู้ใดแล้วถือว่าเป็นของ ผู้นั้นการที่สมิชิตคืนเงินให้นายรอตนั้น ทำเมื่อภายหลัง ถ้าสมิชิตชิงเอามา ด้วยเถยเจตนา ก็ไม่ทำสมิชิตให้กลับบริสุทธิ์ได้อีก ถ้าสมิชิตชิงเอามาด้วย สกสัญญา เป็นเพียงภณฑไทย ไม่ถึงอวหาร ย่อมเปลื้องสมิชิตจากภณฑ- ไทยได้อยู่. โดยอาการที่เป็นไปน่าจะเห็นว่าสมิชิตชิงเอามาด้วยสกสัญญา แต่จะยกขึ้นเป็นเหตุปลดเปลื้องสมิชิต ก็เป็นการหลอแหลมนัก ไม่เป็น หลักยิ่งไปกว่าการลงมือทำ. ทั้งสมิชิตก็ไม่มีสมณสัญญาแก้อธิกรณ์ด้วย ความเท็จ จักฟังความแก้ตัวของสมิชิตว่า ถือเอาด้วยสกสัญญาอย่างไร ได้. อันจะฟังเจตนาต้องมีกรณีอื่นเข้าประกอบรอบไปตลอดถึงคำให้

การทรง ๆ ของผู้ต้องหา. หากว่าสมิซิดถือเอาด้วยสภัญญาจริง แม้ไม่ต้องอาหารก็ยังเป็นปาปภิกษุที่ควรให้สึก ตามอย่างพระเล่นการพนัน. การที่สมิซิดแก้ตัวว่า ตั้งแต่บวชครั้งหลังยังไม่ได้ทำผิด ยังบริสุทธิ์อยู่ ถ้าเสียในครั้งก่อนแล้วบวชในครั้งหลังก็ใช้ไม่ได้ เพิ่งเฉพาะเล่นการพนันอย่างเดียว ไม่ถึงเป็นอาหาร มีโทษสึกโดยฐานประพฤติปาปสมาจาร แม้ยังจะกลับบวชได้อีกก็จริง แต่ต้องเป็นผู้ประพฤติดีแล้ว สมิซิดสึกครั้งก่อนไม่ทันไร ก็กลับบวชอีก บวชแล้วก็ส่อตัวว่าไม่ไชคนดี ไม่มีสมณสัญญาบ้างเลย เจ้าคณะจังหวัดตัดสินใจให้สึกชั้นนั้น ชอบแล้ว จึงบังคับตามนั้น และอย่าให้อุปสมบทอีกต่อไป.

๙. ส่วนเจ้าอธิการผัน เจ้าวัดจันทรังษี เอาเป็นธุระให้สมิซิดได้บวชใหม่นั้น ทำให้สมควรเลย รู้อยู่แล้วว่าสมิซิดเป็นผู้มีเรื่องติดตัว ชอบแต่จะหาหรือผู้หลักผู้ใหญ่ โดยที่สุดจะได้สอถามพระวินัยกรรมปานต่อปากก็หาไม่ ทำไปด้วยความอวดรู้ มุ่งแต่จะแข่งผู้อื่น ไม่ทำสัญญาว่าคนเช่นนี้บวชขึ้นแล้ว จักเป็นวัตถุที่รังเกียจไม่รู้หาย ไม่เป็นผู้หนักในพระธรรมวินัย แม้พระวินัยกรรมปานไม่ได้ลงโทษสมิซิด เป็นแต่เลือกใส่ให้สึกไปเสีย แม้อย่างนั้นเจ้าอธิการผันก็รู้อยู่ดีแล้วควรมีผิดด้วย ถูกแต่ทำหนี้ยังไม่พอ ทั้งเจ้าอธิการผันก็ได้ทำความผิดอย่างอื่น ถูกเราส่งลงทัณฑ์กรรมมาคราวหนึ่งแล้ว ให้ถอดเจ้าอธิการผันจากตำแหน่ง เจ้าคณะหมวดและตำแหน่งเจ้าอาวาส เอาตัวลงเป็นลูกวัด เจ้าวัดอื่นจะได้ไม่เอาเยี่ยงอีก.

วินิจฉัยไว้ ณ วันที่ ๒๓ กุมภาพันธ์ พุทธศักราช ๒๔๕๙.

(ลงพระนาม) กรม - วชิรญาณวโรส

แถลงการณ์ฯ เล่ม ๔ หน้า ๓๕๘.

(สำเนา)

พระมหาสมณวินิจัย

เรื่องนายอาน ครึ่งยังเป็นภิกษุอยู่วัดบรมนิวาส
ปฎิญาณตนว่าถูกหญิงข่มขืน

สมเด็จพระมหาสมณะ กรมพระยาวชิรญาณวโรรส เสด็จประทับ
ในมหาเถรสมาคม ประทานพระมหาสมณวินิจัยเรื่องนายอาน ครึ่งยัง
เป็นภิกษุอยู่วัดบรมนิวาส ปฎิญาณตนว่าถูกหญิงข่มขืน ดังต่อไปนี้:-

๑. เมื่อคืนวันที่ ๒๖ ตุลาคม หลัง (พ.ศ. ๒๔๕๔) เวลา ๔
ทุ่มเศษ นายอานครึ่งยังเป็นภิกษุอยู่วัดบรมนิวาส ได้ไปแจ้งความ
แก่พระมหาพุฒผู้รั้งวัดนั้นในเวลาว่างเจ้าอาวาสว่า นายอานได้ทำอุโบสถ
พร้อมด้วยพระสงฆ์ที่พระอุโบสถแล้ว ได้ไปกุฏิพระร้อยตรีสุข อามรคิส
ราว ๒๐ นาที แล้วออกจากนั้นเพื่อจะกลับกุฏิของตน เดินมาตามถนน
(ถนนวัดนอกที่ตัดเข้าไปในวัด) พอถึงต้นมะขามใหญ่ริมถนน หลัง
กุฏิคณะกลาง ห่างจากกุฏิพระฉันประมาณวาเศษ ตรงนั้นเป็นที่มืด พอ
นายอานเดินไปจนจะถึงต้นมะขาม มีคนเดินออกมาจากข้างต้นมะขาม
ตรงเข้าจับแขนกระซกเข้าไปหาโคนต้นมะขาม นายอานถามว่าใคร
พอขาดคำลง อีกคนหนึ่งก็ถลันเข้ามาข้างหลังจับต้นคอ มือหนึ่งปิด
ปากนายอานไว้ เอาเท้าเคาะท้องขาให้ล้มหงายลง แล้วชักผ้าจีวรขึ้น
ปิดหน้า และยัดเข้าไปในปากจนแน่น ทั้งสองคนได้ขึ้นนั่งทับไหล่ไว้

คนละข้าง มีอีกคนหนึ่งถลันเข้ามา จับขาทั้งสองของนายอานซึกเหยียดออกแล้ว ขึ้นนั่งคร่อมทับหน้าขาไว้ ช่วยกันแก้ผ้าประคตเอาออกเอามามัดมือทั้งสองของนายอานไว้แน่น นายอานได้พยายามดิ้นและร้องแต่พ้นสามารถ ในขณะนั้นได้ยินเสียงคนผู้นั่งทับไหล่พูดกระซิบว่าเร็ว ๆ เข้า นายอานสังเกตได้ว่าเป็นเสียงหญิง คนผู้นั่งคร่อมหน้าขา... เข้าทำ... จนสำเร็จ แล้วผละว้างออกไปก่อน นายอานได้ยินเสียงฝีเท้า วิ่งไปตามถนนหน้าวัด อีกสองคนผู้นั่งทับไหล่ผู้นั้นต่างผละออกวิ่งตามกันไป นายอานลุกขึ้นสลัดผ้าจีวรอันคลุมหน้าอยู่ในให้หลุดออกแล้ว ... รีบเดินเข้าไปในกุฏิของทนต์อันอยู่ในคณะสวน (กุฏิหมู่สร้างใหม่ด้านทางรถไฟ) พอถึงประตู นายอานปรารธนาจะร้องบอกพระปลื้มผู้อยู่กุฏิเดียวกันให้ช่วย ผ้ายังกุดปากอยู่ร้องไม่ออก ได้แต่ทำเสียงอือะอยู่ในคอ พระปลื้มได้ยินเปิดประตูออกไปดู เห็นนายอานถูกอุดปากและถูกมัดมือ ได้เอาผ้าออกจากปากและแก้มัดให้ นายอานได้เล่าเรื่องให้พระปลื้มฟังไว้แล้ว พระปลื้มได้ชวนภิกษุสามเณรผู้อยู่กุฏิใกล้เคียงกันออกตรวจตามถนน ที่เหตุเกิด ไม่ได้เค้าเงื่อนอย่างไร สอบถามพระฉันผู้อยู่กุฏิใกล้ที่เกิดเหตุ พระฉันตอบว่าไม่ได้ยิน เวลานั้นกำลังต้มน้ำร้อนด้วยเตาลมอยู่ และได้ถามนายแสงอุปฐากของพระฉันผู้อยู่กุฏินั้นชั้นล่าง นายแสงบอกว่าได้ยินเสียงอือะสักครู่หนึ่งก็หายไป เข้าใจว่าเสียงคนเดินไปตามถนน. รุ่งขึ้นพระมหาพุทธตามถึงเจตนาของนายอานในเวลาที่ถูกทำ ... นั้น นายอานแจ้งว่า ปรินญาตนว่าเป็นผู้บริสุทธิ์ไม่ได้ นายอานได้สัมผัสกำหนดยินดีด้วย นายอานยอมสีกและได้สีกไปแล้ว ในวันที่ ๒๗ ตุลาคม

นั้น พระมหาพุมได้ทำรายงานเรื่องนี้กราบทูล กรมหมื่นชินวรสิริวัฒน์ ผู้แทนเราในเวลาเราไปตรวจคณะสงฆ์มณฑลปราจีนบุรี และกล่าวถึงชื่อเสียงของนายอานว่า ตั้งแต่บวชเป็นสามเณรได้ ๕ พรรษา อุปสมบทเป็นภิกษุ ๑ พรรษา ตามความสังเกตของพระมหาพุม นายอานเป็นผู้เรียบร้อยไม่ใช่คนช่างพูด ไม่ได้รู้จักมักคุ้นกับหญิงคนใดคนหนึ่ง. กรมหมื่นชินวรสิริวัฒน์รื้อเรื่องนี้ไว้ฟังเรา.

๒. เราเห็นว่า พระมหาพุมทำบกพร่องเป็นอันมากในคดีนี้ เป็นคดีสำคัญ ชอบที่จะจดบันทึกคำของนายอาน ก็ไม่ได้จด เป็นแต่ฟังเล่าความด้วยปากแล้ว จึงจำมาจดเป็นรายงานชอบที่จะสอบถามพระปลัดแล้วจดบันทึกคำลงไว้ก็ไม่ได้ทำอีก. ความที่นายอานเบิกในรายงานนั้นไม่น่าเห็นสมเป็นอันมาก จึงได้ส่งพระมหานายก ปลัดมหาสังฆปริณายก กับพระพินิจนันทเทศ เจ้าพนักงานคดีกระทรวงธรรมการ พร้อมด้วยพระญาณวราภรณ์ ให้สอบถามเอาคำนายอานและคำพระปลัดจดบันทึกลงไว้ และให้พิสูจน์ฐานที่ด้วย.

๓. คำให้การของนายอานเที่ยวหล้ง เปลี่ยนไปจากคำให้การเที่ยวแรก ยกขึ้นกล่าวเพียงกิริยาทำทาง ตั้งแต่เวลานายอานถูกผู้หญิงจุกไปแล้ว. ในคำให้การแรกว่า จวนจะถึงต้นมะขามมีคนตรงเข้าจับแขนกระซอกเข้าไปหาโคนต้นมะขาม นายอานทักว่าใคร ในคำให้การหล้งว่า มาถึงใต้ต้นมะขามมีคนเข้ามาจับข้อมือขวาจุกไว้ นายอานร้องว่า เฮ้ย ใครนี่ เล่นอะไร แล้วกระซอกมือหลุดออกมา คนนั้นยืนขวางหน้าอยู่. ในคำให้การแรกว่าอีกคนหนึ่งถลันเข้ามาข้างหล้งจับต้นคอ เอามือหนึ่ง

ปิดปากนายอานไว้ เอาเท้าเกาะท้องขาให้ล้มหงายลง แล้วชักผ้าจีวรขึ้นปิดหน้า และยักเข้าไปในปากจนแน่น ทั้งสองคน (คือคนผู้จับแขนกระซวกและคนผู้เข้าจับข้างหลัง) ได้ขึ้นนั่งทับไหล่ไว้คนละข้าง ในคำให้การหลังว่า อีกสองคนเข้ามาข้างหลัง คนหนึ่งเอามือขวาตวัดคอ เอามือซ้ายจับผ้าจีวรของนายอานอุดปากนายอาน ไม่กล่าวถึงว่าเอาจีวรปิดหน้าอีกคนหนึ่งเอามือทั้งสองของเขาถกดัดตัวและแขนของนายอาน ขึ้นไม่หลุด คนผู้อยู่ข้างหลังคนหนึ่ง (คือคนตวัดคอแล้วเอาผ้าอุดปาก) เอาเท้าปิดขานายอานให้ล้มก้นกระแทกลงกับพื้น กดให้นอนหงายลงไปแล้วขึ้นนั่งทับบ่าข้างขวา คนผู้ถกดัดขึ้นนั่งทับบ่าข้างซ้าย ในคำให้การแรกว่า อีกคนหนึ่ง (คือคนที่ ๓) ถลันเข้ามาจับขาทั้งสองของนายอานชักเหยียดออกแล้ว ได้ทำประโยชน์นั้น ๆ... คำให้การหลังว่า คนยืนอยู่ข้างหน้า (คือคนจับมืออุดคราวแรก) เป็นคนทำประโยชน์นั้น ๆ ของคนที่ ๓. ในคำให้การแรกกล่าวแต่เพียงว่าคนหนึ่ง (คือคนที่ ๒) เข้ามาข้างหลังเอามือปิดปากหาได้กล่าวถึงถูกเอาผ้าอุดปาก ไม่กล่าวเอาตอนหลังเมื่อกลับกุฎี ในคำให้การหลังกล่าวว่า ถูกอุดปากมาแต่ครั้งยังยืนอยู่และกล่าวซ้ำซากเรื่องนี้เสมอไป เป็นที่จะแสดงว่า เพราะเหตุนี้จึงไม่มีเสียงกระตุกกระตัก. ในคำให้การก่อนว่า พอมาถึงกุฎีของตนที่พระปลื้มอยู่แล้ว พระปลื้มได้ยินเสียงว่าอีจะอยู่ในคอกเปิดประตูออกไปพบในคำให้การหลังว่า นายอานได้เอาไหล่ก้นประตูเปิดออก เข้าไปในกุฎีได้ ๒ ก้าว พระปลื้มหยิบผ้าที่อุดปากอันพาดบ่าขวาห้อยชายลงไปข้างหลังกระซวกออก ผ้าอุดปากจึงหลุด ในคำให้การแรกว่า นายอาน

ได้บอกเรื่องแก่พระปลื้ม และได้รับแนะนำให้ไปหาพระมหาพุม ในคำให้การหลังว่า นายอานบอกพระปลื้มแต่เพียงว่าถูกผู้หญิงมัด หาได้บอกถึงว่าได้ถูกทำ . . ไม่. ในรายงานของพระมหาพุมกล่าวว่า พระมหาพุมว่าได้ถามถึงเจตนาของนายอานในเวลากำลังถูกทำ . . นายอานปฏิเสธตนบริสุทธิ์ไม่ได้ นายอานยอมสีกเอง ในคำให้การหลังของนายอานว่ากรรมการสงฆ์แนะนำให้นายอานสีก จึงได้สีก.

๔. พระปลื้มเบิกความว่า ในคืนเกิดเหตุนั้น เวลา ๔ ทุ่ม ๑๐ นาที พระปลื้มได้ยินเสียงคนร้องอุ ๆ มาทางข้างกุฏิ เปิดประตูออกไปดู พบนายอานถูกผ้าอุคปากและถูกมัดมือ (สมคำให้การแรกของนายอาน) เห็นนายอานมีตัวสั่น (ไม่มีในคำของนายอาน) พระปลื้มดึงผ้าจีวรออกจากปากและแก้มัดนายอานแล้ว นายอานบอกว่าถูกผู้หญิงมัด พระปลื้มได้ชวนภิกษุสามเณรอื่นทั้งนายอานด้วย ช่วยกันตรวจค้น ไม่พบใคร ในคืนนั้นเอง นายอานได้เล่าแก่พระปลื้มว่า พอถึงต้นมะขาม มีคนกระโดดจับข้อมือข้างไหนไม่ได้เล่า นายอานว่าอย่าเล่น ด้วยเข้าใจว่าพระ คนนั้นเอาผ้าอุคปาก มีอีก ๒ คนช่วยกันปล้นนายอานจนล้มลง ในคำเดียวกันนั้นว่า เอาผ้าอุคปากต่อเมื่อล้มลงแล้ว คนหนึ่งกดหัวไหล่ อีกคนหนึ่งขึ้นทับหน้าขาไว้ทั้งตัว อีกคนหนึ่งขึ้นทำ... นายอานร้อง แต่เสียงไม่ออก คำเบิกของพระปลื้มถึงกิจที่นายอานถูกทำ..นั้น แผลกออกไปจากคำให้การของนายอานทั้งสองสำนวน. นายอานถูกเอาผ้าอุคปากอย่างไร พระปลื้มเอาออกอย่างไร. คำของนายอานกับคำของพระปลื้มไม่สมกัน.

นายอานให้การในคำหลังว่า หญิงเอาชายจัวร์ข้างหนึ่งอุคปาก เมื่อพระปล้มพบ ชายจัวร์อีกข้างหนึ่งพาตกลงมาทางบ่าขวา ห้อยลงไปข้างหลัง พระปล้มหยิบผ้าที่ตรงบ่าขวากระชากออก ผ้าที่อุคปากก็หลุด ฝ่ายพระปล้มเบิกความว่า กิริยาที่นายอานถูกอุคปากนั้น เอาเอาเทศแห่งกลางจัวร์ยัดเข้าไปในปากจนแน่น ชายห้อยลงมาตรงหน้าอก แต่ไม่ได้พรรณนาว่าเอาจัวร์ออกจากปากนายอานอย่างไร อนึ่ง กิริยาที่นายอานถูกมัดมืออย่างไร คำของนายอานกับคำของพระปล้มก็แตกต่างกันอีก คำให้การหลังของนายอานว่า นายอานได้รู้อากรรมมัด เมื่อพระปล้มแก้ออก ผู้คุมมือซ้ายรวดหนึ่งก่อนแล้ว รวมกับมือขวา เอาผ้าพันอีก ๓ รอบไม่ได้ผูก แล้วพันระหว่างกลางแห่งมือซ้ายขวาอีก ๒ รอบ เห็นชายไว้กับผ้าที่พันนั้น ในคำเบิกของพระปล้มว่า เอามือซ้ายหยาบ เอามือขวาว่าทาบลงมัดตรงข้อมือรวมกัน ผู้คุมข้างบนข้อมือขวา ๒ รวด มีชายสองข้างเหลืออยู่ ๑ คืบ.

๕. ฐานที่. ถนนนั้นมีคนเดินไปมาตลอดรุ่ง ไม่ใช่ที่สังค. กุฎิพระสมุห์ผ้นอยู่ริมต้นมะขาม ในเวลาเหตุเกิดนั้น มีหน้าต่างเปิดอยู่บานหนึ่ง ใกล้ต้นมะขาม พระสมุห์ผ้นนั่งห่างจากหน้าต่างนั้นราว ๒ ศอก ตม้น้ำด้วยเตาลมอยู่. ชั้นล่างนายจันนั่งพูดกับผู้หญิงอยู่ ฝ่ายท่านนั้นเป็นผ้นงปุ่นทึบมีรอยเจาะ ๒ แห่งพอมองเห็นได้. ทั้งพระสมุห์ผ้นทั้งนายจันไม่ได้ยินเสียงอย่างใดอย่างหนึ่ง. กุฎิพระผ้นอยู่ในคณะสวนใกล้กุฎิที่พระปล้มกับนายอานอยู่ ในเวลานั้นพระผ้นอยู่ชั้นล่าง ประตูตรงที่เหตุเกิดเปิดอยู่ พระผ้นไม่ได้ยินเสียงอย่างใดอย่างหนึ่ง. ยังมีกุฎิ

อื่นอีก ที่หันหน้าไปทางที่เหตุเกิด แต่ไม่ปรากฏว่าประตูเปิดหรือปิด.

๖. การพิสูจน์. ให้พระสมุห์ฉนเปิดหน้าต่างกุฎีและให้คัมภ์น้ำค่วย
เตาลมอยู่ ให้นายอานไปยืน ณ ที่เหตุเกิด และให้ร้องเท้าเสียงในคืน
นั้นว่า เฮ้ย ใครนี่ ไต่ย็นถึงพระสมุห์ฉนจนเกินพอ. ไต่ให้นายอาน
และพระปล้มต่างคนต่างมกมือคนอื่นดู มกเข้าแล้ว อาจจะยกมือเข้า
ถึงปากและชักผ้าจีวรที่อุดปากออกได้. ไต่ให้พระปล้มเอาจีวรอุดปาก
คนอื่นดู โดยอาการที่ว่า เห็นนายอานถูกอุดมาอย่างไรรั้น ผู้ถูกอุด
พอจีวรถูกลิ้นไก่หรือเพดาน ทนอยู่ไม่ได้ถึง ๓ วินาที ชักจะอาเจียน
พอน้ำสายจีวรก็หลุด. ส่วนนายอาน ผู้ไต่สวนไม่ได้ลองอุดไว้แต่
แรก เมื่อได้รับคำสั่งให้พิสูจน์ข้อนี้ ปล่อยตัวไปเสียแล้ว.

๗. สันนิษฐาน. ทางนั้นไม่ใช่ที่เจียบ... นายอานไม่ใช่เป็น
บุรุษพิเศษ เป็นบุตรชาวบ้านจังหวดลพบุรี ไม่ใช่เป็นคนมีความรู้หลัก
อันหญิงจะพึงคิดพัน ไม่ใช่คนล่อแหลม อันผู้อื่นจะพึงคิดประทุษร้าย
ให้เสียคน. กิริยาที่กล่าวถึงนั้นก็ผิดวิสัยของหญิง ทั้งไม่ใช่หญิงคน
เดียวถึง ๓ คน แต่ได้รับผลแห่งการ... คนเดียว. หนทางจากที่นั้นไป
ทางหน้าวัดกว่าจะเลี้ยวยาวพอที่นายอานจะลุกขึ้นแลดู ๓ คนผู้วิ่งไป
นั้น. เมื่อยกมือถึงปากได้ นายอานน่าจะเอาผ้าออกจากปากตัวเองได้
ต่างว่าตกใจไม่ทันนึก เดินหรือวิ่งไปทั้งอย่างนั้น ผ้าที่เข้าอยู่ในปาก
น้อย ผ้าอยู่ข้างนอกมากกว่าน้ำหนักของผ้าข้างนอกอาจจะถ่วงลงให้ผ้า
ในปากหลุดออกเอง ยิ่งความตั้งใจจะให้หลุดมียอยู่ ยิ่งจะหลุดได้ง่าย.
ค่านายอานว่าถูกปล่อดีงจีวรเอาชายอุดปากขณะยืนอยู่ จีวรพาดลงมา

ทางป่าช้าห้อยลงข้างหลัง ตามปกติ ภิกษุครองจีวรในวัดเฉยนิ่งป่า
ปัดป่าช้าเปิดป่าช้า ยังไม่เปลื้องจีวรก่อน จะอุกอย่างนั้นมิได้. เมื่อ
มาถึงกุฏิของตนแล้ว เห็นประตูปิดอยู่ น่าจะเข้ากุฏิพระผินที่ประตู
เปิดอยู่ก่อน ถ้าเข้ากุฏิของตัวไม่ได้ ต้องร้องอือะจนพระปลื้มไต่ย็นเปิด
ออกมาพบ พระผินน่าจะไต่ย็นด้วย. คำของนายอานและของพระปลื้ม
แตกต่างกัน จากของตนเองก็มี จากของอีกคนหนึ่งก็มี ทั้งไม่ทนแก่
พิสุจน์ด้วย.

๘. เพราะประการเหล่านี้ พึงเอาเป็นจริงไม่ได้ว่า เหตุเช่นนั้นได้
เกิดขึ้นแล้ว. เมื่อเป็นเช่นนั้น นายอานปรารถนาอย่างไร จึงได้เอาตัวเข้า
ไปเสี่ยงในการเช่นนั้น และพระปลื้มปรารถนาอย่างไร จึงเข้ารับสมอ้าง
อย่างนั้น ยังเป็นข้อที่ลึกลับอยู่ ยังไม่ควรจะชี้ขาดลงไป ให้เจ้าอาวาส
สอดส่องเหตุเรื่องนั้นต่อไป.

๙. ส่วนนายอานนั้น ในระหว่างที่ยังปฎิญาณตนว่าถูกหญิง
ข่มขืน...เช่นนั้น ห้ามไม่ให้อุปสมบทอีก.

วินิจฉัยไว้ ณ วันที่ ๒๓ กุมภาพันธ์ พุทธศักราช ๒๔๕๙.

(ลงพระนาม) กรม-วชิรญาณวโรรส

(สำเนา)

พระมหาสมณวินิจนัย

เรื่องหม่อมมัยคัสตาและหม่อมชันยุ่น วายุวาสกรณ
กรรมการผู้ดูแลสำนักพระพม่า ที่วัดคอนทวาย
ร้องกล่าวโทษพระอุ ปณฺทิจฺจ และขอถอนตัว
ออกจากหน้าที่เป็นผู้อุปการสำนักนั้น กว่าพระอุ
ปณฺทิจฺจ และพระพรคพวจะไปเสียจากวัดนั้น.

สมเด็จพระมหาสมณะ กรมพระยาวชิรญาณวโรรส เสด็จประ-
ทับในมหาเถรสมาคม ประธานพระมหาสมณวินิจนัยคำร้องของหม่อม
มัยคัสตาและหม่อมชันยุ่น วายุวาสกรณ กรรมการผู้ดูแลสำนักพระพม่า
ที่วัดคอนทวาย กล่าวโทษพระอุ ปณฺทิจฺจ และขอถอนตัวจากหน้าที่เป็น
ผู้อุปการสำนักนั้น กว่าพระอุ ปณฺทิจฺจ กับพรคพวจะไปจากสำนัก
นั้น ดังต่อไปนี้:—

๑. หม่อมมัยคัสตาและหม่อมชันยุ่น วายุวาสกรณ กล่าวโทษพระอุ
ปณฺทิจฺจ ว่า

ก. บอกขออาศัยประมาณสัปดาห์ ๑ แล้วหาไปตามกำหนด
นั้นไม่.

ข. กลับทำความเป็นอิสระในสำนักนั้น คือ ตัดต้นไม้และรับ
พระไม่บอก ถึงจักกล่าวในกระทง ข.

ก. พระอู ปณฺทิจจุ คอยจะทำร้ายหม่อมมัยคัสตาและหม่อมชันยูน วายูวาสกรณ.

ข. พระอู ปณฺทิจจุ คบเอาพระอู วิลาสะ ชื่อตัวว่าหม่อมโพลัน ผู้ถูกรัฐบาลอินโดจีนลงโทษจำคุกโดยฐานลักทรัพย์แล้วหนีรเทศเสียจากเมืองไซ่ง่อน เข้าไว้ในสำนักนั้น และยังมีพระพม่าอีกรูปหนึ่ง ถูกหนีรเทศมาจากเมืองไซ่ง่อนเหมือนกัน.

หม่อมมัยคัสตาและหม่อมชันยูน วายูวาสกรณ ขอถอนตัวออกจากหน้าที่เป็นผู้อุปการะสำนักนั้น กว่าพระอู ปณฺทิจจุ กับพระพรรคพวกจะ ไปเสียจากสำนักนั้น.

๒. พระอู ปณฺทิจจุ ให้การว่า

ก. ได้บอกขอยู่ที่สำนักพม่าจริง แต่ไม่ได้กำหนดว่าสัปดาห์ ๑

ข. ได้ถือความเป็นอิสระในสำนักนั้นจริง แก้วว่าตามธรรมเนียมเมืองพม่า.

ค. รับว่าได้พูดว่าจะตบจะตีหม่อมมัยคัสตาจริง แก้วว่าหม่อมมัยคัสตาปล่อยโคเข้ามาเหยียบย่ำต้นผลไม้ต่าง ๆ ในสำนักนั้น.

ข. ปฏิเสธการรับพระอู วิลาสะ ชื่อตัวว่าหม่อมโพลัน และว่าไม่รู้จักกันด้วย และมีอยู่ที่สำนักนั้นแต่ พระอู วิลาสะ ชื่อตัวว่าหม่อมปัตติน จะเป็นผู้ได้รับโทษมาบ้างหรือไม่ หาทราบไม่.

๓. พิจารณาไต่ความว่า

ก. ตามคำของหม่อมมัยคัสตา และหม่อมชันยูน วายูวาสกรณเอง พระอู ปณฺทิจจุ ได้เคยอยู่สำนักนั้นมาประมาณ ๒ ปีแล้ว ไปนคร

ลำปางเสียคราวหนึ่ง ภายหลังกลับมาขอที่สำนักนั้นอีก ไม่ใช่เป็น
 อากันตะแรกมา ฟังได้ตามคำของพระอุ ปณฺธิจฺจ ว่า ไม่ได้กำหนด
 เวลา ทั้งตามคำของผู้ร้องเอง ผู้ร้องก็ปล่อยให้พระอุ ปณฺธิจฺจ อยู่
 ต่อมาเกือบปีหนึ่ง ไม่ได้ร้องขึ้น ฟังมาร้องขึ้นเมื่อมีเหตุอื่นเกิดขึ้นแล้ว
 เป็นอันยินยอมให้พระอุ ปณฺธิจฺจ อยู่.

ข. การที่พระอุ ปณฺธิจฺจ ทำความเป็นอิสระในสำนักนั้น คือ
 ตัดต้นไม้ ไร่สวนได้ความว่า ต้นไม้ที่ตัดนั้นไม่ใช่ของกรรมวาสนา การ
 รับพระเข้าอยู่ ชอบแต่จะบอกขออาศัยต่อกรรมการตั้งตนเองได้เคย
 ทำมา ไม่อย่างนั้นต้องบอกขออนุญาตเจ้าคณะแขวงก่อน.

ค. การที่พระอุ ปณฺธิจฺจ คอยจะตบจะตีหม่อมมัยคสานั้น เป็น
 แสดงความดุร้ายและแตกร้าง ไม่ปรองดองกับกรรมการ.

ฌ. เมื่อผู้ร้องได้พิสูจน์ว่า พระอุ วิลาสะ ชื่อตัวหม่อมโพลัน
 ได้มาอยู่ที่สำนักนั้น ฟังลาสิกขาไปได้ประมาณ ๑ เดือน พระอุ
 ปณฺธิจฺจ จึงรับว่า ได้รับพระอุ วิลาสะ ชื่อตัวหม่อมโพลันไว้ที่
 สำนักนั้นจริง แก่ตัวว่าเพราะเป็นอาจารย์ และรับว่า อุ วิลาสะ ชื่อ
 ตัวหม่อมโพลัน ได้ลาสิกขาเมื่อ ขึ้น ๑๔ ค่ำ เดือนยี่ (ตรง
 วันที่ ๖ มกราคม) จริง. ส่วนพระที่ว่าถูกนิรเทศมาจากเมืองไซ่ง่อน
 อีกรูปหนึ่งนั้น หม่อมมัยคสา ชีเอาพระอุ ปณฺณวงส ว่าถูกนิรเทศ
 โดยฐานเป็นพรรคพวกของ อุ วิลาสะ ชื่อตัวหม่อมโพลัน แต่ไม่ได้
 ถูกลงโทษ หม่อมมัยคสาได้ยื่นหม่อมโพแห่งบอก แต่นำตัวมาเบิก
 ความเป็นพยานไม่ได้ ทั้งพระอุ ปณฺณวงส ก็ปฏิเสธ.

๔. สำนักพระพม่า^๕ ได้มอบให้ท้ายกพม่าผู้เป็นกรรมการเป็นผู้ดูแล เพราะพระพม่าไม่อยู่เป็นหลักแหล่ง และไม่รู้ว่า พระผู้มาอาศัยดีหรือชั่ว เพราะคณะสงฆ์ที่ประเทศพม่าไม่ได้มีสัมพันธ์ถึงคณะสงฆ์ในกรุงสยาม แม้พระอุ ปณฺธิจิ ได้รับคามยินยอมให้อยู่ของกรรมการในเบื้องต้นแล้วก็จริง แต่ปรากฏว่าเป็นผู้ชั่วร้าย ทำความแตกจากกรรมการ ด้วยถือความเป็นอิสระเกินไป ทั้งเป็นผู้หน้าด้านพูดมุสาในคดีเรื่องนี้อย่างไร แต่แรกไม่รับว่าไต่ถาม อุ วิลาส ชื่อตัวหม่องโพล์นไว้ และไม่รู้จักกันด้วย ภายหลังรับว่าเป็นอาจารย์ของตน จึงได้รับไว้ ไม่ใช่พระที่ตีให้ออกไปเสียจากสำนักพระพม่า วัดดอนทวายห้ามไม่ให้อยู่ต่อไป.

๕. พระพม่าอื่น ที่กรรมการรับรองว่าเป็นพระที่และยินยอมให้อยู่ จงอยู่ได้ต่อไป ที่กรรมการไม่รับรองและไม่ยินยอมให้อยู่ ให้ออกไปเสียจากสำนักนั้น โดยฐานไม่มีผู้รับรองและไม่ได้รับความยินยอม.

๖. ให้เจ้าคณะแขวงทำตามคำสั่งนี้.

วินิจฉัยไว้ ณ วันที่ ๒๓ กุมภาพันธ์ พุทธศักราช ๒๔๕๕.

(ลงนาม) กรม-วชิรญาณวโรส

(สำเนา)

พระมหาสมณวินิจัย

ฎีกาของพระหนุเอียดจำเลย เรื่องถูกบังคับให้คืนของ

๑. เรื่องที่เกิดขึ้นที่จังหวัดนครศรีธรรมราช นายเมืองผู้จัดการ มฤคกพระปลัดหนูเจ้าวัดเขียน ผู้ถึงมรณภาพ พ้องพระหนุเอียด วัดไฟไหม้ว้า พระหนุเอียดยกยกเอาทรัพย์สินบางอย่างของพระปลัดหนู อันเจ้าของปลงใจไว้ถวายเป็นของสงฆ์วัดเขียน กับของบางอย่างของวัดนั้น ขอให้ลงโทษทางพระวินัย.

๒. พระหนุเอียดรับว่าได้เอาพระเศียรพระสีหิงค์ ตะเกียงลาน กับยาหมู คือ เขี้ยวสัตว์ต่าง ๆ ที่เรียกในสำนวนว่าเครื่องเขี้ยวไปจริง แก้วไม้ไซของพระปลัดหนู เป็นของผู้มีชื่อฝากพระปลัดหนูไว้ เจ้าของเขายกให้ตน ปฏิเสธของอื่น.

๓. พระครูศรีสุธรรมรัต เจ้าคณะแขวงเมือง พิจารณาเสร็จสำนวนแล้วตัดสินว่า ของสามสิ่งนั้น พังไม่ได้ว่าเป็นของผู้มีชื่อ คงถือว่าเป็นของพระปลัดหนู พระหนุเอียดเอาไป เป็นภนัทไทย ไม่ถึงอวหาร เพราะเป็นผู้รักษาของอยู่เอง ให้พระหนุเอียดคืนของสามสิ่งนั้นไว้เป็นของสงฆ์วัดเขียน ของอื่นไม่มีหลักฐานว่า พระหนุเอียดได้ยกยกเอาไป ให้ยกเสีย.

๔. พระหนุเอี้ยตว็องอุทธรณ์ต่อเจ้าคณะมณฑล ในข้อให้คืนของสามสิ่งนั้น.

๕. พระธรรมโกศาจารย์ เจ้าคณะมณฑลคัดสินทัບสัตย์.

๖. พระหนุเอี้ยตถาวยฎีกา.

๗. ทรัพย์ของปลัดหนุั้น รับรองทั่วกันว่า เจ้าของปลงใจไว้ถวายเป็นของสงฆ์วัดเขียน.

๘. ใ้ความในสำนวนว่า จำเลยเป็นบุตรเขยพระปลัดหนุผู้ซื้อผู้เบิกความเป็นพยานฝ่ายจำเลยว่าเป็นเจ้าของพัสดุสามสิ่งนั้น เป็นบุตรก็มี เป็นบุตรเขยก็มี ของพระปลัดหนุ.

๙. จำเลยถือเอาของสามสิ่งนั้นตามลำพังตนเอง ผิดจากทางที่สมควร จึงเกิดอธิกรณ์เรื่องนั้น ทางที่ที่จำเลยควรทำ คือยังไม่ถือเอาของเหล่านั้นก่อน ให้ผู้ท้าวเป็นเจ้าของเขาพูดขอเรียกคืนจากผู้จัดการมฤตกเอามาให้เอง หากเขาจะไม่ให้ ศาลก็ยังมีที่จะฟ้องเรียกคืนได้อยู่.

๑๐. ฝ่ายเจ้าคณะแขวงก็รวบรัดตัดสำนวนพยานฝ่ายจำเลยเกินไป ยกเอาหมายประกาศในรัชกาลที่ ๔ ขึ้นเป็นเครื่องตัดข้าง ๆ กู ๆ ไม่ไว้ช่องให้เขาพิสูจน์บ้าง ยุติธรรมจึงไม่กระจำง. คนเหล่านั้นก็ไม่ใช่คนอื่นไกล เป็นบุตรบ้าง เป็นบุตรเขยบ้าง ของพระปลัดหนุ และของที่ว่าฝากนั้น ถ้าเป็นของอื่นเช่นตะเกียงลาน จะลงความเห็นว่ายตกอยู่ที่พระปลัดหนุนานมาแล้ว ไม่ใช่ของฝากก็ตามที่ ส่วนของหายากและของเก่าแก่ ไม่เป็นเช่นนั้นโดยส่วนเดียว ควรจะไว้ช่องให้เขาพิสูจน์บ้าง จะได้สันกระแสดความ.

๑๑. ให้แก้ไขคำตัดสินของเจ้าคณะแขวงและของเจ้าคณะมณฑล
ดังต่อไปนี้:-

ก. ให้เจ้าคณะมณฑลถือเอาอนุมัติของสงฆ์วัดเขียน ทั้งผู้รวบรวมมฤตกพระปลัดหนูไว้ก่อน จงเลือกผู้ไม่เป็นที่กินแหนงแหว่งใจทักจำเลย และคนผู้เกี่ยวข้องด้วยมฤตก.

ข. ให้พระหนุเอียดส่งของที่เอาไปนั้น ไว้ต่อผู้รวบรวมมฤตกของพระปลัดหนูนั้นก่อน.

ค. ผู้มีชื่อคนใดกล่าวว่าเป็นเจ้าของแห่งพัสดุสิ่งใด ผู้มีชื่อนั้น จงหาหลักฐานมาพิสูจน์ว่าพัสดุสิ่งนั้นเป็นของตน.

ฅ. ถ้าผู้รวบรวมมฤตกของพระปลัดหนู พอใจในพิสูจน์ของเขา จงคืนพัสดุนั้นให้แก่เขา ถ้าไม่พอใจอย่าเพิ่งให้ไป จงสั่งให้เขาพิสูจน์ในศาลฝ่ายอาณาจักรต่อไป และจงให้ต่อเมื่อศาลตัดสินให้เขา.

ง. พัสดุนั้ผู้มีชื่อได้คืนไป ด้วยตกลงกันกับผู้รวบรวมมฤตกพระปลัดหนูก็ดี ด้วยคำสั่งของศาลฝ่ายอาณาจักรก็ดี เขาให้แก่จำเลยๆ จงรับได้.

จ. พัสดุนั้ไม่มีผู้ทวงไม่มีผู้ค้ำ ให้ส่งเป็นของสงฆ์วัดเขียน.

๑๒. ข้อนอกจากนี้ ให้คงตามคำตัดสินของเจ้าคณะแขวงและของเจ้าคณะมณฑล.

วินิจฉัยไว้ ณ วันที่ ๒ มีนาคม พุทธศักราช ๒๔๕๙.

(ลงพระนาม) กรม-วชิรญาณวโรรส

(สำเนา)

พระมหาสมณวินิจัย

ฎีกาของสมীมา วัดหน่อพุทธางกูร
จังหวัดสุพรรณบุรี ผู้ต้องหาว่าปล้ำหญิง

สมเด็จพระมหาสมณะ กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ประทับใน
มหาเถรสมาคม ประธานพระมหาสมณวินิจัยฎีกาของจำเลย เนื่อง
ด้วยอริกรรมในระหว่างนายใจ บ้านโพหลวง โจทก์ สมীมา วัดหน่อ
พุทธางกูร จังหวัดสุพรรณบุรี จำเลย เรื่องปล้ำหญิงเพื่อทำชำเรา
ดังต่อไปนี้.

ความเดิม

๑. นายใจกับนางคลียื่นฟ้องต่อพระครูโพธาภิรัต เจ้าคณะแขวง
เมือง จังหวัดสุพรรณบุรี และพระครูวิบูลเมธอาจารย์ เจ้าคณะจังหวัด
ว่า เมื่อวันที่ ๑๔ มิถุนายน ศก ๒๔๕๙ เวลาพลบ สมีมามาที่เรือน
นางเข้มมารดานายใจ เมื่อสมীมาจะกลับ วานนางสาวจง บุตรีนายใจ
และนางคลีให้เอาเรือข้ามส่ง พอเรือถึงฝั่งโน้น สมীมาเข้าปล้ำนางสาว
จง เพื่อจะทำชำเรา จนเรือล่มนางสาวจงไม่ยอม ขึ้นหลุดไปได้
ร้องให้ผู้มีชื่อช่วย สมীมาฉวยจิวที่เปลือกกองลงไว้บนฝั่งวิ่งหนีไป.

๒. เจ้าคณะแขวงได้สอบสวนแล้ว ตักสินไม่ลง เจ้าคณะจังหวัดจึง
ได้ประชุมสงฆ์พิจารณา.

๓. จำเลยให้การปฏิเสธตลอดถึงว่า ในวันที่โจทก์หาจำเลย ไม่ได้ไปเรือนนางเข้มเลย จำเลยไปหานางเพื่อนบ้านโพหลวง.

๔. พยานโจทก์หลายคนเบิกความสมโจทก์ในข้อว่า จำเลยได้ไปเรือนนางเข้มจริง และในข้อว่า ได้ยินเสียงนางสาวจวงร้องให้ช่วยบ้าง ได้เห็นนางสาวจวงผ้าเปียกและร้องให้กลับมาบ้าง ในข้อว่า ได้เห็นจำเลยถือจี้รวีวิ่งผ่านหน้าไปบ้าง. พยานจำเลย ๒ ปากเบิกความสมจำเลยในข้อว่า ในเวลาหัวค่ำคืนวันที่หาจำเลย ได้ไปที่เรือนนางเพื่อนจริง.

๕. จำเลยยังอ้างพยานอื่นอีกหลายปาก แต่ไม่ได้สืบเจ้าคณะจังหวัดว่า จำเลยไม่ได้นำมาสืบเอง ฝ่ายจำเลยว่าเจ้าคณะจังหวัดไม่เรียกสืบ เป็นคำโต้แย้งกันอยู่.

๖. เจ้าคณะจังหวัดฟังคำพยานฝ่ายโจทก์ ตัดสินว่าสมมีมาได้ปล้ำนางสาวจวงจริง ล่วงกายสังสัคคสิกขาบท ต้องอาบัติสังฆาทิเสส แต่การทำนั้นอย่างออกอาจ ให้จับจำเลยเสียจากวัดหน่อพุทธางกูร.

๗. ในวันที่ตัดสินนั่นเอง พระอธิการคำ เจ้าวัดหน่อพุทธางกูร ทำหนังสือรับประกันตัวสมมีมาไว้ต่อเจ้าคณะจังหวัดตลอดเวลาทุเลาอุทธรณ์ไปจนคดีถึงที่สุด.

๘. ตั้งแต่สิงหาคม จนถึงมีนาคม ศก ๒๔๕๙ สมมีมายังหาได้อุทธรณ์ไม่ เจ้าคณะจังหวัดก็หาได้บังคับตามคำตัดสินนั้นไม่.

๙. ในมีนาคมนั้น เราไปตรวจคณะสงฆ์ที่จังหวัดสุพรรณบุรี โจทก์ได้ถวายฎีกากล่าวโทษเจ้าคณะจังหวัดว่า ไม่บังคับตามคำตัดสิน โจทก์ได้ยื่นอุทธรณ์ต่อกรมหมื่นชินวรสิริวัฒน์ เจ้าคณะใหญ่หนกลาง

กรมหมื่นชินวรสิริวัฒน์ เติมนอกไปให้บังคับตามคำตัดสิน ก็เพิกเฉยเสีย เราได้ให้คำสั่งว่า ถ้าจำเลยจะสู้คดีก็ให้อุทธรณ์และถวายฎีกาตามระเบียบ ถ้านิ่งเฉยเสีย ให้เจ้าคณะจังหวัดบังคับตามคำตัดสิน แต่เราไม่ได้สอคล้องถึงความเท็จจริงแห่งคดีเดิม.

๑๐. ตั้งแต่นั้นต่อมาประมาณ ๒ เดือน จำเลยจึงไต่ยื่นอุทธรณ์ต่อกรมหมื่นชินวรสิริวัฒน์ เมื่อวันที่ ๑๖ พฤษภาคม ศก ๒๔๖๐ นั้นเอง.

๑๑. กรมหมื่นชินวรสิริวัฒน์วินิจฉัย ในข้อที่พยานทั้ง ๒ ฝ่ายต่างเบิกความสมฝ่ายของตนว่า มีคำพยานฝ่ายโจทก์บางคนว่า เมื่อแรม ๓ ค่ำ หรือเมื่อแรม ๔ ค่ำ เดือน ๗ ไม่ยืนยันลงเป็นแน่ ฝ่ายพยานจำเลย ๒ ปากยืนยันเป็นแน่ว่าแรม ๔ ค่ำ เดือน ๗ จำเลยอาจจะไปเรือนนางเข้มเมื่อแรม ๓ ค่ำ ไปเรือนนางเพื่อนเมื่อแรม ๔ ค่ำ ก็ได้ แม้วันที่ท่านนั้นเป็นแรม ๔ ค่ำ เดือน ๗ เวลาที่พยานฝ่ายโจทก์เบิกว่าจำเลยไปเรือนนางเข้มและกลับมานั้น ตั้งแต่พลบเพียงเข้าได้เข้าไฟ ส่วนเวลาที่นางเพื่อนพยานจำเลยเบิกว่า จำเลยไปเรือนของเขาเวลา ๒ ทุ่ม เช่นนี้จำเลยไปเรือนนางเข้มก่อน กลับจากนั้นจึงไปเรือนนางเพื่อนก็ได้ และตัดสินทัณฑ์.

๑๒. จำเลยถวายฎีการ้องเพียงว่า เจ้าคณะจังหวัดไม่ได้สืบพยานของจำเลยครบทุกคน ทั้งในชั้นเดิมทั้งในชั้นอุทธรณ์ และขอให้จำเลยได้สืบพยานใหม่.

๑๓. อธิกรณนั้น เจ้าคณะจังหวัดคัตสึนเมื่อวันที่ ๑๙ สิงหาคม ศก ๒๔๕๕ ตั้งแต่นั้น จนถึงวันที่ ๑๖ มีนาคมศกนั้นที่เราไปพักอยู่ ณ วัดสุวรรณภูมิ อำเภอท่าพี่เลี้ยง (ที่ในครั้งนั้นเรียกอำเภอเมือง) จังหวัดสุพรรณบุรี สมีมาหาได้อุทธธรณ์ไม่ วันที่ ๑๗ มีนาคมนั้นเราเดินบกต่อไป ได้พบสมีมาที่อำเภอศรีประจันต์ ได้ติในการทำอย่างนั้น ถ้าจะสู้ก็ให้อุทธธรณ์และถวายฎีกาไปตามลำดับ ถ้าไม่สู้ก็ให้ออกไปเสียจากวัดหน่อพุทธางกูร ตามคำตัดสินของเจ้าคณะจังหวัด สมีมาฟังมายืนอุทธธรณ์ต่อกรมหมื่นชินวรสิริวัฒน์ เมื่อวันที่ ๑๖ พฤษภาคม ศก ๒๔๖๐ นี้เอง แม้การอุทธธรณ์และการถวายฎีกาในทางคณะสงฆ์ ไม่มีกำหนดอายุกาลก็จริง ถึงอย่างนั้นสมีมาทอดไว้นานนัก ส่อว่าในชั้นแรกไม่ได้คิดจะอุทธธรณ์เลย ตั้งใจจะตั้งอยู่ไปเฉย ๆ ต่อเราว่าเข้า ในชั้นหลังยังอีกอ้วนจึงได้ทอดมาอีกถึง ๒ เดือน ควรถือว่าสมีมาปลงใจไม่สู้คดีแล้ว มาอุทธธรณ์และฎีกา เมื่อภายหลังอีกเป็นอันรอกคดีขึ้นว่าเมื่อภายหลัง.

๑๔. ข้อที่สมีมาขอจะสืบพยานอีกนั้น ในคราวที่เจ้าคณะจังหวัดพิจารณา เป็นหน้าที่ของสมีมาเองจะนำพยานเหล่านั้นมาให้สืบ สมีมาไม่นำมาเอง หากว่าได้นำมา แต่เจ้าคณะจังหวัดไม่สืบ เป็นระชะของสามีมา จะต้องยื่นคำคัดค้านไว้ให้มีในสำนวนและอุทธธรณ์ในลำดับนั้นก่อน แต่เจ้าคณะจังหวัดคัตสึนอธิกรณเดิม สมีมาฟังมาร้องขอสืบเมื่อปานนี้ หากจะให้สืบไม่.

หรือเป็นความที่พอจะนั่งได้ เขาคงไม่พ้องคอก เพราะเป็นเหมือนขัด
 รุสสีทวนลมที่กลับเข้าหาหน้าตัวเอง ทั้งในสำนวนก็ปรากฏว่าสมิ้ามิใช่คน
 อื่น เป็นญาติชั้นลูกพี่ลูกน้องกับนายใจ ไม่ทำแก่เขาจนเหลือออกทน
 แล้วเขาคงไม่พ้องเป็นแน่.

๑๖. แม้ถึงพยานฝ่ายโจทก์ ไม่มีผู้ใดผู้หนึ่งนอกจากนางสาวจวง
 เองได้เห็นสมิมากำลังปล้ำนางสาวจวง แต่ได้เบิกถึงกรณีอื่น คือได้ยิน
 นางสาวจวงร้องให้ช่วยว่าพระปล้ำบ้าง ได้เห็นสมิมาหอบจีวรวิ่งผ่าน
 หน้าไปบ้าง ได้เห็นนางสาวจวงร้องให้กลับไปบ้าง ที่ชี้ทางให้ลงสันนิษ-
 ฐานว่าสมิมาได้ปล้ำนางสาวจวงจริง. คำพยานของสมิมา แม้เป็นจริง
 ตามที่เบิกไว้ก็ไม่อาจลบล้างของพยานโจทก์ เพราะสมิมาอาจจะทำไขสือ
 ไปเรือนนางเพื่อน เพื่อหาทางไว้อ้างพยานฐานที่อยู่ก็ได้ เพราะคำ
 ของนางเพื่อนว่าสมิมาไปเมื่อ ๒ ท่ม กรมหมื่นชินวรสิริวัฒน์ วินิจฉัย
 ในข้อว่าสมิมากลับจากเรือนนางเข้มแล้ว จึงไปเรือนนางเพื่อนก็ได้
 ชอบแล้ว.

๑๗. ให้ยกฎิกาของสมิมาเสีย ให้เจ้าคณะจังหวัดขับสมิมาเสีย
 จากคณะสงฆ์จังหวัดสุพรรณบุรี ตามคำตัดสินของกรมหมื่นชินวร
 สิริวัฒน์.

วินิจฉัยไว้ ณ วันที่ ๒๙ กันยายน พุทธศักราช ๒๔๖๐.

(ลงพระนาม) กรม-วชิรญาณวโรส

(สำเนา)

พระมหาสมณวินิจนัย

เรื่องสมิวันชาวอ่างทองและสมิช่วงชาวฉะเชิงเทรา
ลักพระพุทธรูปที่วัดหนองกาย จังหวัดเชียงใหม่

สมเด็จพระมหาสมณะ กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ประทับใน
มหาเถรสมาคม ประธานพระมหาวินิจนัยเรื่องสมิวันชาวอ่างทองและ
สมิช่วงชาวฉะเชิงเทรา ลักพระพุทธรูปที่วัดหนองกาย อำเภอสันมหา
พน จังหวัดเชียงใหม่ ดังต่อไปนี้:-

ความเดิมคำ

สมิวัน วัดสุวรรณเสวिरาราม อำเภอบางแก้ว (เดิมเรียกอำเภอ
เมือง) จังหวัดอ่างทอง มณฑลกรุงเก่า กับสมิช่วงวัดบางสาย
อำเภอบางน้ำเปรี้ยว จังหวัดฉะเชิงเทรา มณฑลปราจีนบุรีขึ้นไปเที่ยวใน
มณฑลพายัพ โดยนัยว่าจักไปนมัสการพระบาทสี่รอย ไปขอพักที่วัด
หนองกาย อำเภอสันมหาพน (เดิมเรียกอำเภอแม่แตง) จังหวัดเชียง
ใหม่ เจ้าอาวาสจัดให้พักในวิหาร ครั้นสมิสองรูปนั้นหลีกไปแล้ว
เจ้าอาวาสเห็นพระพุทธรูปทองสัมฤทธิ์ ๓ องค์กับพระพุทธรูปแก้ว ๑
องค์ในวิหารนั้นหายไป จึงใช้คนไปตามตัวสมิสองรูปนั้นกลับมา ค้นได้
พระพุทธรูปทองสัมฤทธิ์ ๓ องค์นั้นในย่ามของสมิวัน ค้นได้พระพุท
ธรูปแก้ว ๑ องค์นั้นในย่ามของสมิช่วง พนักงานอัยการฟ้องเป็นความ
อาชญาในศาลจังหวัดเชียงใหม่ ศาลพิจารณาแล้ว พิพากษาว่าสมิวัน

สมัยช่วง ไถ่ลักพระพุทธรูปนั้นจริง มีความผิดฐานลักทรัพย์ในที่บูชา ในทางพระศาสนา ตามประมวลกฎหมายลักษณอาชญา มาตรา ๘๔ ข้อ ๒ ให้จำคุกจำเลยทั้งสองนั้นมีกำหนด ๖ เดือน แต่ศาลปรานีว่าจำเลยรับสารภาพโดยดี และเป็นความผิดครั้งแรก ไม่สู้ร้ายแรงนัก จึงลดโทษลงตามมาตรา ๘๔ คงให้จำคุกจำเลยสองคนนั้น ไว้มีกำหนดคนละ ๓ เดือน นับแต่วันต้องคุมขังเป็นต้นไป แต่ให้รอการลงโทษนี้ไว้ต่อเมื่อคดีถึงที่สุด คดียังอยู่ในระหว่างอุทธรณ์. ในวันที่ศาลตัดสินนั้น จำเลยถูกขังมายังอีก ๑ วันจักรบ ๓ เดือน พอครบกำหนดแล้ว เจ้าหน้าที่ได้ปล่อยตัวสมิวันสมัยช่วง ฝ่ายเจ้าคณะมัวรอให้คดีถึงที่สุดตามคำพิพากษาของศาลจึงยังไม่ได้สั่งสึก สมิวัน สมี่ช่วง หันกลับมาเสียตามตัวพบที่วัดเดิมและได้สั่งให้เจ้าคณะที่นั่นสึกแล้ว.

พระมหาสมณวินิจัย

ศาลจังหวัดเชียงใหม่ลงโทษสมิวันสมัยช่วงโดยฐานลักทรัพย์ตามทางอาณัติฝ่ายเดียว จึงได้ยกขึ้นว่ามีโทษไม่สู้ร้ายแรง แต่ในทางพระวินัยผู้ล่ยก่อมมีโทษถึงปาราชิก อุปสมบทอีกไม่ขึ้น จึงสมควรจะวินิจัยโทษทางพระวินัยไว้ด้วยอีกส่วนหนึ่ง.

เรื่องคงเป็นอันพึงเอาเป็นจริงไต่ตามนั้น แต่ควรพิจารณาถึงเรื่องพระพุทธรูปในที่นี้.

พระพุทธรูปที่มีผู้สร้างขึ้นถูกแล้วเอาไปไว้ตามวัดนั้น เป็นของผู้สร้างอุทิศต่อพระศาสนา ไม่จัดเป็นโมกทรัพย์ ที่ศาลเรียกว่าทรัพย์ในที่บูชา ในบางวัดและในบางคราว วัดไม่ได้รักษาหวงแหนก็มี ไกรนิก

จะเชิญเอามากี่เชิญมาได้ ไม่ถือกันเป็นหลัก ในบางวัดในบางคราว ก็เอาใจใส่รักษาหวงแหน ไม่อนุญาตให้ใครเชิญเอาไปตามใจ. พระพุทธรูปที่วัดในมณฑลพายัพ แต่เดิมมาวัดไม่ได้หวงแหนรักษา แต่ภายหลังได้จัดการหวงแหนรักษาขึ้นแล้ว เข้าในบทบาทลี้ภัยแห่งอภินันทาน ลึกซึ้งกว่า “รุกขิโก โศภิกัม ปรรูปคหิตัม” ซึ่งแปลว่า “พัสดุอันเขารักษาแล้วเฝ้าแล้ว อันคนอื่นหวงแหนแล้ว” จัดเป็นองค์แห่งอภินันทานได้อยู่แม้ไม่เป็นของส่วนตัวแห่งผู้รักษานั้น สมิวัน สมิช่วง ถือเอาพระพุทธรูปเหล่านั้น ตามลำพังตนเอง ในเวลาที่วัดนั้นได้จัดรักษาการหวงห้ามรักษาแล้วด้วยอาการอันซ่อนเร้น ตั้งแต่ต้นจนค้นพบในยาม ส่อว่ารู้ถือว่าเขาหวงห้าม และถือเอาด้วยเฉยเจตนาเข้าลักษณะอหาวร.

พระพุทธรูปนั้น ไม่ใช่เป็นของขายซื้อกันในจังหวัดนั้น จะกำหนดเอาตามราคาขายซื้อหาได้ไม่ ต้องกำหนดเอาตามราคาที่สร้าง. หม่อมเจ้าบรรณเดช อุปราชมณฑลภาคพายัพ ตีราคาพระพุทธรูปที่มีสองรูป ลัคนั้นว่า พระพุทธรูปสัมฤทธิ์ ราคาประมาณองค์ละ ๒๕ บาท พระพุทธรูปแก้วหรือหินราคาประมาณ ๑๐ บาท เป็นอย่างต่ำ ตามจำนวนเรื่องนี้ ได้ความว่าสมีสองรูปนั้นคบคิดกันลัก เข้าในบทสังวิธาวหาร ต้องรวมราคาพระพุทธรูปเหล่านั้นเข้าเป็นเกณฑ์ ตั้งปรับเสมอหน้ากัน. พระพุทธรูป ๔ องค์นั้น แม้แต่เพียงองค์หนึ่งก็เป็นวัตถุแห่งปาราชิกแล้ว ยิ่งรวมกันเข้า ราคายิ่งมากขึ้นไป. สมิวัน สมิช่วง คบคิดกันลักพระพุทธรูปที่วัดหนองคายนั้น จึงต้องอาบัติปาราชิกตาม

อธิบดีนาทาสศึกษาบท. บัดนี้ สมวัน สมช่วงได้สึกแล้ว จึงเป็นแต่
สั่งห้ามไม่ให้ส่งมารับอุปสมบทนายวัน นายช่วงอีกต่อไป ถ้าพบว่านาย
วันก็ดี นายช่วงก็ดี อุปสมบทในที่ใด ให้นำสนะเสียในที่นั้น.

นายวัน เมื่ออุปสมบท อยู่วัดสุวรรณเสวिरาราม อำเภอบางแก้ว
(เดิมเรียกอำเภอเมือง) จังหวัดอ่างทอง มณฑลกรุงเก่า อายุ ๔๑ รูป
เกียเล็ก พรรณก่อนข้างดำ มีตำหนิเป็นไผ่ที่ไหล่ขวา.

นายช่วง ครังอุปสมบท อยู่วัดบางสาย อำเภอบางน้ำเปรี้ยว
จังหวัดฉะเชิงเทรา มณฑลปราจีนบุรี อายุ ๒๙ รูปผอมเล็ก พรรณ
ก่อนข้างดำ มีตำหนิเป็นแผลที่หน้าผาก ก่อนไปข้างขวา ยาวประมาณนิ้ว
กึ่งปลายข้างหนึ่งจืดโรผม.

วินิจฉัยไว้ ณ วันที่ ๒๙ กันยายน พุทธศักราช ๒๔๖๐.

(ลงพระนาม) กรม-วชิรญาณวโรส

(สำเนา)

พระมหาสมณวินิจนัย

อธิกรณ์ที่วัดสนามพราหมณ์ จังหวัดเพชรบุรี
 ท่านวนหนึ่ง พระผ่องใจทักพระอาบว่าเขียน
 หนังสือเกี่ยวหญิง อีกท่านวนหนึ่ง พระผ่อง
 พระบุญ พระหรุ่น โจทก์ พระอธิการเดช
 เจ้าวัดว่าปัดอาบตีหัวหยาบของพระอาบ

การที่พระครูมหาสมณวงศ์ ไม่ยกเอาข้อความในหนังสือฉบับที่
 หนึ่งของพระอาบขึ้นพิจารณา โดยฐานที่ต้นหนังสือได้สาบสูญเสียแล้ว
 และไม่มีสำเนาอยู่เป็นหลักฐานนั้น ชอบแล้ว.

ตามความแห่งหนังสือฉบับที่สอง ที่ว่าพระอาบมีไปถึงนางกำจัด
 นั้น เข้าใจได้ว่าเขียนไปเพื่อทะเลาะ แต่จะจัดเอาเป็นทฎฐุลวจาก
 แท้ยังไม่ถึง พระครูมหาสมณวงศ์ ปรับโทษถึงสังฆาทิเสสแรงเกิน
 ไป เพราะทฎฐุลวจากถึงสังฆาทิเสสนั้นต้องพูดพาดพิงทวารมรรคสอง
 เบื้องล่าง หรือเมถุนธรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง ดุลลัจจัยยังไม่ถึง เพราะ
 ทฎฐุลวจากถึงดุลลัจจัยนั้น ต้องพูดพาดพิงถึงอวัยวะเบื้องบนแต่เข้า
 ไปเบื้องล่างแต่หลุมคอลงมา เบื้องขวางแต่ศอกเข้าไป. พระอาบเขียน
 หนังสือทะเลาะอย่างนั้น ควรปรับเป็นเพียงอาบัติทุกกฏ และควรได้รับ
 โทษโดยฐานละเมิดข้อห้ามของเจ้าอาวาส ที่ห้ามไม่ให้พระวัดนั้น ส่ง
 จดหมายไปทางสำนักอุปาสิกา นอกจากให้ผู้ใหญ่ตรวจก่อน. ให้พระครู

มหาสมณวงศ์ประชุมสงฆ์วัดสนามพราหมณ์ สั่งให้พระอาบแสดง
ทุกกฏาบัติเพราะการนี้ต่อหน้าสงฆ์ แต่ให้ห่างจากหัตถบาธ ส่วนการ
ละเมิดข้อห้ามของเจ้าอาวาสนั้น ถ้ามีระบุว่าจะลงโทษอย่างไร และไม่
แรงเกินไป จงลงโทษอย่างนั้น ถ้าระบุไว้แต่แรงเกินไป หรือไม่ได้
ระบุไว้ ให้ลงทัณฑ์กรรมทำการกวาดล้างวัดนั้น ๒ วัน วันละ ๖ ชั่วโมง.
นอกจากนี้ ให้แยกพระอาบไปเสียจากวัดสนามพราหมณ์ให้
พระครูมหาสมณวงศ์รับเอามาไว้ ที่วัดมหาสมณาราม.

คำโจทก์ของพระผ่อง พระบุญ พระหรุ่น ว่าพระอธิการเดช
ปิตอบาติชั่วหยาบของพระอาบนั้น ถ้าเป็นจริงตามคำโจทก์ ก็เป็นเพียง
อาบัติปาจิตตีย์ และถ้าจำเลยจะแก้ตัวว่าได้แสดงแล้ว ก็ไม่เป็นฐานะที่
จะปรับอาบัติหรือจะลงโทษได้ เมื่อปรับอาบัติพระอาบเพียงทุกกฏ
โทษจะพึงมีแก่พระอธิการเดชก็เพียงทุกกฏเท่านั้น แต่ในเรื่องนี้ไม่
ปรากฏว่าพระอธิการเดช ตั้งใจจะปิตเข้าข้างพระอาบ. เจ้าอาวาสย่อม
มีหน้าที่จะพิจารณาและระงับอธิกรณ์ในอาวาส เมื่อเห็นไม่มีหลักฐาน
หรือยังไม่ได้หลักฐานพอ จะตักไว้ก็ได้ หรือเห็นว่าเป็นความผิดเล็กน้อย
ก็ยังจะไม่เอาโทษ เป็นแต่จะภาวทัณฑ์ไว้ก็ได้. พระผ่อง พระบุญ
พระหรุ่น ล่วงล้ำสิทธิของเจ้าอาวาสและโจทก์พระอธิการเดชขึ้นด้วย
ข้อเล็กน้อย ทั้งรังเกียจเอาใหญ่โต ถึงไม่ยอมร่วมอุโบสถด้วยเจ้าคณะ
ระงับก็ไม่ฟังคำ ต้องด้วยคำในกัมมขันธกบาลี จุลวรรคว่า “สงฺฆ
อธิกรณการกา” ซึ่งแปลว่า “ทำอธิกรณ์ในสงฆ์” กลับร้ายกว่าเรื่อง
ที่เขา มีพระพุทธานุญาตให้ลงกรรมแก่ภิกษุผู้ก่ออธิกรณ์ในสงฆ์ได้

หลายอย่าง ที่เหมาะแก่พระสามรูปนี้ คือ บัพพาชนียกรรมให้พระครู
มหาสมณวงศ์ไล่ พระผ่อง พระบุญ พระหรุ่น สามรูปนี้ไปเสียจาก
วัดสนามพราหมณ์ แต่จงออกหนังสือไล่ให้ ระบுகวามที่ถูกไล่ไว้ใน
หนังสือนั้น วัดโคปรารตนาจะรับไว้ วัดนั้นก็จงรับไว้ได้.

วินิจฉัยไว้ ณ วันที่ ๒๘ ตุลาคม พุทธศักราช ๒๔๖๐.

(ลงนาม) กรม-วชิรญาณวโรรส

(สำเนา)

พระมหาสมณวินิจนัย

อธิกรณ์ในระหว่างพระอ่อง วันโพพระนอก โจทก์
พระครูญาณพิลาส ผู้รั้งคณะแขวงบ้านแหลม จำเลย
เรื่องยุบสงฆ์ให้ฟ้องโจทก์ ในอธิกรณ์เรื่องหนึ่ง
แล้วห้ามสงวาสโจทก์.

ในเวลานี้ พระครูสุวรรณมุนี เจ้าคณะจังหวัดเพชรบุรี มาอาพาธ และรักษาตัวอยู่ที่วัดบรรณิเวศวิหารนี้ ได้ขอเรียนพระปฏิบัติถึงอธิกรณ์ในระหว่างพระอ่อง วัดโพพระนอก โจทก์ พระครูญาณพิลาส ผู้รั้งคณะแขวงบ้านแหลม จำเลย เรื่องยุบสงฆ์ให้ฟ้องโจทก์ในอธิกรณ์เรื่องหนึ่งแล้วห้ามสงวาสโจทก์ ไหน ๆ จะต้องให้มิตอยู่แล้ว ถ้าจะให้เจ้าคณะจังหวัดคัดสินไปที่หนึ่ง อธิกรณ์จักขึ้นมาถึงชั้นฎีกาชักเวลาให้ยืดยาว ไม่เป็นความสะดวกสำหรับคณะสงฆ์จังหวัดเพชรบุรี ที่ยังมีอธิกรณ์ตกอยู่ เราจึงรับมาวินิจนัยเสียเอง.

อธิกรณ์นี้ เนื่องมาจากอธิกรณ์เรื่องหนึ่ง ที่พระครูญาณพิลาสได้รับบัตรสนเท่ห์กล่าวถึงความประพฤติลามกของพระอ่อง เนื่องด้วยหญิงบ้าง เนื่องด้วยเบี้ยคบังทรัพย์บ้าง จึงได้ไปประชุมสงฆ์ที่วัดโพพระนอก แจ้งข่าวที่ได้รับบัตรสนเท่ห์นั้น และชี้แจงว่าลัทธิได้รับบัตรสนเท่ห์เท่า นั้นจะพิจารณาอธิกรณ์นั้นหาได้ไม่ถ้าภิกษุรูปใดรังเกียจพระอ่องด้วยเรื่อง ที่กล่าวในบัตรสนเท่ห์นั้น ภิกษุนั้นจงโจทก์ขึ้นด้วยตนเองมีภิกษุเข้าชื้อกัน

๔ รูป โจทก์พระอ่องด้วยเรื่องทีกล่าวในบัตรสนเท่ห์นั้น ในระหว่าง
 อภิรตย์ยังไม่ได้พิจารณาและตัดสิน พระครูญาณพิลาสได้สั่งห้ามสงฆ
 พระอ่องไว้ ต่อมาอธิรตน์นั้นเจ้าคณะจังหวัดได้พิจารณาและตัดสินเสร็จ
 ไปแล้ว ลงมติว่าพระอ่องมัวหมอง แต่ไม่ได้ยกทางวินัยขึ้นปรับ เป็น
 แต่ทำหน้าที่ไม่มีสมณสัญญา จึงหาได้ตั้งอยู่ในสังวรไม่ ประพฤติตัวไม่
 สมควรเป็นผู้ใหญ่ จะให้เป็นเจ้าอาวาสและเป็นเจ้าคณะหมวดต่อไปมิได้
 ให้พระอ่องพักจากหน้าที่ ส่วนสงฆสงฆ์ไม่รังเกียจ พระอ่อง
 จะเข้าสงฆากับสงฆ์หมื่นนั้นด้วยก็ได้ สงฆ์หมู่ใดรังเกียจ อย่าให้พระอ่อง
 ขึ้นเข้าในสงฆด้วยสงฆ์หมื่นนั้น. คำตัดสินอธิรตน์นั้น ลงวันที่ ๒๐
 สิงหาคม ๒๔๖๐ พระอ่องไม่ได้ถวายฎีกาอุทธรณ์คำตัดสินของเจ้าคณะ
 จังหวัดมาจนวันตัดสินอธิรตน์ กลับเป็นโจทก์ฟ้องพระครูญาณพิลาส
 เป็นจำเลยในอธิรตน์ เมื่อวันที่ ๒๒ กันยายน ๒๔๖๐ เป็นความ ๔
 ข้อ ๑. ยกเอาการที่จำเลยไปประชุมสงฆ์อ่านบัตรสนเท่ห์ แล้วชี้แจงว่า
 จะพิจารณาตามลำพังบัตรสนเท่ห์หาได้ไม่ ภิษุไตรงเกียจ ภิษุนั้นจึง
 โจทก์ขึ้นเองนั้น ตั้งเป็นคำถามว่า เช่นนี้จักเป็นญสงฆ์ให้ฟ้องโจทก์หรือ
 ไม่. ๒. โจทก์สืบได้ความว่า นายอยู่ใต้เอาบัตรสนเท่ห์ไปให้แก่นายทอง
 ศิษย์จำเลย โจทก์ไปยื่นฟ้อง จำเลยไม่รับฟ้อง กล่าวว่ามิโจทก์ขึ้นแล้ว
 ให้คอยแก้ฟ้องของเขา และออกหนังสือห้ามจำเลยไม่ให้เข้าในสงฆ
 กับสงฆ์. ๓. เกมพระผู้ฟ้องโจทก์มี ๑๔ รูป ภายหลังขอถอนชื่อ ๕ รูป
 โจทก์คัดค้านไม่ให้ถอน จำเลยขึ้นยอมให้ถอน จึงคงอยู่ ๙ รูป. ๔. เมื่อ
 ครังจำเลยไปประชุมสงฆ์อ่านบัตรสนเท่ห์นั้น จำเลยได้ไต่สวนโจทก์

คราวหนึ่งแล้ว เมื่อมีพระเป็นโจทก์ขึ้นแล้ว จำเลยสั่งให้โจทก์ให้การ แก่อีก โจทก์ยอมให้การ แต่จะให้การละเอียดเหมือนอย่างเดิมจำเลยว่า เอาแต่ย่อ ๆ โดยใจความเถิด เพราะใบเดิมมีอยู่แล้ว เมื่อวันที่เจ้าคณะ จังหวัดคดีสนธิกรณ์ โจทก์ไม่ได้ยื่นอ่านคำให้การแก้ฟ้องของโจทก์ ได้ถามเจ้าคณะจังหวัด ได้รับตอบว่าใบแก้ฟ้องนั้นไม่มี โจทก์จึงได้ ทราบว่าจำเลยยกตัวเสีย ขอให้เจ้าคณะจังหวัดเรียกคำให้การนั้น มาพิจารณา. ขอให้ปรับอาบัติจำเลย ตามธรรมวินัย.

คำฟ้องของโจทก์นี้ เป็นฟ้องเนื่องด้วยการที่จำเลยทำการในหน้าที่ของตน นับเข้าในกิจจาธิกรณ์ คำฟ้องนั้นกระจำงพอจะวินิจฉัยได้ แล้ว ไม่จำเป็นต้องให้จำเลยทำคำให้การ แต่จำเลยได้ทำคำให้การมาแล้ว จึงยกขึ้นกล่าวไว้ในที่นี้ด้วย. จำเลยรับโดยแก้ความทั้ง ๔ ข้อ แต่แก้ ในข้อ ๑ ว่าจำเลยได้ถามพระสงฆ์ ๆ บอกว่ามีความรังเกียจ จำเลยจึงได้ กล่าวอย่างนั้นแก้ในข้อ ๒ ว่าพวกโจทก์ในอธิกรณ์เดิม ได้หาหรือถึง เรื่องอุโบสถสังฆกรรมกับโจทก์ในอธิกรณ์^{นี้}จำเลยเห็นว่าโจทก์ในอธิกรณ์ โน้นมีความรังเกียจ จึงได้สั่งห้ามสังวาสโจทก์ในอธิกรณ์^{นี้}ไว้พลาง แก้ใน ข้อ ๓ ว่าในวันไต่สวน จำเลยได้ถามพวกโจทก์ในอธิกรณ์เดิมว่า ผู้ลง ชื่อมาในคำฟ้องนั้น เป็นโจทก์ทุกรูปหรือ พระมีชื่อ ๕ รูปไม่รับว่าเป็น โจทก์ จำเลยตอบว่า ว่าอย่างไรจึงลงชื่อมาในฟ้องเล่า พระ ๕ รูปนั้น แก้วว่าเป็นแต่ผู้สงฆ์และขอถอนชื่อออกจากฟ้อง จำเลยจึงยอมให้ถอน ในข้อ ๔ แก้วว่า พวกโจทก์ในอธิกรณ์เดิมคัดค้านว่า คำให้การเดิมของ โจทก์ในอธิกรณ์^{นี้} ไม่ได้ถามต่อปากต่อคำเอง จำเลยจึงได้ให้โจทก์ให้

การใหม่.

ข้อ ๑ ที่โจทก์ตั้งเป็นคำถามว่า จำเลยทำอย่างนั้นจักเป็นนุสงฆ์ให้ฟ้องโจทก์หรือไม่นั้น ข้อนี้ไม่เป็นเช่นนั้น จำเลยได้ทำถูกต้องตามหน้าที่บรรณที่เห็นนั้นคงมาจากพระพวคนั้นเอง จำเลยไม่ฟังเอาตามบรรณที่เห็น สอบถามต่อปากต่อคำกับพระพวคนั้นเอง กลับเป็นความหนักแน่นของจำเลยอีก ถ้าไม่มีผู้โจทก์ขึ้น เรื่องนั้นจะระงับไป แต่มีผู้โจทก์ขึ้นก็เป็นอันได้โจทก์ซึ่งหน้า เป็นทางที่จะได้พิจารณา เป็นการดีข้างโจทก์เสียอีก.

ข้อ ๒ พระผู้ถูกฟ้องด้วยอนุวาทาธิกรณ์ ในระหว่างยังมิได้รับตัดสินว่าเป็นผู้บริสุทธิ์ เป็นธรรมเนียมที่ถูกห้ามไม่ให้เข้าสังฆาสนวัฏสงฆ์ จำเลยสั่งห้ามสังฆาสนโจทก์ไว้แล้ว ชอบแล้ว.

ข้อ ๓ การที่จำเลยยอมให้พระผู้ลงชื่อมาในฟ้อง ถอนชื่อออกจากฟ้องนั้น กลับเป็นดีข้างโจทก์ ไม่ควรโจทก์จะยกเอาข้อนี้ขึ้นมาฟ้องจำเลย.

ข้อ ๔ เมื่อจำเลยสั่งให้โจทก์ให้การใหม่ โจทก์อาจจะเลือกเอาได้ ๒ ทาง ยอมให้การใหม่ก็ได้ ขอให้ถือเอาคำให้การเดิมก็ได้ ถ้าพวกโจทก์ในอธิกรณ์นั้นปรารถนาจะซักต่อปากต่อคำ ก็ให้เอาคำให้การนั้นมาอ่านพอเป็นพิธี จะถามต่อปากต่อคำกันอย่างไร จดเป็นคำเพิ่มเติมต่อไปก็ได้ กล่าวตามระเบียบแล้ว ควรจะต้องทำคำให้การใหม่ในศาลฝ่ายอาณัติจักร คดีที่เจ้าหน้าที่ได้สวนมาชั้นหนึ่งแล้ว ศาลยังสั่งให้จำเลยให้การและให้พยานเบิกความอีก จำเลยในอธิกรณ์นี้ทำถูก

ระเบียบแล้ว อนึ่ง ถ้าโจทก์จะฟ้องด้วยเรื่อง^๕ ชอบแต่จะฟ้องในระหว่าง
พิจารณา โจทก์มาฟ้องต่อเมื่อเจ้าคณะจังหวัด ได้ตัดสินอธิกรณ์นั้นแล้ว
ไม่เป็นเหตุจะให้เจ้าคณะจังหวัดรื้ออธิกรณ์นั้นขึ้นตัดสินใหม่ หรือตัดสิน
ซ้ำ มีทางที่โจทก์จะทำก็คือถวายฎีกาอุทธรณ์ คำตัดสินของเจ้าคณะจ
ังหวัด โจทก์ก็ไม่ทำนั้นเป็นแต่ปล่อยให้ผู้มีข้อกังขาหลายทำ เรื่องราวเกี่ยว
พันทางโน้นทางนี้ คงจะแสดงว่าตนเป็นคนดี มีผู้เจ็บร้อนแทนแต่ใน
ทางอธิกรณ์ คนเหล่านั้นไม่ใช่เจ้าทุกข์ร้องไม่ขึ้น จำเลยไม่มีผิดตามข้อ
หาทั้ง ๔ ข้อ^๕ ให้ยกฟ้องของโจทก์เสีย.

โจทก์เป็นผู้หาถ้อยหาความต่อเจ้าคณะแขวงอย่างนี้ จะอยู่ในแขวง
นั้นต่อไป จักก่อความจุกจิกขึ้นบ่อย ๆ ให้โจทก์ออกเสียจากวัดโพ
พระนอก ไปอยู่วัดอื่นนอกจากแขวงบ้านแหลม ใน ๗ วัน ตั้งแต่วัน
ที่ได้ฟังพระมหาสมณวินิจัยนี้. วัดโคนนอกแขวงบ้านแหลมไม่รังเกียจ
เพราะอธิกรณ์เดิม ปรารภจะรับไว้ให้เจ้าคณะจังหวัดมอบตัวโจทก์ให้
แก้ตัวนั้น.

วินิจัยไว้ ณ วันที่ ๙ พฤศจิกายน พุทธศักราช ๒๔๖๐

(ลงพระนาม) กรม—วชิรญาณวโรรส

(สำเนา)

พระมหาสมณวินิจัย

อธิกรณ์ในระหว่างนายทิพย์ บ้านคลองกระแซง โจทก์
พระครูญาณพิลาส เจ้าวัดมหาธาตุ เพชรบุรี จำเลย
เรื่องทำให้เสียทรัพย์

ในเวลานี้ พระครูสุวรรณมณี เจ้าคณะจังหวัดเพชรบุรีมาอาพาธ และรักษาตัวอยู่ที่วัดบวรนิเวศวิหารนี้ ได้ขอเรียนพระปฏิบัติถึงอธิกรณ์ในระหว่างนายทิพย์ บ้านคลองกระแซง โจทก์ พระครูญาณพิลาส เจ้าวัดมหาธาตุจำเลย เรื่องทำให้เสียทรัพย์ เห็นว่าอธิกรณ์ฝ่ายคณะสงฆ์ที่จังหวัดเพชรบุรียังคงอยู่ แม้เรื่องเช่นนี้ยังอาจเกิดขึ้นได้เพื่อจะให้คดีถึงที่สุดเร็วเข้า เราจึงรับเอามาวินิจัยเสียเอง.

โจทก์ฟ้องต่อเจ้าคณะจังหวัดและให้ด้วยคำ ต่อมากะลงเป็นข้อตั้งต่อไปนี้:-

๑. เมื่อศก ๒๔๕๘ เรือนของโจทก์อันตั้งอยู่บ้านหม้อถูกไฟไหม้ จำเลยชวนโจทก์มาเช่าที่อยู่ที่บ้านวัดมหาธาตุ จะเรียกค่าเช่าปีละ ๑๐ บาท แะให้ขายที่บ้านเดิมเสีย โจทก์ได้ทำตาม ได้เสียค่าปลุกเรือนไปในชั้นต้นเป็นราคาไม่เกิน ๘๐ บาท.

๒. ก่อนแต่จะสร้างเรือน จำเลยได้กัดต้นมะขามในที่รายล้อมไปปลูกเรือนใกล้เคียงเสียหาย โจทก์ก็ได้จ่ายเงินให้ค่าเสียหายแทนจำเลย

๑๐ บาทถ้วน โอนเป็นค่าเช่าที่.

๓. เมื่อโจทก์มาอยู่ที่นั่น ได้ขึ้นเครื่องไม้ซึ่งเตรียมไว้จะปลูกเรือน มาฝากจำเลยไว้ จำเลยรับเอาไว้ที่ใต้ถุนกุฏิ เป็นไม้ตะแบกบ้าง ไม้ยาง บ้าง มีจำนวนเท่าไรโจทก์ไม่ทราบ แต่เป็นของมาก การฝากนั้นไม่ได้ทำสัญญาต่อกัน เมื่อโจทก์ต้องออกจากที่นั่นแล้ว โจทก์พาเงินจะไปชนไม้พบว่าไม้เหล่านั้นหายไปเกือบหมด จำเลยก็ได้ทราบ แต่มิได้ทำอะไร โจทก์ก็มีจดหมายไปเตือน จำเลยก็ไม่ตอบ ค่าไม้ของโจทก์ที่หาย นั้นเป็นราคาไม่เกินกว่า ๖๐ บาท.

๔. โจทก์ปลูกเรือนยังไม่ทันแล้วเสร็จ จำเลยสั่งให้รั้วไปเสีย และขอหมายเกาะตัวโจทก์ไปยังที่ว่าการอำเภอเมือง โจทก์ถูกบังคับให้รั้วเรือน ต้องทำตาม เสียค่ารั้วถอนและค่าชนไม่เกินกว่า ๕ บาท.

๕. โจทก์อยู่ในที่นั้นปี ๑ กับ ๘ เดือน ๒๓ วัน ได้เสียค่าเช่าแล้วหนึ่ง คือโอนเงินที่ใช้แทนจำเลยเป็นค่าเสียหายเพราะต้นมะขามล้มทับเรือนเขา ๑๐ บาท เพิ่มเมื่อออกจากที่ ๒ บาท ค่าเช่าอีก ๗ เดือนกับ ๒๓ วัน ไวยาวัจกรไม่คิดเอา โจทก์จึงไม่ได้เสีย.

๖. โจทก์ได้เสียเงินไปตามรายการข้อ ๑ ข้อ ๓ ข้อ ๔ รวมเป็น ๑๔๕ บาท จะนั่งเสียหรือทอดธุระลงก็ได้ขาด เกรงพระพุทธรูปศาสนาจะมัวหมอง ขอให้เรียกจำเลยมาพิจารณาและวินิจฉัยตามพระวินัยบัญญัติ.

คดีอย่างนี้ ไม่พักพ้งคำให้การแก้ของจำเลยก็ได้ แต่จำเลยในอธิกรณ์ได้ให้การแก้ไว้แล้ว จักยกขึ้นกล่าวไว้ด้วย.

ข้อ ๑ จำเลยปฏิเสธ แก้วว่าโจทก์กับนางม้วนมาขอเช่าเอง เกมตกลงกันว่า สองคนนี้จะเข้ากันปลูกเรือนขึ้นแล้วอยู่คนละห้อง ภายหลังเกิดแตกกันขึ้น โจทก์จึงต้องเช่าปลูกคนเดียว.

ข้อ ๒ จำเลยแก้ว่า ในที่นั้นมีต้นมะขามใหญ่อยู่ต้นหนึ่ง โจทก์ได้แสดงปรารภว่าจะปลูกเรือนตรงต้นมะขามนั้น แต่ไม่อาจจะตัดต้นมะขาม จำเลยจึงได้รับธุระ เมื่อต้นมะขามล้มลง ถึงฟาดถูกโรงแรงไปเสียหาย โจทก์รับว่าจะออกค่าเสียหายให้ และได้มอบเงินไว้แก่จำเลย ๑๐ บาท การที่โจทก์กล่าวว่าเงิน ๑๐ บาทนั้นให้เป็นค่าเช่าที่ลวงหนานั้น ผิดต่อคำที่โจทก์พูดไว้เดิม.

ข้อ ๓ จำเลยรับว่าได้รับฝากไม้ของโจทก์ไว้จริง แต่จะเป็นไม้ชนิดอะไรมากน้อยเท่าไร จำเลยไม่ทราบ แต่แก้ว่า ในเวลาที่โจทก์กำลังปลูกเรือนอยู่นั้น ไม้เอามาขึ้นไปใช้เสมอ.

ข้อ ๔ จำเลยแก้ว่านายบุญไวยาวัจกรวัดจัดการตามอำนาจของเขา จำเลยไม่ได้เกี่ยวข้องด้วย.

ข้อ ๕ จำเลยแก้ว่าโจทก์ได้รับตกลงว่าให้นับเป็นเช่าตั้งแต่วันที่เสาเรือนลงดินในที่ธรณีสงฆ์เป็นต้นไป กำหนดค่าเช่าเดือนละ ๑๒ บาท โจทก์ปลูกเรือนซักรั้ว ตั้งแต่ศก ๒๔๕๘ มาจนถึงศก ๒๔๖๐ นี้ ปลูกยังไม่แล้วเสร็จ โจทก์ไม่ส่งค่าเช่า ไวยาวัจกรจึงได้ไล่.

คดีนี้ยังไม่ได้สืบพยาน เห็นว่าไม่จำเป็น จึงให้วินิจฉัยที่เดียวดังต่อไปนี้.

นี้เป็นคดีส่วนตัวของโจทก์เองในทางแพ่ง แต่โจทก์ฟ้องพาดเข้า

มาทางพระวินัย เพื่อจะหาความให้หนักเข้า หากจะมีโทษทางพระวินัย ก็เป็นเพียงภณฑไทยเท่านั้น เพราะไม่ใช่กรรมแห่งโจร เป็นแต่ทำทรัพย์ของเขาให้เสียหาย แต่ความจริงจะเป็นภณฑไทยหรือไม่นั้น ต้องอิงหลักกฎหมายฝ่ายอาณาจักร คือภิกษุทำอย่างนี้ ผู้ถูกความเสียหายจะฟ้องเรียกเอาค่าเสียหายได้หรือไม่ ถ้าได้ภิกษุก็เป็นภณฑไทย ถ้าไม่ได้ ก็ไม่เป็น โจทก์ไม่ฟ้องทางศาลจังหวัด มาฟ้องทางเจ้าคณะจังหวัด อย่างนี้ ผิดระบิลให้ยกฟ้องของโจทก์เสียไม่ต้องวินิจฉัยถึงข้อเท็จจริง.

วินิจฉัยไว้ ณ วันที่ ๑๑ พฤศจิกายน พุทธศักราช ๒๔๖๐.

(ลงพระนาม) กรม—วชิรญาณวโรต

พระมหาสมณวินิจฉัย

ฎีกาพระกลม วัดอมพวัน จังหวัดลพบุรี

เรื่องสงฆ์พระสองว่าต้องปาราชิก.

ในฎีกานี้พระกลมกล่าวว่า นายเทศ (สอบถามได้ความว่ามีอายุถึงอุปสมบทแล้ว) เล่าแก่พระสงฆ์ว่าพระสองเป็นปาราชิกกับเขา พระกลมเชื่อว่าเป็นจริง จึงได้เล่าความนั้นแก่พระทาว ครั้นเจ้าอธิการกรักรัตโพรหัตไต่สวน นายเทศขัดพระกลมว่าสอนเขาให้ผิดอย่างนั้น เจ้าอธิการกรักรัตตสินว่า พระกลมหาเขาไม่จริง เอาพระกลมเป็นผิด พระกลมร้องต่อเจ้าคณะแขวง นายเทศเบิกความแก่เจ้าคณะแขวงว่า พระกลมจ้างเขาให้กล่าวอย่างนั้นสองต่อสอง เจ้าคณะแขวงตัดสินให้เลิกกัน พระกลมขอให้เจ้าคณะแขวงส่งสำนวนไปยังเจ้าคณะจังหวัดผู้ตัดสินว่า ทั้งพระกลม ทั้งพระสองไม่มีผิด ภิกษุใดคัดค้านให้ไล่เสียจากวัดนั้น บัดนี้พระกลมถวายฎีกาคัดค้านคำตัดสิน ของเจ้าคณะจังหวัดว่าคลาดเคลื่อน พระกลมยังไม่เชื่อว่าพระสองได้ทำผิดอย่างนั้นจริงขอให้เรียกสำนวนมาพิจารณาและกล่าวต่อไปว่า พระกลมกับพระเยะถูกเจ้าคณะหมวดห้ามไม่ให้ทำอุโบสถสังฆกรรมด้วย.

ฟังตามนี้ พระกลมเป็นแต่ได้รับบอกจากนายเทศ จริงเท็จอยู่กับนายเทศ ไม่ได้อยู่กับพระกลม และคำของนายเทศพูดไม่ลงเรื่อง

ลงรอย ทั้งเป็นการสองต่อสอง ฟังเอาเป็นจริงไม่ได้ เจ้าคณะหมวด
เจ้าคณะแขวง เจ้าคณะจังหวัดไม่ฟังเอาเป็นจริงนั้นชอบแล้ว ทั้งเจ้า
คณะจังหวัดไม่เอาโทษแก่พระกลมด้วย ก็เป็นที่อยู่แล้ว ถ้าพระกลม
เชื่อว่าคดีนี้เป็นจริง และรังเกียจสงสัยพระสงฆ์ ไม่ยอมร่วมอุโบสถ
สังฆกรรมด้วย จงไปอยู่วัดอื่น. อันความเชื่อถือของบุคคลเว้นจาก
หลักฐาน จะถือเอาเป็นเหตุลงโทษผู้ต้องหาหาได้ไหม. นี่เขาคนเป็น
ผู้ต้องหาเอง ก็จู้จู้ตอก. อนึ่ง เจ้าคณะจะเรียกสำนวนอธิกรณ์มา
พิจารณาต่อเมื่อเห็นว่ามิมีมูล เป็นทางที่จะกำจัดมลทินพระศาสนาหรือกับ
ทุกชั่วร้ายของผู้เกี่ยวในคดี ไม่ใช่ว่ามีคนขอก็ต้องพิจารณาทั้งนั้น ข้อที่ว่า
ถูกห้ามอุโบสถสังฆกรรมนั้น เมื่อคดีปรากฏว่าไม่มีมูลอย่างนั้นแล้ว
พระกลมและพระเยะยังขึ้นยกย่องอธิกรณ์อยู่อย่างนั้น เข้าในอุโบสถ
สังฆกรรม จักทำความไม่พร้อมเพรียงกันขึ้น เจ้าคณะหมวดห้ามไม่
ให้เข้า ถ้าเป็นจริง ก็ชอบแล้ว ให้ยกฎีกานี้เสีย.

วินิจฉัยไว้ ณ วันที่ ๒๘ พฤศจิกายน พุทธศักราช ๒๔๖๐.

(ลงพระนาม) กรม-วชิรญาณวโรรส

พระมหาสมณวินิจนัย

เรื่องสมิ์แดงวัดไผ่เกาะ อำเภอบางคล้า จังหวัดฉะเชิงเทรา
ถูกฟันในขณะที่อยู่สองต่อสองกับหญิงในค้ำมิด

สมเด็จพระมหาสมณะ กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ประทับใน
มหาเถรสมาคม ประธานพระมหาสมณวินิจนัย เรื่องสมิ์แดงวัดไผ่
เกาะ อำเภอบางคล้า จังหวัดฉะเชิงเทรา ถูกฟันในขณะที่อยู่สองต่อสอง
กับหญิงในค้ำมิด ดังต่อไปนี้ :-

สมิ์แดงเป็นครูสอนหนังสือที่วัดไผ่เกาะ ใครผู้หนึ่งในครัวเรือน
ของนางเข้มพาเด็กแบบุตรนางเข้มไปฝากเป็นศิษย์สมิ์แดง นี่เป็นทางให้
สมิ์แดงทอดความสนิทกับนางสาวถมยาพี่ตึกแจ หั่วค่ำวันหนึ่ง สมิ์แดง
ใช้ตึกแจไปนัดนางสาวถมยาให้ไปพบกันที่นาใกล้บ้านใกล้วัด นางสาว
ถมยาไปพบสมิ์แดงแล้วตึกแจเลี้ยงไปเสีย สมิ์แดงกับนางสาวถมยายู่
ด้วยกันสองต่อสอง ฝ่ายนางเข้มเห็นนางสาวถมยาหายไป จึงให้นาย
ปรี๊ดพี่ชายนางสาวถมยาเที่ยวตามหา นายปรี๊ดไปพบสองคนนั้นอยู่
ด้วยกันในเวลาตกประมาณเที่ยงคืน ตามค่านายปรี๊ดว่ากำลังปล้ำกันอยู่
นายปรี๊ดเอามือฟันสมิ์แดงลงไปหลายแผล ตามคำของเขาว่าเป็นที่ว่า
ไม่รู้ว่าเป็นใคร เป็นแต่ได้ยินเสียงหญิงพูดเบา ๆ กับชาย จำได้ว่าเสียง
นางสาวถมยา สองคนนั้นลุกขึ้นวิ่งหนีไป นายปรี๊ดตามฟันสมิ์แดง

จนล้มไปไม่ได้ คนตามมาที่หลังขีดไฟขึ้นส่อง จึงพบว่าสมิแดง นาย
 ปรี๊ดได้มาแจ้งความแก่ผู้ใหญ่บ้าน และพวกญาติของตน พระอธิการ
 จากเจ้าวัดไผ่เกาะรู้ความเข้าแล้วได้ไปรับเอาสมิแดงกลับมาวัด. การที่
 สมิแดงไปอยู่ที่นากับนางสาวถมยาสองต่อสอง นายปรี๊ดไปพบเข้าใน
 เวลาตึกและสมิแดงถูกนายปรี๊ดพัน รั้งถูกต้องกัน คงมีคำต่างกัน
 เพียงว่า คำของนายปรี๊ดว่าพบกำลังปล้ำกันอยู่ คำของนางสาวถม
 ยาว่า พอพบกันเข้า ถูกฉุดไปข่มขืนทำชำเรา คำของสมิแดงว่าเป็น
 แท้แน่พูดอยู่ด้วยกันสองต่อสอง. หม่อมเจ้าธำรงสิริสมุหเทศาภิบาล
 มณฑลปราจีนบุรีเห็นว่าสมิแดงถูกพันมีบาดแผลสาหัสปางตาย ฝ่าย
 นางสาวถมยาไม่มีพยาน จึงสั่งให้พนักงานอัยการฟ้องนายปรี๊ด โดย
 ฐานทำร้ายร่างกายสมิแดงมีบาดแผลสาหัส ไม่ได้ฟ้องสมิแดงในคดี
 ประถมปาราชิก. ศาลจังหวัดพิจารณาแล้ว ไม่ยืนยันลงไปชี้ตัวว่าสอง
 คนนั้นได้ทำกันเพียงเท่าไร เป็นแต่ว่าอาจจะถึงที่สุดก็ได้ พินิจ
 ลงโทษนายปรี๊ดฐานทำร้ายร่างกายโดยฉกฉวยโทสะ ให้จำคุกมีกั
 หนด ๑ ปี แต่ปรานีให้รอลงอาชญาไว้พลาง พนักงานอัยการอุทธรณ์
 ศาลอุทธรณ์ข้าหลวงพิเศษคดีสมิแดง ว่าประพฤติก่อต่อเมณุธรรม
 พินิจพิจารณานี้ เป็นแต่แก่ฐานว่าทำร้ายนายปรี๊ดทำร้ายสมิแดงนั้น หา
 ใช้ฐานฉกฉวยโทสะไม่พื้นฐานป้องกันแต่ทำเกินไป. คดีถึงที่สุดเพียง
 นั้น.

เวลานี้สมควรวินิจฉัยทางพระวินัย. มีปัญหาอยู่เพียงข้อเดียว
 ว่า สมิแดงได้ถึงตัวนางสาวถมยาหรือเป็นแต่เพียงนั่งพูดอยู่ด้วยกันสอง

ต่อสองเท่านั้น. ถ้าพังกำนายปรีดาอาจจะเห็นไปว่า นายปรีดาพ้นสมิแดง
 ขณะนั่งพูดกันอยู่ แต่ให้การว่า พ้นกำลังปล้ำกันอยู่ เพื่อแก้เป็น
 ยั่วโทสะหรือป้องกันก็ได้. ฝ่ายนางสาวถมยานั้น มีใครเข้าใจว่าไม่ได้
 เสียตัวแก่สมิแดง เป็นคิฝ่ายเขา และเขาเองก็ติดพันกันกับสมิแดง
 ไม่น่าจะเห็นว่าเกล้งพูดให้ร้ายแก่สมิแดง การที่นางสาวถมยากล่าวว่า
 ถูกฉุดคร่าไปข่มขืน ไม่สมแก่อาการเป็นไปนั้น น่าเห็นวากล่าวเพื่อ
 เปลื้องตน เป็นการแก้ตัวต่อมารดาและญาติของเขาก็ได้. บางทีนาย
 ปรีดาก็ได้พบสองคนนั้นกำลังสังวาสกัน แต่กล่าวผ่อนลงมาว่าเพียง
 ปล้ำกัน เพื่อจะรักษาชื่อเสียงของนางสาวถมยากี้ได้. โดยนัยนี้คำของ
 นางสาวถมยากับคำของนายปรีดา ต่างอุดหนุนกันและกัน พึงได้ว่าสมิ
 แดงกับนางสาวถมยาได้ถึงท้องถิ่นและกัน. อันภิกษุกับหญิงถึงตัวกันใน
 ค่ำมืดคึกคักอย่างนี้ ถ้าไม่เป็นปาราชิกก็ตกอยู่ในฉาปปาราชิก จะคงให้
 อยู่ในหม้ออีกมิได้ แต่สมิแดงได้ละเพศเสียแล้วในเมื่อคดียังไม่ถึงที่สุด
 ในที่นี้จึงสั่งเพียงห้ามอุปสมบทนายแดงต่อไปภายหลัง.

วินิจฉัยไว้ ณ วันที่ ๗ มิถุนายน พุทธศักราช ๒๔๐๑.

(ลงพระนาม) กรม—วชิรญาณวโรรส

พระมหาสมณวินิจนัย

การไต่สวนความประพฤติทราจารของสมือบ วัดบางขุนไทร

ตำบลปากทะเล แขวงบ้านแหลม จังหวัดเพชรบุรี.

สมเด็จพระมหาสมณะ กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ประทับ
ในมหาเถรสมาคม ประธานพระมหาสมณวินิจนัยการไต่สวนความ
ประพฤติทราจารของสมือบ วัดบางขุนไทร ตำบลปากทะเล แขวง
บ้านแหลม จังหวัดเพชรบุรี ดังต่อไปนี้ :-

เดิมที สามเณรกิมันพุดขึ้นต่อหน้าพระทั้งหลาย และเด็กกลม
เต็กเกิ้ล เต็กเม้ง เต็กตองอัน คิษย์ของสมือบหลบหนีสมือบไปบ้าน
บอกแก่ผู้ใหญ่ของตนและกำนันเหลียงว่า สมือบทำทราจารในวัจจมรรค
ของตน ๆ กำนันเหลียงจึงแจ้งความแก่พระอธิการขึ้น พระอธิการขึ้น
กับพระทั้งหลายแจ้งความเรื่องนี้แก่เจ้าอธิการปลอด วัดปากทะเลใน
เจ้าคณะหมวดเพื่อไต่สวน เจ้าอธิการปลอดกลับเอาพวกนั้นเป็นโจทก์
เรียกสมือบมาสอบถาม สมือบปฏิเสธ จึงส่งกิมันมายังพระครูญาณ
พิลาส ผู้รั้งตำแหน่งเจ้าคณะแขวงบ้านแหลม ไต่สวนบ้างแล้ว ส่งต่อ
ถึงพระสุวรรณมณี เจ้าคณะวังวัดเพชรบุรี. เจ้าคณะจังหวัดพิจารณา
ไว้แล้ว แต่ยังไม่ทันตัดสิน เข้ามากรุงเทพฯ อาพาธพักรักษาตัวอยู่ที่
วัดบวรนิเวศวิหารนี้ ได้นำคดีขึ้นขอเรียนพระปฏิบัติเห็นว่า อธิกรณ์

ฝ่ายคณะสงฆ์จังหวัดเพชรบุรียังมีตก ถ้าจะให้เจ้าคณะจังหวัดตัดสินใจไป
ที่หนึ่ง น่าจะไม่เสร็จกันได้ จักขึ้นมาถึงชั้นฎีกาอีก ไหน ๆ จะต้อง
ให้มันได้อยู่แล้ว จึงรับมาวินิจฉัยเสียเอง.

กำนันเหลียงได้รับบอกจากเด็กทั้งหลายอย่างนั้นแล้ว แจ้งความ
แก่เจ้าอาวาสให้ทราบ ทำถูกต้องหน้าที่ผู้ใหญ่ในตำบล พระอธิการ
ขึ้นและพระทั้งหลายแจ้งความแก่เจ้าคณะเพื่อไต่สวนนั้น ก็ทำถูกต้อง
แต่เจ้าคณะทั้งหลายกลับเอาพระอธิการขึ้นกับกำนันเหลียง เป็นโจทก์
นั้นหาถูกไม่ เพราะกำนันเหลียงก็กล่าวอยู่ว่า เป็นแต่ไต่ถามเด็กทั้งหลาย
บอก เขาไม่ได้เห็นเอง ส่วนภิกษุอาจจะโจทก์ด้วยการได้รับบอกเล่า
ก็ได้ แต่ต้องเป็นผู้เชื่อว่าเป็นจริง พระอธิการขึ้นไม่ให้ประกันว่า
คดีนี้เป็นจริง เมื่อมีเสียงแข็งแข็งขึ้น ก็เป็นแต่ขอเจ้าคณะให้ไต่สวน
เพื่อความปรากฏว่าจริงหรือไม่จริง เมื่อเป็นเช่นนั้น สมือบจึงได้ให้การ
แก่ประกันว่า เอาพระอธิการขึ้นและกำนันเหลียงว่าเป็นผู้ให้ร้ายแก่ตน.
คดีไม่มีโจทก์ เจ้าคณะก็อาจจะไต่สวนได้ มีแจ้งในพระคำรัสเนื่อง
ด้วยเรื่องนี้ ในแถลงการณ์คณะสงฆ์เล่ม ๔ หน้า ๑๕๓.

เด็ก ๓ คนที่ระบุชื่อไว้แล้วกล่าวใส่ร้ายสมือบภายหลัง แต่ถูกสมือบ
เขียน ยังจะฟังเอาเป็นจริงโดยส่วนเดียวไม่ได้ ได้เคยมีชุกชุม
เด็กตกอาจารย์เขียนแล้ว กล่าวร้ายไต่อย่างนี้ทั้งคำของเต็กระบุถึงเวลา
และท่าทางที่ทำ ก็ฟังเอาเป็นจริงไม่ได้ นอกจากคำของเด็กทั้งอัน
เบิกความว่า ก่อนจะทำทุราจาร สมือบใช้น้ำมันกุหลาบทาหัว
น้ำมันกุหลาบของสมือบมีจริงด้วย แต่ลำพังเท่านั้นยังไม่พอจะลงเอา

เป็นจริง.

สามเณรกินนอายุ ๑๒ ปี ศิษย์พระอธิการขึ้นเบิกความว่า วันแรมเดือน ๑๑ พ. ศ. ๒๔๖๐ เวลาประมาณ ๒ หุ่เศษ สมือบได้เรียกสามเณรกินนมาจากห้องพระพรหมใช้ให้ปิดฝักที่ก้นย้อยสามเณรเห็นยังมียาปิดอยู่ จึงไม่ได้ปิดให้ สามเณรจะออกไปสมือบเรียกให้กลับมาอีก ใช้ให้นวด สามเณรนวดอยู่จนเวลาประมาณ ๔ หุ่ สมือบเทศน์มหาชาติให้ฟัง จบแล้ว สามเณรจะออกมาอีก สมือบเรียกเข้าไปอีก ใช้ให้จุดตุ่มที่หลัง และชวนพูดถึงการเลี้ยงเปิดที่บ้านสามเณร แล้วสมือบกอดคอสามเณรลงนอนบนเตียงด้วยกัน พูดแทะโลมและทำกายสังสัคะ เอน้ำมันกุหลาบทาหัวสามเณรแล้ว ทำทูลาจารถึงที่สุด สามเณรตื่นหลุดออกมาจากห้อง ในเวลาที่ทำทูลาจารนั้น ประตุน้ำต่างปิดหมด จุกตะเกียงลานสว่าง รุ่งขึ้นแรม ๑๓ ค่ำ เดือน ๑๑ เวลาเย็น สามเณรได้พูดบ่นขึ้นที่หอสวดมนต์คนเดียวว่า คินนี้เสียที ถูกนักเลงทำร้าย พระแก่นชั้ถาม สามเณรได้เล่าความนั้นให้ฟัง พระแก่นนำความบอกแก่พระอธิการขึ้น สามเณรได้ถูกสมือบทำทูลาจารคราวเดียวเท่านั้น.

สมือบนั้นอยู่กุฎหลังด้วยกับพระพรหม มีฝาไม้ไผ่บุจิวทั้งสองข้างกั้นกลาง แต่กั้นไม่ตลอดถึงข้อ มองไม่เห็นกัน แต่พูดกันไคยิน.

สมือบรับในข้อว่า ได้เรียกสามเณรกินนเข้าไปในห้องในคืนวันนั้น และได้ใช้ให้ปิดฝัก และได้พูดเข้าสามเณรถึงเรื่องเปิดที่บ้าน

และได้ปิดหน้าต่างประตู ข้อหลังนี้แก้ว่าเพื่อกันยุง แต่กล่าวว่าสามเณร อยู่ประมาณ ๒๕ นาทีก็ไป ทำกิจวัตรจนพระผู้อยู่ใกล้รู้ได้ว่าไป.

พระพรหมพยานสมิอบเบิกความกลับสมมาข้างสามเณรก็มั่งใน ข้อว่าสามเณรพุดอยู่กับสมิอบสัก ๒๐ นาที แล้วเปิดประตูจะออกมา สมิอบเรียกให้จุดคุ่มหรือปิดฝีจำไม่ได้แน่ ต่อเวลาประมาณ ๔ ทุ่ม จึงได้ยินเสียงสามเณรก็มั่งนั้นเปิดประตูออก จากห้องสมิไป แต่เบิกความ แย้งว่าไม่ได้ยินสมิอบเทศน์มหาชาติไม่ได้ยินเสียงคั้น.

สามเณรก็มั่งนั้นไม่ได้มีสาเหตุอย่างใดอย่างหนึ่งกับสมิอบกล่าวถึง ทำทางที่ว่าถูกสมิอบทำธรรมาจารอย่างไร ฟังได้ ทั้งได้พูดขึ้นในวันเป็น ลำดับไม่ทันถึง ๒๔ ชั่วโมง คำตัดของสมิอบที่ว่าตะเกียงจุดสว่างนั้น ไม่พอจะตัดคำของสามเณรก็มั่งนั้น เพราะหน้าต่างประตูปิดอยู่ทั้งนั้น ฝากันในระหว่างสองห้องนั้น มองไม่แลเห็นกัน เป็นแต่เพียงว่า ตาม คำของสามเณร สามเณรยอมให้ทำ ไม่อย่างนั้น ร้องขึ้นก็ได้ พระ พรหมก็อยู่ห้องก่อนนั้น แต่ตามคำพุดที่หอสวตมณต์ ดูเป็นที่สามเณร ถูกพระอบข่มขืนแย่งกันอยู่ จึงฟังได้ไม่สนิท แต่คำให้การแก้ของ สมิอบเอง ส่อพิรุณอยู่ในตัว คำหนึ่ง สมิอบกล่าวหาสามเณรว่า พระ อธิการขึ้นใช้สามเณรให้เสียมสอนศิษย์ของสมิอบ ให้พุดให้ร้ายแก่สมิ อบอย่างนั้น สามเณรเข้าคลอเคลียอยู่กับพวกศิษย์ของตนทุกวันทุกเวลา พอเห็นสมิอบเข้าก็แยกจากกันไป อีกคำหนึ่งรับว่า ได้เรียกสามเณร เข้าไปใช้สองต่อสองในที่กำบัง ทั้งใช้การที่ไม่ควรจะใช้ คือปิดยาผี ที่กัน ให้นวด ให้อุดคุ่มที่หลัง ต่างแย่งกันส่อความพิรุณในตัวเอง

หนุนคำสามเณรให้หนักแน่นขึ้น แต่จะฟังเอาเป็นจริงทีเดียว คำของ
สามเณรก็ไม่สนิท อยู่หน่อยหนึ่ง จึงวินิจฉัยว่า สมือบตกอยู่ในฉา
ปาราชิก ภิกษุเช่นนี้ เป็นที่รังเกียจของเพื่อนสหธรรมิกไม่รู้หาย ทั้ง
เป็นที่แห่งหน้าของทายกผู้จะทำบุญ ให้สมือบสึกเสีย และห้ามมิให้
อุปสมบทอีกต่อไป.

วินิจฉัยไว้ ณ วันที่ ๗ มิถุนายน พุทธศักราช ๒๔๖๑.

(ลงพระนาม) กรม-วชิรญาณวโรส

พระมหาสมณวินิจนัย

เรื่องพระวินัยธรรมกึ่งทั้งวัตรธรรมสังเวช อำเภออินทร์บุรี
ให้ร่างแล้ว รือเอาสนาสนะที่นั่นไปปลูกที่วัดโพธิ์.

เรื่องนี้ได้ความจากสำนวน ดังต่อไปนี้:-

๑. วัตรธรรมสังเวชมีพระสงฆ์อยู่ มีทายกบำรุง มีเสนาสนะพออยู่พอใช้ พระวินัยธรรมกึ่ง เจ้าคณะหมวดในตำบลนั้นเป็นเจ้าอาวาส มีโรงเรียนนักธรรมด้วย.

๒. วัดโพธิ์อยู่แ่ก่กันกับวัตรธรรมสังเวช เป็นวัดร้าง ชาวบ้านพึ่งขอพระวัตรธรรมสังเวชต่อพระวินัยธรรมกึ่งไปอยู่พอได้ทำบุญ.

๓. พระวินัยธรรมกึ่งขออนุญาตต่อพระครูอินทรการพิณิต รองเจ้าคณะจังหวัดสิงห์บุรี ผู้ว่าการคณะแขวงอินทร์บุรี ที่สองวัดนั้นขึ้นอยู่ เพื่อย้ายโรงเรียนนักธรรมไปตั้งที่วัดโพธิ์ อ้างเหตุว่าตั้งที่วัตรธรรมสังเวช อัดคักด้วยอาหารบิณฑบาต ต้องทิ้งโรงครัวเลี้ยง เป็นการหนัก ส่วนทางวัดโพธิ์ มีราษฎรตั้งอยู่มาก เห็นเป็นหลักฐานดีกว่า.

๔. พระครูให้คำสั่งว่า โรงเรียนนักธรรมนั้นย้ายไปได้ แต่อย่ารือเอาถาวรวัตถุที่วัตรธรรมสังเวชไป ส่วนพระวินัยธรรมกึ่งปรารถนาจะไปอยู่ที่วัดโพธิ์ ก็จึงแบ่งพระสงฆ์ไว้ที่วัตรธรรมสังเวชด้วย.

๕. พระวินัยธรรมกึ่งละเมิดคำสั่งของพระครู ย้ายพระสงฆ์ไปอยู่

วัดโพธิ์เสียทั้งหมด ปล่อยให้วัชรธรรมสังเวชร้าง ถือเอาเหตุนั้น เป็นเลิศ รื้อโรงเรียนนักธรรมหรือหอประชุม ๑ หลัง กุฏิ ๒ หลัง เอาไปปลูกที่วัดโพธิ์.

๖. พระครูไถ่ยื่นรายงานแก่พระสิงหนราชจารย์ เจ้าคณะจังหวัด สิงห์บุรีขอให้ทำทัณฑกรรมพระวินัยธรรมกึ่ง หรือถอนออกจากตำแหน่ง เจ้าคณะหมวด โดยฐานละเมิดคำสั่งของพระครู และขอให้สั่งพระวินัย ธรรมกึ่ง ให้นำถาวรวัตถุที่รื้อไปนั้นมาคืนไว้ที่วัชรธรรมสังเวชตามเดิม.

๗. เจ้าคณะจังหวัดไม่เชื่อคำของพระครู ไต่สวนใหม่แล้วให้คำสั่งรายงานของพระครู ดังนี้ :-

ก. ยอมรับว่า พระวินัยธรรมกึ่งละเมิดคำสั่งของพระครูจริง แต่ รับรองว่า พระสงฆ์อยู่ที่วัชรธรรมสังเวชอดกัณฑ์อาหารบิณฑบาตจริง ยกเอาเป็นเหตุปรานีกระทงหนึ่ง ยกการที่บริษัทยังไม่เข้าใจซึ่งระเบียบ ปกครองคณะสงฆ์เป็นเหตุปรานีอีกกระทงหนึ่ง ไปลงโทษหรือถอน พระวินัยธรรมกึ่งจากตำแหน่งตามคำขอของพระครู.

ข. ฟังคำแก้ตัวของพระวินัยธรรมกึ่งว่า เธอไม่ได้ รื้อเองผู้มีชื่อ ผู้สร้างถาวรวัตถุนี้รื้อเอาไปต่างหาก เธอเป็นแต่ผู้ช่วย ประกอบกับ คำของนายเคลือบและนายเปี่ยมผู้รับสมอ้างว่าเป็นเจ้าของกุฏิ และเป็น ผู้รื้อไปเอง หาสั่งให้พระวินัยธรรมกึ่งรื้อถาวรวัตถุนี้มาคืนไว้ที่วัชร ธรรมสังเวชไม่.

พระครูอินทรภารพินิตยื่นรายงานเข้ามาขอเรียนพระปฏิบัติ.

หัวข้ออันจะพึงยกขึ้นวินิจฉัยมีดังต่อไปนี้ :-

๑. พระวินัยธรรมกึ่งทำวัตรธรรมสังเวชให้สร้าง.

หน้าที่ของคณะสงฆ์มีอยู่ว่า จะชักนำประชาชนให้นิยมนับถือพระพุทธศาสนา โดยทางนี้ การตั้งวัดประจำตำบล เป็นกิจอันจะพึงทำอย่างหนึ่ง เป็นหน้าที่ของเจ้าคณะทุกชั้น. วัดอยู่แก่ ๆ กันที่ควรจะยุบลงได้บ้าง เพื่อรวมกำลังบำรุงให้ดีขึ้นก็จริงอยู่ ถึงอย่างนั้นต้องมีเหตุอันสมควร. วัตรธรรมสังเวชกับวัดโพธิ์อยู่ด้วยกัน วัตรธรรมสังเวชเป็นวัดตั้งติดแล้ว วัดโพธิ์เป็นวัดร้าง ถ้ามีเหตุสมควรจะต้องยุบลงข้างหนึ่ง ก็น่าจะยุบวัดโพธิ์นั่นเอง. พระวินัยธรรมกึ่งย้ายพระสงฆ์ทั้งหมดจากวัตรธรรมสังเวชไปตั้งที่วัดโพธิ์ ปล่อยให้วัตรธรรมสังเวชร้างทำผิดลักษณะแห่งการปกครอง.

การที่อ้างความอึดคักด้วยอาหารบิณฑบาตเป็นเหตุนั้น พึงได้ตามคำไต่สวนทั้งสองฝ่ายประกอบกันว่า แต่ก่อนอาหารบิณฑบาตยังไม่บกร่อง พึงมาบกร่องหรืออึดคักลงเมื่อเกิดอุทกภัยขึ้นแล้วในศก ๒๔๖๐. และการบกร่องหรืออึดคักนั้น ถึงเป็นเหตุให้วัตรธรรมสังเวชร้างหรือไม่. ตามคำของพระวินัยกรรมกึ่งเอง ในรายงานที่ยื่นพระครูอินทรการพนิต ขอย้ายวัดลงวันที่ ๗ มีนาคม ๒๔๖๐ นั้นได้ความว่าการบกร่องหรืออึดคักนั้น ไม่ถึงเป็นเหตุให้วัดร้าง เป็นแต่เลิกการเล่าเรียนเสีย มีพระสงฆ์แต่พอรักษาวัดและพอชาวบ้านทำบุญ ก็ยังจำอยู่ได้. การบกร่องหรืออึดคักนี้ เป็นเฉพาะสมัยยังไม่สมควรถึงทั้งวัดให้ร้าง. ในพระวินัย ท่านก็ผ่อนผันไว้ว่า ในสมัยอึดคักด้วยอาหาร จะสละของเป็นภุคณ์โดยที่สุด แม้เสนาสนะ

เลว ๆ เพื่อรักษาเสนาสนะอันเหลือไว้ ที่แปลว่าไม่ปล่อยให้ร้าง
 ครอบอยู่. ความบกพร่องหรืออศัตถ์ด้วยอาหารบิณฑบาตของพระสงฆ์
 วัชรธรรมสังเวยในคราวอุทกภัยและต่อมานั้น ยังไม่ถึงจะต้องสละครุ
 ภัณฑ์เพื่อจับจ่ายอาหารบิณฑบาต ดังกล่าวไว้ในพระวินัย. ทางที่พระ
 วินัยธรรมกึ่งควรจะทำนั้น คือเลิกการเรียนธรรมเสียชั่วคราว แยกพระ
 สงฆ์ไปอยู่ที่วัดโพธิ์ไชน้าง ที่วัดอื่นบ้าง คงไว้ที่วัชรธรรมสังเวยบ้าง
 มีจำนวนพอชาวบ้านแห่งหนึ่ง ๆ จะบำรุงได้ เป็นอันแบ่งให้ชาวบ้าน
 หลาย ๆ แห่งช่วยกันเลี้ยง ถ้ามีปรารถนาอยู่ ยังไม่จำเป็นเลย เพื่อ
 จะต้องย้ายสำนักเรียนจากวัชรธรรมสังเวยไปตั้งที่วัดโพธิ์ เพราะพระ
 ผู้กระจายกันอยู่ต่างวัด อาจจะมาเรียนที่วัชรธรรมสังเวยแล้วกลับไปก็ได้.
 การที่พระวินัยธรรมกึ่งกล่าวว่า วัดโพธิ์บริบูรณ์กว่านั้น ถ้าจริงอย่างนั้น
 วัดโพธิ์ไม่น่าจะร้างจนน่าจะเจริญกว่าวัชรธรรมสังเวยเสียอีก และใน
 คราวอุทกภัย มิใช่ว่าชาวบ้านแถบนั้นจักไม่ถูกด้วย คำของพระ
 วินัยธรรมกึ่งในเรื่องราวอื่นเจ้าคณะจังหวัดลงวันที่ ๗ สิงหาคมศกนี้บ่ง
 อยู่ว่า พระวินัยธรรมกึ่งตั้งอยู่วัดโพธิ์ มิใช่ว่าอาศัยบำรุงของชาวบ้าน
 แถบนั้นส่วนเดียว จึ่งเอาชาวบ้านแถบวัชรธรรมสังเวยไปบำรุงด้วย นี
 หักล้างคำพยานฝ่ายพระวินัยธรรมกึ่งที่เจ้าคณะจังหวัดไต่สวน ที่ว่าพระ
 อศัตถ์ถึงอดอาหารเป็น ๒ วัน ชาวบ้านอศัตถ์จนถึงไม่อาจเก็บกุลพระ
 ถ้าจริงอย่างนั้น ชาวใหม่ยังไม่ทันได้ ที่ไหนชาวบ้านจักมีกำลังไปทำบุญ
 ที่วัดโพธิ์เล่า กลับสมมาข้างคำพยานที่พระครูอินทรภารพินิตไต่สวน
 ได้มาว่าไม่ถึงอศัตถ์. พระวินัยธรรมกึ่งอ้างความอศัตถ์ด้วยอาหาร

บิณฑบาตเป็นเหตุทั้งวัตรธรรมสังเวชนัน จึงเป็นอันฟังไม่ได้.

การที่อ้างว่าไม่ได้ย้ายพระสงฆ์ไป พระทั้งหลายต่างรูปต่างไปเอง เมื่อพระวินัยธรรมกึ่งไป พระสงฆ์ที่วัตรธรรมสังเวชนันนั้นก็ฟังไม่ได้อีก เพราะพระวินัยธรรมกึ่งเป็นอุปัทมาเยอยู่เอง ย่อมมีอำนาจในพระเหล่านั้นไม่มากนักน้อย ในอันจะพาเอาไป หรือในอันจะให้คงอยู่ทั้งพระเหล่านั้นก็ไปอยู่รวมกันที่วัดโพธิ์นั่นเอง คำรับของพระบางรูปว่าไปเอง ไม่ยิ่งไปกว่ากรณีที่บ่งอยู่ และการที่ว่าเมื่อพระวินัยธรรมกึ่งไปนั้น พระสงฆ์ที่วัตรธรรมสังเวชนันก็มีกรณีบ่งว่า ยกไปไม่พร้อมกันนี้ไม่เป็นเครื่องปลดเปลื้องพระวินัยธรรมกึ่งให้พ้นไปจากทำวัตรร้าง.

การที่พระวินัยธรรมกึ่งย้ายไปอยู่วัดโพธิ์ ปลดอยวัตรธรรมสังเวชนันให้ร้างนั้น คำของพระวินัยธรรมกึ่งเอง ในเรื่องราวของเธอยื่นต่อเจ้าคณะจังหวัดฉบับนั้น และคำของพระบางรูปที่เจ้าคณะจังหวัดเรียกมาเบิกความ บ่งให้ลงสันนิษฐานว่า เพราะแตกจากทายกบางคนหรือบางพวกของวัตรธรรมสังเวชนัน คิดจะทำความเสื่อมแก่บางคนหรือแก่บางพวก ล้มวัดอันตั้งติดแล้วเสียอย่างนี้ไม่ใช่ทางที่ควรจะทำ.

๒. รือเอาถาวรวัตถุไปปลุกที่วัดโพธิ์.

วัตรธรรมสังเวชนัน ไม่ได้ร้างโดยลำพัง จนทรุดโทรมลงไปโดยลำดับกาล เป็นวัดที่ถูกทำให้ร้างในหลัก ๆ จะถือเอาความร้างนี้เป็นเลศ รือเอาถาวรวัตถุของวัตรธรรมสังเวชนันไปเสียนั้นไม่ชอบ พระวินัยธรรมกึ่งทำอย่างนั้นเป็นภิกษุไทย ต่อคีนของเหล่านั้นแก่วัตรธรรมสังเวชนันแล้วจึงจะพ้น.

การที่พระวินัยธรรมกึ่งแก้ตัวอย่างหนึ่งว่า โรงเรียนนั้นเจ้าคณะแขวงไค่ญญาตให้ย้ายไปนั้น ถ้าเพ่งเอาคำที่พูดไว้ก่อนนั้นหากว่าเป็นจริง คำสั่งหลังคือห้าม ย่อมลบล้างคำก่อน ทั้งคำสั่งหลังมีหนังสือเป็นสำคัญ ถ้าเพ่งคำสั่งหลัง คำว่าโรงเรียนนักรธรรมนั้น ตามพยานุชณะเข้าใจว่าของที่ปลูกสร้างขึ้นเป็นที่เรียน โดยอรรถ หมายเอาการเรียนก็ได้ เช่นคำว่าย้ายโรงเรียนนี้เองโดยมากเข้าใจว่า ย้ายสำนักเรียน พระครูหมายความว่าอย่างไรในคำสั่งนั้น รู้ได้ในคำสั่งนั้นเอง คำหนึ่งว่า เมื่อท่านไปอยู่ที่ไหนจะตั้งเรียนที่นั่นก็ได้ อีกคำหนึ่งว่า แต่ห้ามไม่ให้หรือสิ่งถาวรวัตถุไปจากวัชรธรรมสังเวชเป็นอันขาด สองคำนี้บ่งว่า พระครูหมายถึงการเรียน พระครูยอมให้ย้ายสำนักเรียน แต่ไม่ยอมให้หรือของที่ปลูกขึ้นเพื่อเป็นที่เรียน. อันจะถือเอาพยานุชณะชั้นเป็นเครื่องแก้ตัวในฝ่ายคณะสงฆ์ พังไม่ได้เลย.

การที่พระวินัยธรรมกึ่งแก้ตัวอีกอย่างหนึ่งว่า ผู้มีชื่อผู้สร้างถาวรวัตถุนี้เป็นผู้รื้อเอาไป เธอเป็นแต่ผู้ช่วย กลับซ้ำร้ายไปกว่าจะรับว่ารื้อเอาไปเอง เป็นสมคบกับภฤหัสถ์รื้อเอาของวัดไป. เจ้าคณะจังหวัดสนับสนุนความข้อหลังนี้ เป็นอันยอมให้ผู้มีชื่อเหล่านั้นมีสิทธิในเสนาสนะของวัด. จริงอยู่มีคำของผู้มีชื่อนี้รับรองว่า เขาเป็นเจ้าของผู้สร้างและเขาให้รื้อไปเอง แต่ในฝ่ายทนายวัชรธรรมสังเวช ก็มีคำค้านว่าเป็นของเรียรายกันสร้างขึ้น ในที่นี้ไม่จำเป็นจะต้องพิจารณาถึงว่าใครเป็นผู้สร้างแน่ แม้ผู้สร้างเองเมื่อได้สร้างขึ้นแล้ว แม้จะไม่ได้แปลงคำถวายเป็นนั้นก็ตกเป็นของวัด ตามประเพณี ผู้สร้างนั้นไม่มีสิทธิ

จะรื้อเอาไปอื่นได้ เรื่องนี้ได้เคยให้วินิจฉัยไว้แล้ว ในพระมหาสมณ
 วินิจฉัยเรื่องพระพม่าถูกไล่จากวัดคอน ข้อ ๑๙ และ ๒๐ (ใน
 แถลงการณ์คณะสงฆ์เล่ม ๑ เฉพาะข้อ หน้า ๔๐๖ ถึง ๔๐๗)
 เจ้าคณะจังหวัดยกยอมรับว่า ผู้ซื้อเหล่านั้นมีสิทธิในถาวรวัตถุอันเป็น
 อันปลุกความยุ่งยากขึ้นในคณะสงฆ์ เพราะถ้าผู้สร้างมีสิทธิอยู่แล้ว ผู้รับ
 มฤตกของผู้สร้างก็ย่อมมีสิทธิสืบกัน ฉะนั้นว่าคนใดคนหนึ่งเร่งเข้า
 จะขอรื้อเอาเสนาสนะที่เขาสิทธินั้นไป จากวัดเพื่อน้อมไปในประโยชน์
 ของเขา เช่นนี้จักทำอย่างไรกัน ถ้าจะแบ่งว่าเขาสิทธิเฉพาะในอันย้าย
 ไปปลุกที่วัดอื่น ก็เป็นอันยอมให้เขามีอำนาจยื่นเข้ามาในการปกครอง
 ของคณะสงฆ์ด้วย เพราะสมบัติของสงฆ์ชอบแต่จะอยู่ในปกครองของ
 คณะสงฆ์.

๓. ละเมิดคำสั่งของเจ้าคณะเหนือตน.

เมื่อการทำวัตรธรรมสังเวยให้ร้าง และการรื้อเอาถาวรวัตถุของ
 วัดนั้นไปเป็นความผิดแล้ว พระวินัยธรรมกึ่งอันพระครูอินทรการพินิต
 สั่งห้ามมาแต่ก่อนแล้วขึ้นทำ จึงเป็นละเมิดทำสั่งของเจ้าคณะเหนือตน.

เจ้าคณะจังหวัดกลับสนับสนุนพระวินัยธรรมกึ่ง เล่นสำคัญสำนวน
 ยกเอาคำที่ว่าหมิ่นประมาทในรายงานขึ้นเป็นข้อหา และวินิจฉัยว่าไม่
 เป็นหมิ่นประมาทตามกฎหมายไม่คำนึงถึงใจความ คือฝ่าฝืนคำสั่ง เช่นนี้
 เป็นอันให้ท้ายผู้น้อยในทางผิด โฉนเจ้าคณะจักบัญชาการคณะไปได้เล่า.

บัดนี้ให้คำสั่ง ดังต่อไปนี้:-

๑. การที่พระวินัยธรรมกึ่งทำได้อย่างนี้ ก็เพราะอยู่ในตำแหน่ง

อุปฐมาเยและตำแหน่งเจ้าคณะหมวด ให้ถอดพระวินัยธรรมทิ้งเสีย
จากสองตำแหน่งนั้น.

๒. ให้พระวินัยธรรมทิ้งส่งพระสงฆ์คืนมาอยู่วัตรธรรมสังเวหมี
จำนวนพอสมควรแก่วัด ตามแต่เจ้าคณะแขวงจะกำหนดลง.

๓. ภิกษุใดปรารถนาจะกลับมาอยู่วัตรธรรมสังเวห จงกลับมาได้
ห้ามไม่ให้พระวินัยธรรมทิ้งขัดขืนไว้.

๔. ถ้าพระวินัยธรรมทิ้งไม่จัดพระสงฆ์มาอยู่วัตรธรรมสังเวหหรือ
แสวงทำอุบายว่าจัดไม่สำเร็จ หรือส่งพระสงฆ์มาอยู่พอเป็นกิริยาแล้ว
เป็นใจให้พระสงฆ์ไปเสียจากวัตรธรรมสังเวห ในอย่างใดอย่างหนึ่ง จง
เอาตัวพระวินัยธรรมทิ้งออกเสียจากวัดโพธิ์ เว้นไว้แต่พวกชาวบ้าน
จักไม่ยอมรับพระที่พระวินัยธรรมทิ้งจัดมาทั้งนั้น.

๕. ส่วนถาวรวัตถุที่พระวินัยธรรมทิ้งรื้อเอาไปจากวัตรธรรมสังเวห
นั้น ถ้ายังไม่ได้ปลุกขึ้นที่วัดโพธิ์ ให้เจ้าคณะแขวงเรียกคืนเอามา
ที่ปลุกขึ้นแล้วให้พักไว้พลาง กว่าวัตรธรรมสังเวหจักมีพระสงฆ์มาอยู่มี
จำนวนพอ เพื่อจะใช้เสนาสนะนั้น แต่ให้คงเป็นสมบัติของวัตรธรรม
สังเวหอยู่นั้น ถึงคราวอย่างนั้นเข้า จึงค่อยเอาคืน หรือรับมูลค่า
เอามาเพื่อปลุกขึ้นใหม่.

๖. ให้พระครูอินทรภารพินิตเป็นเจ้าหน้าที่บังคับการให้เป็นไป
ตามคำสั่งนี้.

ในที่นี้จักทำหนังสือพระสิงหนบุรจารย์ไว้ด้วย. เรื่องนี้พระครูอินทร-
ภารพินิตระมัดระวังมาแต่แรกแล้ว ท้ายเห็นว่พระวินัยธรรมทิ้งเป็นคน

สนิทของพระสิงหนุราชาจารย์ เกรงจะเป็นเครื่องผิดใจ จึงมีหนังสือขอ
ให้เธอเป็นธุระในเรื่องนี้. เธอเป็นผู้ใหญ่เหนือพระครูอาจจะรับการ
ที่ผู้น้อยร้องขัดข้องไว้ทำก็ได้ กลับตำหนิพระครูว่าไม่ทำการตามหน้าที่
และสั่งให้ทำ ครั้นพระครูทำลงไป และการที่ทำนั้นก็ชอบแก่เหตุ เกิด
ขัดข้องขึ้น พระครูบอกรายงานให้ทราบกลับไม่เชื่อฟังพระครูผู้เป็นเจ้า
หน้าที่ ทำการไต่สวนใหม่ เป็นการหักหน้าพระครู ทำที่ว่าพระครูเป็น
โจทก์ พระวินัยธรรมถึงเป็นจำเลยใช้ความปรารภนาเป็นใหญ่กว่าอิงหลัก
นิยมใจเข้ากับพระวินัยธรรมถึงแล้ว ก็หาทางเพื่อจะตัดการขอร้องของ
พระครูเสีย จนถึงหลีกเลียงจากแบบแผนก็ได้ ใช้เล่นลำดับสำนวน
ขึ้นกลบความผิดบ้าง เป็นเครื่องถากถางบ้าง ดังกล่าวแล้วในหนังสือ
นอกจากนี้ยังแสดงความตู่ถูกพระครูโดยซึ่งหน้า ตั้งแต่เราบัญชาการ
คณะมา ยังไม่ได้เคยพบเจ้าคณะรูปใดรูปหนึ่งตู่ถูกเจ้าคณะผู้น้อยของตน
เหมือนพระสิงหนุราชาจารย์ได้ทำแก่พระครูอินทรภารพินิตในครั้งนี้ ลุ
อำนาจแก่อคติทั้งฝ่ายรักทั้งฝ่ายชังโดยจังๆ ไม่อคตสุจริตตนเองบ้างเลย
ร้ายเสียกว่ารู้ไม่เท่าถึงการณ.

วินิจฉัยไว้ ณ วันที่ ๑๕ พฤศจิกายน พุทธศักราช ๒๔๖๑.

(ลงพระนาม) กรม—วชิรญาณวโรรส

พระมหาสมณวินิจนัย

อธิการณ์ในระหว่างนายคำโจทก์ เจ้าอธิการอ้อม วัดมะกอก

จังหวัดปราจีนบุรี จำเลย เรื่องทำชู้กับนางแจ่ม

ภรรยาโจทก์

สมเด็จพระมหาสมณะ กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ประทับใน
มหาเถรสมาคม ประธานพระมหาสมณวินิจนัยอธิการณ์นายคำบ้านวัด
โบสถ์ โจทก์ เจ้าอธิการอ้อมวัดมะกอก จำเลย ในจังหวัดปราจีนบุรี
ตั้งต่อไปนี้:-

๑. เมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๙ เราไปตรวจคณะสงฆ์จังหวัดปราจีนบุรี
เจ้าอธิการอ้อมตามลงมาส่งถึงจังหวัดชลบุรี กลับไปถึงวัดมะกอกเมื่อ
วันที่ ๒๕ พฤศจิกายน. ในคืนวันนั้น เวลาราว ๔ นาฬิกาเศษ
เจ้าอธิการอ้อมลงมาจากกุฏิ กล่าวว่าจักไปถ่ายอุจจาระ อีกสักครู่หนึ่งก็ถูก
พ้น นายคำร้องในเวลานั้นและรับในชั้นไต่สวนว่าเป็นผู้พ้น อ้างเหตุ
ที่พ้นว่า เพราะเจ้าอธิการอ้อมได้ทำชำเรากับนางแจ่มภรรยาของเขา. นาง
แจ่มผู้นั้นมาอยู่จำศีลที่วัดมะกอก อาศัยอยู่ที่เรือนช้อนปลุกอยู่ในอุปจาร
แห่งวัดนั้น. สถานที่ถูกพ้น คำของนายคำและของเจ้าอธิการอ้อมแย้งกัน
อยู่. นายคำกล่าวว่าพบบ้างเลยกับนางแจ่มทำชำเรากันอยู่ในโรงครัวร้าง
ที่ปลุกขึ้นเมื่อคราวเราไปพักอยู่ที่วัดนั้น. ฝ่ายเจ้าอธิการอ้อมกล่าวว่าลง
ไปถ่ายอุจจาระที่สะพานน้ำ กลับขึ้นมาพ้นศาลาน้ำศักดิ์ ๓ วาได้ถูกพ้นที่นั้น

คนพันวิ่งไปทางใต้ เจ้าอธิการอ้อมไล่ไปพันต้นโมกเขตวัดสัก ๒ วา เพื่อเข้าใจง่าย ไล่ไปไม่ถึงเรือนชี ได้ยินเสียงนายคำร้องว่าเป็นผู้พันเอง เจ้าอธิการอ้อมก็กลับมากฎี. ปราภฏในคำชั้นสูตรของพระศรีมหาเกษตร ปลัดจังหวัดว่าการอำเภอ เจ้าอธิการอ้อมถูกพันที่กลางหลังแห่งหนึ่ง ที่ไหล่ซ้ายแห่งหนึ่ง ที่เหนือข้อศอกขวาแห่งหนึ่ง เป็นแผลแตกถูกพันด้วยมีด พระศรีมหาเกษตรได้สำรวจดูรอยโลหิต ไม่พบโลหิตตกในโรงครัว ต่อพันจากนั้นเข้ามา ๗ วา ๒ ศอก จึงพบรอยโลหิตหยดตามทางมา จนถึงกอไม้รวกที่อยู่ตรงเรือนชีมีโลหิตตกอยู่กองใหญ่ ๑ แห่ง ห่างจากนั้น ๑ ศอกเศษ มีเยื่อหุ้มกระดูกหลุดติดกอไม้รวกอยู่ ๑ ชิ้น พันจากนั้นเข้ามา มีรอยโลหิตหยดตามทางบ้าง เว้นขาดตอนบ้าง จนถึงสถานที่เจ้าอธิการอ้อมกล่าวว่าถูกพัน จึงมีรอยโลหิตตลอดไปตามทางตรงจากกฎีเจ้าอธิการอ้อมไปศาลาน้ำ. สมุหเทศาภิบาลแต่งตั้งพนักงานอัยการฟ้องนายคำในศาลจังหวัด หาว่าทำร้ายร่างกายเจ้าอธิการอ้อม ฝ่ายนายคำก็ยื่นฟ้องเจ้าอธิการอ้อมต่อเจ้าคณะจังหวัดปราจีนบุรีหาว่า เจ้าอธิการ อ้อมทำชำเรากับนางแจ่มภรรยาของเขา. เราได้ตั้งการพิจารณาอธิการณ^๕ไว้พลาง เพื่อฟังคดีอันเป็นไปในศาลฝ่ายอาณาจักร. ศาลจังหวัดพิจารณาแล้ว ฟังตามคำชั้นสูตรของพระศรีมหาเกษตรว่าเจ้าอธิการอ้อมได้ถูกพันที่ตรงกอไม้รวก แต่ไม่ลงสันนิษฐานว่า เจ้าอธิการอ้อมได้ทำชำเรากับนางแจ่มที่นั่น แต่เห็นว่าน่าจะเป็นรากืออยู่บ้าง จึงพิพากษาวางโทษจำคุกนายคำ ๓ ปี แต่ปรานีเพราะการรับสารภาพโทษโดยซื่อสัตยา ตโทษลงคงจำคุกนายคำเพียง ๑๘ เดือน. กติ^{๕๕}นั้นขึ้นมาถึงศาลอุทธรณ์

และศาลฎีกาโดยลำดับ. ทั้งสองศาลนั้นพิพากษาทัບัตถ์ แต่ศาลฎีกา
วางโทษเดิมเพียง ๒ ปี ลดเพราะการรับสารภาพอีก ๑ ปี คงเหลือโทษ
๑ ปี แต่ให้รอลงอาญาไว้โดยฐานจำเลยยังไม่ได้ถูกพิพากษาว่าได้เคยทำ
ผิดมาก่อน.

๒. บัดนี้ถึงคราวพิจารณาอธิกรณ์ต่อไป. เมื่อนายคำโจทก์
ยื่นฟ้องแล้ว เจ้าคณะจังหวัดได้ตามปากคำเจ้าอธิการอ้อมจำเลย ๆ กล่าว
ว่าได้ให้การไว้แก่พระศรีมหาเกษตรปลัดจังหวัดโดยละเอียดแล้ว ไม่ขอ
ให้ถ้อยคำอีก เช่นนี้ต้องถือเอาคำของจำเลยในชั้นไต่สวนนั้น เป็นคำ
ให้การในอธิกรณ์นี้ และคำพยานในชั้นไต่สวน ก็ต้องถือว่าเป็นคำ
พยานในอธิกรณ์นี้คู่กัน.

๓. โจทก์หาว่า ในวันและเวลาที่ระบุไว้ข้างต้นแล้วนั้น โจทก์
ได้พบจำเลย กับนางแจ่มภรรยาโจทก์กำลังทำชำเรากันอยู่ในโรงครัว
โจทก์เอามือตพันจำเลยที่หนึ่ง จำเลยหนีไป โจทก์ก็ได้ไล่พันจำเลยได้
อีก ๒ ที. ตามคำสำรวจของพระศรีมหาเกษตรไม่มีรอยโลหิตหยดใน
โรงครัว ต่อพันจากนั้นเข้ามา ๗ วา ๒ ศอก จึงมีรอยโลหิตหยดตาม
ทางมา ตกเป็นกองใหญ่อยู่ที่กอไม้รวกและมีเยื่อหุ้มกระดูกติดอยู่ที่กอไม้
รวก ๑ ชิ้น และคำของโจทก์ที่ให้การไว้ในชั้นไต่สวนว่า เมื่อยกมือ
ขึ้นเพื่อจะพันสันมือไปโคนไม้ชื่อก่อน ชื่อนั้นเป็นไม้ไผ่ พระศรี
มหาเกษตรได้สำรวจดูแล้ว ไม่พบร่องรอยที่สันมือกระทบ การที่โจทก์
กล่าวหาว่าจำเลยทำชำเรากับนางแจ่มในโรงครัวนั้น พังเอาเป็นจริง
ไม่ได้. ฝ่ายจำเลยให้การว่า ถูกพันที่ทางขึ้นมาจากสะพานน้ำ ที่ว่า

ไปถ่ายอุจจาระ ห่างจากศาลาน้ำสั ๓ วา แล้วไล่ไปจนพ้นคันโมก
เขตวัดสัก ๒ วา เพราะพบรอยและกองโลหิตพ้นจากนั้นออกไปอีก
ถึงกล่าวแล้ว คำของจำเลยจึงฟังเอาเป็นจริงไม่ได้เหมือนกัน. สถานที่
จำเลยถูกฟัน อยู่ในแถบกอไม้รวกโดยหาสงสัยมิได้.

๔. น่าจะเข้าใจว่า พอจำเลยถูกฟันแล้ว กำลังมีโทษไล่ตาม
ผู้ฟันไป ไปหยุดที่ตรงไหน จำเลยจำไม่ได้ แต่การหาเป็นอย่างนั้นไม่
จำเลยระวังนักเพื่อจะไม่รับว่าออกไปถึงสถานตรงเรือนชี่ ให้การยื่น
ที่ทั้งในชั้นไต่สวนทั้งในชั้นศาลจังหวัดว่า ได้ไล่ไปเพียงพ้นคันโมก
เขตวัดสัก ๒ วาเท่านั้น (ในแผนที่สำรวจของพระศรีมหาเกษตรออก
พ้นจากเขตวัดทางช่องริมน้ำ มิใช่ทางช่องไปแถบกอไม้รวกด้วย)
ใช้แต่เท่านั้นจำเลยยังไต่ยื่นเรื่องราวแก่เรา ในระหว่างคดีอันโจทก์ถูกหา
ยังเป็นไปอยู่ในศาลฝ่ายอาณาจักรว่า เมื่อจำเลยขึ้นมานบนกฏแล้ว คน
ชุดมุนกันทั้งพวกโจทก์ทั้งพวกจำเลย ขรอยจะมีผู้ใดผู้หนึ่งเอาผ้าเช็ด
เลือดจำเลยที่บนกฏไปสะบัดไว้ที่แถบกอไม้รวก พระศรีมหาเกษตรตรวจ
ครั้งหนึ่งแล้ว ไม่พบเลือดที่นั่น ภายหลังกลับทำรายงานว่าพบเลือด
ที่นั่น ขรอยจะถึงอคติ เพราะพระศรีมหาเกษตรกับจำเลยเป็นผู้บาด
หมางกัน คำของจำเลยนี้บ่งว่า จำเลยปรารถนาจะปิดฐานที่ถูกฟันโดย
จงใจ.

๕. มีเหตุอย่างไร จำเลยจึงได้ปด้อย่างนั้น เป็นข้ออันจะพึง
พิจารณา. มีค่านายหว่งผู้เป็นญาติกับนางแจ่มพึงสืบจากภิกษุภาพใน
เดือนนั้นว่า เขาได้ยืมชาวบ้านพูดกันมาสักปี ๑ หรือ ๒ ปีแล้วว่า

จำเลยกับนางแจ่มรักกัน เขาสังเกตเห็นกิริยาจำเลยกับนางแจ่มใกล้ชิดกันอยู่ กิริยาเช่นนี้ จะสงสัยก็ได้หรือไม่สงสัยก็ได้ ส่วนเขาเองก็สงสัย แต่ไม่มีเหตุพอจะแสดงให้ชัดเจน. มีค่านายเย็นบุตรโจทก์และนางแจ่มกับค่านางนกรมารตานางแจ่มสนับสนุน. นายเย็นกล่าวว่าเมื่อประมาณ ๑ ปีล่วงมาแล้ว เขาบวชเป็นสามเณรอยู่ มีผู้บอกแก่เขาว่า จำเลยเป็นปาราชิกกับมารดาของเขา เขาสังเกตระแคะระคายอยู่สัก ๒-๓ เดือน ไม่พบเหตุอันจะพึงให้สงสัย จึงไม่ได้สังเกตต่อมามาก. นางนกกล่าวว่า ในคราวที่มีผู้พูดปรารภถึงความหม่นหมองในทางปาราชิกแห่งเจ้าอาวาสบางวัด เลยพูดถึงวัดมะกอกด้วยว่ามีเหมือนกัน นางนก็ได้เล่าแก่นางแจ่มและว่าแล้วแต่กุศล ส่วนเขาเองไม่เคยสงสัย.

๖. แผนที่ยื่นพระศรีมหาเกษตรจัดทำ ปรากฏว่าเรือนชีหรือที่เรียกอีกอย่างหนึ่งว่าโรงครัว เป็นที่พวกชีทำครัวเลี้ยงพระในปกติกาล ไม่ใช่โรงครัวที่โจทก์อ้างถึง ซึ่งปลูกขึ้นใช้การเมื่อครั้งเราไปตรวจคณะสงฆ์จังหวัดนั้น มีเรือน ๓ หลังชันนอกชานถึงกัน มีกะโหลงเฉพาะเรือน ต่างด้านกัน เรือนข้างซ้ายมือ (ของผู้หันหน้าลงแม่น้ำ) นางนกนอน เรือนกลางนางแจ่มนอน เรือนข้างขวามือ นางทองดีกับนางยวงนอน กะโหลงสำหรับเรือนกลางที่นางแจ่มนอนนั้นอยู่ทางด้านแม่น้ำ เยื้องกอไม้รวกที่อ้างถึงน้อยหนึ่ง กอไม้รวกนั้นอยู่ตรงเรือนนางแจ่ม. เรือนชีนี้ปลูกอยู่ในอุปจารแห่งวัด มีหนทางลงน้ำคันสายหนึ่ง กับต้นโมกที่ปลูกเป็นแถวคั่นเป็นรั้วกันอีกแนวหนึ่ง ที่ว่าเป็นเขตวัดในคำของจำเลย พ้นจากแนวต้นโมกเข้ามาเป็นวัด คือที่พระสงฆ์อยู่. นางแจ่ม

ระฐานที่นอนชั่ออกไปว่า นางนกรมารตานอนในเรือนข้างซ้ายมือ กับเด็กหญิงเล็ก ๆ อีก ๕ คน นางแจ่มนอนในเรือนกลางคนเดียว นางทองดีกับนางยวงนอนในเรือนข้างขวามือ.

๗. ประมวลข้อประเด็นที่กล่าวมาแล้วเข้าด้วยกันลงสันนิษฐานว่า จำเลยจงใจปรีศสถานที่ถูกพ้นั้น คงเนื่องจากข่าวที่ว่าปฏิพัทธ์กับนางแจ่มนั่นเอง.

๘. กิริยาของจำเลยก็สื่อความพิรุณอยู่ในตัว ตั้งแต่บึ่งต้นมาโดยลำดับดังนี้ :-

ก. จำเลยไม่ไปถ่ายอุจจาระที่ฐานวัด ไปถ่ายที่สะพานน้ำผดึกิจวัดต์ของภิกษุ แต่จำเลยแก้ตัวว่าเป็นเวลาค่ำคืน.

ประการนี้ ถ้าไม่มีประการอื่นเข้าประกอบ ยังไม่จัดเป็นพิรุณเป็นแต่มีง่าย เมื่อมีประการอื่นเข้าประกอบด้วย จึงสื่อความพิรุณของจำเลย.

ข. เมื่อปรากฏแล้วว่า มีรอยโลหิตตกอยู่ในแถบกอไม้รวก จำเลยควรจะถอนคำที่ว่าได้ไล่ไปเพียงพ้นต้นโมกเขตวัดต์ ๒ วานั้นเสีย ยอมรับตามพยานฐานที่เอาเป็นจริง จำเลยยังยืนยันอยู่ว่า ไล่ไปเพียงพ้นต้นโมกสัก ๒ วาเท่านั้น.

ค. มิใช่แต่เท่านั้น ยังแก้ว่า ชรอยจะมีผู้ใดผู้หนึ่งเอาผ้าเช็ดเลือดจำเลยที่บนกุฎีไปสะบัดไว้ที่แถบกอไม้รวก และหาความพระศรีมหาเกษตราว่าเป็นผู้บาดหมางกับตน ลุอำนาจคติ เทียวแรกตรวจโลหิตไม่พบในที่นั้นแล้ว ภายหลังกลับทำรายงานว่าพบ. เลือดที่หยดหรือตกลงเองกับคนเอาไปสบัดไว้ผิดกันมาก และธรรมชาติของเลือดเป็นอย่างหนึ่ง

ไม่เหมือนน้ำ เอาไปหยด ๆ ราด ๆ อย่างนั้นไม่ได้คอก. การที่ว่าพวกโจทก์ขึ้นไปพลุกพล่านบนภูฏันนั้น ในชั้นไต่สวนไม่ปรากฏว่ามีผู้ใดคนหนึ่ง สาเหตุบาดเจ็บมาพบกับพระศรีมหาเกษตร จำเลยกล่าวว่า พระศรีมหาเกษตรขอให้ช่วยออกมูลค่าในการรับเรา จำเลยไม่รับออกเต็มจำนวนสาเหตุเพียงเท่านั้น ไม่พอที่พระศรีมหาเกษตรจะทำให้จำเลยถึงความฉิบหาย ยังปรากฏในคำของจำเลยเองว่า พระศรีมหาเกษตรได้ช่วยคัดเลือกให้จำเลยเอง เป็นผู้บาดเจ็บมาพบกับไหนจักทำให้ผู้ทำให้ ต้องเป็นผู้เห็นแก่กัน. การไต่สวนของพระศรีมหาเกษตรทำโดยละเอียดเป็นหลักฐานเป็นที่เชื่อฟังได้. จำเลยขอสืบพยานในข้อเท็จจริงอีกนั้น ข้อสำคัญเนื่องอยู่ด้วยโลหิตหยดตกที่กอไม้รวกนั้น ข้ออื่นเป็นแต่นำเข้าไปสู่ข้อนั้น กรณีทั้งหลายบ่งว่าคำแก้ของจำเลยฟังเอาเป็นจริงไม่ได้แล้ว ไม่จำเป็นต้องฟังคำพยานของจำเลยอีกต่อไป การฟังคำพยานมีประโยชน์เพื่อจะหาความจริงต่างหาก ไม่ใช่เพื่อให้แก้ตัว.

ข. จำเลยกล่าวว่า จำเลยกับโจทก์ได้เคยมีสาเหตุต่อกัน เพราะเถียงธรรมกันขึ้น เพียงเท่านั้น คุณไม่พอที่โจทก์จะทำร้ายและใส่ความจำเลยถึงปาราชิก. และโจทก์ผู้ซึ่งจำเลยก็ได้ให้อยู่ในการวัด เช่น ให้เก็บเงินค่าเช่า ถ้ามีสาเหตุกันขึ้นแล้วคุณไม่น่าจำเลยจะใช้ต่อไปอีก ทั้งนายเย็นบุตรโจทก์ ก็ยังอยู่ในสำนักจำเลย ไม่น่าเห็นว่ามีสาเหตุกันเลย. ถ้าโจทก์ใส่ร้ายให้จำเลยอย่างนั้น ไม่ใช่จะเสียชื่อแต่จำเลย นางแจ่มภรรยาของโจทก์ก็ต้องพลอยเสียชื่อด้วย.

๑. ประมวลประการทั้งปวงเข้าด้วยกัน ลงสันนิษฐานว่าในคืน

๙. ประมวลประการทั้งปวงเข้าด้วยกัน ลงสันนิษฐานว่าในคืนและเวลานั้น จำเลยอ้างเลคว่าจักไปถ่ายอุจจาระ ได้ไปที่แถบกอไม้รวก รอคอยนางแจ่มเพื่อลงมารับหรือลงมาหา. โจทก์ก็อมมองอยู่ในที่นั้น พบจำเลยเข้ายังใจไว้ไม่อยู่ พ้นจำเลยลงไปก่อนถึงตัวกับนางแจ่ม. คราวแรกคงพ้นข้างหลังก่อนในขณะที่จำเลยยืนหรือเดินอยู่ พอจำเลยเหลียวไปดู จึงพ้นซ้ำที่ไหล่ซ้าย จำเลยถอยหลังร่นมาถึงกอไม้รวก โจทก์พ้นซ้ำอีก จำเลยเอามือขึ้นรับหรือเพื่อขึงมิด จึงถูกพ้นที่เหนือข้อศอกขวา. จำเลยคงผลจากโจทก์วิ่งหนีเข้าไปในเขตวัด ตามทางที่จำเลยวิ่งมานั้น จึงมีรอยโลหิตหยดบ้างขาดตอนบ้าง. ต่อเมื่อเข้าไปในเขตวัดแล้ว จึงเดินโดยปกติ และคงเดินไปที่ศาลาน้ำด้วย แล้วจึงขึ้นกุฏิ ตามทางที่จำเลยเดินมาและที่ศาลาน้ำจึงมีรอยโลหิตหยดไม่ขาดตอน คำจำเลยที่ว่าถูกพ้นในที่ห่างจากศาลาน้ำสัก ๓ วาแล้วไล่คนพ้นไปทางไหนนั้น หาสมกับการสำรวจไม่.

๑๐. แต่มีประเด็นบางข้ออันน่าจะนำความสันนิษฐานเป็นอย่างอื่นไปได้ก็คือ:—

ก. เวลาที่จำเลยลงไปจากกุฏิไม่ตึก. แต่ข้อนี้ได้ความในสำนวนชั้นใต้ส่วนว่า ก่อนแต่จำเลยลงจากกุฏิ จำเลยได้เปิดให้ภิกษุสามเณรผู้มารับกลับไปนอน จำเลยพูดว่าจำเลยก็จักนอน แต่จักไปถ่ายอุจจาระก่อนถือเอาความว่า ถึงเวลานอนของภิกษุสามเณรวัดนั้นแล้วหรือเข้ากุฏิเข้าห้องกันแล้ว.

ข. การที่จำเลยอ้างเอาการถ่ายอุจจาระเป็นเหตุลงมาจากกุฏิ. การ

น่าจะกลับเข้าไป จักไม่เป็นเหตุสงสัยแห่งภิกษุสามเณรบ้างหรือ เห็นว่าเพราะเป็นเวลานอนหรือเข้ากุฏิเข้าห้องแห่งภิกษุสามเณรแล้ว จำเลยกลับมาเมื่อไร คงไม่มีใครสนใจจะรู้ จำเลยจึงกล้าอ้างเหตุอันหมิ่นเหม่อย่างนั้น บางทีจักได้เคยใช้สำเร็จมาแล้วด้วย สามเณรโตะจักหียบไม่ชำระให้จำเลยห้ามเสียไม่ให้เกี่ยวข้องกับตัว ก็เพื่อให้สามเณรโตะเข้าห้องเสีย การก็เป็นอย่างนั้นสมหมายของจำเลย.

เพราะมีทางสันนิษฐานหักล้างลงอย่างนี้ ประเด็นสองข้อ^๕จึงไม่อาจนำความสันนิษฐานเป็นอย่างอื่นไปเลย.

๑๑. อย่างไรก็ดี พิจารณาไม่ได้ความจริงว่า จำเลยได้ทำชำเรา กับนางแจ่มในโรงครัวนั้นในคืนนั้นตามโจทก์หา แต่จำเลยตกอยู่ในฐานหมั่นหมอง เข้าในอนินยตสิกขาบทที่ ๑ คือจำเลยคงได้เคยทำเมถุนหรือได้เคยทำกายสังสัคคะ หรือคงได้เคยอยู่ในที่ลับสองต่อสอง ฐานใดฐานหนึ่ง กับนางแจ่มมาก่อนแล้ว แต่จำเลยไม่ได้รับสารภาพโดยชอบแก่เหตุและไม่มีคำพยานระบุถึงว่าจำเลยได้ทำถึงฐานไหน จักวางโทษจำเลยโดยเจาะจงลงไปทีเดียวหาได้ไม่ เพราะอย่างนี้^{๕๕}ขาดว่าจำเลยตกอยู่ในฐานหมั่นหมอง เปลื้องตนไม่หลุก ห้ามไม่ให้จำเลยเข้าสังวาสด้วยสงฆ์. และภิกษุผู้หมั่นหมองอย่างนี้ไม่ควรเป็นหัวหน้าปกครองสงฆ์ให้จำเลยออกเสียจากตำแหน่งเจ้าอาวาสแห่งวัดมะกอกด้วย.

วินิจฉัยไว้ ณ วันที่ ๓๐ พฤศจิกายน พุทธศักราช ๓๔๖๑.

(ลงพระนาม) กรม-วชิรญาณวโรรส

พระมหาสมณวินิจนัย

อภิศรณในระวางพระบุญวัดท่าซัน โจทก์
พระครูเขมวิทินายก จำเลย เรื่องมัดประจาน
และให้ประหาร.

เรื่องนี้ได้ความตามสำนวนว่า พระครูเขมวิทินายกเจ้าคณะจังหวัดนครสวรรค์ ขึ้นรถจ้างมาตามทาง พบพระบุญในที่แห่งหนึ่ง อันเป็นละแวกบ้านไม่ได้ครองจีวรเป็นสมณสาธูป เป็นแต่จีบจีวรพาดบ่า อย่างที่เรียกว่าพาดควาย พระครูได้ลงจากรถ สั่งพระบุญให้ครองผ้า พระบุญแก้ตัวว่ามาทำงาน พระครูไม่ฟัง จะเอาตัวไปวัดนครสวรรค์ด้วยกัน พระบุญไม่ยอมไป ในตอนนั้น นายชั้นศิษย์พระครูเป็นพยานฝ่ายพระครูเบิกความว่า พระบุญพูดแก่พระครูว่า เมื่อมีความผิดอย่างไรก็ให้ไปพูดกันที่วัดท่าซัน พระครูได้เอาผ้าอาบของพระบุญมัดมือพระบุญโยงไว้ที่กิ่งมะม่วง พระบุญพูดว่ามัดเธอทำอะไร เธอจะทำงาน พระครูเอาด้ามร่มตีศีรษะพระบุญที่หนึ่งพอฟกช้ำแล้วขึ้นรถเลยไป. ในเวลาเดียวกันอยู่นั้น ทั้งสองฝ่ายไม่รู้จักกัน.

การที่พระบุญไม่ครองจีวรเป็นสมณสาธูปในละแวกบ้านผิดกิริยาดัดของภิกษุ. แต่ธรรมเนียมครองผ้าของภิกษุเจริญไปข้างหน้า ธรรมเนียมนุ่งห่มของคนพื้นเมือง ชายชาวบ้านนอกลังนุ่งผ้า ไม่สวมเสื้อ มีแต่ผ้าขาวม้าคาดเอวเท่านั้นยังมีอยู่โดยมาก พระผู้ออกบวชจากสกุลของ

คนเหล่านั้นน่าจะไม่รู้จักกาย แต่การเปิดกายเบี่ยงเบนไปในละแวกบ้าน หรือครองจีวรแต่ไม่เป็นสมณสารูป. พระบุญเป็นภิกษุชนิดนั้นด้วย รูปหนึ่ง. การงานที่เธออ้างว่าทำอยู่ในเวลานั้น ก็อดคัดค้านได้ แต่ตนไม่ยังลงมือตัดเอง เธอจะถืออะไรกับเปลื้องจีวรออกทำงาน ในพระวินัย ท่านก็ไม่ได้จัดเป็นความผิดแท้ ๆ เป็นแต่ยกเป็นข้ออันจะพึงสำเหนียกว่าควรจะครองให้เรียบร้อย. ถ้าพระครูลงโทษพระบุญอย่างนั้นในฐานนี้แรงเกินไป. ในทางพระวินัย พระครูต้องอาบัติแรงกว่าพระบุญเสียอีก. แต่การที่พระครูทำแก่พระบุญนั้น เข้าใจว่าไม่ใช่เพราะครองผ้าไม่เป็นสมณสารูป เป็นเพราะขัดคำสั่งไม่ยอมตามไป วัตนครสวรรค์ และเพราะต่อว่าเอะอะเมื่อมดแล้ว. อย่างนี้จะถือว่าขัดคำสั่งไม่เชิง เพราะคำสั่งนั้นไม่เป็นกิจจะลักษณะ มีทางที่แก้ตัวว่าไม่รู้จักหรือไม่เชื่อว่าเป็นเจ้าคณะจังหวัด ทั้งพระบุญก็ไ้ระบุสำนักของเธอแล้วว่าวัดท่าซัน เป็นอันทำสมควรแล้ว. ชอบแต่พระครูจะออกหมายเรียกตัวพระบุญ ให้เจ้าอาวาสวัดนั้นส่ง พระบุญไม่ไปในคราวนี้ นั่นแหละเป็นขัดคำสั่งแท้. หากไม่เชื่อเธอบอกสำนักจริง ก็ยังมีทางที่จะเสาะเอาตัวไ้ได้อยู่ เพราะภิกษุยอมอยู่เป็นสำนัก. การที่พระครูลงโทษอย่างนั้นแก่พระบุญในฐานขัดคำสั่งนี้ก็ยิ่งแรงเกินไปเหมือนกัน เป็นความผิดของพระครูกระทงต้น.

ในระหว่างอธิกรณ์ยังเป็นอยู่ พระครูทำอุบายขับไล่พระบุญเสียจากวัดท่าซันและวัดบึงเสนาสน์ ไม่ให้สำนักที่วัดอื่น ก็เพื่อพระบุญจะได้หายไปเสีย อธิกรณ์ที่เธอฟ้องไว้จะได้ระงับไปเอง หากขุนอัคร-

วันวิจารณ์ยอมให้พระบุญสำนักอยู่ที่ไร่ของเขา พระบุญจึงรอคอยได้ พระบุญร้องทุกข์เข้ามาถึงเรื่องพระครูไล่ไม่ให้มีวัดเป็นที่สำนัก เราได้สั่งพระธรรมวโรคมผู้แทนเจ้าคณะใหญ่หนเหนือ ให้มีลิขิตถึงพระครู กล่าวให้รู้ว่ายังอยู่ในระหว่างอธิกรณ์ จะไล่พระบุญเสียหาได้ไหม สั่งให้รับพระบุญกลับมาอยู่วัดท่าซนและกำชับพระครูให้ระวัง เพื่อไม่ทำความผิดซ้ำเติมขึ้น. พระครูกลับมีหนังสือตรงมาถึงเรา กล่าวหาพระบุญว่า เป็นพระจรจัดโดยฐานไม่มีใบสุทธิถือมา และเป็นพระพ้อใจในการประพฤติชั่ว ระเบียบและความประพฤติของพระบุญ ชื่อว่าไล่พระบุญเสียเอง หารับคำตักเตือนของเราโดยเคารพไม่. อันจะลงเอาพระบุญว่าเป็นพระจรจัด ด้วยอาการสักว่าไม่ได้ถือใบสุทธมานั้น ยังไม่ได้เพราะพระบุญมีวัดเป็นที่สำนักอาศัย. การกล่าวโทษพระบุญว่าพ้อใจในการประพฤติชั่วเล่า จะถือเอาเป็นเครื่องตักอธิกรณ์ก็หาได้ไม่ ต่อเสร็จอธิกรณ์แล้ว จึงเป็นเวลาที่เราจะกล่าวหา. พระครูเป็นจำเลยอยู่ ถือเอาอำนาจเจ้าคณะจังหวัดขับไล่พระบุญผู้ใจทกเสีย ไม่ให้มีวัดเป็นที่สำนักในระหว่างอธิกรณ์ ชื่อว่าใช้อำนาจในตำแหน่งผิด เป็นความผิดของพระครูกระทรวงที่ ๒.

ล้าพังความผิดกระทรวงที่หนึ่ง เพียงถูกตำหนิโทษก็จักพอ แต่พระครูทำความผิดกระทรวงที่สองสนับสนุน ควรรับโทษแรงขึ้นให้ลงโทษกรรมพระครูให้ตักน้ำ ๑๐ บาตร ทัดทกรรมนี้ให้เข้ามารับในกรุงเทพ ฯ จากพระธรรมวโรคม และให้แสดงอาบัติปาจิตติย์ เพราะให้ประหาร

ภิกษุ และอาบัติทุกกฏเพราะมัตเธอค้าย แต่ถ้าได้แสดงแล้วไม่ต้อง
แสดงซ้ำอีก.

เพราะความผิดฐานที่สอง ให้พระครูพักจากหน้าที่เจ้าคณะจังหวัด
อีก ๘ เดือน นับแต่วันที่ได้พักมาในระหว่างอธิกรณ์.

วินิจฉัยไว้ ณ วันที่ ๕ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๔๖๑.

(ลงพระนาม) กรม-วชิรญาณวโรส

แถลงการณ์ ฯ เล่ม ๖ หน้า ๑๗๕.

(สำเนา)

พระมหาสมณวินิจนัย

อธิกรณ์ในระหว่างพระครูวินัยธรรม วัตราชบพิธ โจทก์
พระมหาเต็ม เจ้าวัดคอนมคคัน จังหวัดสงขลา จำเลย
เรื่องโฆษณาใส่ความ.

สมเด็จพระมหาสมณะ กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ประทับในเถร
สมาคมฝ่ายคณะธรรมยุตติกนิกาย ประทานพระมหาสมณวินิจนัยอธิกรณ์
ในระหว่างพระครูวินัยธรรม วัตราชบพิธ โจทก์ พระมหาเต็มเจ้าวัด
คอนมคคัน จังหวัดสงขลา จำเลย เรื่องโฆษณาใส่ความ ดังต่อไปนี้ :-

ได้ความจากสำนวนว่า เมื่อเมษายนศกนี้ โจทก์ชาวสงขลา ผู้ออก
ไปจังหวัดสงขลา ได้ขอโดยสารเรือของจำเลย เพื่อออกจากเมืองไปปะ-
ท่า จำเลยรับแล้ว ต่างไต่กันวันและเวลากันแล้ว ถึงวันกำหนดโจทก์
ไปเพื่อจะลงเรือภายหลัง แต่จำเลยออกเรือไปเสียแล้วตรงนี้ โจทก์ว่าได้
ไปตามเวลากำหนด จำเลยว่าพ้นเวลากำหนดแล้วจนเหลือคอยโจทก์โกรธ
จำเลยว่าหลอกทำให้เสียเกียรติยศของโจทก์ โจทก์ได้ความอับอายขาย
หน้าประชาชน ทั้งทำให้เสียเวลาด้วย โจทก์ตำจำเลยอย่างสาหัสเสียเทเสีย
ไม่ไว้หน้าแล้วได้โดยสารเรือผู้มีชื่อไป พบกันที่วัดคอนมคคัน เกิดต่อว่า
กันขึ้น แล้วโจทก์ไปวัดบ่อนานต่อไป ฝ่ายจำเลยรู้ข่าวว่าโจทก์ตำตนอย่าง
นั้นโกรธขึ้นมาบ้าง จึงเขียนหนังสือโฆษณาโจทก์ว่า เมื่อ ๕ ปีล่วงไป
แล้ว โจทก์ได้ลักเอาบ้านกับบาตรทองเหลืองของตนไปตีราคา ๑๘ บาท

ส่งไปให้พระชิต วัดบ่อตานโบหนึ่ง ปักไว้ที่ถนนหลวงโบหนึ่ง โจทก์
ได้หนังสือ ๒ ฉบับนั้นมา ได้ยื่นฟ้องต่อพระอโณมकुณมุนี เจ้าคณะ
ธรรมยุตจังหวัดสงขลา หาจำเลยเป็นความ ๓ กระทง ๑. หาว่าจำเลย
ใส่เลศโจทก์ด้วยอทินนาทาน ด้วยการทำหนังสือประกาศแก่สงฆ์วัด
บ่อตาน ๒. หาว่าหมิ่นประมาท ตามพระราชบัญญัติ และบอกทฎฐจุลลา-
บัตติของภิกษุแก่นุปลัมบันด้วยการปักหนังสือประกาศแก่มหาชนในถนน
หลวง. โจทก์แถลงความถึงบ้านกับบาตรนั้นว่าจำเลยได้ให้ แต่ภายหลัง
จำเลยมีหนังสือเข้ามาขอคืนบ้าน แต่ไม่ได้พุดถึงบาตร โจทก์ฝาก
บ้านพระญาณเวทีกครั้งเป็นพระครูธรรมมาธิการ เพื่อรับไปคืนให้จำเลย
พระญาณเวทีกไม่รับเอาไป โจทก์เองก็ได้ออกไปสงขลาเป็นคราว ๆ มา
แต่อย่างไรจึงไม่เอาไปคืนเอง แก้วของตกอยู่ที่พระญาณเวทีก ตั้งแต่
เอาของสองอย่างนั้นมาแล้ว ตลอดเวลาที่ไม่ได้คืนให้ จำเลยก็ได้ร่วม
สังวาสและร่วมสมโภคกับโจทก์เสมอมาทุกคราวที่ออกไป. จำเลยให้
การรับว่าได้โฆษณาอย่างนั้น เพราะชัดใจว่าโจทก์ได้พุดคุ้ยหมิ่นและใส่
ความจำเลยก่อน และแก้วว่าโจทก์ได้เอาของสองอย่างนั้นไปในเวลา
จำเลยไม่อยู่ จำเลยได้มีหนังสือทวงเข้ามา ยังไม่ได้ของคืนไป แต่
จำเลยก็ยังไม่กินแทน จึงได้ร่วมสังวาสและร่วมสมโภคกับโจทก์ต่อมา
เดี๋ยวนี้โจทก์กล่าวว่าจำเลยให้ จึงเข้าใจว่าโจทก์ไม่คิดจะคืนให้และลง
สันนิษฐานว่าลัก. เจ้าคณะตัดสินว่า กิริยาที่จำเลยโฆษณาทั้งสอง
เรื่องนั้น อ้างถึงอทินนาทานและตีราคาของไปเสร็จ เป็นโจทก์ด้วย
ปาราชิกไม่มีมูล ปรับจำเลยด้วยอาบัติสังฆาทิเสส และยกขึ้นซึ่งโทษ

แห่งจำเลยว่าไม่เกรงคดีศรานุภาพ ลงทัณฑ์กรรมจำเลยให้บ่ตกวาดและ
จุดตะเกียงในพระอุโบสถวัดมัชฌิมาวาส ๕ วัน อีกฝ่ายหนึ่งสั่งให้โจทก์
ส่งบ้านและบาตรคืนให้จำเลย และให้โจทก์แสดงอาบัติ เพราะโอม-
สวาท อันเป็นมูลเหตุให้เกิดอธิกรณ์เรื่องนั้นขึ้น แต่อย่างไรจึงเลยปรับไป
ถึงจำเลยให้แสดงอาบัติ เพราะโอมสวาทด้วย ไม่กล่าวไว้ให้ชัด. จำเลย
ถวายฎีกาคัดค้านคำตัดสินของเจ้าคณะ ในข้อที่ปรับอาบัติสังฆาภิเสกและ
ในข้อลงทัณฑ์กรรมจำเลย โดยฐานหมิ่นคดีศรานุภาพแต่ฝ่ายเดียว.

ในเบื้องต้น จักวินิจฉัยฟ้องของโจทก์ก่อน โจทก์ฟ้องอธิกรณ์
น^๕ เป็น ๒ กระทง

๑. จำเลยหาเลศโจทก์ด้วยยอหินนาทาน ด้วยการทำหนังสือ
ประกาศแก้สงฆ์วัดบ่อตาน

๒. จำเลยปักหนังสือโฆษณาแก้มหาชนในถนนหลวง เป็นการ
หมิ่นประมาทโจทก์ ตามพระราชบัญญัติ และเป็นอันเบ็ดเหตุจุลลา-
บัติของภิกษุแก่นุสัสมัน.

เฉพาะกระทงที่ ๑ โจทก์ไม่ได้ถูกพิจารณาเป็นจำเลยกล่าวหา
จำเลยอย่างนั้นไม่ขึ้น เพราะคำในอมูลสิกขาบทและในอัญญภาทิก-
สิกขาบทว่า “इनเราจะพึงยังเธอให้เคลื่อนจากพระพรหมจรรย์” ดังนี้
การที่เรียกว่าโจทก์นั้น ต่อผู้กล่าวหาไต่ยื่นฟ้องต่อผู้มีอำนาจ วินิจฉัย
ให้นาสเนเสียจากภิกษุภาพ และต้องหาถูกเรียกมาพิจารณา หนังสือที่
จำเลยส่งไปวัดบ่อตานนั้น ไม่ใช่คำฟ้องทั้งโจทก์หาได้มีสังกัดอยู่ในวักนั้น
ไม่ แม้เจ้าอาวาสปรารภณา ก็ไม่มีอำนาจพิจารณา จักคดีเสียไม่พิจารณา.

เฉพาะกระทรวงที่ ๒ โจทก์หาว่าจำเลยหมิ่นประมาท เป็นฐานะ
อยู่ที่จะได้รับพิจารณา แต่การที่หาว่าจำเลยทำอย่างนั้นเป็นอันเปิด
ทูลจุลลาลาติของภิกษุแก่อนุปสัมบันนั้น จักหาจำเลยอย่างนั้นได้ต่อเมื่อ
โจทก์ยอมรับว่าตนต้องอาบัติชนิดนั้น โจทก์สติปัญญาตนว่าไม่มีผิด
หาจำเลยว่าพูดใส่ความจึงจักถูกทำนอง ข้อนี้ก็รวมอยู่ในคำว่าหมิ่น
ประมาทนั้นแล้ว เพราะอย่างนั้น จักพิจารณาเฉพาะกระทรวงนี้ โดย
ทางพระวินัยส่วนเดียว เพราะไม่มีอำนาจจะพิจารณาโดยพระราช
บัญญัติ.

ในลำดับนี้ จักวินิจฉัยถึงการที่โจทก์ถือเอาพัสตุมจากสำนัก
จำเลย อันเป็นหลักแห่งการวินิจฉัยข้อว่าจำเลยหมิ่นประมาทโจทก์นั้น.
คำแย้งกันของโจทก์และจำเลยเป็นสำคัญ แต่เจ้าคณะละเสีย ไม่สืบพยาน
จึงสั่งให้สืบในชั้นฎีกานี้.

โจทก์กล่าวว่าบ้านและบาตรทองเหลืองที่โจทก์เอามานั้น โจทก์ได้
ขอ และจำเลยได้ให้แล้ว ฝ่ายจำเลยปฏิเสธ กล่าวว่าในเวลานั้น
จำเลยไปจังหวัดพัทลุง ต่างอ้างพยาน. พยานฝ่ายโจทก์ นายปัก
เบิกความว่า ไปที่วัดคอนมตคันได้เห็นเด็กของโจทก์กับเด็กคนอื่นอีก
หลายคนชดบาตรกับบ้านอยู่ ได้พบโจทก์กับจำเลยนั่งอยู่ที่นั่นด้วยกัน
ได้ถามโจทก์ว่าชดทำอะไร โจทก์บอกว่าจำเลยให้ เมื่อโจทก์กลับ
กรุงเทพฯ ๖ ได้เห็นชนบาตรใบนั้นไปด้วย จำเลยได้ไปส่งโจทก์ถึง
แหลมทราย. นายชั้นเบิกความว่า ได้ยินโจทก์พูดขอบ้านกับบาตร
ต่อจำเลย จำเลยว่ายากได้ก็เอา แล้วไปหยิบมาส่งให้พยาน ๆ รับเอา

ไปซัดหมู่บ้านแล้วเก็บไว้ ในหีบของโจทก์ บาตรนั้นซัดอยู่หลายวัน นายปักมาพบพยานกำลังซัดบาตรอยู่ต่อหน้าโจทก์และจำเลย นายปักถามโจทก์ถึงการซัดบาตร โจทก์บอกว่าจำเลยให้ และเบิกถึงการที่จำเลยไปส่งโจทก์. นายแดงนักเรียนนายร้อยตำรวจ เบิกความว่าได้เห็นบาตรทองเหลืองตั้งอยู่บนหลังหีบเหล็กในเรือ จำเลยผู้ไปส่งโจทก์. พยานฝ่ายจำเลย นายสว่างและนายอู่เบิกความร่วมกันว่า ครั้งนั้นเขาเป็นสามเณร เมื่อโจทก์ไปพักอยู่วัดตอนมดคัน จำเลยไปจังหวัดพัทลุง กลับมาต่อเมื่อโจทก์กลับแล้ว นายสว่างเบิกความโดยเฉพาะว่า เขาเป็นผู้เฝ้ากุฏิ โจทก์เอาบ้านและบาตรทองเหลืองของจำเลยออกแต่งซัดกล่าวว่าเอาไปกรุงเทพ ฯ เขาห้ามก็ไม่ฟัง นายอู่เบิกความโดยเฉพาะว่า เขาอยู่กุฏิต่างหาก เห็นโจทก์เอาบ้านและบาตรทองเหลืองของจำเลยออกมา บ้านเอาชนน้ำร้อน บาตรเอาตังไว้ดู ครั้นโจทก์กลับกรุงเทพ ฯ แล้ว เห็นของนั้นหายไป เข้าใจว่าโจทก์เอาไปด้วย พยานทั้ง ๒ ฝ่ายเบิกความตรงกันข้าม โดยที่สุดท้ายจำเลยอยู่ที่นั่นหรือไปจังหวัดพัทลุงก็เถียงกัน. คำของนายปักกับคำของนายชันแตกกัน นายปักเบิกว่า เห็นเด็กอื่นอีกหลายคนซัดบาตรกับบ้านอยู่ นายชันเบิกว่าบ้านเขาซัดแล้วเก็บไว้ในหีบ นายปักมาพบเขากำลังซัดบาตรอยู่ผู้เดียว นายปักเบิกว่าเห็นเด็ก ๆ ซัดบาตรกับบ้านอยู่ได้ต้นเนิน นายชันเบิกว่าเขาซัดบาตรอยู่ใต้ต้นตะเคียน และนายปักเบิกไม่ได้ว่าบ้านนั้นสีอะไร ทั้งว่าเด็กซัดเป็นหลายคน ไม่สมกับของสองสิ่งเท่านั้น ฝ่ายนายชันเบิกว่าบ้านนั้นสีดำ ผิดจากความเป็นจริงที่เป็นสีสวาด และว่า

ในเวลาที่เขาให้ที่อยู่แต่ ๓ คนเท่านั้น เช่นคำของคนทั้ง ๒ พังเอาเป็น
 แ่นไม้ได้ นายแดงเบิกว่าได้เห็นบาตรตั้งอยู่บนหลังหีบในเรือ แต่ตั้ง
 อยู่ตอนไหนของเรือว่าจำไม่ได้ และบาตรนั้น โดยปกติกันไม่ราบ
 คำว่าตั้งนั้น แปลว่าวางหงาย ตั้งบนหลังหีบเหล็กอันสิ้นในเรือแจว
 หรือพายอย่างไรอยู่ ดูไม่ใช่ฐานะที่จะตั้งเลย คำของนายแดงฟังไม่
 สนิท เมื่อเป็นเช่นนั้น โฉนจักฟังได้ ตามคำของคน ทั้ง ๓ ว่า จำเลย
 ได้ไปส่งโจทก์ด้วย. ส่วนคำพยานฝ่ายจำเลยของนายสว่างว่าโจทก์เอา
 บาตรและบ้านนอกแต่งขัด ของนายอยู่ ว่าเอาบ้านนอกชงน้ำร้อน
 บาตรเอาตั้งไว้ดู แต่นายอยู่ไม่ได้อยู่กุฎี จำเลยมาเห็นเมื่อโจทก์แต่ง
 ขัดแล้วก็เป็นที่ไม่ขัดกัน ฟังได้ดีกว่าคำพยานฝ่ายโจทก์ ทั้งโจทก์เอง
 ก็ได้กล่าวในคำแถลงการณ์ของตนว่า ตนกับจำเลยมีสาธารณบริโภค
 ด้วยกันกล่าวคืออาจจะถือวิสาสะกันได้อยู่ เป็นที่แก้ตัวในการถือเอา
 ของนั้นลับหลังจำเลย ดังกล่าวกันว่าลากหนามจุกช่อง ส่อให้เห็นว่า
 ตนถือเอาบาตรและบ้านนั้นลับหลังจำเลย ทั้งได้ยอมรับว่า จำเลยได้
 มีหนังสือขอกินบ้าน แต่ไม่ได้พุดถึงบาตร พิสูจน์หนังสือนั้นก็ไม่ได้
 การที่โจทก์กับจำเลยมีสาธารณบริโภคด้วยกันรับรองด้วยกันทั้ง ๒ ฝ่าย
 ถ้าจำเลยได้ให้จริงแล้ว ดูไม่น่าขอกินเลย. โดยนัยนี้ ฟังไม่ได้ว่า
 บ้านและบาตรนั้นจำเลยได้ให้โจทก์ กลับฟังได้ว่า โจทก์เอาไปเมื่อ
 จำเลยไม่อยู่.

เช่นนั้น โจทก์ถือเอาด้วยเจตนาอย่างไร. ในชั้นต้นเห็นว่าถือเอา
 ด้วยวิสาสะ แต่ถือไม่ขึ้น เพราะขาดองค์ว่า “กตितะ อุตฺตมโน

โหด” เมื่อของนั้นถือเอาแล้ว เจ้าของพอใจ นี่จำเลยไม่พอใจ จึงได้
ทวงเอาคืน ทั้งอ้างว่าบาตรนั้นเป็นของสงฆ์ด้วย แต่ฟังอ้างในฎีกาแต่ก็
ฟังได้ ถ้าเป็นของจำเลยเอง อ้างมาอย่างนั้น ได้คืนไป จักหลุดเป็นของ
สงฆ์. กิริยาที่โจทก์ประวิง ไม่ส่งของคืนนั้น สันนิษฐานว่า เป็นทำโอ้อ้อ
อยากจะได้ เห็นจำเลยเฉย ๆ ไม่เร่งรัด ก็ซ้ำเสีย. แต่เมื่อถูกจำเลย
ประมาทแล้ว จึงคิดคิดว่าจำเลยให้ เพื่อแก้การที่ไม่ส่งของคืน เจตนา
ของโจทก์ในชั้นหลังนี้ เข้าบทรุกรานเขป คือทอศุระไม่คิดจะคืนให้.

เช่นนี้ เป็นอาหารหรือไม่. ความคิดจะเอาคืนของจำเลยยังคุ้ม
อยู่ ยังไม่ถึงอาหาร เป็นเพียงภณฑไทย คือสินไช้อันจะเป็นอาหาร
ต่อเมื่อทอศุระลงด้วยกันทั้ง ๒ ฝ่าย ผู้ถือเอาไปทอศุระว่าจักไม่คืน
ให้ เจ้าของก็ทอศุระว่าจักไม่ติดตามเอาละ.

ฝ่ายจำเลย เมื่อโจทก์ถือเอาพัสดุ ๒ อย่างนั้นไปแล้วในชั้นต้น
ไม่ได้ตั้งรังเกียจ เข้าสังวาสและทำสมโภชกับโจทก์ต่อมา เมื่อเกิดขัด
ใจกันขึ้นแล้วกลับโฆษณาว่าโจทก์ลักของนั้นไป มีเจตนาใส่ความโจทก์
หรือไม่. ธรรมดาคนเกลียดชังผู้ใดแล้ว อาจเห็นผู้นั้นเลวทราบ
ก็ได้ คำแก้ของจำเลยถูกตามคติแห่งธรรมคาฟังได้ และโจทก์ก็
ทุรลักษณะจริง ๆ ขอโดยสารเรือของจำเลย แม้ไปทันกำหนด แต่
เขาไม่รอ ก็ไม่พอจะว่าเขาอย่างสบเสีย ไว้ตัวจนเกินไป และจำเลย
ได้เคยอุปการะโจทก์มา เป็นผู้ชักพาเข้ามาบวชและเป็นพำนักรักษา
ตั้งอยู่ในฐานบุรพการี เมื่อพบว่าโจทก์ทำว่าตนถึงอย่างนั้น ย่อมจะ
เห็นว่าโจทก์เป็นคนเลวทรามสักเพียงไร อาจลงสันนิษฐานในนั้นว่า

การที่โจทก์ เอาบ้านกับบาตรไปนั้น ไม่ใช่เพราะวิสาสะ เป็นทำ
อหินนาทานก็ได้ และทำไปด้วยเจตนาอย่างนั้น.

พิจารณาไต่ความอย่างนี้ วินิจฉัยว่า การที่จำเลยโฆษณา
อย่างนั้น ไม่เป็นหมิ่นประมาท คือไม่ใช่ใส่ความ เพราะเป็นคดีมี
มูลปรากฏขึ้น แต่จำเลยทำด้วยมุ่งจะให้โจทก์อภัยศด้วยกำลังโกรธเป็น
คำประจาน เข้าลักษณะโสมสวาทภิกษุในวิภังค์แห่งสิกขาบทนี้ว่า
“อุปสัมบันใครจะค่า ใครจะชม ใครจะทำให้แก้ว่าอุปสัมบัน ทำให้
เป็นคนเลว ก็ต้องปาราชิก ด้วยคำเลว พุทว่าท่านต้องปาราชิกเป็น
อาบัติปาจิตตีย์ เฉพาะวาจา ๆ” ดังนี้ ทั้ง ๒ เรื่อง ให้ปรับจำเลย
เพียงอาบัติปาจิตตีย์ เฉพาะเรื่อง ๆ.

เจ้าคณะตักสินว่า จำเลยโฆษณาอย่างนั้น ทั้ง ๒ เรื่องล่วง
อุมูลสิกขาบท ปรับอาบัติสังฆาทิเสสแก่จำเลย ผิดทำนองพระวินัย
หากจำเลยจักได้ฟ้องโจทก์ตรงต่อเจ้าคณะ จักยังจัดได้ว่าฟ้องอธิกรณ์
มีมูล คือความรังเกียจอันเกิดขึ้นในขณะนั้น เป็นมูลเดิม ความประพฤติ
เสียของโจทก์เป็นมูลในลำดับ จักปรับโจทก์ด้วยอุมูลสังฆาทิเสสได้
เลย และปรับอาบัติปาจิตตีย์เพราะโสมสวาทแก่จำเลยด้วยอีกโสทหนึ่ง
นอกจาก ๒ เรื่องนั้น ไม่ปรากฏว่าจำเลยได้ฟ้องโสมสวาทอื่น ให้ยกเสีย
หนึ่ง ยกขึ้นซึ่งความผิดแก่จำเลยว่าไม่เกรงคณะราษฏรภาพ ลงทัณฑ์กรรม
ให้บัตกวดและจุดตะเกียงในพระอุโบสถวัดมัชฌิมาวาส ๕ วัน กุเป็น
สายหาความไป ทั้งโจทก์ก็ไม่ได้ถูกลงทัณฑ์กรรมด้วย ให้ยกเสีย.
อีกฝ่ายหนึ่ง ปรับอาบัติเพราะโสมสวาทแก่โจทก์และให้โจทก์คืนบ้าน

กบบาตรแก่จำเลยนั้น ชอบแล้ว ให้คงไว้.

อนึ่ง ความเป็นสมณะของโจทก์คอดกั้วเต็มทีแล้ว อาจขาดง่าย ๆ ในเมื่อจำเลยทอศัทธิของตนในพัสคุนั้นเสีย เพราะอย่างนั้นในระหว่างที่โจทก์ยังไม่ได้คืนพัสค ๒ อย่างนั้นแก่จำเลย ให้ห้ามสั่งวาสโจทก์ด้วยสงฆ์ไว้พลาง.

วินิจฉัยไว้ ณ วันที่ ๑๔ มกราคม พุทธศักราช ๒๔๖๑.

(ลงพระนาม) กรม—วชิรญาณวโรรส

(สำเนา)

พระมหาสมณวินิจัย

เรื่องพระจร วัคกระบัง จังหวัดพิษณุโลก

ตั้งตัวเป็นอุปชฌายะเอาเอง พระสมุห์อ้อมเจ้าอาวาส

สนับสนุน.

เรื่องนี้ ผู้ว่าราชการจังหวัดพิษณุโลกเป็นโจทก์ฟ้องพระจรวัคกระบัง ว่าเป็นอุปชฌายะ พระสมุห์อ้อม เจ้าวัคกระบัง กับพระแก้ววัดเดียวกัน เป็นคู่สวด ให้อุปสมบทคนผู้ไม่ได้รับใบอนุญาตของเจ้าพนักงาน รวม ๒๔ คน ภายหลังฟ้องเพิ่มว่า พระครูพรหมพรตบริหาร ครั้นยังเป็นเจ้าคณะแขวงพรหมพิราม ได้เกี่ยวข้องด้วยในเรื่องนี้. พระจรรับสารภาพว่าได้เป็นอุปชฌายะ ให้อุปสมบทแก่คนทั้งหลายผู้ไม่มีใบอนุญาตเป็นหลายคราว บางคราวพระครูพรหมพรตบริหารสั่งให้ไปแทน พระสมุห์อ้อมกับพระแก้ว รับสารภาพว่าได้สวดกรรมวาจาอุปสมบทให้คนทั้งหลายผู้ไม่มีใบอนุญาตเป็นหลายคราว แต่แก้ตัวว่ามารดาบิดาและกำนันผู้ใหญ่บ้านเป็นผู้ให้สัญญารับรองว่า คนเหล่านั้นไม่เกี่ยวในราชการ. พระครูพรหมพรตบริหารให้การว่า รับนิมนต์เป็นอุปชฌายะเขาไว้แล้ว อาพาธไปไม่ได้ ถ้ามพระจร ได้รับบอกว่าได้เป็นอุปชฌายะแล้ว จึงได้นิมนต์ให้ไปแทนคราวหนึ่ง โดยทางไต่สวนไต่ความว่าพระจรไม่ได้รับตราตั้งเป็นอุปชฌายะจากเจ้าหน้าที่ ตั้งตัวเป็นอุปชฌายะเอาเอง. การที่พระจรพระสมุห์อ้อมพระแก้วแก้ตัวว่ามารดา บิดาและ

กำหนดผู้ใหญ่บ้านเป็นผู้ให้สัญญารับรองว่าคนเหล่านั้น ไม่เกี่ยวในราชการ พังไม่ได้ เพราะคนเหล่านั้นไม่มีหน้าที่อนุญาต และกิริยาที่ท่าย่อมส่อว่า ทำด้วยฝ่าฝืนการปกครองของคณะสงฆ์ พระครูพรหมพรต-บริหาร แม้ได้รับตั้งเป็นอุปัชฌายะตามระเบียบแล้วก็ไม่มีอำนาจจะให้พระอื่นผู้มิได้รับตั้งทำหน้าที่นั้นแทนตัว พระครูแก้ตัวว่าได้ตามพระจร และได้รับบอกว่าพระจรได้รับตั้งเป็นอุปัชฌายะแล้ว พระจรใดรับตั้งหรือไม่ พระครูควรรู้ตระหนักด้วยตนเอง แม้พระครูทำด้วยเชื่อพระจรรู้ก็ไม่น่าเป็นความ ไม่สมแก่เป็นผู้มีสมณศักดิ์ แต่อันที่จริงพระครูทำด้วยรู้ตัวว่าเป็นการละเมิด.

พระจรทำผิดต่อหมายประกาศเรื่องตั้งอุปัชฌายะข้อ ๑๕ โดยฐานตั้งตัวเป็นอุปัชฌายะเอาเอง ต้องนิคหกรรม ๓ สถาน เบื้องปลายในข้อ ๑๒ และทำผิดต่อหมายประกาศนั้นข้อ ๑๐ และต่ออาณัติของคณะสงฆ์ข้อ ๒ กระทง ๒ ข. โดยฐานบวชคนไม่ได้รับอนุญาตจากเจ้าหน้าที่ แต่ความผิดข้อหลังนี้ แม้พระจรได้ทำก่อนแต่ประกาศถอนข้ออาณัตินั้น แต่ผู้ว่าราชการจังหวัดพิษณุโลกได้ฟ้องภายหลังแต่นั้นมา ให้ยกเสีย. คงพระจรทำผิดต่อข้อ ๑๕ แห่งประกาศ ให้ย้ายพระจรจากวัดกระบังมาอยู่วัดอนงคาราม ธนบุรี มีกำหนด ๒ ปี.

พระสมุห์หิ่อมเป็นเจ้าวัดกระบัง ทำผิดต่อข้อ ๑๓ และข้อ ๑๔ ในหน้าที่เจ้าอาวาส โดยฐานคบอุปัชฌายะนอกเขตมาให้อุปสมบทในวัดของตน และรับคนอันเจ้าหน้าที่ในราชการห้ามไว้ให้อุปสมบทและเข้าอยู่ในวัดของตน ทำผิดต่อข้อ ๑๕ โดยฐานสวดกรรมวาจา

อุปสมบทคนต้องห้าม ทั้งถืออุปัชฌายะต้องห้ามด้วย ให้ยกข้อสวค
อุปสมบทคนไม่มีใบอนุญาตจากเจ้าหน้าที่เสีย คงมีผิดโดยฐานสวคกรรม
วาจาอุปสมบทคนถืออุปัชฌายะต้องห้าม ในวัดของตนและในวัดอื่น ให้
ถอดพระสมุห์ห้อมเสียจากตำแหน่งเจ้าวัฏกระบัง และห้ามไม่ให้สวคกรรม
วาจาอีกต่อไป.

พระเก้ายำผัดข้อข้อ ๑๕ โดยฐานสวคกรรมวาจาอุปสมบทคนถือ
อุปัชฌายะต้องห้าม ห้ามไม่ให้พระเก้ายำผัดสวคกรรมวาจาอุปสมบทอีกต่อไป.
ให้ตำหนิพระเก้ายำผัดข้อหนึ่งว่า เข้ามาบวชต่อแก่แล้ว ไม่มุ่งจำศีลภาวนา.
ตามวิสัยวุฒบวรพชิต มาทำความยุ่งเหยิงขึ้นในคณะสงฆ์ที่ตนเข้ามาอยู่

พระครูพรหมพรตบริหาร ทำผัดต่อยพระมหาสมณณัติกำหนดเขต
อุปัชฌายะข้อ ๔ ให้พระครูพักจากตำแหน่งอุปัชฌายะ ๑ ปี ตั้งแต่วันที่
ได้รู้พระมหาสมณวินิจัย.

ส่วนผู้อุปสมบทด้วยถือพระจรเป็นอุปัชฌายะ เป็นผู้อุปสมบท
ผิดกฎหมายในข้อ ๑๕ แห่งประกาศเรื่องตั้งอุปัชฌายะ พ. ศ. ๒๔๕๖
และในทางวินัยการนี้ลักทำกัน หากจัดว่าทำโดยธรรมไม่ ให้สึกเสีย.

ให้ผู้รั้งตำแหน่งเจ้าคณะมณฑลพิษณุโลกทำตาม พระมหาสมณ-
วินิจัยนี้.

วินิจัยไว้ ณ วันที่ ๒๐ เมษายน พุทธศักราช ๒๔๖๒.

(ลงพระนาม) กรม - ข้าราชการ

(สำเนา)

พระมหาสมณวินิจัย

คดีเรื่องหมิ่นประมาท

ในระหว่างพระมหาแสน โจทก์ พระอุดมญาณ จำเลย

ด้วยกรรมหมิ่นชินวรสิริวัฒน์ สมเด็จพระเจ้าคณะใหญ่หนกลาง ได้นำสำนวนคดีเรื่องหมิ่นประมาท คือพูดใส่ความหรือพูดประจาน ในระหว่างพระมหาแสน เจ้าวัดบางจาก แขวงปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี โจทก์ พระอุดมญาณ เจ้าคณะแขวงชื่อนั้น จำเลย มาขอวินิจัย.

ในคดีนี้ โจทก์กล่าวหาต่อเจ้าคณะจังหวัด ข้อที่ ๑ ว่า จำเลยเที่ยวพูดประจานโจทก์ ว่าโจทก์เสพเมถุนกับเด็กวัดและกล่าวเป็นที่ชวนภิกษุอื่นเพื่อจะไม่ให้ร่วมสังฆกรรมกับโจทก์ ๆ ได้ความอับอายเดือดร้อนและเสียชื่อเสียง โจทก์ได้อ้างเรื่องสนับสนุนคำฟ้องนั้นเป็นข้อที่ ๒ ว่าก่อนแต่เกิดเรื่องนี้ มีการบวชนาคที่วัดเกาะ ทั้งโจทก์ทั้งจำเลยได้รับการนิมนต์ไปในการนั้น จำเลยได้ห้ามสังฆกรรมแก่โจทก์ หากว่าพระครูอมรารักษ์ (เจ้าวัดเกาะนั้น) ได้ไกล่เกลี่ยเสีย ต่อนั้นมาได้มีการบวชนาคที่วัดสัมพลี จำเลยได้ห้ามสังฆกรรมแก่โจทก์อีก การที่จำเลยทำอย่างนี้ ยังโจทก์ให้เสียชื่อเสียงและขาดจากลาภทั้งเป็นที่รังเกียจในคณะสงฆ์.

จำเลยให้การแก้ข้อที่ ๑ ว่า นายทัศนัยเสได้บอกแก่จำเลยว่านายอู่ นายเพิ่มเติกศิษย์ของโจทก์เป็นผู้ถูกโจทก์กระทำเมฆุน จำเลยได้เรียก นายอู่มาถาม นายอู่ได้รับว่าจริง และว่ายังมีเด็กอีกหลายคนถูกกระทำ อย่างนั้นเหมือนกัน จำเลยเห็นความยังไม่พอจะถือเอาเป็นหลักฐาน จึง ได้คิดจะสืบสวนต่อไป การที่จำเลยได้พูดแก้ภิกษุทั้งหลายก็เพื่อประโยชน์ แก่การสืบสวน จำเลยได้ทำการอย่างนั้นในหน้าที่เจ้าคณะแขวง ไม่ได้ ทำเพื่อประจานโจทก์

พระปลัดเซ่ง วัดปรมย์ยิกาवास พระอธิการบุญมี เจ้าวัดสมพลี รองพระอธิการคืบ วัดสนามเหนือและพระอ้นวัดสนามเหนือพยานโจทก์ เบิกความเบิกกันว่า ไต่ไปในการเผาศพที่วัดเสาธงทอง แล้วได้แวะไปหา จำเลยที่กุฏิ จำเลยได้พูดถึงเรื่องโจทก์ แล้วแสดงว่าจำเลยได้แจ้งแก่ พระสุเมธมนีแล้ว ส่วนจำเลยเองเชื่อแน่ว่าไม่ทำสังฆกรรมร่วมกบ โจทก์ แต่ไม่ห้ามใคร.

พระสุเมธมนีพยานร่วมเบิกความว่า ไต่ไปในการศพที่วัดเสา ธงทองแล้วได้ขึ้นไปหาจำเลยที่กุฏิ จำเลยได้เล่าเรื่องพระมหาแสนให้ ฟังและว่ารู้มาจาก นายทัศนัยอู่ พยานตอบว่าไม่เชื่อ เพราะนายทค นายอู่โกรธกันอยู่กับพระมหาแสน จำเลยขอให้สืบดู.

นายทัศนัยพยานจำเลยเบิกความรับสมจำเลย ว่า ไต่เล่าแก่จำเลยตาม คำบอกของนายอู่ ประมาณ ๒ ปีเศษมาแล้ว และได้พาตัวนายอู่ไปหา จำเลย และบอกให้จำเลยสอบถามเอง พยานไม่ได้อยู่ฟัง พยานรับว่า ไม่ถูกกับโจทก์อยู่บ้าง.

นายแสพยานจำเลยเบิกความรับว่า ได้บอกจำเลยตามคำบอก
ของนายอู่ และกล่าวถึงอาการที่นายอู่เล่าว่าโจทก์ได้ทำแก่เขาอย่างไร
โดยใจความ ไม่ถึงเมฆุน ทำเพียงเล่นสวาทภายนอกถึงสงฆาภิเสสและ
เบิกความสนับสนุนค่านายอู่ว่า ในคราวที่ตนไปค้างที่วัดบางจาก เวลา
ค่ำ ๆ โจทก์เรียกนายอู่ ๆ ไม่ไปหา พยานถามว่าอย่างไรจึงไม่ไป
นายอู่ตอบว่ามีความเบื่อหน่าย พยานกล่าวว่าเคยต้องโทษติดคุกมาแล้ว
๑๐ ปี ฟังพันโทษมาได้สัก ๓ ปี.

นายเพิ่มพยานจำเลยเบิกความปฏิเสธถึงการที่โจทก์ได้ทำเมฆุนกับ
ตน.

พระดมปัต ผู้รั้งวัดโปรตเทศ พยานจำเลย เบิกความว่า จำเลย
ได้ถามพยานว่ารู้เรื่องปาราชิกที่วัดบางจากแล้วหรือยัง พยานตอบว่า
ไม่ทราบ และถามจำเลยว่ารู้มาจากไหน จำเลยตอบว่ารู้จากนายหัตต์
และถามว่าจะช่วยสืบได้หรือไม่ พยานเห็นว่านายหัตต์ไม่ถูกกับโจทก์จึง
ไม่รับ.

นายอู่ คนกลาง เบิกความปฏิเสธว่า ไม่เคยได้บอกอย่างนั้นแก่
นายหัตต์นายแสและจำเลย แต่รับว่าได้โกรธและแตกไปจากโจทก์ และ
นายหัตต์ได้พาไปหาจำเลยและได้กล่าวแก่นางเจียงผู้บอกให้กลับไปอยู่กับ
โจทก์อย่างเดิมว่า โจทก์ไม่ใช่พระพยานไม่ไปอยู่ด้วย. เวลาที่มาเบิก
ความนี้ นายอู่บวชเป็นสามเณร เขาเบิกความว่าเขาหายโกรธแล้ว จึง
เข้ามาอยู่กับโจทก์อีก โจทก์เป็นอุปัชฌายะบวชให้.

ข้อนี้ฟังได้ตามคำของนายหัตต์นายแสพยานจำเลยว่า พยานได้บอก

แก่จำเลยจริง. แต่นายอุได้บอกแก่พยานสองคนและจำเลยจริงหรือไม่ นั่นเป็นข้ออันจะพึงสันนิษฐานต่อไป. คำของนายอุเองว่า เขาได้พูดแก่นางเจียงว่า โจทก์ไม่ใช่พระ เท่านั้นก็ถือว่าเขาพูดให้ร้ายแก่โจทก์แล้ว เป็นคำสนับสนุนคำของพยานทั้งสองและคำของจำเลยว่า นายอุได้บอกแก่พยานทั้งสองและจำเลยจริง ต่างแต่เพียงว่า ได้บอกแก่พยานทั้งสองและจำเลยถึงเหตุแห่งความไม่เป็นพระ กล่าวคืออาการที่ทำ ได้บอกแก่นางเจียงถึงผลแห่งการที่ทำคือความไม่เป็นพระ. แต่การเป็นจริงตามคำนายอุหรือไม่ เป็นส่วนหนึ่งต่างหากไม่เกี่ยวกับคดีนี้. และได้ฟังตามคำของพระสุเมธมุนีพยานร่วม และของพระธมปัตพยานจำเลยว่า จำเลยมุ่งจะสืบสวนอยู่. ตามคำของพระ ๔ รูปพยานโจทก์ฟังได้ว่า จำเลยรังเกียจโจทก์ ไม่ปรารถนาจะร่วมสังฆกรรมด้วย แต่จำเลยไม่ได้ห้ามพระอื่น. และการที่จำเลยพูดแก่พระ ๔ รูปนั้น ผู้เป็นสหธรรมิกด้วยกัน ตามพระวินัยไม่เป็นประจาน. และการที่จำเลยรังเกียจโจทก์ไม่ปรารถนาจะเข้าสังฆกรรมด้วยจำเลย อาจจะทำได้ ไม่มีผิด เพราะจำเลยไม่เข้าประชุมด้วยเอง ไม่ได้ห้ามสังวาสโจทก์อันเป็นฐานโจทนา. โดยนัยนี้ วินิจฉัยว่า การที่จำเลยพูดแก่ภิกษุทั้งหลายอย่างนั้นไม่เป็นหมิ่นประมาทกล่าวคือไม่เป็นใส่ความไม่เป็นประจาน ลำพังการกล่าวถึงความไม่ดีแห่งผู้อื่นแม้ในทางกฎหมายยังไม่ได้จัดว่าเป็นหมิ่นประมาทโดยส่วนเดียว ต้องมีเหตุอย่างอื่นอันบ่งว่าเป็นอย่างนั้นเข้าประกอบด้วย ให้ยกฟ้องข้อนี้ของโจทก์เสีย แต่จำเลยตั้งรังเกียจโจทก์ไม่ปรารถนาจะร่วมสังฆกรรมด้วย ไม่ควรเป็นผู้ไต่สวนหรือพิจารณาโจทก์

หากคดีมีหลักฐาน หรือมีโจทก์ขึ้นเช่นนี้ จำเลยจะต้องส่งคดีนั้นแก่เจ้า
คณะผู้ใหญ่เหนือตนเพื่อไต่สวนหรือพิจารณา.

ข้อที่ ๒ จำเลยกล่าวแก้ว่า จำเลยได้แสดงเหตุไม่ถูกต้องกับโจทก์
แก่เจ้าอาวาสทั้งสอง แล้วแสดงความไม่พอใจจะร่วมสังฆกรรมด้วยโจทก์
เจ้าอาวาสทั้งสองรับจัดการเอง. จำเลยได้กล่าวถึงเหตุไม่ถูกต้องกับโจทก์
ว่าโจทก์ไม่ยอมจำเลยที่เข้าใจว่าไม่ไปมาหาสู่. พระอธิการบุญมีเจ้าวัดสมพิ
ทยานจำเลยเบิกความสมจำเลยว่า ตนได้เกี่ยวกันเสียเอง ไม่ให้โจทก์เข้า
สังฆกรรมแต่ให้ได้รับลาภผลเต็มที. ในข้อนี้จำเลยได้พูดเพียงว่าตน
จักไม่เข้าสังฆกรรมร่วม แต่เพราะเป็นเจ้าคณะหรือแม้เป็นอุปชฌายะ
ด้วยคำของจำเลยย่อมนักอยู่ที่เจ้าอาวาสต้องไกลเกลี่ยหรือกันโจทก์ออก
เสียเอง และการที่นิมนต์พระเข้าประชุมสงฆ์ให้อุปสมบทโดยปกติ เป็น
การเลือกนิมนต์เฉพาะรูป นับว่าเป็นสงฆ์ต่อเมื่อเข้าประชุมแล้ว จำเลย
ได้ทำอย่างนั้นก่อนแต่ประชุมสงฆ์ ไม่จัดว่าเป็นอันห้ามสังวาส เป็นแต่
ทำนาคิ ไม่สมเป็นผู้ใหญ่ แต่ไม่เข้าเกณฑ์ลงโทษ ให้ยกฟ้องข้อนี้ของ
โจทก์เสียด้วย.

วินิจฉัยไว้ ณ วันที่ ๑ ตุลาคม พุทธศักราช ๒๔๖๒.

(ลงพระนาม) กรม - วชิรญาณวโรรส

(สำเนา)

พระมหาสมณวินิจัย

อธิกรณ์ในระหว่างพระผู้โจทก์ พระเส้ง ผู้รังวัดขุนตรา

จำเลย ถูกหาด้วยรโหณิสัชชะ.

เรื่องนั้นพระผู้โจทก์กล่าวหาเป็นคดีหลายข้อ เนื่องมาจากพระเส้งจำเลยให้ประหาร. อันจะพิจารณาข้อหาพร้อมกันอย่างไรนี้ เป็นการยุ่งยากแก่ผู้พิจารณา เป็นความลำบากแก่จำเลยผู้จะแก้คดี จึงได้ให้คำสั่งแก่เจ้าคณะจังหวัดรับฟ้องของโจทก์เฉพาะเรื่องเดียว คือการอยู่สองต่อสองกับนางสาวบุญหนัก อันเป็นข้อหาอย่างหนักกว่าข้ออื่น ๆ และโจทก์มุ่งจะฟ้อง ส่วนข้ออื่น ๆ เป็นแต่กล่าวหาพลอยเข้ามาไม่ใช่มูลคดี ให้ยกเสีย.

โจทก์หาข้อ ๑ ว่า เมื่อเดือน ๑๐ พ. ศ. ๒๔๖๑ เวลาประมาณเที่ยงคืน โจทก์ยังเป็นฆราวาสกับนายสว่างพี ได้พากันไปที่บ้าน นางสาวบุญหนักผู้มักคุ้นกัน เห็นคนหลบเข้าไปในครัว โจทก์ตามเข้าไปดู ในครัวนั้นมีคณนำไปจับเอาคนหนึ่งเข้า คนนั้นพูดว่าอย่าทำ โจทก์จำเสียงได้ว่าเสียงจำเลย โจทก์ออกมาแล้วแอบคอยฟังอยู่อีก เมื่อนางสาวบุญหนักจุกตะเกียงขึ้นโจทก์ได้เห็นตัวจำเลย.

จำเลยให้การปฏิเสธในข้อรโหณิสัชชะ.

นายสว่างพยานโจทก์

เบิกความสมโจทก์โดยใจความ แต่กล่าวฐานที่ไม่สมตามคำโจทก์ ดูเหมือนมีห้องครัวต่างหาก ตามคำพยานคนที่ทำครัวเป็นร้านอยู่ในโรง
 นั้นเอง.

นางสุน นางเทศ นางสาวใจ พยานจำเลย เบิกความร่วมกัน
 ว่า พยานไต่อยู่โรงเดียวกันกับนางสาวบุญหนัก ไม่ได้เคยพบจำเลยกับ
 นางสาวบุญหนักสองต่อสองเลย.

โจทก์หาอีกข้อหนึ่งว่า จำเลยนั่งสองต่อสองกับนางสาวบุญหนัก
 ในกุฏิของจำเลยที่วัดขุนตรา.

จำเลยให้การปฏิเสธโดยใจความ.

พระสุขพยานโจทก์เบิกความว่า ไต่เคยเห็นจำเลยนั่งพูดกับนาง
 สาวบุญหนักที่หน้าห้องของจำเลยสองต่อสอง บางครั้งจำเลยนั่งอยู่บน
 เก้าอี้ นางสาวบุญหนักนั่งที่พื้นกระดาน ห่างกันตั้งแต่สองหนึ่งถึง
 สามศอก ทำงานอยู่ก็มี พูดกันก็ได้เห็นนางสาวบุญหนักเข้าไปในห้อง
 จำเลยก็มี ในเวลาที่จำเลยอยู่ในห้อง แต่จะมีใครอยู่ในห้องบ้างหรือไม่
 พยานไม่รู้.

นายสว่างพยานโจทก์เบิกความว่า ไปทำงานอยู่ที่วัดขุนตราได้
 พบกับจำเลยนั่งพูดกับนางสาวบุญหนักที่ในห้องจำเลย กลางคืนบ้าง
 กลางวันบ้าง หลายหน นั่งห่างกันตั้งแต่ ๑ ไปหา ๓ ศอก จำเลยนั่ง
 มีอาสนะปู บางคราวก็มีคนอื่นอยู่ด้วย.

พระวิง พระเภา วัดขุนตรา ผู้ใหญ่อ้อม นางก้อน นางเบี้ยว
 ผู้อุปฐากวัดขุนตรา พยานจำเลย ให้การร่วมกันว่าไม่เคยเห็นจำเลยนั่ง

สองต่อสองกับนางสาวบุญหนัก.

อีกข้อหนึ่ง โจทก์ยื่นหนังสือ ๓ ฉบับ เป็นสำนวนหญิงถึงชาย เป็นที่นับถือแสดงความปฏิพัทธ์กันก็มี แสดงถึงการที่ได้เสียกันแล้ว ก็มี ว่าได้มาจากภู่ของจำเลย.

เด็กโสวอายุ ๑๔ ปีศิษย์จำเลย พยานโจทก์เบิกความว่าพยานเข้าไปในห้องจำเลย เพื่อจะชงน้ำร้อนให้จำเลย เวลานั้นจำเลยไม่อยู่ พยานกำลังชงน้ำร้อนอยู่ เห็นโจทก์เข้าไปในห้องจำเลย หยิบโถอันอยู่ใต้ที่บุษยามาคู่มือหนังสืออยู่ในโถ ก็ฉบับพยานไม่รู้ โจทก์อ่านแล้วพูดว่า จักเอาไป อย่าเอ็ดไป.

จำเลยไม่ได้อ้างพยานเพื่อหักล้างหนังสือนี้.

พิจารณาได้ความตามสำนวนว่า จำเลยนั้นไม่ใช่ภักษผู้เคร่งครัด ถึงกับเอาพวกเพลงชายบ้างหญิงบ้างมาเล่นมาซ้อมบนภู่ แม้ไม่ได้มาเล่นที่วัดนั้น ไปเล่นที่วัดอื่นก็รับเป็นที่สำนักอาศัยของพวกเพลงนั้น การใกล้ชิดกับหญิงย่อมมีเนื่องมาจากเป็นเจ้าสำนักแห่งพวกเพลงนั้น แม้มีคำพยานโจทก์เบิกว่า ได้เห็นจำเลยอยู่สองต่อสองกับนางสาวบุญหนัก หน้าห้องบ้าง ในห้องบ้าง หากเป็นจริงตามนั้น อาการที่นึ่งส่อว่าไม่ได้มุ่งรโหณิสัชชะเป็นด้วยอำนาจความไม่เคร่ง แม้พระสุขพยานโจทก์ผู้เบิกว่าได้เห็นก็ไม่ได้แสดงความรังเกียจอย่างใดอย่างหนึ่ง แม้นายส่วงก็เหมือนกันพुरु้งเกียจแต่ปาก แต่อาการหาได้รังเกียจไม่ดังจิกซ์ข้างหน้า. อันจะพิจารณาอธิกรณ์นี้ จักพิจารณาถึงการที่จำเลยได้นั่งสองต่อสองมุ่งความนึ่งในที่ลับที่เรียกว่ารโหณิสัชชะอันเป็นฉายาประณมปาราชิกเท่านั้น

ข้อที่โจทก์หาว่า จำเลยนักรโหนิสังฆะกับนางสาวบุญหนักที่โรงของเขาในเวลาดึกคืนนั้น โจทก์มีพยานเฉพาะนายสว่างคนเดียว. ถ้าจริงอย่างนั้น โจทก์ไม่ควรจะบวชที่วัดขุนตราเลย แต่ข้อนี้โจทก์แก้ว่า พระเส็งอีกรูปหนึ่งผู้พี่ชายเหนียวรังให้บวชที่วัดนั้น หรือเมื่อจำเลยสวดกรรมวาจาอุปสมบท โจทก์ยอมโดยเรียบบร้อยมีทางให้แก่ตัวว่ายังนึกอึดอวนว่าจะพูดหรือไม่ ฝ่ายนายสว่างพยานโจทก์ โจทก์เองกล่าวว่า เป็นผู้นิมนต์ให้สวดกรรมวาจาและชวนชวายเป็นโจทก์อุปสมบทที่วัดนั้น ไม่มีทางให้แก่ตัวเลย ถ้านายสว่างไถยกันแก่หู ได้เห็นแก่ตา ได้รู้แก่ใจ ว่าจำเลยประพฤติลามกอย่างนั้นแล้ว ไม่ควรชวนชวายเป็นโจทก์บวชที่วัดขุนตราเลย ถ้าได้นิมนต์จำเลยไปสวดกรรมวาจาอุปสมบทโจทก์ ตามคำของโจทก์แล้วยิ่งทำไม่ควร เพราะอย่างนี้ คำของนายสว่างไม่ควรฟังเอาเป็นจริง. ตามคำพยานของจำเลย คงฟังได้ความว่า ที่โรงนางสาวบุญหนักนั้นมีคนอยู่ด้วยกันหลายคน ไม่เป็นโอกาสที่จำเลยจะนักรโหนิสังฆะกับนางสาวบุญหนักได้ในดึกคืนอย่างนั้น. ฟ้องข้อนี้พิจารณาไม่ได้จริงให้ยกเสีย ข้อที่โจทก์กล่าวหาว่าจำเลยนักรโหนิสังฆะกับนางสาวบุญหนักในกุฏิของจำเลย พิจารณาได้ไม่ถึงรโหนิสังฆะ ให้ยกฟ้องข้อนี้เสียเหมือนกัน.

ข้อที่โจทก์ยื่นหนังสือ ๓ ฉบับนั้น ว่าได้ในกุฏิของจำเลยนั้น เด็กไสวพยานโจทก์เบิกความว่าไม่สมเหตุ การชงน้ำร้อนควรจะทำต่อเมื่อจำเลยอยู่ในกุฏิ พยานกล่าวว่าทำในเวลาจำเลยไม่อยู่. และเด็กไสวก็เป็นผู้ที่ถูกจำเลยเมียชน มีถ้อยคำที่ไม่สมเหตุเช่นนี้ ไม่ควรฟังเอาเป็น

ประมาณ. ถ้าโจทก์ถือเอาหนังสือนั้นมาจริง โจทก์เองเป็นผู้ทำ
 อทินนาทาน มุ่งจะใส่โทษผู้อื่น แต่ทำโทษให้ตัวเองเช่นชัฏฐิตวนลม
 แม้ข้อนี้ฟังเอาเป็นจริงไม่ได้ ให้ยกเสีย.

โจทก์ฟ้องอริกรณนี้เป็นหลายข้อ ท้าวเรื่องมาถึงแย้งไม่ได้อุป-
 สมบท กรณอุปสมบทแล้ว จำเลยประพฤติกไม่สมควร อย่างไรเห็นอยู่
 อยู่ก็หาได้ฟ้องไม่ ต่อไกรธเรื่องจำเลยให้ประหารขึ้นมาถึงได้ฟ้อง ไม่
 ใช้ฟ้องด้วยเพ่งความบริสุทธิ์ ไม่ใช่ฟ้องด้วยร้องทุกข์ฟ้องด้วยหมายจะ
 ทำเวรตอบ ฟ้องอย่างนี้เรียกว่าก่ออริกรณขึ้นในสงฆ์มีโทษถึงบัพพาชนิย
 กรรม แต่กรณจะลงโทษโจทก์ในข้อนี้ จำเลยก็มีข้ออันจะพึงทำให้น้อย จึง
 ยกโทษเสียเหมือนกัน เป็นแต่ห้ามไม่ให้เป็นโจทก์ฟ้องข้อที่ยกเสียขึ้นอีก
 ข้อใดควรไต่สวน ให้เจ้าคณะทำเอง.

วินิจฉัยไว้ ณ วันที่ ๒๗ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๔๖๒.

(ลงพระนาม) กรม - วชิรญาณวโรรส

(สำเนา)

พระมหาสมณวินิจัย

อิทธิกรณในระหว่างพระนาค พระเทียมโจทก์

พระเพื่อน ผู้รั้ววัดทอง จังหวัดเพชรบุรี จำเลย

เรื่องโรหนิสัชชะ.

ในอิทธิกรณเรื่องนี้ โจทก์หาว่าผู้มีชื่อได้บอกแก่โจทก์ว่า ได้เห็นพระเพื่อน ผู้รั้ววัดทองจำเลย ได้พุกคอยู่กับนางสาวคำเวลากลางคืนสองต่อสอง ในห้องไม้ไคร้ระບູຮານທີ່. เมื่อวันที่ ๒๐ กันยายน ศกนี้ (๒๔๖๒) หรือเดือน ๑๐ แรม ๑๑ ค่ำ โจทก์ได้ไปแอบดูที่ฝาโรงนางสาวคำ ได้ยินเสียงจำเลยพุกคอยู่กับนางสาวคำในมุ้ง เมื่อนางสาวคำออกมานอกมุ้งแล้ว จำเลยขอน้ำกิน นางสาวคำตักน้ำให้ จำเลยไหลออกมาจากมุ้ง เพื่อรับน้ำจาก นางสาวคำ โจทก์ได้เห็นตัวถนัด.

จำเลยให้การปฏิเสธ อ้างฐานที่อยู่.

โจทก์อ้างตนกับนายขันเป็นพยาน. พระนาคโจทก์เบิกความว่าราว ๒ ทุ่มคืนนั้น โจทก์ผู้เดียวลงเรือไปบ้านโยม กลับ ๔ ทุ่มเศษพายเรือมาถึงทำนายนางสาวคำ แวะเทียบตะลิ่งเข้าไปดูเห็นจำเลยล้างเท้าที่หน้าโรงนางสาวคำ แล้วก็เข้าไปในโรง โจทก์จึงไปชวนพระเทียมผู้เป็น

โจทก์ร่วมไปแอบมองดู ได้ยินเสียงพูดกระจุ่มกระจิมอยู่ในมุ้ง และได้เห็นตัวเมื่อโผล่จากมุ้งออกมารับน้ำ ทั้งกล่าวไว้ในห้อง กลับมาถึงวัด ๕ ทุ่มเศษ ได้บอกแก่พระฉั่วแล้วต่างเข้าห้อง.

พระเทียมโจทก์ เบิกความว่า พระนาคได้มาชวนให้ไปแอบดู จำเลยที่โรงนางสาวคำ ได้เห็นคนอยู่ในมุ้งสองคนไม่รู้จักว่าใคร แต่จำเสียงได้ว่าจำเลย พูดเสียงกระจุ่มกระจิมไม่ได้ความ ได้ยินถนัดอยู่คำหนึ่งว่า เรามานอนอยู่ที่นี่เหมือนผัวกับเมีย ใครจะมาแอบดูทางไหนก็ไม่รู้ ก่อนนี้เบิกความเหมือนพระนาค มีต่างกันที่พระเทียมว่า นางสาวคำ ตักน้ำด้วยจอก ส่วนพระนาคว่าตักน้ำด้วยอะไรไม่รู้.

นายชันพยานโจทก์เบิกความว่า เมื่อเดือน ๔ ปีมะโรงไม่รู้ พยานได้ไปสุมปลาในแม่น้ำเคียงทำน้ำโรงนางสาวคำ ได้ขึ้นไปท่หน้าโรงเพื่อขอไฟจุดบุหรี เห็นประตูปิดอยู่ ได้มองเข้าไปทางช่องฝา เห็นจำเลยนั่งอยู่ในโรงบนยกพื้น นางสาวคำนั่งข้างล่าง ห่างกันประ ๓ ศอก ไม่มีใครอยู่ในนั้น พูดอะไรกันได้ยินแต่ไม่รู้เรื่อง เวลานั้นประมาณยามเศษ พยานเห็นแล้วก็กลับไปสุมปลา หาได้ร้องขอไฟไม่.

พยานของโจทก์อื่นอีก เป็นแต่ได้ยินโจทก์บอกเล่าบ้าง เห็นจำเลยพายเรือกลับมาวัดในเวลาเช้าบ้าง ไม่เป็นทางจะยกขึ้นพิจารณาจึงไม่ระบุถึง.

นางสาวคำคนกลางเบิกความปฏิเสธ แก้วว่าในคืนนั้น ได้นอนอยู่กับนางสาวแก้วในมุ้งเดียวกัน ทั้งแต่หัวค่ำจนรุ่ง และกำนคำโจทก์ที่ว่าได้เห็นตัวจำเลยด้วยแสงตะเกียงแขวนในโรง นางสาวคำว่าใน

โรงนั้นไม่ได้ใช้ตะเกียงแขวน ใช้ขวาน้ำอบรูปสี่เหลี่ยมเป็นตะเกียงตั้ง
เอามาให้คณะผู้พิจารณาดู ข้อนี้โจทก์ไม่ซัก.

พระยัย พระย้อย พยานจำเลย เบิกความเจือกันว่า ในวันและเวลา
ที่โจทก์หาขึ้น พยานได้เห็นจำเลยอยู่วัด นอนดูตำหรับอยู่ที่ระเบียง
หน้าห้องจนสองยามกว่า ก่อนแต่พยานนอน จำเลยได้ดับตะเกียงและ
นอนแล้ว.

พระยัยเบิกความต่อไปอีกว่า พยานทราบข่าวนั้นแล้ว ได้ไปสอบ
ถามพระนาโคโจทก์ ๆ บอกว่าไม่รู้ เป็นแต่พระเทียมเล่าให้ฟัง พยาน
ได้ถามว่าทราบข่าวบ้างหรือ พระนาโคบอกว่าเปล่า. โจทก์ไม่ซักความ
ข้อนี้. โจทก์กล่าวในฟ้องว่า ผู้มีชื่อบอก ในคดีเช่นนี้ควรระบุชื่อผู้
บอก โจทก์ก็มีได้ระบุ. นายชั้นพยานของโจทก์เป็นผู้จำอะไรไม่ได้
จำอายุของตนเองก็ไม่ได้ จำวันจำปีที่ได้เห็นก็ไม่ได้ จำได้เฉพาะได้
เห็นจำเลยอยู่สองต่อสองกับนางสาวคำเท่านั้น.

คำของโจทก์เองก็แย้งกันเอง พระนาคว่ามุงหนาแลไม่เห็นคน
ในนั้น พระเทียมว่าแลเห็นคนแต่ไม่รู้จัก แปลว่ามุงบาง. พระนาคว่า
ได้ยินเสียงพูดกระจุกกระจิงที่แปลว่าฟังไม่ได้ความ ฝ่ายพระเทียมเบิกว่า
ได้ความข้อหนึ่งดังกล่าวแล้ว. พระนาคว่านางสาวคำเอาอะไรตักน้ำให้
ไม่ทราบ พระเทียมว่าจอก. เห็นตัวถนัดแล้วเมื่อกลับมา อย่างไร
จึงพูดกันว่าแน่หรือ ถ้าเห็นตัวจริง ๆ แล้ว ไม่น่าจะปรารภถึงความ
แน่. ครั้นกลับมาแล้วน่าจะคอยดูจำเลยเมื่อกลับมา แต่หาได้คอยไม่
เข้าห้องเสียเลย. นางสาวคำค้านถึงเรื่องตะเกียงที่โจทก์ว่าเป็นตะเกียง

แขวน เขาว่าเขาใช้ขวานน้ำอบเป็นตะเกียงตั้ง เอามาให้คณะผู้พิจารณา
โจทก์ก็ได้ชักถาม ยอมรับคำด้วยความนิ่งอยู่.

ฝ่ายพยานจำเลยเป็นภิกษุ มีสังวาสเสมอกับจำเลย ถ้าจำเลย
ประพฤติกเลมก ตนไม่ได้ประพฤติกเลมแล้ว คงไม่เบิกความรับสมอ้าง
เป็นผู้มีด้อยค่าควรฟังได้กว่าของนายชั้น คนสุมปลาพยานโจทก์ ทั้ง
พระผู้เบิกความยืนยันว่าได้สอบถาม พระนาคโจทก์บอกว่าไม่รู้ เป็นแต่
พระเทียมเล่าให้ฟัง พระนาคก็ได้ชักพยานผู้นี้ยอมรับคำด้วยความ
นิ่งอยู่.

กิริยาที่โจทก์ทำมาแต่ต้น บ่งว่าไม่ใช่ผู้โจทก์มุ่งความบริสุทธิ์แห่ง
สงฆ์โจทก์เพื่อใส่ความจำเลย.

พิจารณาได้ความอย่างนี้ วินิจฉัยว่าจำเลยไม่มีผิด โจทก์พูดใส่
ความ ให้ยกฟ้องของโจทก์เสีย.

อันคดีทางคณะสงฆ์ เมื่อพิจารณาได้ความว่า โจทก์ใส่ความจำเลย
วินิจฉัยลงโทษโจทก์ไปที่เดียว จำเลยไม่จำเป็นต้องฟ้องอีกสำนวนหนึ่ง
จำเลยในอธิกณนี้ ควรทำรายงานยื่นคณะผู้พิจารณา แจ้งการที่โจทก์
นำผู้ใหญ่มานไปค้นหาตัวจำเลยที่โรงนางสาวคำ เพื่อประกอบคดีของ
ตนเท่านั้น. เพราะอย่างนี้ จักไม่ให้วินิจฉัยอธิกณเรื่องใส่ความที่จำเลย
เป็นโจทก์ฟ้องโจทก์อีกสำนวนหนึ่ง จักถือเอาสำนวนนั้นเพียงเป็น
เครื่องประกอบวินิจฉัยอธิกณนี้.

การที่โจทก์ทำออกาจนำผู้ใหญ่มานไปค้นหาจำเลยในโรงนางสาว
คำนั้น ทำเกินหน้าที่ของภิกษุสามัญ อันภิกษุสามัญผู้มุ่งความบริสุทธิ์ต่อ

มีเรื่องมาถึงเฉพาะหน้า คือพบเห็นเข้าเอง หรือมีผู้บอกเล่าได้หลักฐาน
จึงโจทก์ขึ้น เพื่อสงฆ์จะได้ชำระมลทิน หากภิกษุนั้นไม่ได้ทำผิดตั้งข้อหา
จะได้พ้นจากมลทิน ถ้าทำผิดจริง สงฆ์จะได้ निकะหรือกำจัดเสีย
เป็นอันชำระมลทินออกจากสงฆ์ ฝ่ายโจทก์ในอธิกรณ์นี้เที่ยวแสหาความ
จนถึงว่าได้ไปแอบมองดู และได้ให้นายรุ่งผู้ใหญ่บ้านไปค้นหาจำเลยที่
โรงนางสาวคำจุจำรวิวรรคกันหาผู้ร้าย. การที่โจทก์ให้นายรุ่งผู้ใหญ่
บ้านไปค้นโรงนางสาวคำนั้น เห็นว่าไม่ได้ทำด้วยความเชื่อว่าจำเลยอยู่
ในนั้น ทำเพื่อจะลงคณะผู้พิจารณาอธิกรณ์นี้ให้เชื่อว่าคดีนี้มีมูลตั้งโจทก์
หา โจทก์จึงได้กล้ำขอให้ค้น ถ้าโจทก์สงสัยจริงแล้ว เมื่อนายรุ่งผู้ใหญ่
บ้านขอให้เข้าไปค้นดูเอง คงเข้าไป นี่เป็นแต่ทำจต ๆ จ้อง ๆ อยู่เท่านั้น.

โจทก์ฟ้องอธิกรณ์ใส่ความจำเลยอย่างนี้ ชื่อว่าก่ออธิกรณ์ขึ้นใน
สงฆ์มีโทษถึงบัพพาขณียกรรม อยู่ในสงฆ์หมู่ใด จักทำความไม่สงบขึ้นใน
สงฆ์หมู่ไหน นอกจากนั้น โจทก์เป็นผู้เที่ยวเตร่ ในคำคิน ผิดกิจสมณะให้
เจ้าคณะจังหวัดไล่พระนาค พระเทียมโจทก์ในอธิกรณ์เรื่องนี้เสียจากคณะ
จักไม่วินิจฉัยถึงอาบัติอันโจทก์ทั้ง ๒ จะพึงต้อง การยกอาบัตินอกจาก
ปาราชิกขึ้นปรับ สำหรับภิกษุผู้มีอายุเท่านั้น อลัชชีจักไม่รู้สีกะอาย
เลย เท่ากับถูกยกฟ้องเฉย ๆ ไม่ต้องรับโทษอย่างใดอย่างหนึ่ง.

วินิจฉัยไว้ ณ วันที่ ๒๗ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๔๖๒.

(ลงพระนาม) กรม-วชิรญาณวโรส

(สำเนา)

รายงานพิจารณาและวินิจฉัยของคณะกรรมการ

ที่ ๒๐ / ๓๓

วัดราชบพิธ

วันที่ ๑๒ กรกฎาคม พุทธศักราช ๒๔๖๓

กราบทูลสมเด็จพระมหาสมณะ กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ทราบฝ่าพระบาท

ด้วยมีพระดำรัสสั่งให้เกล้ากระหม่อม กับพระญาณวราภรณ์ พระธรรมไตรโลกาจารย์ พิจารณาเรื่องพระศรีวิชัย วัดบ้านปาง อำเภอสังขละบุรี จังหวัดลำพูน ถูกหาว่ามีพรรคพวกเป็นอันมาก เป็นเหตุระแวงของเจ้าหน้าที่ฝ่ายอาณาจักรว่าเป็นผิบุญ และไม่ทำการโอนอ่อน และทำการขัดขึ้นต่อคณะสงฆ์จังหวัดนั้น. เกล้ากระหม่อมได้ถามหม่อมเจ้าบรรเทษอุปราชมณฑลพายัพว่า การที่พระศรีวิชัยมีศรัทธามากนั้น อาจจะยกความผิดเป็นทางอาชญาฟ้องต่อศาลได้หรือไม่. ได้รับตอบว่า หามีความผิดถึงเช่นนั้นไม่. เกล้ากระหม่อมทั้งหลายจึงได้พิจารณาถึงการที่พระศรีวิชัยไม่โอนอ่อนและขัดขึ้นต่อคณะสงฆ์ส่วนเดียว ได้ความดังต่อไปนี้:-

เจ้าคณะจังหวัดลำพูนยกความผิดของพระศรีวิชัยขึ้น ๘ ข้อ คือ

๑. ตั้งตัวเป็นอุปชฌายะ บวชกุลบุตรไม่มีใบอนุญาต.

๒. ไม่อยู่ในความบังคับบัญชาของพระครูมหารัตนกร เจ้าคณะแขวงล.

๓. เจ้าหน้าที่ฝ่ายอาณาจักรเรียกประชุมสงฆ์ทั้งที่อำเภอสี่ เพื่อ
 ตักเตือนให้รู้ระเบียบการคณะสงฆ์และทางราชการ สงฆ์ไปประชุมทุกวัด
 เว้นแต่พระศรีวิชัยไม่ไป.

๔. ทางราชการบ่าวร้องให้วัดทั้งหลายตามประทีป ตีฆ้องกลอง
 ในการพระราชพิธีบรมราชาภิเษก วัดทั้งหลายทำตาม แต่พระศรีวิชัย
 ไม่ทำ.

๕. เจ้าคณะแขวงสี่ เห็นว่าวัดทั้งหลายขัดขึ้นต่อการปกครอง
 คณะสงฆ์ เพราะเขาอย่างพระศรีวิชัย จึงร้องต่อพระครูศรีลิลาส ผู้รั้ง
 ตำแหน่งเจ้าคณะจังหวัดลำพูน ๆ ได้ว่ากล่าวตักเตือนเรียกทานบนพระ
 ศรีวิชัย ๆ ก็ยังขึ้นประพฤติดังก่อนอีก.

ข้อ ๑ ถึงข้อ ๕ เจ้าคณะจังหวัดลงโทษกักตัวพระศรีวิชัยไว้ ๒ ปี
 ตามคำสั่งของผู้แทนเจ้าคณะใหญ่หนเหนือ.

๖. เจ้าหน้าที่ฝ่ายอาณาจักรขอสำรวจสำมะโนครัว พระศรีวิชัย
 ไม่ยอมให้สำรวจ ให้เจ้าหน้าที่สำรวจเอาเอง เจ้าคณะแขวงเจ้าคณะ
 จังหวัดส่งไปก็ไม่ทำตาม.

๗. เจ้าคณะแขวงสี่นัดประชุมอธิการวัดทั้งปวงในแขวงของตน
 อธิการหลายวัดมาประชุมไม่ เพราะพระศรีวิชัยเป็นผู้ทำตัวอย่าง.

๘. ลือกันว่าพระศรีวิชัยมีบุญเช่น มีคาบผักทองคำเล่ม ๑ ตกลงมา
 จากอากาศอยู่ที่แท่นบูชาพระของพระศรีวิชัย ๆ เก็บรักษาไว้. การลือนี้นั้น
 พระศรีวิชัยจะอวดเองหรือคนอื่นลือไปเองก็ตาม ก็เชื่อว่าเกิดแต่พระศรี
 วิชัยเป็นเหตุ ทำให้มหาชนหลงนิยมนับถือ.

ข้อ ๖-๗-๘ นี้ เจ้าคณะจังหวัดลงโทษขับพระศรีวิชัยจากจังหวัดลำพูน ตามคำสั่งของผู้แทนเจ้าคณะใหญ่หนเหนือ ภายใน ๑๕ วัน พระศรีวิชัยไม่ไป เจ้าคณะจังหวัดหาว่าขัดคำสั่ง เอาตัวมากักไว้ ต่อมาหม่อมเจ้าบวรเดชขออนุญาตกับผู้แทนเจ้าคณะใหญ่หนเหนือ ส่งพระศรีวิชัยมากรุงเทพ ฯ เกลักระหม่อมทั้งหลาย ใต้สวนพระศรีวิชัย เธอให้การดังต่อไปนี้:-

๑. ข้อ ๑ ถึงข้อ ๕ พระศรีวิชัยรับสารภาพ.
๒. ข้อ ๖ พระศรีวิชัยแก้ว่า เธอไม่ได้เป็นเจ้าอาวาสไม่ใช่หน้าที่ของเธอ.
๓. อธิการอื่น ๆ เอาอย่างเธอเอง เธอไม่ได้บอกไม่ได้สั่ง.
๔. ข้อ ๘ พระศรีวิชัยปฏิเสธว่า ของเช่นนั้นเธอไม่มี และเธอไม่ได้อวด เขาพากันลือไปเอง.

เกลักระหม่อมพิจารณาเห็นร่วมกันดังต่อไปนี้:-

๑. ข้อ ๑ ถึงข้อ ๕ พระศรีวิชัยรับสารภาพ และได้รับโทษแล้วเป็นอันไม่ต้องพิจารณา.
๒. ข้อ ๖ ตามคำแก้ของพระศรีวิชัยนั้น แก่ถูก เพราะเธอถูกถอด.
๓. ข้อ ๗ เป็นความผิดของอธิการผู้เอาอย่างต่างหาก เพราะอธิการไปเอาอย่างผู้มีโทษอธิการ พระศรีวิชัยไม่มีผิด.
๔. ข้อ ๘ ไม่มีพยานหลักฐานว่าพระศรีวิชัยอวด เมื่อมีคนเล่าลือกันไปเอง จะลงเอาว่าพระศรีวิชัยมีความผิด เพราะเกิดแต่เธอหา

ถูกไม่.

ตามที่พิจารณาในข้อ ๖-๗-๘ ได้เห็นว่าพระศรีวิชัยไม่มีความผิด เจ้าคณะลงโทษเกินไป เพราะฉะนั้น ควรปล่อยให้พระศรีวิชัยกลับไปปฏิบัติหน้าที่ของตน.

ควรมีการแล้วแต่จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้า.

(ลงพระนาม) กรมหมื่นชินวรสิริวัฒน์

(ลงนาม) พระญาณวราภรณ์

(ลงนาม) พระธรรมไตรโลกาจารย์

(สำเนา)

พระดำรัสสั่งคำวินิจฉัย

ด้วยได้อ่านรายงานของกรมหมื่นชินวรสิริวัฒน์ กับพระญาณวราภรณ์พระธรรมไตรโลกาจารย์ เข้ากันเป็นคณะกรรมการพิจารณาเรื่องพระศรีวิชัย วัดบ้านปาง อำเภอสี จังหวัตลำนุ นั้แล้ว คณะกรรมการไม่ได้พิจารณาข้อหา ๕ ข้อเบื้องต้น ด้วยเห็นว่า พระศรีวิชัยรับสารภาพ และได้รับโทษแล้วนั้น เพ่งโดยฐานเป็นการล่วงเล้ากั้ไม่จำเป็นจะต้องพิจารณาจริง แต่เมื่อเพ่งถึงยุติธรรมและความเป็นแบบอย่างต่อไปควรวินิจฉัยไว้ด้วย.

ข้อ ๑ พระศรีวิชัยตั้งตัวเป็นอุปชฌายะเอาเองบวชกุลบุตรไม่มีใบอนุญาตนั้นมีความผิดต่อคณะโดยแท้ เจ้าคณะลงโทษกักตัวพระศรีวิชัยไว้ได้อัอยู่ ส่วนกำหนดถึง ๒ ปีนั้นแรงเกินไป. กติเช่นนั้น ตามธรรมเนียมที่เบ้นมา เราเป็นผู้สั่งลงโทษเอง กตินี้ผู้แทนเจ้าคณะใหญ่หนเหนือสั่งตามลำพังตนเอง ก็ไม่ผิดดอก แต่ถ้าได้ข้อคำสั่งของเรา การลงโทษจักได้เป็นไปโดยพอดี.

ข้อ ๒ พระศรีวิชัยไม่อยู่ในความบังคับบัญชาของเจ้าคณะแขวงนั้นมีความผิดเฉพาะข้อที่สมควร เจ้าคณะจะลงโทษควรจะยกข้อขึ้นกล่าว

ข้อ ๓ เจ้าหน้าที่ฝ่ายอาณาจักรเรียกประชุมสงฆ์เพื่อตักเตือนให้รู้ระเบียบการคณะสงฆ์และทางราชการ พระศรีวิชัยไม่ไปนั้น ถ้าเขาขอ

ให้เจ้าคณะแขวง เป็นผู้บอกนัด และพระศรีวิชัยเป็นเจ้าสำนักปกครอง คณะสงฆ์หมู่หนึ่ง และไม่ได้แจ้งเหตุขัดข้องที่จะไปไม่ได้ มีความผิด ถ้าฟังเจ้าหน้าที่ฝ่ายอาณาจักรเรียกประชุมเอง พระศรีวิชัยไม่ไป จะยกเอาเป็นความผิดมิได้.

ข้อ ๔ ทางราชการบ่าวร้องให้วัดทั้งหลายตามประทีปตู้ฆ้องกลอง ในการพระราชพิธีบรมราชาภิเษกสมโภช พระศรีวิชัยไม่ทำตามนั้น การตามประทีปตู้ฆ้องกลอง เป็นกิจอันจะพึงทำด้วยความมีแก่ใจ ทางราชการบ่าวร้องก็เป็นเพียงนัดให้ทำ ถ้าเป็นการบังคับแล้ว ผิดทางไม่เป็นพระเกียรติยศ พระศรีวิชัยไม่ทำตาม ไม่ควรยกขึ้นเป็นความผิด.

ข้อ ๕ วัดทั้งหลายขัดขึ้นต่อความปกครองของเจ้าคณะแขวง เจ้าคณะยกเป็นความผิดของพระศรีวิชัยนั้น หากดูไม่ ชอบแต่จะเอาความผิดแก่เจ้าอาวาสทั้งหลายเหล่านั้นเอง.

ข้อหาทั้ง ๕ นี้ ดูที่เป็นไปในต่างคราวกัน เจ้าคณะจักเอาโทษ ควรจะยกขึ้นว่าในคราวที่ทำ ไม่ยกขึ้นว่าในคราวนั้น ๆ มาประมวลยกขึ้นว่าและลงโทษในคราวเดียวกันอย่างนี้ ไม่เป็นหลักฐาน คนทั้งหลาย จึงเห็นว่าข่มเหงพระศรีวิชัย อันที่จริงดูเหมือนระแวง ตามเจ้าหน้าที่ฝ่ายอาณาจักรว่าเป็นผีบุญ จักยกความผิดทางนั้นไม่ถนัด จึงหยิบความผิดทางอื่นมาประมวลกันเป็นสาเหตุลงโทษ เพื่อจะได้เอาตัวมากักไว้เท่านั้น. พระมีผู้คนติดตามมากอย่างนี้ ยังไม่ได้ทำการอันจัดว่าเป็นความผิดทางอาชญาแผ่นดินหรือทางพระศาสนา ยังเอาโทษไม่ได้ เมื่อถูกลงโทษโดยมิบังควร นอกจากผิดยุติธรรม คนทั้งหลายผู้สงสารย่อมเห็น

ความดีของเธอและถือมากขึ้น ครั้นโบราณ การเซ่นห่อนเป็นไปรุนแรง
ถึงเป็นเหตุทศศาสนาขึ้นใหม่ ก็ได้เคยมีมาแล้ว.

ข้อ ๖ ข้อ ๗ ข้อ ๘ คณะกรรมการวินิจฉัยว่า พระศรีวิชัยไม่มี
ผิด เจ้าคณะลงโทษเกินไป ควรปล่อยพระศรีวิชัยกลับไปภูมิลำเนา
ของตนนั้นชอบแล้ว แต่ปล่อยให้กลับไปตามลำพัง เข้ากับเจ้าคณะ
ไม่ได้จักเตร็จเตร้อยู่ ควรจัดส่งขึ้นไป ถ้าควรเป็นเจ้าสำนัก ก็จงให้เป็น
ตามเดิม ถ้าไม่ควร ก็จงให้มีสังกัดอยู่ในวัดอื่นที่พระศรีวิชัยจะพึงเลือก
ไปได้ตามใจ กรมหมื่นชินวรสิริวัฒน์จึงส่งตามนี้.

(ลงพระนาม) กรม-วรญาณวโรรส

วัดเขมาภิรตาราม

วันที่ ๑๔ กรกฎาคม ๒๔๖๓

แถลงการณ์ ๑ เล่ม ๘ หน้า ๑๗๗.

ห้องสมุดของนายบรรณ สุขพานิช
10 ถนนเย็นอากาศ ซอย 3 พระนคร

พิมพ์ที่ โรงพิมพ์พิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย หน้าวัดบวรนิเวศวิหาร พระนคร

นายพนิจ อู่สำราญ ผู้พิมพ์โฆษณา 21/7/2514

